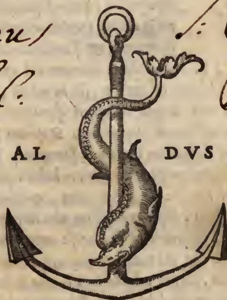
M. Antonij Flaminij
T. librũ par[illegible].

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
7 A
7

M. ANTONII FLAMINII
IN LIBRVM PSALMORVM BRE=
VIS EXPLANATIO. AD
ALEXANDRVM FARNE=
SIVM, CARDINALEM
AMPLISSIMVM.

Domus S. Pantaleon: Schol: Piarum

Cum priuilegio senatus Veneti, & Pauli III. Pontificis Maximi.

VENETIIS, M. D. XLV.

à Fran.co de Rubeis

ALEXANDRO FARNESIO, CARDINALI AMPLISSIMO, M. ANTONIVS FLAMINIVS, S. P. D.

ELLIM, ita ratio meæ ualetudinis tulisset, ut eam paraphrasim absoluere possem, quam superioribus annis in diuina Dauidis carmina institueram, & sanctissimo auo tuo Paulo III. Pont. Max. dicaram. id ego multis causis adducor ut cupiam, sed in primis, quod, eam rem tibi magnæ uoluptati futuram, mihi non semel affirmauit Bernardinus Maphæus, quem tu propter elegantiam doctrinæ, summamq; fidem, & probitatem merito charissimum habes. quid autem mihi accidere possit optabilius, quàm ut tibi splendidissimo, atque ornatissimo uiro in re tam pia gratificer? præsertim cum tanta sit magnitudo tuæ liberalitatis, ut me nouis beneficijs ornare nunquam intermittas. uerum quando ea est meæ ualetudinis infirmitas, ut, quod debeo, præstare non ualeã, quod possum, hanc breuissimam explanationem ad te mitto: qua omnes quidem psalmos persecutus sum, sed ita, ut, quæ satis perspicua uidentur, non attigerim, obscura quæque paucis illustrare conatus sim. id ego si effeci, non dubito, quin tibi pro tua pietate gra=

tissimum fecerim : cum enim quotidie hos hymnos legas, quo facilius, & melius eos intelliges, hoc libentius leges, & maiorem ex ipsis fructum capies: cumq; sis publicæ utilitatis amantissimus, lætabere, opinor, te causam fuisse, ut ego ea in re præcipue elaborarim, quæ non parum commodi literarum diuinarum amatoribus allatura uideatur. sin autem, quod mihi proposueram, ob rei difficultatem, minus assecutus sum, at certe, quod summopere opto, consequar, ut, me gratum esse, ac tibi deditissimum, & tu, & cæteri omnes intelligant. sed anteaquam ad ipsam explanationem uenias, operæpretium erit, earum rerum, quæ discuntur in his sanctissimis hymnis, summam tibi breuiter exponere, ut formam, & speciem huius pulcherrimæ doctrinæ tanquam in parua tabella adumbratam possis intueri. quam si attento, ut debes, animo spectaueris, tua diuina indole fretus audeo affirmare, illam tam mirabiles amores excitaturam fui, ut hunc aureolum, & cœlestem libellum de manibus nunquam sis depositurus. ipsius igitur hæc summa est : Deum *ad declarandam infinitam bonitatem suam cœlum, & terram, & reliqua omnia, quæ amplissimo cœli complexu coercentur, creauisse : illius nutu, & potestate mundum, & res humanas regi, gubernariq; : nihil nos agere, aut loqui posse, aut cum animo nostro cogitare, quod ille non sentiat; quocirca non solum ab omni maleficio temperandum esse, sed etiam mentem ipsam, & omnem agitationem animi puram, inte-*

gramq; seruandam, cum præsertim ad tribunal huius iudicis unicuique totius uitæ reddenda sit ratio: eundem homines uirtute, ac pietate præcellentes per uarios casus plerunque, & per magnas calamitatum angustias ad uitam ducere beatam, & immortalem, contráq; impijs uitæ quidem prosperitates, secundásq; res ad breue tempus facile concedere, sed miserias, & pœnas, quæ scelera eorum sequuntur, sempiternas fore: quæ cum ita sint, neque illa, quæ bona fortunæ uulgo nominantur, magno æstimanda esse, neque res incommodas, atque aduersas in malorum numero ponendas. Docet *præterea hic libellus, omnes mortales omnium generum iniustos, mendaces, uanos, & ipsa inanitate inaniores existere, nisi diuini spiritus afflatu renouentur, atque in animis eorum pulchritudo illius imaginis instauretur, qua primus homo decoratus est à* Deo*, & sua culpa spoliatus: qui uero tali, ac tanto munere affecti, atque ad hunc modum renati sint, illos in corporibus humanis uitam cœlestem imitari, ac diuinæ bonitatis effigiem in suis moribus, & factis adumbrare, neque tamen eorum quenquam tam magnos progressus habere in pietate, & iustitia, quin aliquando grauius offendat; tanta est uis natiuæ labis, & corruptelæ, cuius reliquiæ semper in uiuis manent: ex qua quidem re fieri, ut nemo tam pie, tam sancte uiuat in terris, ut uocatus ad tribunal cœleste suam causam defendere, ac probare possit, si summus ille iudex ab eo uelit exigere, quod sibi & meritissimo,*

& optimo iure debetur; sed illum ex animo pœnitentibus misericordiam tribuere, & summa benignitate omnia peccata condonare. quantus autem existat dolor, & cruciatus hominis pij, si quando longius ab obseruatione legum diuinarum aberrarit, quàm demisso, ac humili animo peccata sua confiteatur, séq; ultro ad illa quouis supplicio luenda offerat, nunquam aliquis ita luculenter, ut hic sanctissimus uates, explicauit, nemo omnium mortalium tam feliciter, quàm ipse in persona sua, imaginem pœnitentis expressit. idémq; terrores horrificos conscientiæ iudicium Dei, *& iram formidantis, spémq; cum desperatione, atque inferis decertantem, & durissima prælia carnis, & spiritus ita describit, ut non scribere, sed rem oculis subijcere uideatur. quis uero alius ardentiores amores excitat rerum cœlestium, cunctarúmq; uirtutum? quis diuiniore orationis copia, & uarietate persequitur, quàm iucundi, quàm uberes, ac diuturni fructus capiantur ex uero* Dei *cultu, & perpetua in recta uiuendi ratione constantia? quis denique alius laudes summi rectoris, atque omnium rerum domini tam admirabili magniloquentia canit, illásq; tot, ac tantis uerborum, & sententiarum luminibus illustrat? quàm iuuat uidere, ut* Rex *domi, bellíq; præstantissimus omnes suas uoluptates, & delectationes in* Deo *positas, & constitutas habeat; ut eum placabilem, benignum, suauem, amabilissimúmq; depingat; ut rerum omnium affluentibus copijs, tanquam*

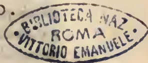
inops, & rerum omnium egentissimus, misericordiam illius semper imploret; ut rebus afflictis, & capite, ac fortunis undique oppugnatus, nulli calamitatum oneri succumbat, sed cœlesti præsidio confidens audacter exclamet, Dominus & lux, & salus mea est, quem igitur metuam? Dominus firmamentum, ac robur est uitæ meæ, quis ergo me perterreat? si me hostium castra circunsedeant, non trepidabit animus meus: si præliorum in me uis, & furor inuadat, placida, & tranquilla mente consistam. Itaque uir diuinus in singulis ferè uersibus exemplo suo demonstrat, in rebus angustis, atque asperis ad nomen sanctissimum Dei tanquam ad arcem tutissimam summa cum fiducia confugiendum esse; ab illo certissimam opem expectandam, qui nullius spem fallere potest; reliqua omnia præsidia, & adiumenta inania existere, & pro nihilo ducenda. rebus autem prosperis, atque ad nostram uoluntatem fluentibus, monet, importunitatem, & superbiam maximopere uitandam esse; quicquid domi, uel militiæ feliciter administratur, quicquid honeste cogitamus, & gerimus, id omne attribuendum misericordiæ diuinæ, nihil uiribus nostris temere arrogandum, semper de se ipso demisse, abiecte, atque humiliter cuique sentiendum, semper gratias benignissimo numini agendas, & laudes illius in ore, atque animo nunquam non habendas. Hæc, & alia multa huius generis, ad piam, & rectam uitæ institutionem utilissima, continentur his hymnis: in

quibus etiam multa prædicuntur apertissime de IE-SV CHRISTO *domino, ac deo nostro, de ipsius acerbissima nece, de reditu ad uitam, de ascensu ad cœlum, deq; sacerdotio eius, & regno sempiterno. quorum altero nos* Deo *reconciliauit, se ipsum in cruce immolans, & omnia peccata nostra suo purissimo sanguine delens: altero nos defendit, ac tuetur ab hoste sempiterno generis humani, & spiritu suo regens, & gubernans ad uitam perducit beatam, & immortalem.* Proinde *inseruntur etiam prædictiones de uera cognitione* Dei *per uniuersas terrarum oras longe, lateq; propaganda, deq; piorum ecclesia ex cũctis gentibus in unum pulcherrimum corpus à spiritu sancto coagmentanda: cuius corporis caput est* IESVS CHRI-STVS *optimus, maximus, uerus* Deus, *& uerus homo: cuius sanctissimum numen utinam uniuersi mortales ad omnes seculorum ætates auguste, sanctéq; uenerentur, & colant.*

De Dauide Iudæorum rege.

Eram paterna abiectus in domo puer,
Cunctisq; fratribus meis
Minor pusillum in monte pascebam gregem.
Hic ego sub umbris arborum,
Dum læta tondet gramina pecus, maximi
Laudes canebam numinis,
Sonora tangens fila citharæ, quam meæ
Paruæ laborarant manus.
At ille sanctus cœlitum rex, & pater,
Qui summa tangit fulmine
Corusco, humoq; gaudet ima tollere,
Suum repente nuntium
Ad parua misit tecta, qui meum sacro
Liniret unguento caput.
Abiecit ille uiribus præstantia
Fratrum meorum corpora,
Nec forma quicquam profuit, nec asperis
Spectata uirtus prælijs:
At ego pusilli paruulus custos gregis
Ad regium decus efferor.

M. ANTONII FLAMINII IN LIBRVM PSALMORVM BREVIS EXPLANATIO.

ARGVMENTVM PSALMI I.

Docet, pios, ac legum diuinarum studiosos, & amantes, beatos existere; contraq́, omnes improbos, & dei contemptores, miseros esse.

PSALMVS I.

Beatus uir, qui non ambulauit in consilio impiorum, & in uia peccatorum non stetit, & in cathedra derisorum non sedit,

Sed in lege Domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte.

Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo,

Et folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet prosperabuntur.

Non sic impij, sed tanquam puluis, quem proijcit uentus.

Ideo non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum,

Quoniam nouit Dominus uiam iustorum, & iter impiorum peribit.

Explanatio.

Beatus uir] Monet, ad beatam uitam in primis pertinere, ut eorum consilia fugiamus, qui nos à recto Dei cultu, & honesta uiuendi ratione conantur abducere.

Et in uia peccatorum] Rationem uiuendi turpem, & uitiosam appellat uiam peccatorum, ea enim uita est uia improbis, & flagitiosis ad inferos, & miserias sempiternas. Tunc uero in uia peccatorum non stamus, cum peccantes statim resipiscimus, & ad rectum uitæ cursum redimus.

Et in cathedra derisorum non sedit] His uerbis monet, amicitias, & consuetudines hominum perditorum declinandas esse, sedendi enim nomine cõgressum, & familiaritatem significari, satis indicant uerba illa Psalmi XXVI. Non sedi cum concilio uanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo, odi cœtum malignantium, & cum impijs non sedebo. Irrisores autem uocat homines sceleratos, & nefarios, qui ad id furoris, et miseriæ perducti sunt, ut homines uirtutem, & pietatem colentes derideant, & pro nihilo putent. Horum sera, & inutilis pœnitentia pulcherrime describitur in libro Sapientiæ.

Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum] Vt enim aqua humore suo uitali arborem educat, atque confirmat, illamq; lætissimorum copia fructuum exornat, ita piorum animus meditatione rerum diuinarum alitur ad æternitatem, uberrimosq; uirtutum fructus, & illos qui

dem tempestiuos edit: sapiens enim suo quæque tempore agit. Eleganter autem uirum pium, & religiosum comparat arbori fœcundæ: ut enim hæc ubertate sua non sibi, sed alijs utilitatem affert, sic uita illius fructuosa quidem est, sed ita, ut commoditates suas non quærat, tota autem in iuuandis alijs occupata sit. cæteri omnes omnia referre solent ad utilitatem propriam, nec facile animum inducere possunt, ut aliquid gratuito agant.

Et omnia quæcunque faciet prosperabuntur]
Pulcherrimum certe pietatis præmium: ut scilicet pijs, & bonis omnia uertant in bonum, & quicquid agas, & moliare, prosperos exitus habeat, atque etiam fructum capias ex ijs rebus, quæ detrimentum, & perniciem alijs afferre solent. Hoc ita esse, & diuus Paulus in epistola ad Romanos scripta asseuerãter affirmat, & piorum quisque in se ipso quotidie experitur. cæteri, quo pacto possit hoc fieri, uix suspicari queunt.

Sed tanquam puluis] Vt enim puluerem, & paleas dissipat uentus, sic furiæ scelerum homines impios, & nefarios exagitant, & quocunque illos libidinum, & cupiditatum æstus impulerit, eò miseri præcipites ruunt.

Propterea non resurgent impij in iudicio]
Vniuersi quidem mortales ad uitam reuocabuntur, cum IESVS Opt. Max. è cœlo descendet ad iudicia exercenda, uerum impij ad tribunal ipsius non sistentur, quippe de quibus iam sententia pronunciata sit, ut scriptum est in euangelio Ioannis. peccatores autem sistentur illi quidem totius uitæ rationem red-

dituri, sed unà cum impijs procul à cœtu, & consessu iustorum hominum consistent. Sic uulgo solent explanare hunc locum. Impios autem interpretantur eos, qui uel falsas religiones colunt, ut Turcæ, ac Iudæi, uel Deum res humanas curare non existimãt, uel etiam funditus omnem naturam, & uim diuinam tollunt. Peccatores intelligi uolunt eos, qui ueram quidem religionem profitentur, sed flagitiose, ac turpiter uiuunt, cuiusmodi sunt quamplurimi, qui se christianos numerari uolunt, cum tamen Christi similes in uiuendo esse nolint. Verum illud scire oportet, nomen hebræum, quod in hoc psalmo quater impij uocabulo expressum est, latine improbum sonare, tametsi aliquando præcipuum impietatis uitium significat. Quòd autem uerbum resurgendi in hoc uersiculo positum est, fortasse rectius, quod ad uim propriam attinet uocis hebrææ, consistendi, aut standi uerbum poneretur: sed interpres latinus græca, non hebræa conuertit, ut quanquam multa desiderentur in hoc genere, ipse tamen extra omnem culpam sit ponendus. Hæc cum ita se habeant, haud scio, an melius sit huius uersiculi sententiam sic explanare: Cum homines improbi, & uitiosi scelerum furijs agitentur, profectò non poterunt in iudicio consistere, sed cadent, condemnatiq;, & seclusi à cœtu, & concilio piorum in perpetuas tenebras relegabuntur, cum summus ille iudex ab ijs rationem dictorum, factorumq; reposcet. Verbum cadendi, & consistendi usurpat etiam M. Tullius eo modo, quo nos usurpauimus hoc loco. Apud eundem causa cadere est litem

amittere, & comœdus ille Terentianus cum dicit, se uix stetisse, nihil aliud dicere uoluit, nisi fabulas Cæcilij, quas ipse egerat, uix populi iudicio probatas fuisse. Hæc ego exempla ex scriptoribus elegantissimis ponere uolui, ne quis forte existimaret, translationem, qua nos Dauidem usum suspicamur, nimis duram, aut insolentem existere.

Quoniam nouit] *Deus bonorum innocentiam, & uitæ sanctimoniam singulariter amat, improborum autem uitam, & mores summopere detestatur, itaque ut illi in perpetuum florentes, ac beati erunt, sic isti sempiternis supplicijs afficientur.*

ARGVMENTVM PSALMI II.

Prædicit coniurationem Iudæorum contra Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, & *ipsius regnum sempiternum canit.*

PSALMVS II.

Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania?

Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum aduersus Dominum, & aduersus CHRISTVM *eius?*

Dirumpamus uincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum.

Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos.

Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore

ſuo conturbabit eos.

Ego autem conſtitui regem meum ſuper Sion *mon tem ſanctum meum* .. Narrabo *decretum.*

Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego ho= die genui te.

Poſtula á me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.

Reges eos in uirga ferrea, tanquam uas figuli con fringes eos.

Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram.

Seruite Domino *in timore, & exultate cum tremore.*

Oſculamini filium, ne forte iraſcatur, & pereа= tis de uia,

Cum exarſerit in breui ira eius. Beati *omnes, qui confidunt in eo.*

EXPLANATIO.

Quare fremuerunt gentes] Hos *primos uerſiculos explanat ſanctorum hominum cœtus in a= ctis* Apoſtolorum, *his uerbis*, Domine *tu es* Deus,*qui feciſti cœlum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis ſunt, qui per os* Dauid *pueri tui dixiſti,* Quare *fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?* Aſtiterunt Reges *terræ, & principes conuenerunt in unum aduerſus* Dominum *& aduerſus* CHRISTVM *eius? Conuenerunt enim uere aduerſus ſanctum fi= lium tuum* Ieſum, *quem unxiſti*, Herodes *ſimul, &* Pontius Pilatus *cum gentibus, & populis* Iſrael *ad*

faciendum, quæcunque manus tua, & consilium tuum prius decreuerat ut fierent.

Et *aduersus* CHRISTVM *eius*] Id *est filium, quem pater Iudæorum, & cæterarum nationum regem constituit.*

Dirumpamus] Hæc *sunt uerba impiorum, uincula, & iugum* CHRISTI *á ceruicibus suis repellentium.*

Qui habitat] Vaticinatur Dauid, *irritos fore conatus Iudæorum.*

Tunc loquetur] Significat excisionem Hierosolymorum, & innumerabiles calamitates, quæ Iudæis impendebant.

Ego autem] Deus inducitur loquens. intellige autem, Deum CHRISTO regnum tradidisse, quatenus ille homo est, natura enim CHRISTI diuina regnum semper obtinuit.

Narrabo decretum] Christum facit narrantem, quid de se decreuerit pater.

Dominus dixit ad me, filius] Ioannes Chrysostomus, Theodorus Antiochenus, Hilarius Pictauorum Pontifex, & ante eos diuus Paulus in actis Apostolorum affirmant, Dauidem hoc uersu prædicere CHRISTI reditum ad uitam. Itaque hoc uerbum hodie tempus id significat, quo tempore ille ab inferis exurrexit, atque imperio cœli, & terræ potitus est. Verum hac de re nos satis copiose disseruimus in ea paraphrasi, quæ superioribus annis edita est, unde assumere licebit, quæ ad hunc locum pertinebũt.

Reges eos in uirga ferrea] Eos uidelicet,

qui imperium tuum repudiarint, neque dicto audientes tibi esse uoluerint. uirga enim ferrea seueritatem imperandi significat. Sed uidentur magis probandi, qui uerterunt ex Hebræo ad hunc modum, Conteres eos uirga ferrea.

Tanquam uas figuli] Hoc simili magnitudo supplicij exprimitur, itaque Hieremias iussus est, lagunculam fictilem conterere in conspectu populi, & hæc loqui, Hæc dicit Dominus exercituum, sic conteram populum istum, & ciuitatem istam, ut conteritur uas figuli, quod amplius refici non potest.

Et exultate cum tremore] Hortatur principes, & reges, ut lætentur salutari eius imperio, qui extitit uindex, & parens nostræ libertatis, quiq; obedientes sibi ad uitam perducet beatam, & immortalem. Exultandum uero ait cum tremore, propterea quod ut ipsius misericordiæ confidere conuenit, ita lenitati coniunctam iustitiam formidare oportet. Quamuis ego libentius crediderim, Dauidem de eo loqui timore, quem parit amor, non culpæ supplicium, quo magis enim quisque alterum ex animo amat, & colit, eo magis uereri solet, ne qua in re animum illius offendat. Hoc timoris genus aduersus CHRISTVM, & ipsius patrem ab homine christiano requiritur in primis.

Osculamini filium] Hoc est illum esse uestrum regem agnoscite, illum summa pietate colite, & ueneramini, solemus enim osculandis principum manibus nostram erga eos obseruantiam testificari.

Et pereatis de uia] Id est, ne si iustum eius

Imperium recusaueritis, Deum in uos ira incitetis, & aberrantes à uia, quæ ducit in cœlum, in maximas, & perpetuas miserias uos proijciatis, id quod breui tempore eueniet, nisi insaniendi, & repugnandi finem facitis.

ARGVMENTVM PSALMI III.

Queritur de rebellione populi, & spe diuini auxilij animum suum confirmat.

PSALMVS Dauid, cum fugeret à facie Absalon filij sui. III.

Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me? multi insurgunt aduersum me.

Multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo.

Tu autem Domine protector meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.

Voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo.

Ego cubabo, & dormiam, meq́; excitabo, quia Dominus sustentat me.

Non timebo millia populi circundantis me. Exurge Domine, saluum me fac Deus meus,

Quoniam tu percussisti omnes inimicos meos in maxilla, dentes peccatorum contriuisti.

Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua.

Explanatio.

Cum fugeret à facie Absalon] Hæc historia scripta est in secundo libro Regum, Cap. XV.

Et exaltans caput meum] Hoc ait, quoniam Deus ipsum ex humili, & infimo loco ad altissimum regiæ dignitatis gradum perduxerat.

Ego cubabo] Ego (inquit) deponam omnem solicitudinem, & tranquilla, ac quieta mente consistam, propterea quod uideo, meam salutem Deo curæ esse. hoc enim significat, cum dicit, se dormiturum, & sponte sua se excitaturum. Hac eadem orationis exornatione usus est in Psalmo quarto ad significandam magnam animi securitatem, cum ait, In pace simul cubabo; & dormiam. & Moses in Leuitico, Dabo (inquit) pacem in finibus uestris, dormietis, & non erit, qui exterreat. Quin etiam quod in latinorum est prouerbio, dormire in utram uis aurem, id eandem sententiam continet.

Quoniam tu percussisti] Dicit, se opem Dei fidenter implorare, propterea quod is sæpe aliás sibi periclitanti auxilio, salutiq; fuerat, & uim hominum perditorum infregerat, qui uitam ipsius tanquam immanes belluæ appetebant.

Domini est salus] Idest solus ex omnibus Deus salutem dare, & conseruare potest. quo circa omnem nostram fiduciam in sola eius misericordia collocare debemus.

Et super populum tuum benedictio tua] Populum Dei appellat omnes pios, quos significat

non modo saluos, & incolumes à Deo conseruari, sed etiam bonis omnibus augeri, atque ornari, sub hoc enim uerbo benedictionis hæc sententia subiecta est.

ARGVMENTVM PSAL. IIII.

Prædicat misericordiam Dei erga se, & inimicos suos hortatur, ut deponant odia, & libenti animo se subijciant eius imperio, quem Deus ipse carissimum habet, atque amplissimo regis honore, & nomine affecit. uidetur autem hoc carmen initio regni sui composuisse.

Victori in Neginoth, Psalmus David IIII.

Inuocantem me exaudi Deus iustitiæ meæ, in tribulatione dilatasti mihi.

Miserere mei, & exaudi orationem meam.

Filij uiri usquequo gloriam meam ad ignominiam? ut quid diligitis uanitatem, & quæritis mendacium?

Et scitote, quod segregauit Dominus sanctum sibi, Dominus exaudiet me, cum clamauero ad eum.

Contremiscite, & nolite peccare, cogitate cum corde uestro in cubilibus uestris, & tacete.

Sacrificate sacrificia iustitiæ, & sperate in Domino. multi dicunt, quis ostendit nobis bonum?

Eleua super nos lumen uultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo,

Ex quo tempore frumentum eorum, & uinum eorum multiplicata sunt.

In pace simul cubabo, & dormiam,

Quoniam tu Domine solus securum habitare fecisti me.

EXPLANATIO.

Victori in Neginoth] De inscriptionibus hymnorum, & cur in ipsis, sæpe uocabulis hebræis usi simus, explicatum est in eo proœmio, quod nostræ paraphrasi præpositum est.

Deus iustitiæ meæ] Id est auctor, & custos innocentiæ meæ.

In tribulatione dilatasti mihi] Id est, cum in maximas periculorum angustias adductus essem, tu uiam saluti meæ latam effecisti, meq; in tuto, & tranquillo collocasti.

Filij uiri] Sic appellare solent Hebræi plerunque homines claros, & insignes. Vanitatem uero & mendacium uocat conatus illorum irritos, & inanes, atque consilia contra salutem ipsius frustra inita. Sic ficus, & arcus mendaces in literis sanctis appellantur, quòd fallant expectationem. uel potius eos reprehendit, quòd posthabita cura rerum diuinarum falsa, & inania bona consectentur, & omnes cogitationes suas abijciant in res futiles, atque fallaces. Est igitur huius uersiculi sententia, uos principes ciuitatis appello, quoúsque tandem abutemini patientia mea? Quousque toto animo, & studio omni incumbetis in eam curam, ut mihi ui-

tam, & omnia uitæ ornamenta eripiatis? Quandiu cogitationes uestræ uersabuntur in rebus uilissimis, tamq́; contemptis?

Scitote quòd] *Nolite (inquit) existimare, me humana ope, aut consilio ad regiam dignitatem peruenisse: ipse enim* Deus *me multis è millibus electum genti suæ præfecit: ex quo fit, ut qui meum repudiet imperium, non mihi, sed* Deo *repugnet.* Vocabulum *hebræum, quod interpres latinus græcum secutus sancti uerbo exprimere solet, proprie in ijs hominibus ponitur, qui sunt animo benefico, & liberali, & ad iuuandos omnes admodum propenso. talem autem decet in primis eum esse, qui regnum administrat.*

Contremiscite] *Monet illos, ut aliquando tandem metu diuini numinis à maleficio se se contineant, ne'ue animo præcipiti, & perturbato quicquã gerant, sed silentio noctis, cum mens soluta, & libera, & cæteris omnibus curis uacua est, diligenter exquirant, & cum animis suis considerent, quid faciendum, fugiendumq́; sit, quid uerum, & ratio præcipiat, in primis, ut omni studio contineant linguam: quam si quis didicit moderari, maximum certe præsidium sibi ad reliquas uirtutes comparauit.*

Sacrificate sacrificia iustitiæ] Hortatur ini*micos, ut resipiscant, & peccata sua expient. appellat autem sacrificia iustitiæ illa, quæ cum fide, & uera pietate fiebant. uel potius ita uocat ipsius iustitiæ cultum, atque animi exercitationem in optimis rebus. quo genere sacrificij nihil excellentius, nihil*

Deo gratius à nobis accidere potest. sic alio in loco laudis sacrificium dixit, cum dicere uellet hymnos, & studium diuinæ bonitatis prædicandæ, & laudibus efferendæ.

Multi dicunt] *Multi quòd uiderent* Dauid*em maximis, & assiduis calamitatibus exagitari solitum, suspicabantur, eius imperium reip. calamitosum fore. itaque cum ille iam adeptus regiam dignitatem ipsos hortaretur ad obedientiam, secum ipsi dicebant, quis præstabit, utile nobis fore, ut hic regnum administret?* His rebus *permotus uir sanctus* Deum *precatur, ut gentem* Hebræam *placidis oculis intueatur, suumq́; sanctissimum numen tam præsens, tamq́; propitium exhibeat, ut omnes intelligant, ipso regnante omnia prospera, & secunda fore.*

Dedisti lætitiam] *Lætabatur* Dauid, *quòd initia regni sui magna fertilitas agrorum consecuta foret: ea enim res polliceri uidebatur, ipsum dignitate sua non calamitatem populo, ut multi suspicabantur, sed prosperitatem potius allaturum.* Haud *equidem oblitus sum, me aliter hos uersiculos interpretatum esse in paraphrasi, sed unicuique liberum erit, utram explanationem sequi malit.*

In pace simul cubabo] *Sententia huius uersiculi in explanatione psalmi superioris explicata est.*

ARGVMENTVM PSAL. V.

Implorat auxilium Dei *contra uim, & furorem Saulis.*

Victori ad Neginoth, Psalmus
David V.

Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum.

Intende uoci orationis meæ Rex meus, & Deus meus,

Quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies uocem meam,

Mane instituam ad te (orationem) & suspiciam, Quoniam non Deus uolens iniquitatem tu es.

Neque habitabit iuxta te malignus, non permanebunt iniusti ante oculos tuos.

Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes omnes, qui loquuntur mendacium,

Virum sanguinum, & dolosum abominabitur Dominus, ego autem in multitudine misericordiæ tuæ.

Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

Domine deduc me in iustitia tua propter inimicos meos, dirige in conspectu meo uiam tuam.

Quoniam non est in ore eorum ueritas, cor eorum fraudulentum est.

Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose blandiuntur, iudica illos Deus.

Decidant à cogitationibus suis, propter multitudinem præuaricationum suarum expelle eos, quoniam rebellauerunt contra te.

Et lætentur omnes, qui sperant in te, in æternum

exultabunt, & proteges eos.

Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum, quoniam tu benedices iusto,

Domine tanquam scuto bona uoluntate tua circundabis eum.

EXPLANATIO.

Mane exaudies] Hoc ait, *quoniam matutinum tempus, & uespertinum lex attribuebat precationibus, & sacris faciendis. matutinum uero in primis accommodatum est, quòd ea hora magis uacui sumus à cæteris curis. hinc illud, Deus, Deus meus ad te de luce uigilo. & alio loco, mane oratio mea præueniet te.*

Mane instituam ad te (orationem) & suspiciam] Quoniam *lingua iudæorum perangusta est, ac præcisionibus orationis abundat, quæ quidem res, mirabile dictu est, quàm magnas afferat difficultates ad intelligendum, propterea uisum est nobis esse faciendum, ut non nihil de nostro nonnullis in locis adderemus, quo fieret oratio plena, atque perfecta. quæ uero uerba ad hunc modum adiecta fuerunt, ea ferè omnia lineis sunt inclusa, ut in hoc uersiculo factum uides.*

Et *suspiciam*] Verbum *hebræum eam uim habet, ut in iis ponatur, qui oculis obseruant, aliquid expectantes. itaque uerba hæc habent hanc sententiam, mane assistam supplex misericordiæ tuæ, & sublatis ad cœlum oculis expectabo, dum mihi perdito, & afflicto opem aliquam feras. cum enim*

detesteris maleficia, & impietatem, certissimam spem habeo, te diutius non passurum, ut boni exterminentur, & scelerati in tua sancta ciuitate floreant.

Virum sanguinum] *Hæc omnia quanquam communiter ad improbos referri possunt, tamen in Saulem præcipue dicuntur: quem quidem hominem fuisse barbarum, iniustum, crudelem, & omni scelere coopertum, legimus in libris Regum. Itaque uaticinatur fore, ut Deus tandem illius scelera, & crudelitatem puniat, & omnibus declaret, quantopere detestetur hoc hominum genus perditissimum.*

Ego autem] *Prædicit, se tandem sublatis inimicis saluum, & incolumem in sanctam ciuitatem reuersurum.*

Domine deduc] *Quoniam hostes imminebant semper capiti ipsius, orat Deum, ut pro singulari bonitate, qua uti solet erga homines pios, sibi dux, & comes sit in tantis periculis, neque permittat, animum suum ulla ui, uel metu inimicorum de recto uitæ curriculo declinare: uiam enim Dei appellat eam uiuendi rationem, quam Deus requirit à nobis, quamq; ille suis sanctissimis legibus præscripsit.*

Sepulcrum patens] *Significat ijs uerbis, ex istorum ore prodire uerba mortifera, ut de salute illius actum sit, qui eorum malitiosas blanditias non cauet. Dauidem imitatus Hieremias pharetras hostium nominat sepulcrum patens, quòd illorum*

ſagittæ certam perniciem ictibus afferrent.

Tanquam ſcuto] Ait, Deum beneuolentia ſua tanquam ſcuto firmiſſimo protegere uiros bonos, ac pios, illosq; incolumes conſeruare ab omnibus telis, & inſidijs inimicorum.

ARGVMENTVM PSAL. VI.

Exiſtimant Dauidem feciſſe hos uerſus, cum in morbum, & grauiſſimas calamitates incidiſſet ob ſtuprum Berſabeæ illatum, & maritum eius crudeliter interemptum.

Victori in Negiloth ſuper Seminith, Pſalmus Dauid VI.

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum: ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea,

Et anima mea turbata eſt ualde, ſed tu Domine uſquequo?

Conuertere Domine, & eripe animam meam, ſaluum me fac propter miſericordiam tuam.

Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?

Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrimis meis ſtratum meum rigabo.

Caligauit præ amaritudine oculus meus, inuete=

rauit propter omnes inimicos meos.

Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit Dominus uocem fletus mei,

Exaudiuit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam suscepit.

Erubescant, & conturbentur uehementer omnes inimici mei, conuertantur, & erubescant ualde uelociter.

EXPLANATIO.

Domine ne in furore] *Orat Deum, ne nimis iracunde secum agat, ne'ue ad scelus, quod com miserat, uindicandum acerbitatem adhibeat, sed paternam seueritatem.*

Sed tu Domine usquequo?] *Quandiu (inquit) exercebis iram in supplicem tuum? quousque differes curationem animi, & corporis mei?*

Conuertere Domine] *Id est auertisti faciem tuam à me propter scelera, & flagitia mea, nunc quæso tandem placatus oculos tuos ad me conuerte, quando animus meus humilis, & mœrens to tus ad te conuersus est.*

Quoniam non est in morte] *Propterea (inquit) studeo, quamprimum à te sanari animam meam, quoniam certo scio, nullam esse reliquam spem curationis, si uita excedens mecum feram uulnera delictorum. Scio inquam Domine, hominem sic morientem unà cum uita perdere & tui memoriam, & confitendi peccati sui facultatem, quòd si animus illius uel tui recordetur, uel peccata sua con*

fiteatur, inanis tunc eius confessio, inanis est eius recordatio. sic ferè ueteres explanant. Alij *uero totum hunc locum interpretantur in eam sententiam, ut dicant, uirum sanctum in maximis periculis uersantem de salute sua orare, & ostendere, se in uita retinendum esse, & ad eam rem demonstrandam ea ratione uti, qua ipsum usum uidemus etiam in* Psalmo XXX. *cum ait,* Quæ *utilitas in sanguine meo, si descendero in corruptionem?* Nunquid *confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit ueritatem tuam?* Idem *in alio* Psalmo *ait,* Nunquid *narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam, & ueritatem tuam in perditione?* Itaquè *uidetur etiam hoc loco mortem deprecari, ut in uita manens possit* Deum *laudibus celebrare, & ueram religionem inter mortales longe, lateq; propagare: id autem qui facere poterat, si è uita excessisset?* Itaque *illud scire oportet, confessionem in literis sanctis sæpenumero pro laudatione appellari, & uocabulum hebræum, quod interpres latinus græcum secutus uertit infernum, proprie sepulcrum significare, tametsi eodem nomine statum quoque mortuorum appellant tam eorum, qui iuste, sanctéq; uixerunt, quàm eorum, qui uitijs, & sceleribus contaminati à uita discesserunt.*

Lauabo per singulas noctes] *Lectum suum adulterij turpissimi fœditate commacularat, eas maculas se assiduis lachrimis deleturum ait, significans his uerbis summum animi dolorem, & cruciatum, quem sustinebat ob legem* Dei *uiolatam, & turpitu-*

dinem sceleris commissi.

Caligauit præ amaritudine] Dicit, se uitam uiuere amarissimam, ut iam præ continuo luctu, & lacrimis penè oculos amiserit, dum culpam, & peccata sua, & acerbas iniurias inimicorum deflere nunquam desinit.

Discedite à me] Solet uir sanctus, cum defleuit calamitates suas, & misericordiam Dei implorauit, repente animum exhilarare, & uoces lætitiæ plenas emittere, glorians, preces suas à Domino auditas esse. qua quidem re nos monet, si ad Deum pura mente accedamus, non esse dubitandum, quin eius clementiam facile exoremus, & propitium numen sentiamus.

ARGVMENTVM PSAL. VII.

Cum Saul Dauidem proditionis insimularet, qua de re scriptum est in primo libro Regum, uir sanctus his uersibus sese purgauit, in quibus commemorat innocentiam suam, & diuinam iustitiam aduersus crudelitatem Saulis implorat, & illius interitum prædicit.

Psalmus Dauid, quem cecinit Domino pro uerbis Chus filij Iemini, VII.

Domine Deus meus in te speraui, saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me,

Ne quando rapiat ut leo animam meam, laceret, & non sit, qui eripiat.

Domine Deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis,

Si reddidi malum habenti mecum pacem, si deserui aduersantem mihi sine causa,

Persequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra uitam meam, & gloriam meam in puluere habitare faciat.

Exurge Domine in ira tua, & exaltare contra commotiones inimicorum meorum.

Et exurge ad me in iudicio, quod mandasti, & congregatio populorum circundabit te,

Et propter hanc in altum regredere, Dominus iudicabit populos,

Iudica me Domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam, quæ est in me.

Consumet malitia peccatores, & diriges iustum scrutans corda, & renes Deus iuste.

Adiutorium meum à Domino, qui saluos facit rectos corde.

Deus index iustus, & Deus irascitur per singulos dies.

Nisi conuersus fuerit, gladium suum acuet, arcum suum tetendit, & parauit illum,

Et ipsi parauit uasa mortis, sagittas suas in persequentes effecit.

Ecce parturiuit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit mendacium.

Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit.

Conuertetur dolor eius in caput eius, & in uer-

ticem ipsius iniquitas eius descendet.

Confitebor Domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi.

EXPLANATIO.

Pro uerbis Chus filij Iemini] *Saulem Chusim nominat, id est Aethiopem propter eius profligatos, ac perditos mores, in eiusmodi enim hominibus nomen nigri apud ueteres poni solitum, indicant etiam poëtæ latini, ita tamen uerum nomen suppressit, ut satis ostenderet, in quem scribat, cum eum uocat filium Iemini, in cuius familia natus est Saul, qui se ipse filium Iemini uocat in libris Regum.*

Domine Deus meus si feci istud] *Ego (inquit) Domine opem tuam expecto conscius innocentiæ meæ, Quòd si id commisi, quod Saul mihi obijcit, si eius inquam uitæ, ac regno insidiatus sum, persequatur inimicus animam meam &c. Quod uero sequitur, si malum reddidi habenti mecum &c. id habet hanc sententiam: Ego quidem Saulem, dum ille me amanter, & honorifice tractauit, unice dilexi, summáq; semper obseruantia colui, cum uero is ne uerbo quidem uiolatus à me animum alienasset, meq; omni conatu capite, & fortunis oppugnaret, tantum abfuit, ut iniurias grauissimas ulciscerer, ut cum mihi non semel eius opprimendi facultas accidisset, semper illi pepercerim, semper eius salutem meæ præposuerim. quòd si mentior, persequatur inimicus animam meam &c.*

Et exurge ad me in iudicio, quod mandasti]

Tu Domine præcepisti rectoribus ciuitatum, ut eos, qui uiolarentur, iniuria prohiberent, neque aliquem sinerent iniuste opprimi, tu ergo præsta, quod alijs faciendum præcepisti, & uindica me ab impetu Tyranni.

Et congregatio populorum] Id quidem à summis uiris obseruatum, & memoriæ proditum est, qualescunque principes ciuitatum fuerunt, semper tales ciuitates fuisse, & ob eam causam uitiosos principes plus exemplo, quàm peccato nocere, quòd permulti imitatores eorum existant. Itaque cum Saul homo perditissimus, & contemptor Dei regnum obtineret, necesse erat, negligi in ciuitate curam rerum diuinarum. Hoc intelligens Dauid non tam uitæ suæ, quàm religioni, & saluti ciuium consulens supplicium tyranni sceleribus exposcit, confirmans fore, ut eo sublato populi ad cultum diuinum reuertantur, id enim significat, cum ait, & congregatio populorum circundabit te. & re uera nihil ferè est, quod magis animos uulgi ad religionem excitet, quàm ubi Deus iustitiæ suæ documenta constituit, & insigni aliquo facinore declarat, se bonis consulere, improbos ulcisci.

Et propter hanc] Id est, pro salute huius ciuitatis, & conuentus declara uim, & potestatem tuam in homines impios, & omni scelere contaminatos, ut qui te quasi iacentem, atque humana omnia despicientem negligunt, excelsum, & omnium rerum moderatorem esse intelligant, & sanctissimum numen tuum debito cultu uenerentur.

Iudica me ſecundum iuſtitiam meam] Non uirtutes ſuas prædicat his uerbis, aut iuſtitiam iactat apud Deum, quem appellans alio loco ait, Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens, ſed ſignificat, ſe in eo, in quo accuſatur, omni culpa uacare, quippe qui neque re, neque uerbo Saulem uiolarit.

Niſi conuerſus] Niſi (inquit) Saulem ſuorum ſcelerum pœnituerit, prædico, illum gladio, & ſagittis Dei interiturum. nec falſus uates fuit Dauid, nam legimus in libris Regum, Saulem & ſagittis hoſtium fuiſſe uulneratum, & ſuo ſe gladio traieciſſe. hæc autem pœna illi à Domino irrogata fuit, itaque recte dicit, eum gladio, & ſagittis Domini interfectum iri.

Et ipſi parauit uaſa mortis] Id eſt, in ipſum Saulem arma mortifera præparauit. ſic apud Ezechielem, Vnuſquiſque uas interfectionis habet in manu ſua.

Ecce parturiuit] Exaggerat improbitatem Saulis pulcherrima allegoria. Eſt autem ὕστερον πρότερον, conceptus enim parturiendi tempus antecedit, concepit autem Saul dolorem ex inuidia, cum uideret Dauidem ſibi rerum geſtarum gloria præferri, parturiuit autem iniuſtitiam, cum diſſimulato odio perniciem illi machinabatur, peperit autem mendacium, cum odium ſuum patefecit, & ficto inſidiarum crimine innocentem bello perſecutus eſt, tunc enim eius improbitas, quæ prius animo cœlabatur, tanquam fœtus ex utero in apertum prodijt. uel ait,

Saulem concepisse dolorem, propterea quòd machinabatur ipsi calamitatem, & mortem. cui sententiæ respondet id, quod paulo infra subiungitur, conuertetur dolor eius in caput eius, id est dolor, & pernicies, quam mihi moliebatur, in eius caput redundabit.

Lacum aperuit] *Alia est allegoria, quæ significat fore, ut Saül in ea mala incidat, quæ parauerat ipsi Dauidi. Quod autem res futuras pronuntiat, perinde quasi earum rerum tempora iam præterierint, id usu, & consuetudine linguæ hebrææ facit, quæ res futuras exprimere solet etiam uerbis tempus præteritum significantibus.*

ARGVMENTVM PSAL. VIII.

Existimant omnes ferè interpretes græci, & latini, Ecclesiam piorum induci hoc hymno uictoriam CHRISTI, *& nomen ueri Dei toto orbe diffusum celebrantem, deinde beneficia eius in uniuersum genus humanum collata prædicantem.*

Victori ad Githith Psalmus David VIII.

Domine Dominus noster quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra,

Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos.

Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum, &

ultorem.

Quoniam uidebo cœlos tuos opera digitorum tuorum, lunam, & stellas, quæ tu fundasti.

Quid est homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quòd uisitas eum?

Minuisti eum paulo minus ab Angelis, gloria, et honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues, & boues uniuersas, insuper & pecora campi,

Volucres cœli, & pisces maris, & quicquid perambulat semitas maris.

Domine Dominus noster quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra.

EXPLANATIO.

Ex ore infantium] Hoc (ait) in primis uim, & salutarem potentiam tuam declarauit, quòd per Apostolos tuos, homines rudes, & indoctos, & simplicibus pueris similes, nomen tuum per cunctas nationes fama celebrasti, & asperrimam Diaboli tyrannidem funditus euertisti. Vocat autem Diabolum inimicum, & ultorem, quoniam ille nos odio sempiterno persequitur, & ad peccata semper instigat, peccantes uero ulciscitur, atque ad supplicium rapit. Theodoretus sic explanat hunc uersiculum.

Quoniam uidebo] Lætatur ecclesia piorum, quòd deuicto, ac deleto hoste sempiterno generis humani, sibi iam pateat aditus ad cœlum, ubi multa, & uaria spectacula sit habitura, séq; scientiam re-

rum pulcherrimarum percepturam intelligat. Ita interpretatur hunc locum Gregorius Nazianzenus in libris de theologia. quidam uero sic explanant, ut existiment, cum Dauid suspiceret lunam, & stellas, monumenta diuinitatis sempiterna, atque ex altera parte consideraret incredibilem amorem, quem habet erga humanum genus tantorum operum effector, & dominus, exclamare solitum, Domine quid est homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quòd uisitas eum?

ARGVMENTVM PSAL. IX.

Hymnus est, quo celebrat uictoriam, quam ex bello formidolosissimo reportarat.

Victori super morte insipientis,
psalmus Dauid IX.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.

Lætabor, & exultabo in te, psallam nomini tuo altissime,

Cum conuersi sint inimici mei retrorsum, & corruerint, & perierint à facie tua.

Quoniam fecisti iudicium meũ, et causam meam, sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam,

Increpasti gentes, & perijt impius, nomen eorum delesti in æternum, & in seculum seculi.

O inimice confectæ sunt uastitates in æternum? ciuitates destruxisti?

Periit memoria eorũ cum ipsis? Dominus autem in æternum permanet.

Parauit ad iudicandum thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in iustitia.

Et factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.

Et sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te Domine.

Psallite Domino, qui habitat in Sion, annuntiate inter gentes opera eius.

Quoniam requirẽs sanguinem eorum recordatus est, non est oblitus clamorem pauperum,

Miserere mei Domine, uide afflictionem meam de inimicis meis,

Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudes tuas in portis filiæ Sion.

Exultabo in salutari tuo, demersæ gentes in foueam, quam fecerunt.

In laqueo quem absconderunt, comprehensus est pes eorum,

Cognitus est Dominus iudicia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes, quæ obliuiscuntur Deum,

Quoniam non in æternum obliuio erit pauperis, spes pauperum non peribit in æternum.

Exurge Domine, ne præualeat homo: iudicentur gentes in conspectu tuo.

Incute Domine timorem illis, sciant gentes, quod

homines sunt.

EXPLANATIO.

Super morte insipientis] Plerique Hebræorum hunc insipientem existimant esse Goliathum illum Palæstinum, quem Dauid singulari certamine superauit.

Cum conuersi sint] Ita quoque uertit hûc uersiculum Symmachus, ut refert Theodoretus.

O inimice] Multæ sunt explanationes huius loci, nos secuti sumus eos, qui existimant, interrogationem esse, qua uir sanctus insultet in hostem barbarum, & immanem, qui minatus fuerat, se uastaturum terram Iudæam, & nomen Hebræorum ad internecionem redacturum, & eo quidem libentius hanc explanationem amplectimur, quòd in uersiculo hebræo inest interrogationis nota.

Quoniam requirens sanguinem] Idest ultus est iniurias, quas nobis finitimæ gentes intulerant: requirere enim sanguinem, in literis sanctis est cædem alicuius ulcisci, ut apud Ezechielem, sanguinem eius de manu tua requiram.

Miserere mei Domine] Dixerat, Deum non esse oblitum clamorem miserorum: quid uero clamauerint illi, nunc ostendit.

Vt annuntiem laudes tuas] Miserere (inquit) mei, & incolumitati meæ consule, ut in conuentu piorum laudes tuas possim prædicare. Ex quo intelligitur, uitam & optandam, & petendam esse, non quo fruendis uoluptatibus, uel diuitijs cumulan-

dis nos dedamus, aut honoribus, & gloriæ inseruiamus, sed ut Deum *optimum maximum uerbis, & factis laudemus, atque homines ad religionem, & ueram pietatem cohortemur.* Sciendum *est autem, apud ueteres* Hebræos *portas urbium celeberrimam partem ciuitatis fuisse, & in ijs agitari iudicia, & populi cœtus celebrari consuesse. itaque portæ appellantur in literis sanctis loca publica, & celebria.* In *portis igitur urbis, id est, in conuentu populi prædicaturus est laudes* Dei.

Demersæ *sunt gentes in foueam, quam fecerũt*] Significat, *quæ mala hostes* Hebræis *intentauerant, in ea ipsos mala nec opinantes incurrisse.*

Sciant *gentes, quòd homines sunt*] Id *est, intelligant impij suo magno malo, se mortales esse, & caducos, & ea conditione natos, ut eorum res florentes possint fieri deteriores, & rebus asperis commutari.*

ARGVMENTVM PSAL. X.

Inuehitur *in homines impios, & crudeles: quorum secundæ res, & iniustitia aduersus* Deum, *atque homines sæpe commouent animos piorum, ut ea querantur, quæ* Dauid *persequitur hoc psalmo.*

PSALMVS X.

Vt *quid* Domine *recessisti longe? abscondis (faciem) in opportunitatibus, in tribulatione?*

Dum *superbit impius, persequitur pauperem, com*

prehendantur in consilijs, quæ cogitant.

Quoniam laudat peccator desiderium animæ suæ, & auarus benedicit

Blasphemanti Dominum. Impius propter superbiam, quam uultu præsefert, non quærit Deum.

Non est Deus in ullis cogitationibus eius, molestæ sunt uiæ illius in omni tempore.

Procul iudicia tua sunt à facie eius, omnes inimicos suos flatu prosternit.

Dicit in corde suo, non mouebor, à generatione in generationem ero sine malo.

Maledictione os eius plenum est, & dolis, & fraude, in lingua eius afflictio, & iniquitas.

Sedet in insidijs pagorum, & clàm interficiet innocentem.

Oculi eius in pauperem respiciunt, insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua,

Insidiatur, ut rapiat pauperem, rapiet pauperem dum attrahit eum

In rete suum. subsidit, & humiliat se, & cadet in fortitudine eius turba pauperum.

Dixit in corde suo, oblitus est Deus, abscondit faciem suam, ne uideat in æternum.

Exurge Domine, & exalta manum tuam, ne obliuiscaris pauperum.

Propter quid irritauit impius Deum? Dixit in corde suo, quòd non quæres?

Certe uides: tu enim afflictionem, & furorem intueris ut tradatur in manus tuas.

Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.

iutor.

Contere brachium peccatoris, & maligni, quæratur peccatum illius, & non inuenietur,

Dominus regnabit in æternum, & in seculum seculi, peribitis gentes de terra illius.

Desiderium pauperum audisti Domine, diriges cor eorum, auscultabit auris tua,

Vt iudices pupillo, & humili, ne pergat eos conterere homo de terra.

EXPLANATIO.

Capiantur in consilijs] Id est, quos dolos bonis machinantur, ijs dolis capiantur ipsi, & scelerum pœnas luant.

Quoniam laudat] Id est, quicquid libido imperat, quicquid suadet insatiabilis intemperantia, rectum id ducit, & amplectendum.

Et auarus] Id est, non desunt homines perditissimi, qui ob spem prædæ impijs adulentur, atque ad scelera, & flagitia incitatos magis impellant.

Omnes inimicos] Ita uertit etiā Aquila hunc locum, ut refert Theodoretus. Hæc autem hyperbole mire exprimit nimiam potētiam improborum, qua illi sublati perpetuam sibi felicitatem pollicentur.

Subsidit, & humiliat se] Aiunt nonnulli, hāc esse translationē sumptam à bestijs, quæ prædam insusuræ se se inclināt, ut maiore conatu impetū faciāt. sic improbi aliquando se demittūt, & summissius gerūt, quo facilius ea simulatione incautis perniciē ferāt.

Exalta manum tuā] Tolle (inquit) ultricē manum, & sublimi flagello cæde impium arrogantē,

ut qui te iactat oblitũ esse rerũ humanarum, suo magno malo memorẽ experiatur, et nocẽtibus horribilẽ, & formidolosum. Deinde grauiter cõmotus nefanda oratione impij subiungit, Propter quid irritauit &c.

Orphano tu eris adiutor] Orphanos uocat pios sic omni hominum ope destitutos, ut egentes pueri solent parentibus orbati.

Quæratur peccatum illius] Translatio est sumpta à iudicijs. si quæstionem (inquit) habeas de perditis eius moribus, & factis, is certe nusquam comparebit: peribit enim condemnatus, & in æternas tenebras deijcietur. Ita hunc locum interpretantur Athanasius, Chrysostomus, Cyrillus, & Abrahamus Esdra explanator inter Hebræos clarus in primis.

Peribitis gentes] Impios, & crudeles Hebræos appellat gẽtes, ut etiã alijs in locis, propterea quòd impiarũ nationũ barbariã, & immanitatẽ imitabantur.

Diriges cor eorũ] Id est, morem illis geres, & facies, ut ijs omnia ex sententia succedant.

Vt iudices pupillo, & humili] Hoc est, ut eorum iniurias ulciscaris, & pœnas ab impijs, qui illos opprimunt, iudicio persequare.

ARGVMENTVM PSAL. XI.

Colloquitur cũ amicis, qui fugam ipsi suadebant, ne per insidias à Saule circũueniretur. quibus ille respondet, rerum omnium moderatorem, & dominum esse Deum, neque sine eius prouidentia quicquam geri ab hominibus, quare innocentes bono animo esse debere, improbis autẽ certam perniciem expectãdam esse.

Victori David, psalmus X I.

In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, ut transmigret è monte uestro sicut passer?

Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas super neruum, ut sagittent in obscuro rectos corde.

Quoniam fundamenta dissipata sunt, iustus autem quid fecit?

Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes eius,

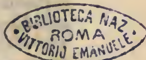
Oculi eius respiciunt, palpebræ eius explorant filios hominum.

Dominus examinat iustum, impium autem, & eum, qui diligit iniquitatem, odit anima eius.

Pluet super peccatores carbones, ignis, & sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.

Quoniam iustus Dominus, iustitias diligit, rectum aspicit uultus eius.

EXPLANATIO.

Quoniam ecce] *Respondent amici, & demonstrant, quibus rationibus adducti fugam illi suadeant, quarum una est, quòd intelligant, iam iamq; illi imminere exitium ab hostibus, altera est, quòd extinctis legibus, & iudicijs nulla detur facultas resistendi potentiæ improborum.*

Quoniam fundamenta dissipata sunt] *Videtur fundamenta pro legibus appellasse: leges enim fundaméta sunt totius Reip. & salutis singulo=*

rum, ſine quibus ciuitas neque permanere poteſt, neque conſtitui. unde à poeta dictum eſt, Agnoſco *crines,incanáq; menta* Regis Romani,*primus qui le gibus urbem* Fundabit. Itaque Symmachus *ſententiam ſecutus non uerba, uertit ex* Hebræo *ad hunc modum, ut teſtatur* Heſychius, *Quoniam leges diſſipatæ ſunt. & Symmachum quidem ſecutus eſt* Hieronymus.

Iuſtus autem quid fecit?] At (*inquit uir ſanctus*) *quid commiſi ego, quid'ue locutus ſum, cur mihi uitam ſtudeant eripere?* Sed *profectò* Dominus *in cœlo regit terras, & humanum genus, & deſuper intuetur, quid agat unuſquiſque, quid'ue patiatur, ut bonos ſubleuet, ac puniat malos.*

Oculi *eius reſpiciunt*] Oculorum, *& palpebrarum appellatione uim* Dei *cunctaintelligentem, & adminiſtrantem intelligit.*

Dominus examinat iuſtum, impium autem] *Horum uerborum hæc uidetur eſſe ſententia, quemadmodum aurum igne perſpiciunt, ſic* Deum *pios homines rebus aduerſis explorare, quo eorum animi efficiantur puriores, & uirtus illuſtrior exiſtat, impios autem & iniuſtos illi eſſe inuiſos, tametſi ad piorum utilitatem eis ſecundiores aliquando res cócedit, quæ mox tamen commutantur, & maiora illis ſupplicia pariunt.*

Cal[ix].

Pars *calicis eorum*] *Id eſt, merces, quæ illis pro meritis debetur.* Calix *enim ſæpe in literis ſanctis appellatur quicquid nobis aut boni, aut mali contingit à* Deo. *itaque hoc loco ſupplicia improbo-*

rum significat, ut etiam apud Esaiam, & Hieremiam. uolens autem Dauid magnitudinem pœnarum sceleratis impendentium exaggerare, eis supplicia minatus est Sodomitarum, qui sulphure, & igne cœlesti deflagrauerunt.

Rectum aspiciunt] Sic Dominus in Leuitico, respiciam uos, inquit, & crescere faciam. contra, uultum dicitur auertere ab ijs, quos odit.

ARGVMENTVM PSAL. XII.

Queritur de moribus seculi sui deprauatis: Deo supplicat pro salute piorum, qui ab improbis uexantur: ipsum Deum inducit loquentem, & opem suam pollicentem.

Victori ad Seheminith, Psalmus XII.

Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam defecerunt fideles inter filios hominum.

Vana loquuntur unusquisque ad proximum suũ, ficte blandiuntur, in corde & corde loquuntur.

Disperdat Dominus uniuersa labia ficte blandientia, linguam magniloquam,

Qui dixerunt, linguis nostris magnificabimur, labia nostra penes nos sunt, quis noster Dominus est?

Propter uastitatem inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus.

Saluabo illos ab ijs, qui laqueum ponunt ipsis.

Eloquia Domini eloquia munda, argentum igne examinatum in uase terreo, purgatum septies.

Tu Domine seruabis eos, & custodies nos à generatione hac in æternum.

In circuitu impij ambulant, cum exaltata fuerint opprobria.

EXPLANATIO.

In corde, & corde loquuntur] Hæc uerbi eiusdem duplicatio significat duplici corde eos loqui, quod quidem literæ sanctæ solent de ijs dicere, qui alia sentiunt, alia loquuntur. quapropter Symmachus sententiam secutus non uerba, dilucide hunc locum reddidit ex Hebræo, ut testatur Hieronymus, ad hunc modum, In corde aliud est, atque aliud loquuntur.

Labia nostra penes nos sunt.] Hoc est, liberum os habemus, neque nobis de dictis, aut factis alicui reddenda est ratio.

Saluabo illos ab ijs] Hic uersiculus ex hebræo ita conuersus est, ut illum explanat Chimis uir doctissimus inter Iudæos.

Eloquia Domini eloquia munda] Significat, non esse dubitandum, quin Deus promissum efficiat, quippe cuius uerba sint ab omni falsitatis labe integra, & pura.

In circuitu impij ambulant] Hebræi sic explanant hunc locum, circunueniri, & oppugnari innocentes ab improbis, cum homines scelerati, ac perditi principatum obtinent.

ARGVMENTVM PSAL. XIII.

Vir sanctus magnis, ac diuturnis calamitatibus uexatus uicem suam miseratur, & auxilium Dei *queribundus implorat.*

Victori, psalmus Dauid XIII.

Vsquequo Domine *obliuisceris me in perpetuum? usquequo auertis faciem tuam à me?*

Quandiu ponam cõsilia in anima mea? dolorem in corde meo per diem?

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice, & exaudi me Domine Deus *meus.*

Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, ne forte dicat inimicus meus, præualui aduersus eum.

Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero, ego autem in misericordia tua speraui.

Exultabit cor meum in salutari tuo, cantabo Domino*, qui bona tribuit mihi.*

EXPLANATIO.

Vsquequo ponam consilia] *Expressit morem calamitosorum, quorum animus nunquam quiescit, semper huc illuc impellitur, & in omnes partes deliberando distrahitur.*

Illumina oculos] *Id est, ope tua tanquam splendidissimo candore solis dissipa noctem calamitatum mearum, ne crescentibus malorum tenebris durissimo mortis somno consopiar.*

Quoniam bona tribuit mihi] Id est, quoniam innocentiam meam tutatus est, meq; incolumem conseruauit ab impetu inimicorum.

ARGVMENTVM PSAL. XIIII.

Inuehitur in homines impios, & contemptores Dei, qui pios acerbissime uexabant: & Deum inducit loquentem, & auxilium suum pollicentem.

Victori, psalmus Dauid XIIII.

Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.
Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis. non est, qui faciat bonum.
Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, ut uideat, si est intelligens, aut requirens Deum.
Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. non est, qui faciat bonum, non est ne unus quidem.
Non'ne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis?
Dominum non inuocauerunt, illic trepidabunt timore,
Quoniam Dominus in generatione iustorum est, consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes eius est.
Quis dabit ex Sion salutare Israeli? cum conuerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

Explanatio.

Dominus de cœlo prospexit super filios hominũ] Sic appellat eos, qui nondum per fidem, & ueram pietatem filij Dei euaserunt. quos uero iam Deus sibi adoptauit, eos infra generationem iustorum uocat, quòd pater cœlestis iustitiam, & spiritum suum ipsis ad salutem impertiuerit.

Non'ne cognoscent] Hæc interrogatio cum orationis præcisione demonstrat uehementem iram Dei. Est autem horum uerborum sententia: Profectò homines perditi, qui iactant, me non existere, & hac opinione confisi lacerant gentem meam, eiusq; fortunas incredibili cupiditate deuorant, maximo suo malo sentient uim, & potestatem meam.

Deum non inuocauerunt] Deus inuocandus, colendus, & suspiciendus erat, cætera omnia pro nihilo ducenda: quod admirabile dictu est quàm contra fiat ab istis, qui conculcata uirtute omni, ac religione, honores, opes, potentiam, libidines in loco numinis colunt, & colentes Deum summa crudelitate persequuntur.

Illic trepidabunt timore] Vir sanctus præsentiebat, atque animo tanquam oculis uidebat, quo in loco supplicio afficiendi erant homines illi importuni, atque ob eam causam dixit, illic trepidabunt timore, tanquàm digito locum illum indicaret. simile est illud in psalmo XXXVI. ibi cadent, qui operantur iniquitatem.

Quoniam Dominus] Trepidabunt inquam

timore, & grauissimas pœnas dabunt crudelitatis suæ, quoniam Deus *apud iustos, & pios homines sedem, & domicilium habet, neque iniurias eorum feret impunitas.*

Consiliũ inopis] Vos *(inquit) impij cõsilium, & institutum piorum aspernamini, & stultum, ac ridiculum existimatis, quòd ij spem suam ponant in* Deo, *quòd eum colant, uenerentur, & omnes suas curas & actiones ad eum referendas putent.* Hoc *uero impijs obijcit tanquam scelus grauissimum, & inexpiabile. cõmemoratis autẽ flagitijs impiorum, & piorũ calamitatibus, implorat auxiliũ à* Deo, *cũ subiũgit,*

Quis dabit] Hæc *interrogandi ratio apud* Hebræos *sæpe uim habet optandi, ut eo loco,* Quis *mihi dabit pennas columbæ? & in* Numeris, Quis *mihi tribuat, ut omnis populus prophetet? putabatur autem* Sion *esse domicilium* Dei, *& ex eo loco petentibus salutem dari. hinc illud,* Mittat *tibi auxiliũ de sancto, & de* Sion *tueatur te.* Itaque *huius uersiculi ea est sententia, utinam* Dominus *ex monte sancto suo respiciat calamitates* Israelis, *& asperrimum seruitutis iugum ab eius ceruicibus repellat.*

Cum conuerterit] Eueniet *(inquit) quod optamus, & populus seruitute liberatus recreabitur, & gaudio exultabit.*

ARGVMENTVM PSAL. XV.

Præcipit *genti suæ, quam uiuendi rationem sequi debeant, ut* Deo *chari sint, & sublato omni exterorum metu in finibus patriæ securi conquiescant.*

Psalmus Dauid XV.

Domine quis peregrinabitur in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?

Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam,

Qui loquitur ueritatem in corde suo, qui non detraxit lingua sua,

Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non tulit super proximo suo,

Despicitur in oculis eius malignus, timentes autem Dominum glorificat,

Qui iurat, ut se affligat, & non mutat, pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera contra innocentem non accepit:

Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

EXPLANATIO.

Domine quis peregrinabitur] *Cum Dauid hoc uersiculo tabernaculum, & mõtem sanctum nominauit, potiore de parte totam regionem intellexit, ut in paraphrasi ostendimus. Quòd autem uerbum illud peregrinor posuit, significauit, Hebræos tanquam aduenas, & peregrinos terram Iudæam possidere, uel potius, totam hanc nostram uitam peregrinationem quandam esse. Quibus de rebus in eadem paraphrasi explicatum est.*

Qui ingreditur] *Dominus respondens ad ea, quæ rogauerat Dauid, probat hominem ingredientem sine macula, id est, nullo scelere, aut flagitio*

se contaminantem, & operantem iustitiam, id est, omnibus uirtutum officijs fungentem. iustitiæ enim nomen in literis sanctis latissime patet, & omnes honesti partes comprehendit.

Qui loquitur] *Quæ summatim proposuerat, ea nunc singillatim persequitur.*

Nec fecit proximo] *Ordine quidem progressa oratio cordis primum meminit, deinde linguæ, postremo operis mentionem intulit: opus enim sermo, sermonem cogitatio antecedit.*

Et opprobrium non tulit] *Id est, non modo non uiolat alterum, sed ne ab alio quidē patitur eum lædi, & opprobrijs, ac contumelijs affici.*

Despicitur in oculis eius malignus] *Id est, improbos quamuis genere, opibus, & gratia florentes, pro nihilo ducit, colentes autem* Deum *ueretur, & obseruat, licet humiles, & obscuri sint, & apud homines abiecti, contemptiq;.*

Qui iurat, ut se] *Horum uerborum hanc sententiam esse confirmant Hebræi, uirum bonum summa fide, summáq; constantia præstaturum, quod promiserit, & si quo uoto se obstrinxerit eorum, quæ ad incommodum, & macerationem corporis pertineant, non tamen mutaturum sententiam, aut contra religionem iurisiurandi quicquam admissurum esse.* De hoc *genere uoti, & iurisiurandi meminit* Moses *in libro* Numerorum.

Et munera contra innocentem] Accipiunt *dona aduersus innocentem non solum iudices auari, sed etiam qui pecuniam accipiunt ob falsum testimo-*

nium dicendum, aut lites iniquo patrocinio extrahendas, & tuendas.

ARGVMENTVM PSAL. XVI.

Inducit IESVM CHRISTVM *loquentem, & mortem suam reditumq́; ad uitam, & piorum salutem prædicentem.*

Michtan David *psalmus* XVI.

Conserua me Domine,*quoniam speraui in te. dixi* Domino, Dominus *meus es tu, bonum meum nihil tibi confert.*

Erga sanctos, qui sunt in terra, & præclaros omnis uoluntas mea est.

Multiplicata sunt idola eorum, post alium accelerauerunt.

Non libabo libamina eorum de sanguine, nec assumam nomina eorum in labijs meis.

Dominus *pars hæreditatis meæ, & calicis mei, tu sustentabis sortem meam.*

Funes ceciderunt mihi in præclaris, etiam hæreditas pulchra contigit mihi.

Benedicam Dominum*, qui dedit mihi consilium, etiam per noctes erudiunt me renes mei.*

Posui Dominum *in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear.*

Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe,

Quoniam non derelinques animam meam in in-

ferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem.

Notas fecisti mihi uias uitæ, *satietas lætitiarum est cum uultu tuo, delectationes in dextera tua in æternum.*

EXPLANATIO.

Conserua me Deus] *Filius Dei omnibus in rebus extra culpam, & peccatum nobis par, & similis redditus, & nostris malis, & incommodis tentatus, imminente iam morte uerba humanæ imbecillitati conuenientia pronuntiat, Deoq; salutem suam suppliciter commendat.*

Erga sanctos] *Cum dixisset, Deum nulla in re egere opera sua, subiungit, se nullum officij genus erga homines illi charos prætermissurum, quòd sciret, hæc studia Deo perinde grata esse, quasi ipsius numini tributa forent.*

Multiplicata sunt idola] *Hæc uidentur dici de perfidis Iudæis, qui relicto Deo alterum secuti sunt, uidelicet Diabolum, cuius etiam filij appellantur in Euangelio Ioannis, & propterea idola eorum multiplicata sunt: ut enim boni unum habent Deum, quem colant, sic improbi multos habent falsos deos, quibus seruiant: ambitio nanque, & libido, & luxuria, & pecuniæ cupiditas, & reliqua flagitia sunt eorum idola: qua enim quisque in re summum bonum constituit, ea res cuique Deus est. Huius igitur impiæ nationis sacrificia CHRISTVS repudiauit, & eorum nomina deleuit ex libro uiuen-*

tium, neque iam digni sunt Iudæi, *qui ab ipso nominentur, aut agnoscantur.*

Dominus *pars hæreditatis*] Felix (inquit) *hæreditas mea, id est, ecclesia piorum, cuius hæreditas æterna erit* Deus. *uos item felices labores, & cruciatus mei, quos eadem merces manet. sic* Athanasius, & Theodoretus, & *quidam alij explanant hunc locum.*

Tu sustentabis] *Id est, ecclesia mea magnis impiorũ conatibus oppugnata, tuo præsidio tuta erit, & firma, & immobilis permanebit. glorians autem* Dominus *fide, & uirtutibus suorum subiungit,*

Funes ceciderunt mihi in præclaris] *Id est, luculenta planè, & præclara mihi uenit hæreditas. est autem hoc sumptum ex historia Iosuæ, qui funibus agros metitus est, quos populo diuidebat.*

Etiam per noctes] *Non solũ (inquit) perfecit* Dominus, *ut in me ratio, & mens animi uigeret, sed etiam affectiones ipsas, quæ solent ab honesto reuocare, tam castas, tamq; rationi obedientes effecit, ut etiam illæ ad studia pietatis, & uirtutum dies noctesq; me impellerent.*

Q*uoniam non derelinques*] *Nam triduo post reuertetur ad corpus suum non iam patibile, & caducum, sed inuiolabile, & immortale. Hæc autem uerba esse* CHRISTI, Petrus, & Paulus *testantur in actis* Apostolorum.

Nec *dabis sanctum*] *Id est, quem tibi consecrasti, atque omnium gentium regẽ, & dominum designauisti, haudquaquam feres tam diu uita ca-*

rere, quoad corpus eius corrumpatur.

Satietas lætitiarum] Id est, tum demum animus expletur omnibus lætitijs, cum te præsens præsentem intuetur: sunt enim delectationes in dextera tua, id est, semper in promptu habes, semper munifica manu largiris hilaritates, lætitias, iucunditates. simile uidetur illud ex prouerbijs Salomonis, longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ, & gloria. quibus uerbis significat, sapientiam suppeditare suis amatoribus longinquitatem uitæ, & opes, & honores. In hanc sententiam theologi Græci, & Latini interpretantur hunc hymnum. Illud autem scire oportet, Dauidem unum ex ijs fuisse, qui moribus, & factis uenturum CHRISTVM multis in rebus repræsentarunt suorum temporũ hominibus, atque ob hanc causam non nullos existimare, & illos quidem rerum diuinarum peritissimos, ipsum etiam in ijs psalmis, in quibus de se, ac suis rebus scriberet, solitum inserere multa, quæ non tam sibi conuenirẽt, quàm ei, quẽ repræsentabat, nẽpe CHRISTO. qua quidẽ scribendi ratione ostẽdunt ipsum esse usum etiam in eo carmine, quod de Salomone condidit: in illo enim cum de regno filij semper loqui uideatur, non nulla tamen dicit, quæ regno CHRISTI congruunt, præterea nullius. Sic autem ferebat illorum temporum ratio, ut mysteria CHRISTI umbris eiusmodi, & imaginibus uelarentur, in quæ possent introspicere quorum mens à Deo illuminata foret, cæteri præter ipsas umbras nihil penitus uiderent. His rationibus inducti fatentur illi quidem, cum

cum uir sanctus diceret, animam suam ab inferis ci-to reuocandam, neque Deum permissurum, ut cor-pus ipsius in sepulcro corrumperetur, istæc sub perso na CHRISTI *locutum esse, sed ijdem, illum omnia superiora de se ipso scribere, non dubitant. Itaque horum sententia hic hymnus ita explanandus erit, ut* David *in secundo uersu prædicet beneuolen-tiam, & studium suum erga homines pios, in tertio autem accuset impios, qui non contenti religione, & cultu ueri* Dei *à finitimis nationibus cæremonias, & sacra falsorum* Deorum *accipiebant, quibus sacris pro fitetur se nunquam interfuturum, aut quicquam li-baturum, quod ad ea pertineat, neque uero se com-missurum, ut inuocet illos* Deos*, aut nomina eorum ad iusiurandum adhibeat.* Eius autem rei causam *subiungere uidetur, cum ait,* Dominum esse partem *hæreditatis suæ, & calicis sui, ac funes sibi cecidisse in rebus præclaris. quibus uerbis gloriatur,* Deum *sibi esse hæreditatem, opes, & omnia bona. nam quod addit, sortem suam ab illo sustentatum iri, ni-mirum significat, sibi non esse dubitandum, ne hanc luculentam hæreditatem amittat, quando* Deus, *qui se ipsi possidendum, ac fruendum dedit, non sit pas-surus, ut ulla res eum de hac possessione deturbet.* Nomen *uero calicis consuetudine linguæ hebrææ si-gnificare quicquid hominibus aut boni, aut mali contingit à* Deo, *alio in loco dictum est à nobis.*

ARGVMENTVM PSAL. XVII.

Vir *sanctus summa crudelitate uexatus à* Saule

salutem suam Deo commendat uitæ suæ innocentiam commemorans, & inimicorum immanitatem, atque intemperantiam exaggerans.

Oratio David *Psalmus* XVII.

Exaudi Domine *iustitiam meam, intende deprecationem meam,*

Auribus percipe orationem meam absque labijs dolosis.

A' *uultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui uideant æquitatem.*

Probasti cor meum, & uisitasti nocte, examinasti me, & non inuenisti.

Quod cogitaui, non transiuit os meum, propter opera hominum, ob uerbum labiorum tuorum ego obseruaui uias peruersorum.

Sustenta gressus meos in semitis tuis, ut non labantur uestigia mea.

Ego clamaui ad te, quoniam exaudisti me Deus, *inclina aurem tuam mihi, & exaudi uerba mea.*

Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te.

A' *resistentibus dexteræ tuæ custodi me ut pupillam oculi.*

Sub umbra alarum tuarum protege me à facie impiorum, qui me affligunt.

Inimici mei animam meam circundederunt, adipe suo clauserunt (corpus suum) os eorum locutum est superbiam.

Gressus nostros nunc obsederunt, oculos suos po=

fuerunt ad prosternendum me humi.

Similitudo eius quasi leonis desiderantis prædam, & quasi catuli leonis habitantis in abditis.

Exurge Domine, præueni faciem eius, prosterne eum, eripe animam meam ab impio, qui est gladius tuus, ab hominibus, qui sunt manus tua,

Domine ab hominibus mundo addictis, quorum portio est in uita, quorum uentrem de absconditis tuis imples,

Saturantur filijs, & dimittunt reliquias suas paruulis suis,

Ego autem in iustitia contemplabor faciem tuam, satiabor, cum euigilauero, specie tua.

EXPLANATIO.

Exaudi Domine iustitiam meam] *Sic appellat iustam petitionem suam.*

Absque labijs dolosis] *Audi (inquit) propitius uoces, quas ego puris labijs pronuntio, non aliter sentiens, atque loquor.*

A uultu tuo] *Id est tu Domine discepta causam meam, qui solus æquus es iudex.*

Visitasti nocte] *Tu (inquit) rebus aduersis sæpe, ac sæpius explorasti animum meum, meq; ingentibus tenebris calamitatum circunfudisti & queadmodum aurum igne exploratur, sic mentem meam facibus ærumnarum incendisti, neque tamen me unquam uidisti à recta uia declinare, aut iniquum aliquod facinus admittere uel salutis tuendæ causa, uel ut grauissimas iniurias ulciscerer, tametsi*

non semel acerbissimi hostis opprimendi facultas mihi oblata est.

Quod cogitaui non transiuit os meum] Criminabantur, Dauidem esse malitiosum, & fallacē, illumq; proditionis insimulabant, contra ipse fretus innocentia sua prædicat corām Deo, se animo simplici esse, & ab omni simulatione alieno, quippe qui nunquam aliter loquatur ac sentit. sic interpretantur hunc locum peritissimi linguæ hebrææ. Ego uero diligentius considerandum puto.

Propter opera] Non solum (inquit) me ab omni scelere integrum seruaui, sed etiam animaduertens, homines uulgo se uitijs contaminare, ob amorem, & reuerentiam præceptionum tuarum eorum uitam diligenter obseruabam, ut eos à maleficio deterrerem, & ad leges tuas seruandas, & colendas incitarem. sic ferè explanant hunc locum Chimis, & Abrahamus Esdræ, & eleganter quidem, ni fallor.

Sustenta gressus meos in semitis tuis] Prædicauerat innocentiam, & pietatem suam, itaque ne uideretur quicquam harum rerum uirtuti suæ insolenter arrogare, precatur Deum, ut uires, & appetitiones animi sui ita corroboret, ac confirmet, ut constantissime perseueret in obseruatione legum diuinarum, quibus omnis pulchritudo uirtutis continetur, significans, si quid ab ipso antea uel recte cogitatum est, uel honeste administratum, totum id attribuendum misericordiæ Dei, qui mentem bonam donauit, ut recta conaretur, & uires, ut conata per

ficeret.

d Mirifica misericordias tuas] Fac (inquit) omnes admirentur magnitudinem misericordiæ, ac benignitatis tuæ, conseruando me ab impetu, & ui tyranni potentissimi.

e Similitudo eius] Duæ sunt similitudines, quarum altera referenda est ad studium Saulis Dauidem cupidissime quærentis ad necem, altera ad insidias, quas homo teterrimus illi comparabat.

a A' resistentibus dexteræ tuæ] Videbantur enim Deum impugnare, qui Dauidem impugnabant, propterea quòd is erat carissimus Deo, & ab eo constitutus fuerat rex Hebræorum.

c Adipe suo] Sagina (inquit) os, & totum corpus oppleuerunt. Hæc uero est allegoria, qua literæ sanctæ uti solent ad significandam opum affluentiam, & uitæ prosperitatem, res autem secundas plerunque sequitur arrogantia, & Dei, hominumq; contemptus, quamobrem subiungit, os eorum locutum est superbiam. simile est illud Mosis in Deuteronomio, incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit à Deo salutari suo.

Qui est gladius tuus] Hoc ea ratione dicitur, quòd Deus impijs hominibus pro armis utatur ad punienda scelera improborum, & ad uirtutem piorum exercendam. Itaque apud Esaiam rex Assyriorum, uirga furoris Dei nominatur. eadem ratione eosdem appellat manum Dei, Iobum imitatus, qui dicit, se manu Domini uapulasse, cum tamen Dia-

bolus eum cecidisset, Sed Deus eo usus erat tanquam manu ad uerberandum seruum suum.

Ab *hominibus mundo*] Eripe *me inquam* Domine *ab hominibus impijs, quorum cura omnis, & cogitatio infixa est in bonis huius uitæ fallacibus, & temporarijs, quibus abundant, in altera illa uita summam omnium rerum egestatem perpessuri.*

De *absconditis tuis*] Amplificatione *utitur ad demonstrandam prosperitatem impiorum, itaque dicit, eos circunfluere gemmis, auro, atque argento, quæ abscondita uocauit, quòd terræ uenis occultentur.* Addit *præterea, eorum domos florere liberis, quibus relicturi sint opes, quæ libidini suæ, atque intemperantiæ superexerint.* Sic Eusebius Cæsariensis *explanat hunc locum.*

Ego *autem in iustitia*] Expleantur *isti fallacibus bonis & celeriter interituris, ego certe iustitiam, & pietatem colens, ac solida illa & uera, atque æterna bona consectans contemplabor aliquandò beatissimam faciem tuam, & tunc denique omnibus gaudijs, & uoluptatibus cumulatus ero, cum te coràm intuebor, & in suauissima pulcherrimi numinis tui contemplatione conquiescam, quod mihi tandem tua benignitate continget, cum animus meus euolauerit è uinculis corporis, in quo tanquam consopitus iacet, & in æternam illam domum tuam migrauerit.*

ARGVMENTVM PSAL. XVIII.

Inscriptio Psalmi continet argumentum ipsius.

Victori, Dauid serui Domini, qui locutus est Domino uerba cantici huius in die, qua liberauit eũ Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul, & dixit. Psal. XVIII.

Diligam te Domine fortitudo mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.

Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum.

Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus.

Laudans inuocaui Dominum, & ab inimicis meis saluus fui.

Circundederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

Dolores inferni circundederunt me, præoccupauerunt me laquei mortis.

In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui.

Et exaudiuit de templo sancto suo uocem meam, & clamor meus in conspectu eius introiuit in aures eius.

Et commota est, & contremuit terra, fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt, quoniam ipse iratus erat.

Ascendit fumus è naribus eius, & ignis ex ore eius deuorans, carbones succensi sunt ab eo.

Inclinauit cœlos, & descendit, & caligo sub pedibus eius,

Et equitauit super Cherub, & uolauit, uolauit super pennas uentorum,

Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu tabernaculi eius erat obscuritas aquarum, & densitas nubium.

Præ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, grando, & carbones ignis.

Et intonuit de cœlo Dominus, & altissimus dedit uocem suam, grando, & carbones ignis.

Et misit sagittas suas, & dissipauit eos, fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.

Et apparuerunt profunda aquarum, & reuelata sunt fundamenta orbis terrarum.

Ab increpatione tua Domine, à flatu spiritus iræ tuæ.

Misit de alto, & accepit me, & assumpsit me de aquis multis.

Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab ijs, qui oderunt me, quoniam robustiores erant me.

Præuenerant me in die afflictionis meæ, & factus est Dominus protector meus.

Et duxit me in latitudinem, saluum me fecit, quoniam diligit me.

Et retribuit mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuit mihi.

Quia custodiui uias Domini, *neque impius defeci à* Deo *meo.*

Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo, & præcepta eius non repp uli à me.

Et ero immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea,

Et retribuet mihi Dominus *secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.*

Cum sancto sanctus eris, & cum uiro innocente innocens eris,

Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.

Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis.

Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, Deus *meus illuminauit tenebras meas.*

Quoniam per te acies hostium fregi, & per Deũ *meum transiliui murum.*

Deus *meus impolluta uia eius, eloquia* Domini *igne examinata, protector est omnium sperantium in se.*

Quoniam quis Deus *præter* Dominum? *aut quis est fortis præter* Deum *nostrum?*

Deus, *qui præcinxit me fortitudine, & posuit im maculatam uiam meam.*

Qui effecit pedes meos tanquam ceruorum, & su per excelsa statuit me.

Qui docet manus meas ad prælium, cõtritus est ar cus æreus brachijs meis.

Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ, & dextera tua sustentauit me.

Et benignitas tua auxit me.

Dilatasti gressus meos subtus me, & non sunt infirmata uestigia mea.

Persecutus sum inimicos meos, & comprehendi illos, & non reuersus sum, donec consumerem eos.

Vulneraui illos, nec potuerunt surgere, ceciderunt subtus pedes meos.

Et præcinxisti me uirtute ad bellum, & supplantasti insurgentes in me subtus me.

Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdisti.

Clamauerunt, nec erat, qui saluos faceret, ad Dominum, nec exaudiuit eos.

Et comminui eos ut puluerem ante faciem uenti, ut lutum platearum attriui eos.

Eripuisti me de contradictionibus populi, constituisti me in caput gentium.

Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & expauerunt inclusi munitionibus suis.

Viuat Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ.

Deus, qui dat uindictas mihi, & subdit populos sub me, liberator meus de inimicis meis

Et ab insurgentibus in me exaltauit me, à uiro iniquo eripuit me.

Propterea confitebor tibi in nationibus Domine, et

nomini tuo psalmum dicam.

Deus magnam salutem fecit regi suo, & fecit misericordiam CHRISTO *suo David, & semini eius usque in seculum.*

EXPLANATIO.

Cornu salutis meæ] *Sic appellat Deum, propterea quòd ipsius ope, atque auxilio salutem retinuerat. Translatio sumpta est ab iis animalibus, quæ cornibus se se tuentur.*

Et torrentes iniquitatis] *Id est, incursiones hostium more torrentium incitatæ.*

Dolores inferni] *Qui scilicet uitam auferunt, & ad inferos trahunt.*

Præoccupauerunt me laquei mortis] *Ita uocat insidias inimicorum, quibus tam subito opprimebatur, ut spatium deliberandi, & euadendi non haberet.*

Commota est, & contremuit terra] *Quod dit, montes intremuisse, & terra desidente aquarum profunda, id est, intimas uenas apparuisse, & retecta esse fundamenta orbis terrarum, eam esse hyperbolen intelligito, qua utitur ad uim, & impetum iræ diuinæ exprimendum, atque amplificandum. Cum uero Deum de cœlo descendentem facit, ea res ad prouidentiam eius referenda est, bonos tuentem, & improbos ulciscentem. Quòd illum uolantẽ inducit, & pennigeris cœlitibus, alisq; uentorum insidentem, id quidem incredibilem diuinæ mentis celeritatem significat, hoc est, uim omnia penetrantẽ,*

uim ubique præsentem, & cuncta cœlo, terra, mariq; perlustrantem. Cum uero grandinem, & sagittas, & ignem commemorat, intelligi uult pœnas, & supplicia, quæ Deus *infligit hominibus sceleratis, & impijs. Hæc autem nunc strictim attingimus, propterea quod satis fuse in nostra paraphrasi ea omnia persecuti sumus.*

Posuit tenebras] Deus *habitat lucem inaccessam, ut ait diuus* Paulus. *Itaque recte lux tabernaculum eius intelligitur, ut sentiunt* Theodoretus, *et* Theodorus Antiochenus. *Huic quidem tabernaculo circunfundit* Deus *tenebras, & caliginem descensurus in terras. quod quidem significat, nullam mentis aciem esse tam acutam, aut perspicacem, quæ* Deum *possit intueri, eiusq; naturam nulla ratione, aut cogitatione comprehendi posse.*

Præ fulgore] *Præ fulgore (inquit) fulgurum micantium obscuritas nebularũ dissoluebatur.*

Misit de alto] *Demissa (inquit) manu extraxit me ex profundis gurgitibus calamitatum, quæ me iam obruerant. scimus enim aquas in literis sanctis pro periculis & rebus aduersis appellari.*

Præuenerant me] *Id est, incautum oppresserant temporibus difficilimis, ut nulla elabendi spes ostenderetur.*

Et secundum puritatem manuum mearum] *Ita uocat innocentiam uitæ, manus enim in literis sanctis pro actionibus sæpe appellantur. Quod uero in prædicandis benefactis suis nonnihil commoratur, non id profecto uir sanctus facit cupiditate gloriæ elatus,*

sed ut cæteros accendat ad studium religionis, & honestatis, cum uideant tanta præmia proposita esse uirtuti. Verum illud animaduertere oportet, hæc omnia, quæ Dauid *commemorat de iustitia, & integritate sua, referenda esse ad conatum, & studium mentis uitia, & peccata summopere detestantis, atque omni cogitatione in eam curam incumbentis, ut se se castam, & ab omni labe integram, puramq; seruaret. licet autem uir sanctus & ipse per imprudentiã, & infirmitatem animi multa committeret, quæ minus recta forent, non tamen ob eam causam iustus esse desinebat, nam humilis, & mœrens confugiebat ad misericordiam* Dei, *qui ueniam pœnitenti dabat, summa benignitate illi cuncta errata condonans.*

Et *cauebo ab iniquitate mea*] Id *est, ab ijs peccatis, quæ olim admisi. peccauerat autem grauissime, cum &* Bersabeæ *stuprum, & eius marito mortem obtulisset.* Quid *uero, si iniquitatem appellet peccatum illud, quod (ut uerbis utar* Pauli) *in carne ipsius habitabat? id est, uim illam natiuæ corruptelæ, à qua nisi summa diligentia caueant etiam uiri sancti, in maxima scelera, & flagitia impelluntur, cuius rei testis est cædes teterrima* Vriæ, *& stuprum uxori eius illatum, de quibus maleficijs paulo ante mentionem fecimus.*

Cum *sancto sanctus eris*] Dixerat, Deũ *remuneraturum esse iustitiam suam. ad id confirmandum hanc sententiam interponit, quæ eam uim habet, ut diuus* Athanasius, *&* Theodoretus *sentiunt, qualem quisque se gesserit, talem aduersus quenque*

Deum futurum. qui igitur iustitiam, & pietatem coluerit, eum maximis muneribus afficiet Deus, quē uero peruersitas morum, & opinionum à recta uiuendi ratione auerterit, in eum Deus seuerus, atque acerbus existet, eumq́;, nisi resipuerit, omnī iudicio ueri spoliatum, amentem, & cæcum permittet potestati turpissimarum libidinum, & cupiditatum, ut qui pulchritudinem uirtutis adamare noluit, in sordibus, & luto uitiorum uolutetur. qua quidem de re multa diuus Paulus in epistola, quam scribit ad Romanos. Illud item scire oportet, qualis quisque sit, talem cuique Deum uideri, ut enim de illo uir bonus bene sentit, ita improbus male. Alter existimat, humanum genus à Deo summa iustitia regi, gubernariq́;, nihil ab illo non rite, non sanctè, non sapienter administrari, alter aut Deum res humanas curare non credit, aut illius administrationem iniustitiæ, ac temeritatis nomine condemnat. Ita fit, ut Deus sancto sanctus, & peruerso peruersus existat, id est, ut qualis cuiusque animus est, talis cuique de diuino numine sensus sit. Quòd si de illo rectè, ac piè sentias, simul cœlestem instinctum, afflatumq́; salutarem sentis animum tuum ad omnia pietatis officia impellentem, sin autem peruersè ac impiè, uim ultricem experiris oculos mentis excæcantem, teq́; præcipitem in scelera, & flagitia pro eo, ac tua meretur impietas, agentem. ex qua quidem re fit, ut quemadmodum sanctitas, & innocentia piorum crescit in dies, ita impiorum animus quotidie magis, ac magis inquinetur, ac sordeat, & quem locum Deus apud

unumquenque obtinet, eo loco, & numero apud Deũ unusquisque sit. At qui *summum rectorem, ac Dominum rite ueneratur, & colit, déq; eius ui, & numine uera sentit, is gratias immortales agat misericordiæ ipsius, qui solus ex omnibus rectas opiniones animis inserit, illosq; desiderio, atque amore pietatis accendit.* Ex *ijs quæ breuiter à nobis dicta sunt, facile, ut arbitror, intelligi potest, quibus rationibus adductus* Dauid *pronuntiauerit,* Deum *cum sancto sanctum, cum peruerso peruersum existere.*

Quoniam *tu illuminas*] Tenebræ *sunt calamitates, lux accensa est periculorum depulsio, & malorum finis, quæ quidem translatio est frequens in literis sanctis, sed etiam sua cuique mens lucerna est, quam nisi lux cœlestis illuminet, semper in maximis errorum tenebris uita uersatur.*

Quoniam *per te*] Id *est, auxilio tuo & copias hostium deleui, & eorum oppida, & urbes expugnaui.*

Deus *meus impolluta uia eius*] Id *est, quicquid agit* Dominus, *rectum, simplex, iustum, & sanctum est. sic alio loco,* Deus *in sanctitate uia tua, item, iustus* Dominus *in omnibus uijs suis.*

Eloquia Domini *igne examinata*] Id *est, sincera, & ab omni admistione falsitatis pura. hæc enim est orationis exornatio ducta ab auro, & argento, quæ igne purgantur.*

Et *super excelsa*] Significat, *se diuino auxilio quamlibet prærupta loca, & castella munita expugnauisse.*

Et contritus est] *Id est, uiribus meis fractæ sunt opes inimicorum, qui uix ulla ratione superari posse uidebantur.*

Et inimicos dedisti mihi dorsum] *Id est, per te factum est, ut hostes mihi terga darent, séq; fugæ perterriti mandarent.*

Eripuisti me de contradictionibus]. *Id est, de seditionibus, & rebellione popularium meorum, à quibus acerbissime exagitatus fui.*

Constituisti me] *Deus enim eius imperio subiecit Ammonitas, Syros, Moabitas, Palæstinos, aliasque nationes.*

Populus, quem non cognoui] *Id est exteræ gentes, & alienigenæ.*

In auditu auris] *Id est fama nominis mei permotus ad fidem meam confugit.*

Filij alieni mentiti sunt mihi] *Vir sanctus in Psal. LXVI. dit, Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua Domine, propter multitudinem uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. quem locum græci sic explanant, falsorum Deorum cultores magnitudine operum diuinorum territos pietatem, & cultum ueri Dei simulaturos, à quo maxime abhorreant. Eodem modo Dauid hoc loco dicit, alienigenas sibi mentitos esse, propterea quòd bello domiti coacti sunt speciem præ se ferre beneuolentiæ, & uoluntariæ seruitutis, cum tamen inimicissimos animos gererent.*

Filij alieni inueterati sunt] *Id est debilitati, & fracti, ut iam nobis obsistere non possint.*

Et expauerunt]

Et expauerunt] Id est, quamuis mœnibus, & munitionibus septi formidauerunt opes meas.

Viuat Dominus] Hæc est tanquam orationis conclusio, quæ summam totius hymni breuiter colligit. Quod autem dixit, uiuat Dominus, uidetur esse ea uox gratias agentis, & ob uictoriæ gratulationem more militum ouantis. Neque tamē ignoramus, plerosque ex hebræo uertisse, Viuit Dominus, quæ quidem est formula iurandi apud Hebræos.

Propterea confitebor] Id est, cum igitur tanta sint tua erga me beneficia, & merita, immortales tibi gratias semper agam, quin etiam tempus erit, cum laudes tuas inter omnes exteras nationes prædicabo. quod sanè perfectum uidemus, cum multa iam secula hymni Dauidis toto terrarum orbe decantentur.

Deus magnam salutem] Deus(inquit)non solum me conseruat, & ab omnibus inimicorum iniurijs tuetur, ac defendit, uerum etiam illustrem, et apud omnes gloriosam hanc salutem efficit, neque salutis, & laudis meæ tantū rationem habet, sed etiam posteris meis pro sua singulari misericordia consulit, & prouidet, ut eorum decus, & gloria sit immortalis. quod planè falsum esset, nisi hoc ad IESVM Deum referremus, qui in Dauidis familia natus est, & regnat in perpetuum.

ARGVMENTVM PSAL. XIX.

Celebrat cognitionem Dei, quæ percipitur ex con

templatione rerum cœlestium, & ex studio sancta-rum literarum.

Victori, Psalmus David XIX.

Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. 2

Dies diei eructat uerbum, & nox nocti indicat scientiam.

Non sunt loquelæ, neque sermones, quibus non audiantur uoces eorum.

In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum.

Soli posuit tabernaculum in eis, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.

Exultauit ut gigas ad currendam uiam, ab extremo cœlo egressio eius.

Et recursus eius usque ad extremum eius, nec est qui se abscondat à calore eius.

Lex Domini immaculata, conuertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis.

Mandata Domini recta, lætificantia cor, præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

Timor Domini sanctus, permanens in seculum seculi, iudicia Domini uera, iustificata simul.

Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel, & fauum.

Etiam seruus tuus admonetur per ea, in custodiẽdis illis retributio multa.

Delicta quis intelligit? ab occultis munda me, &

à superbijs prohibe seruum tuum,

Ne dominentur mihi, tunc immaculatus ero, & purus à scelere grandi.

Sint accepta eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper

Domine adiutor meus, & redemptor meus.

EXPLANATIO.

Cœli enarrant] *Significat ijs uerbis, unũquenque ex cœlestium rerum cõtemplatione facile peruenire ad notitiam* Dei.

Dies Diei] *Si quis diem diei comparet, & noctem nocti, eorumq; uicissitudines, ac certum ordinem, perpetuamq; constantiam animaduertat, facile perspicit, tantorum operum laudem fortunæ, ac temeritati non esse tribuendam, sed aliquem præesse, qui hæc omnia summa sapientia moderetur, atque cõseruet.* Hoc *modo interpretantur hunc uersiculum apud nostros* Eusebius Cæsariensis, *& apud* Hebræos Salomon *explanator illustris.*

Non *sunt loquelæ*] *Significat ijs uerbis, nullam nationem esse tam immanem, & barbaram, quæ cœlestium rerum excellentiam contemplans non possit ad notitiam* Dei *cogitatione perduci.* Sed Symmachus, *ut refert* Theodoretus, *ita uertit hunc uersiculum ex* Hebræo, Non *sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiuntur uoces. neque dissentit à* Symmacho *apud græcos illa, quæ nominatur editio uulgata.* Quòd *uero subiungitur,* In *omnem terram exiuit sonus eorum, fidelius* Aquila *uertit ex* Hebræo,

ὁ κανὼν αὐτῶν, id est, regula eorum, est autem sensus, hæc opera mirabilia nequaquam ritu mortaliũ loqui, aut ullam uocem humanam emittere, quæ ad omnes terrarum oras peruenire non potest, sed orationem eorum uel grauissimam esse immutabilem ordinem, & dispositionem, & structuram tanquam ad regulam factam, & ad lineam respondentem, quæ eorum oratio cunctis terrarum finibus exauditur, & uniuersos mortales ad cultum, & uenerationem Dei mirabiliter accendit. & quoniam earum rerum, quæ aspectu sentiuntur, nihil est tam præclarum, tamq; diuinum, quodq; homines tanta admiratione afficiat, quàm sol, propterea eius uim, & naturam potissimum considerandam proponit, quo magis eluceat sapientia Dei tanti operis, & muneris effectrix.

Et ipse tanquam sponsus] Pulchritudinem solis comparat sponso, uim, & impetum giganti.

Ab extremo cœlo] Egreditur enim sol ab extremo oriente, & incitatissima cœli stelliferi conuersione fertur ad extremum occidentem.

Lex Domini] Satis erat tantarum rerum aspectus, & contemplatio, ut earum effectorem, & moderatorem agnosceremus Deum, ea tamen fuit benignitas Dei, ut ad hanc præclaram intelligendi rationem adderet etiam leges suis manibus scriptas, quibus homines errantes ad uiam ueritatis reuocaret, atque animos à praua consuetudine ad honestas uitæ rationes conuerteret. Eas leges uir sanctus uarijs nominibus uocat, ut etiam Moses facit.

Testimonia Domini] Leges Dei sic appellat ex eo, quod ille per has testificatus est, quid exigat à nobis. Easdem ait cognitionem rerum diuinarum tradere paruulis, id est, animis simplicibus, séq; summisse gerentibus, quoniam nullus est sapientiæ locus in hominibus impuris, & superbis.

Timor Domini sanctus] Sic nominat leges diuinas, propterea quòd illæ mentes religione sancta imbuunt, atque in hominibus pijs timorem pariunt castum, & sincerum, qualis solet esse optimi filij aduersus optimos parentes. eum græci uocant, εὐλάβειαν, nos reuerentiam possumus rite nominare.

Iustificata simul] Id est, omnia sunt pariter æqua, & iusta.

Delicta quis intelliget?) Dixi(inquit) obseruantibus leges diuinas magna præmia, & dona esse proposita, sed quis attendens infirmitatem humanam, & quàm multa peccemus inscientes, quorum tamen luenda pœna sit, nisi Deus illa condonet imbecillitati nostræ, quis hæc animaduertens audeat affirmare, se nulla in re uiolare præcepta Domini? An est aliquis, qui possit errata cuncta animaduertere? qui in tantis tenebris nihil offendat? quem uitium specie uirtutis aliquando non fallat?

Et à superbijs prohibe seruum tuum] Illa uero in primis est detestabilis, atque intoleranda superbia, & importunitas, si quis existimat, seipsum ita obseruantem esse legum diuinarum, ut se se ab omni peccato temperet, neque aliquid committat, quod aliquo supplicio uindicandum sit.

Et purus à scelere grandi] Superbia enim *fons, & origo est omnium scelerum, & flagitiorum, ut si quis Deo fauente ab illius dominatu liber sit, uitam ab omni grauiori delicto puram agere possit.*

ARGVMENTVM PSAL. XX.

Populus Regem ad bellum difficile proficiscentem uotis, & faustis ominibus prosequitur.

Victori, Psalmus David XX.

Exaudiat te Dominus in Die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob.

Mittat tibi auxilium de sanctuario, & de Sion tueatur te.

Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum in cinerem conuertat.

Tribuat tibi secundum cor tuum, & omne consilium tuum impleat.

Lætabimur de salutari tuo, & in nomine Dei nostri uexilla extollemus.

Impleat Dominus omnes petitiones tuas, Nunc cognoui, quòd saluum fecit Dominus CHRISTVM *suum.*

Exaudiet illum de cœlo sancto suo in potentia salutari dexteræ suæ.

Hi in curribus, & ij in equis, nos autem nomen Domini Dei nostri inuocabimus.

Ipsi succubuerunt, & ciciderunt, nos autem surreximus, & erecti sumus.

Domine salua nos, Rex exaudiet nos in die, qua inuocauerimus.

EXPLANATIO.

In cinere conuertat] Id est uictima, quam pro uictoria adipiscenda immolas, illi sit grata, & accepta. Hæc orationis exornatio sumpta est ex historia Mosis, cuius hostiam cœlestis ignis absumpsit.

Lætabimur de salutari] Nunc quidem uniuersam ciuitatem periculum tuum solicitam habet; at cum incolumis, & uictor è bello reuerteris, omnia plausu, lætitiáque, & gratulatione personabunt. id enim significat, cum ait, uexilla extollemus.

Nunc cognoui] Populus inter pias, & castas precationes diuino spiritu afflatus uaticinatur, regem suum bello superiorem fore.

Hi in curribus] Hostes nostri curribus, & equorum ui, ac multitudine confidunt, nos autem salutem nostram sanctissimi numinis imploratione muniemus.

Rex exaudiet nos] Sic appellat Deum, significans, non Dauidem, sed illum esse uerum populi regem.

ARGVMENTVM PSAL. XXI.

Celebratur hoc hymno uictoria, & regnum CHRISTI sempiternum, ut etiam Iudæi confirmant, sed hunc illi uenturum sperant, nos uenisse non ambigimus.

Victori, Psalmus David XXI.

Domine in uirtute tua lætabitur Rex, & in salutari tuo exultabit uehementer.

Desiderium cordis eius tribuisti ei, & uoluntate labiorum eius non fraudasti eum.

Quoniam præuenisti eum in benedictionibus bonitatis, posuisti in capite eius coronã de lapide pretioso.

Vitam petijt à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum seculi.

Magna est gloria eius ob salutare tuum, gloriam, & magnum decorem impones super eum.

Quoniam pones eum benedictiones in seculum seculi, lætificabis eum in gaudio cum uultu tuo.

Quoniam Rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi, non commouebitur.

Inueniet manus tua omnes inimicos tuos, dextera tua inueniet omnes, qui te oderunt.

Pones eos ut clibanum ignis in tempore iræ tuæ, Dominus in ira sua disperdet eos, & deuorabit eos ignis.

Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filijs hominum.

Quoniam intenderunt tibi mala, cogitauerunt cõsilia, quæ non potuerunt stabilire.

Quoniam pones eos dorsum, & funes tuos diriges contra facies eorum.

Exaltare Domine in uirtute tua, cantabimus, & psallemus uirtutes tuas.

EXPLANATIO.

Domine in uirtute tua] Tua (inquit) *ope rex franget potentiam inimicorum, & per te conseruatus uita fruetur immortali.*

Voluntate labiorum] Hoc est, nihil ille unquam à te petijt, quin impetraret, & amplissimis ultro beneficijs auctus, & ornatus est. hoc enim significat, cum subiungit, præuenisti eum in benedictionibus bonitatis.

Posuisti in capite eius] Id est eum constituisti Regem cœli, ac terrarum.

Vitam petijt à te] Vt scilicet à morte reuocaretur ad uitam immortalem.

Quoniam pones eũ benedictiones] Id est bonis omnibus, & illis quidem sempiternis eum cumulabis: simili locutione utitur etiam Moses in Genesi, cum Deus Abrahamo dicit, benedixi tibi, & magnificaui nomen tuum, & esto benedictio: sic enim uertendum est ex hebræo. & Esaias, erit (inquit) Israel in medio terræ benedictio, id est omni bonorum genere circunfluet.

Lætificabis eum] Quo enim CHRISTVS homo est diuinitati coniunctior cæteris omnibus, hoc eam clarius intuetur, & maiorem ex ea re iucunditatem, & lætitiam capit.

Inueniet manus tua] Hactenus imperium, & immortalitatem CHRISTI celebrauit, nunc prædicit pœnas impendentes inimicis eius.

Fructum eorum] Nec solum (inquit)

absumentur ipsi, sed etiam stirps eorum impia funditus tolletur. Hunc enim fructum, & semen appellat, ut sentit Theodoretus.

Pones eos dorsum] *Id est præcipites in fugam conijcies, & terga dare coges.*

Et funes tuos] *Vertent illi quidem terga tuis sagittis uulnerati, sed tu fugientibus te te obijcies, & in ora illorum mortifera tela torquebis. Funes autẽ pro arcu appellauit. ea est orationis exornatio, qua res tota aliqua de parte cognoscitur. Sagittas autem & ignem consuetudine literarum sanctarum pœnas interpretamur, quibus impios afficit Deus.*

Exaltare Domine] *Id est declara uim, & potestatem tuam imperio* CHRISTI *dilatando, & aduersarijs eius opprimendis. Cæterum si quis ea, quæ continentur ijs uersibus, non solum ad* CHRISTVM, *sed etiam ad ipsum* Dauidem, *qui illum in se ipso adumbrauit, accommodare uelit, cum hoc ego non contendero; Nam* Deus Dauidem *ad regiam extulit dignitatem, & omni bonorum genere cumulauit, & grauissime ultus est omnes, qui domi, uel foris contra ipsum arma ferre conati sunt. Hæc autem de rege prædicantur hoc hymno, quanquam uersiculus ille nequaquã* Dauidi *conuenire uidetur, Vitam petijt à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum seculi. Sed nonnulli interpretantur, hanc esse hyperbolem, quæ significet, regem usque ad extremam senectutem uitam perducturum. Ego uero libentius crediderim, his uersibus descriptam esse perpetuitatem æui, quo*

beati fruuntur in cœlo, qui in corporibus humanis ui tam diuinam coluerunt.

ARGVMENTVM PSAL. XXII.

IESVM CHRISTVM *inducit loquentem, ac tormenta, & cruciatus acerbissimos, quos ille salutis nostræ causa pertulit, ita persequitur, ut non multis ante seculis uaticinari, sed rem gestam se præsente uideatur exponere. prædicit etiam eius ad uitam reuocationem, & omnium gentium salutem.*

Victori pro cerua matutina, Canticum David Psalmus XXII.

Deus meus, Deus meus quare me dereliquisti? longe à salute mea uerba rugitus mei.

Deus meus clamabo per diem, & non exaudies, & nocte, & non est silentium mihi.

Et tu sanctus, habitator, hymnus Israelis.

In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberasti eos.

Ad te clamauerunt, & salui facti sunt, in te sperauerunt, & non sunt confusi.

Ego autem sum uermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis.

Omnes uidentes me deriserunt me, distenderunt labia, & mouerunt caput.

Sperauit in Domino, eripiat eum, saluum faciat eum, quoniam diligit eum.

Quoniam tu es, qui extraxisti me de uentre, spes mea ab uberibus matris meæ, in te proiectus sum ex utero.

De uentre matris meæ Deus meus es tu, ne discesseris à me,

Quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est, qui adiuuet.

Circundederunt me uituli multi, tauri pingues obsederunt me.

Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens, & rugiens.

Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio uentris mei.

Aruit tanquam testa uirtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me.

Quoniam circundederunt me canes multi, consilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea

Ipsi uero considerauerunt, & inspexerunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem.

Tu autem Domine ne elongaueris te, fortitudo mea in auxilium meum festina.

Erue à phramea Deus animam meam, & de manu canis unicam meam.

Salua me ex ore leonis, & à cornibus unicornium

libera me.

Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te.

Qui timetis Dominum, laudate eum, uniuersum semen Iacob glorificate eum.

Timeat eum omne semen Israel, quoniam non spreuit, neque despexit deprecationem pauperis.

Nec auertit faciem suam á me, & cum clamarem ad eum, exaudiuit me.

De te hymnus meus in ecclesia magna, uota mea reddam in conspectu timentium eum.

Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum: qui requirunt eum, uiuent corda eorum in seculum seculi.

Reminiscentur, & conuertentur ad Dominum uniuersi fines terræ.

Et adorabunt in conspectu eius uniuersæ familiæ gentium.

Quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.

Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ, in conspectu eius genua flectent omnes, qui descendunt in terram,

Quoniam animam suam non uiuificauit, semen seruiet ipsi,

Annumerabitur Domino in generationem, uenient, & annuntiabunt iustitiam eius populo, qui nascetur, quoniam fecit.

Explanatio.

Pro ceruа matutina] Inſcribitur ad hunc modum hymnus, propterea quòd ut cerua canum ui exagitatur, ſic Ieſus matutino tempore à rabioſis hominibus dilaniatus, & in crucem actus fuit, quo circa ſemel, atque iterum queritur in his uerſibus, ſe à canibus circunſideri.

Deus meus, Deus meus quare me dereliquiſti?] Cum IESVS CHRISTVS duplici natura ſit, nemini mirandum accidere debet, ſi multa eius tum dicta, tum facta referantur tanquam hominis, & mortalis. Hos autem clamores, & lamentabiles uoces incredibilis magnitudo cruciatus expreſſit. cum enim innocentiſſimus dominus peccata, & ſcelera uniuerſi generis humani pro ſuis agnoſceret, eaq; ſupplicio, ac ſanguine ſuo lueret, & quæ tormenta nos commeriti eramus, ea tormenta omnia ipſe pro infinita bonitate ſua ſuſtineret, tantas acerbitates, tantoſq; dolores perpeſſus eſt, quantos nemo unquam cogitatione complecti, ne dum uerbis explicare poſſit, ut non immerito mortalitas ipſius à Deo ſe derelictam exclamaret, quippe quæ angoribus intolerandis nulla conſolatione adhibita conficeretur.

Longe à ſalute] Id eſt, preces meæ magnis clamoribus effuſæ nullam mihi ſalutem afferunt, neque iam quicquam proficio præſidium Dei implorando.

Et tu ſanctus] Promiſerat Deus, ſe commoraturum apud gentem hebræam, & bonis perpe-

tuo præsidio, ac ornamento futurum. Itaque illum promissi admonens ait, Tu certe custos huius sanctæ ciuitatis es, tu eiusdem habitator, eiusdem hymnus, te cœtus piorum semper cantat, tibi semper gratias agit adiutus, & conseruatus, & omnibus bonis auctus, & ornatus, utere igitur solita misericordia, succurre laboranti, & querelas laudatoris, & cultoris tui supplices exaudi.

Sperauit in Domino] Hæc pronuntiabant principes sacerdotum illudentes, ut est in Euangelio Matthæi.

Tauri pingues] Ita uocat Iudæos homines instar taurorum pinguium petulantes, & efferatos.

Sicut aqua] Hoc ait ob effusionem sanguinis, qui confosso multis uulneribus corpore totus iam effluxerat.

Factum est cor meum] Simile est illud ex libro Iosuæ, pertimuit cor populi, & instar aquæ liquefactum est.

Aruit tanquam testa uirtus mea] Id est, uis membrorum defecta sanguine, & omni succo uitali.

Vnicam meam] Meam inquam animam solitariam, ut uertit Hieronymus, & omni ope destitutam.

Et à cornibus unicornium] Sic appellat homines immanes, & feros, Monoceros enim animal est asperum, & uiolentum, quod assuescere ad homines, & mansuefieri non potest.

Narrabo] Cum me (*inquit*) *liberaueris, & ad uitam reuocaris immortalem, memor ero tanti beneficij, teq; ac tuum sanctissimum nomen celebrabo inter omnes nationes. fratres enim uocat christianos, utpote filios* Dei, *& cohæredes suos; unde illud* Pauli, *ut sit ipse primogenitus inter multos fratres. & ipse* Dominus *in* Euangelio Ioannis Mariæ Magdalenæ *dicit, uade ad fratres meos, & dic eis, ascendo ad patrem meum, & patrem uestrum.* Hunc *autem uersiculum sub persona* Christi *dictum esse, testis est* Apostolus *in epistola, quam scribit ad* Hebræos.

Qui timetis] Intelligens *se liberatū iri, iam fratres suos excitat ad canendos hymnos, & gratias agendas patri rerum omnium præpotenti: & quoniam ecclesia ex* Iudæis, *& reliquis nationibus constituta est, utrosque nominatim adhortatur; alteros semen* Iacobi *appellans, à quo prognati sunt, alteros ab animi uirtute, & religione denominans, timentes enim* Deum *appellabantur à* Iudæis, *qui relictis falsis* Dijs *religioni piæ, & sanctæ adhærebant; unde legimus* Psal. CXIIII. *Benedixit domui* Israel, *benedixit* Domui Aaron, *benedixit omnibus, qui timent* Dominum. *&* Petrus *in actis* Apostolorum, *uiri (inquit)* Israelitæ, *& qui in uobis timent* Deum.

Vota mea reddam] Hymnos *significat, quos* Deo *uouerat, si uitæ restitutus esset. laudatur autem à* CHRISTO Deus *continenter per ecclesiam sanctam, cuius ipse caput est.*

Edent

Edent pauperes] . Prædicit explicatius salutem gentium, quæ falsos & commentitios Deos colebant; eas quidem pauperes appellat, utpote religione, & bonis animi carentes, quæ ueræ, certæq; diuitiæ sunt habendæ, sed etiam beati pauperes spiritu, & qui esuriunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, saturabuntur autem doctrina Dei, & pane illo uiuo; qui è cœlo descendit, quo uescentes uiuent in perpetuum.

Reminiscentur] Mortales obliti erant Dei, dum falsis opinionibus inducti diuinitatem tribuunt rebus creatis, sed doctrina Dei, & Apostolorum monitis excitabuntur ad pietatem, & ueram religionem amplectendam.

Et adorabunt omnes pingues terræ] Sic uidetur appellare reges, & principes, qui & ipsi Deum agnouerunt, & imperio CHRISTI se se ultro subiecerunt.

In conspectu eius genua flectent] Id est, eum colent, ac uenerabuntur uniuersi mortales, qui in terram, & puluerem dilabuntur, & iure quidem hunc illi honorem habebunt, quando ipse mortem acerbissimam non dubitauit oppetere, ut eos uita afficeret beata, & sempiterna.

Semen seruiet ipsi] Semen (inquit) meum Deo se se in seruitutem pie sanctéq; dicabit, & in eius familia, & gente numerabitur. semen autem suum uocat filios per Euangelium conceptos, & generatos.

Venient, & annunciabunt] Nascentur,

qui posteritati prædicent beneficia, & iustitiam Dei, *usus est enim ille iustitia, id est infinita bonitate, ac misericordia, eripiens humanum genus è manibus* Diaboli, *qui miseros crudelissime uexabat, & omnibus iniurijs, & ignominijs afficiebat.* Illud *autem scire oportet, & hoc loco, & ferè semper in literis sanctis iustitiam* Dei *appellari pro beneficentia, & bonitate, qua ille munifice, prolixe, large utitur in genus humanum: seueritas enim illa iuris, quæ opponitur misericordiæ, non tam iustitia* Dei *quàm iudicium nominari solet.*

Iustitia Dei

Iudicium Dei

ARGVMENTVM PSAL. XXIII.

Gloriatur *se, ac sua omnia* Deo *curæ esse, & demonstrat, quàm beati sint ij, qui iuste cum fide, ac pietate uitam degunt, & se se in seruitutem* Deo *dicant.*

Psalmus David XXIII.

Dominus *pascit me, nihil mihi deerit, in loco pascuæ me collocauit.*

Iuxta *aquas refrigerij ducit me, animam meam conuertit.*

Deduxit *me super semitas iustitiæ propter nomen suum.*

Etiam *si ambulauero per uallem umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.*

Virga *tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.*

Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me.

Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus exuberans est. Sed & bonitas,

Et misericordia tua subsequentur me omnibus diebus uitæ meæ,

Et habitabo in domo Domini in longitudine dierum.

EXPLANATIO.

Dominus pascit me] *Allegoria est elegantissima, qua Deum pastorem, seq; ouem facit. ea frequentissima est in literis sanctis.*

In loco pascuæ] *Ita uocat pascua uberrima contemplationis rerum diuinarum, quibus rebus mentes incredibili cum uoluptate pascuntur. Hinc illud apud Hieremiam, Dabo uobis pastores iuxta cor meum, & pascent uos scientia, & doctrina.*

Iuxta aquas refrigerij] *Hi nimirum sunt fontes uberrimi spiritus sancti, & amœnissima flumina literarum sanctarum. Huius aquæ mentio fit ab Esaia, & cæteris uatibus sanctis, & in primis à Domino in euangelio Ioannis.*

Animam meam] *Errabat (inquit) animus meus, seq; à recta uiuendi uia auerterat. eum Dominus conuertit ab erroribus turbulentis, & traduxit ad obseruationem sanctissimarum legum suarum, idq; fecit propter nomen suum, id est, nullis meritis meis, sed propter infinitam bonitatem suam.*

Etiam si ambulauero per uallē umbræ mortis]

Sic appellat, loca infesta, & periculosa, in quibus obuersatur ante oculos imago mortis. Itaque significat, se tutela, & præsidio Dei fretum uel in media morte erecto, & tranquillo animo fore.

Virga tua, & baculus tuus] Virga Domini corrigit peccantes, bacillum sustentat imbecillos, utraque certe res animis piorum utilis pariter & iucunda.

Parasti in conspectu meo mensam] Repetit sententiam primi uersiculi, & altera allegoria illam exornat, id quod sæpe fit à scriptoribus nostris, similiter atque ab externis. quam igitur mensam paratam sibi gloriatur à Deo, ea est mensa sanctorum uoluminum, & contemplatio rerum diuinarum, qui est unus saluberrimus, suauissimusq; pastus animorum. Sed Didymus luculentus theologus hunc locum explanans, fortasse, inquit, dum sumus in corporibus humanis, & ueritatem per umbras, & caliginem cernimus, oues Dei sumus, herbisq; saluberrimis doctrinæ ipsius alimur ad æternitatem, at cum exuti corporibus in cœlum migramus, & ueritatis speciem formosissimam liquido intuemur, itaq; summum illum Deum cognoscimus, ut ab eo cogniti sumus, non iam oues, sed conuiuæ sanctissimi numinis sumus, atque ad mensam animorum cœlestium accumbimus delicatissimis epulis extructam: de qua Dominus in Euangelio inquit, Ego dispono uobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Hanc igitur mensam uiri sancti semper in conspectu ha-

bent, & delicias illas cœlestes pura mentis cogitatione præsumunt: ex qua quidem re tantum roboris animis accedit, ut nullis rerum aduersarum fulminibus terreantur, nullis impiorum oppugnationibus frangantur, aut debilitentur. propterea uir sanctus ait, hanc mensam à Deo *paratam in conspectu suo tanquam inexpugnabile propugnaculum impijs oppositum, obiectumq́;.*

Impinguasti in oleo caput meum] Didy*mus ait, caput pro mente appellatum esse, oleum pro afflatu spiritus sancti: ut enim oleum lucem nutrit, laborem leuat, faciem exhilarat, sic ille lucem animi fouet, mentem reficit, cor hominis lætificat, quapropter oleum lætitiæ nominatur psalmo* XLV.

Et calix meus] *Calix, ut supra dictum est, sæpe appellatur in literis sanctis quicquid nobis aut boni, aut mali contingit a* Deo. *itaque calix hoc loco significat scientiam rerum diuinarum, quam uir sanctus pie, ac honeste uiuendo consecutus erat.* Sic Origenes *interpretatur hunc locum in commentarijs* Matthæi. *Cæterum si loquatur ecclesia in hoc psalmo, ut nonnulli ueterum arbitrantur, non minus commodam explanationem adhibere poteris, atque adeo simpliciorem: habemus enim* CHRISTVM Deum *pastorem, qui suas oues uocat nominatim, & educit eas ad pascua uberrima, & propter aquam amœnissimam educat nos, à qua etiam renascimur ad uitam cœlestem, & beatam.* Ha*bemus & oleum lætitiæ, & calicem* Domini, *& mensam illam mysticam, ad quam accumbentes pa-*

ne cœlesti, & uitulo saginato saturamur. quæ quidem omnia diligentius persequerer, si mihi uiderentur explanationis indigere, ac non potius tã perspicua esse, ut à quouis uel imperito possint facile intelligi.

ARGVMENTVM PSAL. XXIIII.

Est quidem Domini quicquid omnibus terrarum finibus continetur, non tamen omnes mortales apud ipsum pari conditione sunt, aut æque in cœlum recipiuntur: illa enim sedes ijs duntaxat parata est, qui uitam cœlestem in terris imitantur. id monet uir sanctus his uersibus, & simul celebrat ascẽsum IESV Domini in cœlum, apposite id quidem, quando ille nobis iter in ea loca patefecit, & princeps immortali corpore penetrauit in concilium beatorum.

Psalmus Dauid XXIIII.

Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & uniuersi, qui habitant in eo.

Quia ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum.

Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto eius?

Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in uanum animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo:

Hic accipiet benedictionem à Domino, & iustitiam à Deo salutari suo.

Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Iacob.

Attollite portæ capita uestra, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.

Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio.

Attollite portæ capita uestra, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.

Quis est iste Rex gloriæ? Dominus exercituum ipse est Rex gloriæ.

EXPLANATIO.

Quis ascendet]. Dixerat, Deum terrarum, & cunctarum rerum Dominum, & creatorem esse, nunc demonstrat, qua ratione possimus ad eum peruenire, quando ob eam causam creati sumus, ut in terris iuste cum fide, & pietate uiuentes in cœlum migraremus, & cum Deo beati æuum ageremus sempiternum.

Qui non accepit in uanum animam suam] Id est qui non contemnit eas res, quarum rerum causa animus illi datus est à Deo. datus est autem omnibus, ut iustitiam, & pietatem colamus, atque omnem operam, curam, & studium ponamus in iuuandis hominibus. Sed Chimis existimat eum commendari, qui falsum non iurat per animam suam. uerum uerba hæc possunt ex hebræo conuerti etiam ad hunc modum, qui non extulit ad uanitatem animam suam, id est qui animum suum ita refrenat, tamq; studiosus est simplicis ueritatis, ut ab omni men-

datio sibi temperet, neque ulla in re uanitatem orationis adhibeat.

Et iustitiam à Deo] *Dictum est à nobis* Iustitia *alio loco, iustitiam in literis sanctis sæpe appellari pro bonitate, & beneficentia, qua utitur* Deus *in eos, qui cum fide, & uirtute uiuunt.*

Attollite portæ] *Cœlites, qui* IESVM *in superas sedes ascendentem comitantur, his uerbis portas cœli, portarumq; custodes affantur. sed hunc* Dionysius *locum diligenter explanat* Dionysius *in eo libro, qui inscribitur de cœlesti* Hierarchia. *Quod reliquum est, scire oportet, nonnullos existimare,* Dauidem, *cum is templum* Hierosolymis *ædificare constituisset, atque omnia, quæ ad eam ædificationem erant necessaria, summo studio comparasset, hunc hymnum composuisse, itaque istorum sententia is ad hunc modum explanandus est.* Cum *uir sanctus ait,* Domini *esse terram, & quicquid in ea continetur, intelligi uult fortunatissimam esse nationem* Hebræam, *quam* Deus, *qui omnium terrarum* Dominus *est, præcipue tuendam, atque ornandam susceperit, & suum apud eam domicilium collocare uoluerit.* Cum *uero infert,* Quis *ascendet in montem* Domini? *de* Sione *loquitur, qui mons templo destinatus erat, tũ exponit, quæ uita qui'ue mores deceant eos, qui locum illum sanctissimum frequentare uelint.* Quod *autem hortatur fores templi, ut se se tollant, atque assurgant, regem enim gloriæ ingressurum, significat, perfecto ædificio arcam fœderis in ædem à sacerdotibus introferendam, cui arcæ Deum inter cheru=*

binos insidere prædicant literæ sanctæ, propterea quod ex eo loco responsa dare, & precibus populi benignas aures adhibere consueuerat. Denique fores templi æternas uocat ad significandam eius diuturnitatem, tum etiam quòd Deus id certum, & stabile domicilium habiturus erat, cum superiori tempore arca sæpius locum, & sedem mutauisset: itaque alio loco dicitur, elegit Dominus Sion, desiderauit eam in habitationem sibi, Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.

ARGVMENTVM PSAL. XXV.

Precatio est hominis in maximo uitæ periculo uersantis, in qua precatione & sibi peccata remitti, ac condonari deprecatur, & misericordiam Dei laudibus prosequitur.

Psalmus David XXV.

Ad te Domine leuaui animam meam, Deus meus in te confido ne erubescam.

Neque lætentur de me inimici mei, etenim uniuersi, qui expectant te, non confundentur.

Confundantur omnes iniqua agentes superuacue.

Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me,

Dirige me in ueritate tua, & doce me, quia tu es Deus saluator meus, & te expectaui tota die.

Reminiscere miserationum tuarum Domine, & misericordiarum tuarum, quæ à seculo sunt.

Delicta iuuentutis meæ, & transgressiones meas ne memineris,

Secundum misericordiam tuam memento mei tu propter bonitatem tuam Domine.

Bonus, & rectus Dominus, propter hoc docebit peccatores uiam.

Diriget mansuetos in iudicio, docebit mites uias suas.

Vniuersæ uiæ Domini misericordia, & ueritas custodientibus testamentum eius, & testimonia eius.

Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim.

Quis est homo, qui timet Dominum? legem statuit ei in uia, quam elegit.

Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditabit terram.

Arcanum Domini timentibus illum, & testamentum suum manifestabit illis.

Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos.

Respice in me, & miserere mei, quia unicus, & pauper sum ego.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt, de necessitatibus meis erue me.

Vide afflictionem meam, & laborem meum, & dimitte uniuersa delicta mea.

Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me.

Custodi animam meam, & erue me, ne erubescam, quoniam speraui in te.

Simplicitas, & rectitudo custodiant me, quia expectaui te.

Libera Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis.

EXPLANATIO.

Ne erubescam] Id est, ne, quæso, ea spes me fallat, quam in tua clementia fixam, & locatam habeo.

Iniqua agentes superuacue] His uerbis designat eos, qui neque errore labuntur, neque ob animi infirmitatem, atque inconstantiam, sed turpitudine, ac maleficijs delectantur, atque ijs, qui nihil meruerunt, infesti sunt.

Vniuersæ uiæ Domini] Quicquid agit Deus, quicquid præcipit, ac loquitur, plenum est misericordia, ueritate, & iustitia, sed quibus? ijs nimirum, qui obseruant sanctissimi fœderis leges, quas ipse monumentis librorum diuinorum uoluit esse testatas. hoc si geratur, in omnibus consilijs, & factis, & uerbis Dei perspicitur incredibilis misericordia, & ueritas, atque iustitia, quarum speciem non intuetur animus impiorum caligine uitiorum & cupiditatum occæcatus. Misericordia pertinet ad beneficia, quæ nobis tribuit Deus gratuito, id est, nullis meritis nostris prouocatus. ueritas referenda est in primis ad fidem, dictorumq; constantiam. Misericordia Dei gratis pollicetur, ueritas summa fide promissum facit. Sic interpretatur ueritatem Dei diuus Paulus in epistola, quam scribit ad Romanos cap. XV.

Propter nomen tuũ propitiaberis peccato meo]

Id est, cum sis clemens, & misericors, ignosces Domine peccatis meis, quorum turpitudinem, & maculas ego sponte mea non possum eluere.

Legem *statuit ei in uia, quam elegit*] Hoc *est, habebit* Deum *magistrum, & doctorem, qui leges ipsi dabit salutares, & accommodatas ad eam uiuendi rationem, quam is sibi constituerit: neque enim omnes, qui pietatem colunt, eandem uitæ sequuntur uiam.* Sed *potius hoc ad ipsum* Deum *referendum est, ut sit sensus, illum fore magistrum hominibus pijs in eo uitæ genere, atque instituto, quod ipse probat.*

Arcanum Domini] Pollicetur, Deum *hominibus pijs, & religiosis aperiturum mysteria sua, & scientiam fœderis, quod monumentis legum diuinarum continetur, traditurum. quo munere nihil excellentius, nihil salutarius, aut iucundius excogitari potest.*

ARGVMENTVM PSAL. XXVI.

Exponit *uitæ suæ rationem, seq; omnibus proponit imitandum. uidetur autem hæc scripsisse, cum falsis criminibus uocaretur ab inimicis in inuidiam, itaque causam suam á* Deo *disceptari optat.*

P*salmus* D*auid* XXVI.

Iudica *me* Domine, *quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, & in* Domino *sperans non infirmabor.*

Proba me Domine, & tenta me, ure renes meos, & cor meum,

Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & ambulaui in ueritate tua.

Non sedi cum concilio uanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo.

Odiui cœtum malignantium, & cum impijs non sedebo.

Lauabo in innocentia manus meas, & circundabo altare tuum Domine,

Vt audire faciam uocem laudis, & enarrem uniuersa mirabilia tua.

Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

Ne perdas cum impijs Deus animam meam, & cum uiris sanguinum uitam meam.

In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.

Ego autem in innocentia mea ingressus sum, redime me, & miserere mei.

Pes meus stetit in rectitudine, in cōgregationibus benedicam te Domine.

EXPLANATIO.

Et in Domino sperans non infirmabor] Deus enim fortitudinem, & firmitatem animi præstat ijs, qui spem habent in misericordia ipsius, atque illos ita corroborat, ut summa constantia perseuerent in recta, & pia uiuendi ratione.

Proba me Domine] Fac (inquit) periculū

innocentiæ meæ, atque ut aurum, & argentum igne perspiciunt, sic tu intimos sensus, & affectiones animi mei diligenter explora.

Quoniam misericordia tua] Hæc sunt, quæ Deus requirit à nobis, primum scilicet, ut omnẽ salutis fiduciam in eius misericordia collocemus, deinde ut nostras actiones ad normam ueritatis suæ dirigamus. ueritatem autẽ diuinam hoc loco interpretor, quicquid Deus suis legibus sanxit, quibus nihil uerius, nihil iustius, ac rectius fieri potest. Quid uero, si huius uersiculi hæc sit sententia? Mihi semper ob oculos uersata est misericordia tua, in qua omnem meam spem fixam, & locatam habeo: tota uitæ meæ ratio semper nixa est ueritate numinis tui: te enim promissa facturum, & summa fide præstaturum, quæ pollicitus es, nunquam dubitaui: promisisti autem, colentibus pie tuum sanctissimum numen te præsidio, & ornamento, salutiq; futurum. Hæc proponit uir sanctus tanquam certissima signa innocentiæ suæ, & rectissime quidem: nemo enim misericordiæ, & promissionibus Dei potest confidere, quin pietatem, & iustitiam, & temperantiam colat, ipsumq; Deum propitium, & fauentem habeat.

Laudabo in innocentia manus meas] Id est, incumbam toto pectore in eam curã, ut omnes actiones meas ab omni labe integras, & castas exhibeam.

Ne perdas cum impijs] Theodoretus existimat, Dauidem fecisse hunc psalmum, cum uersaretur apud Palæstinos, ad quos perfugerat expulsus à Saule. optat igitur in patriam redire, ne cum homi

nibus impijs, & humano sanguine cruentis pereat, quibus certa pernicies impendet. uel potius significat, ijs uerbis, se non ita confidere innocentiæ suæ, quin intelligat, se unà cum impijs periturum, si iudex ille summus iure magis uti uelit, quàm misericordia.

In *quorum manibus*] *Qui semper in promptu habent scelera, quæ edant in aliquem innocentē.*

Dextera eorum] *Accipiūt enim pecuniam ob ius dicendum, & insontes condemnandos.*

Pes meus] *Ait, se uirtutis, & pietatis uiam semper secutum esse. intelligens autem, & bonam mentem, & omne studiū recti existere donum Dei, profitetur, se gratum, ac memorem tanti beneficij futurum, & laudes sanctissimi numinis in conuentibus piorum celebraturum.*

ARGVMENTVM PSAL. XXVII.

Fiduciam suam exponit, quam in misericordia Dei collocatam habebat, ut iam nullam uim hostium potentissimorum extimesceret.

Psalmus David XXVII.

Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?

Dominus protector uitæ meæ, à quo trepidabo?

Dum appropinquant contra me nocentes, ut edant carnes meas,

Tribulantes me, & inimici mei, ipsi impegerunt, & ceciderunt.

Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.

Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.

Vnum petij à Domino, hoc requiram, ut inhabitem in domo domini omnibus diebus uitæ meæ.

Vt uideam iucunditatem Domini, & uisitem templum eius.

Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.

In petra exaltauit me, & nunc exaltabit caput meum super inimicos meos,

Qui in circuitu meo sunt, & immolabo in tabernaculo eius hostiam iubilationis, cantabo, & psalmum dicam Domino.

Exaudi Domine uocem meam, cum clamauero, miserere mei, & exaudi me.

Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.

Ne auertas faciem tuam à me, & ne labi sinas in ira seruum tuum.

Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque deseras me Deus saluator meus.

Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.

Doce me Domine uiam tuam, & deduc me in semita recta propter inimicos meos.

Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & loquens mendacium.

Nisi credidissem, me uisurum bona Domini in terra uiuentium.

Expecta Dominum, uiriliter age, & ille roborabit cor tuum, & expecta Dominum.

EXPLANATIO.

Dominus illuminatio mea.] Alio loco dictum fuit, pericula, & calamitates appellari tenebras in literis sanctis, itaque Dominum malorum depulsorem rite uocat illuminationem suam, à quo et mens illustratur, ut possit aspicere pulchritudinem uirtutis, & pietatis, quarum gradibus ascenditur in cœlum.

Vnum petij à Domino] Tantis ego beneficijs affectus à Deo, tam propitium, & salutare numen expertus, unum quæro, unum uotis omnibus expeto, ut pace parta conquiescam in sanctissimo templo Dei mei, & canendis eius laudibus, rebusq; diuinis contemplandis reliquam uitam consumam.

Quoniam abscondit] Allegoria est, quæ significat præsentem tutelam Dei, quæ quidem allegoria ducta est ab historia Mosis, qui tutus fuit ab impetu populi, cum fugisset in tabernaculum Dei.

In petra exaltauit me] Hæc quoque est allegoria ducta ab ijs, qui persequentibus inimicis se recipiunt in rupem aliquam excelsam, & præruptam, & omnibus ex partibus natura munitam.

Hostiam iubilationis] Sic appellat genus illud sacrificij, quod fiebat pro adepta uictoria, in eo enim tubarum clangor adhibebatur, ut scriptum

est in Numeris.

Tibi dixit cor meum] *Id est, te precor ex animo.*

Ne tradideris me in animas tribulantium me.] *Ne salutem (inquit) meam dede potestati, ac libidini hominum perditorum, qui me capite, & fortunis acerbissime oppugnant. Anima pro desiderio, & cupiditate sæpenumero usurpatur in literis sanctis.*

Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui] *Queritur de ijs, qui ipsum proditionis insimulabant, & criminibus falsis in inuidiam, & uitæ periculum uocabant.*

Nisi credidissem me uisurum bona Domini in terra uiuentium] *Non male sentire uidentur & nostri, & quidam ex Hebræis explanatoribus, qui terram uiuentium interpretantur cœlestem illam regionem, quàm incolunt animi piorum, qui tum denique uere uiuũt, cum è corporum uinculis euolauerũt, nostra enim hæc, quæ dicitur uita, mors potius est. Veruntamen negare non possumus, quin literæ sanctæ uiuentium terram appellare soleant hũc medium mundi globum, ubi degitur uita hæc breuissima, & caduca, sicut inferos nominant terram obliuionis. id ita esse, uel ille uersiculus psalmi* LII. *confirmare potest, propterea Deus destruet te in æternum, tollet te, & euellet te de tabernaculo, & radicem tuam de terra uiuentium. Quin etiam Esaias* IESVM CHRISTVM *abscissum esse dixit de terra uiuentium, cum dicere uellet, illum à Iudæis è medio sublatum, & crudelissime interfectum esse. Itaque*

uidetur oratio huius uersiculi, quæ quidem præcisa, & imperfecta est, hanc continere sententiam, profe-cto de uita iampridem desperassem, tanta ui ab ini-micis potentissimis undique oppugnor, nisi fidem ha-buissem uerbis Dei, qui pollicitus est, post exilium lõ-gum, & grauissimas calamitates se mihi & regnũ, & uitam placidissimam, omniumq; bonorum plenis-simam concessurum. cum itaque scias ò anima mea tibi tanta bona esse promissa ab illo, qui fallere non potest, ne dubita, sed Dominum patienter expecta, teq; uiriliter gere, ille roborabit animum tuum, con-fide misericordiæ Domini, & illum patienter expecta.

ARGVMENTVM PSAL. XXVIII.

Precatio est, qua usus fuerat, cum in magno pe-riculo uersaretur.

Psalmus David XXVIII.

Ad te Domine clamabo, protector meus ne sileas à me, nequando taceas à me, & assimilabor descen-dentibus in foueam.

Exaudi Domine uocem deprecationis meæ, dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum san-ctum tuum.

Ne simul trahas me cum peccatoribus, & cum operantibus iniquitatem, ne perdas me.

Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala au-tem in cordibus eorum.

Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam studiorum suorum.

Secundum opera manuum eorum tribue illis, redde retributionem suam eis.

Quoniam non intellexerunt in opera Domini, & in opus manuum eius, destruet illos, & non ædificabit eos.

Benedictus Dominus, quoniam exaudiuit uocem deprecationis meæ.

Dominus fortitudo mea, & clypeus meus est, & in ipsum sperauit cor meum, & adiutus sum.

Et exultauit cor meum, & in cantico meo confitebor ei.

Dominus fortitudo plebis suæ, & robur saluationum CHRISTI *sui est.*

Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ, & pasce eos, & extolle illos usque in æternum.

EXPLANATIO.

Ne sileas à me] *Id est, ne, quæso, repudies preces meas, ne ue deseras me in tantis malis; si enim mihi non subuenis, similis ero descendentibus in foueã; id est mortuis, qui sepultura afficiuntur.*

Ne simul trahas me] *Ne trahas me ad supplicium unà cum impijs hominibus, quorum utor cõsuetudine coactus, & inuitus.*

Qui loquuntur pacem] *Eos designat, qui insidias ipsi comparabant, cum tamen speciem præ se ferrent amicitiæ.*

Quoniam non intellexerunt] Quoniam isti animum adijcere nolunt ijs considerandis, quæ geruntur à prouidentia Dei, neque intelligere uolunt, me consilio, ac numine diuino constitutum esse Regem, & qui fortunas meas conuellat, illum Dei uoluntati repugnare, propterea Deus illos unà cum stirpe, & nomine funditus delebit.

Et robur saluationum Christi sui est] Maxima pericula adierat Dauid, ex ijs omnibus se ereptum à Deo, significat ijs uerbis, illumq; pro salute, ac dignitate sua propugnare gloriatur.

ARGVMENTVM PSAL. XXIX.

Celebrat potentiam Dei, simulq; docet, uim imbrium, & uentorum, & fulminum non casu, & fortuito existere, sed prouidentia Dei.

Psalmus Dauid XXIX.

Afferte Domino filij Dei,

Afferte Domino gloriam, & fortitudinem, afferte Domino gloriam nomini eius, adorate Dominum in atrio sancto eius.

Vox Domini super aquas, Deus gloriæ intonuit, Dominus super aquas multas.

Vox Domini in uirtute, Vox Domini in magnificentia.

Vox Domini confringens cedros, & confringit Dominus cedros Libani,

Et saltare facit eas tanquam uitulum, Libanum

quoque, & Sirion, *quemadmodum exilit filius Vni-cornium*.

Vox Domini intercidens flammam ignis, Vox Domini concutiens desertum, & commouet Dominus desertum Cades.

Vox Domini parere facit ceruas, & detegit saltus, & in templo eius omnes ipsi dicent gloriam.

Dominus in diluuio sedit, & sedebit Dominus rex in æternum.

Dominus uirtutem populo suo dabit, Dominus benedicet populo suo in pace.

EXPLANATIO.

Afferte Domino] Solet uir sanctus celebrare uim, & prouidentiam Dei tum describendis rebus cœlestibus, tum etiam commemorandis ijs, quæ magna cum admiratione omnium in regione aëris fiũt, cuiusmodi sunt horrisona illa tonitrua, & uis incredibilis fulminum, ac uentorum obuia quæque disturbans. Hoc genere utitur in hoc hymno materiam fortasse nactus ex aliqua turbulenta tempestate, quam elegantissime describit. His similia leguntur in libro, qui inscribitur Iob.

Filij Dei] Filios Dei nominare solent literæ sanctæ homines uirtute præcellentes, quiq; imperio, & potestate præditi sunt, qua quidem de re in explanatione Psalmi LXXXII explicatius dicemus.

Vox Domini in uirtute] Vox (inquit) Dei præpotens est, quippe quæ maria, & terras tremefacit, & infinitam imbrium uim profundit.

Libanum quoque & Sirion] Hi ſunt montes terræ Iudææ, quos dit ui uocis diuinæ, & magnitudine tempeſtatis tremefieri.

Vox Domini intercidens flammas ignis] Ad fulmina conficienda, & iacienda.

Deſertum Cades] Ea eſt ſolitudo Arabiæ, quæ pertinet uſque ad Idumæam.

Parere facit ceruas] Aiunt, partus ceruarum eſſe difficillimos, itaque magnitudo terroris ſignificatur, quòd illæ metu perculſæ fœtus eijciant.

Et in templo eius omnes dicent gloriam] Id eſt, homines his rebus excitantur ad uim diuinam colendam, & uenerandam, atque hymnis, & laudibus proſequendam.

Dominus in diluuio ſedit] Regnabat (inquit) Deus, cum immenſa illa ui aquæ obrutus eſt orbis terrarum, neque temere, ac fortuito exiſtunt eiuſmodi eluuiones, nimbi, procellæ, cæteraq; immoderatæ tempeſtates, ſed ijs ſupplicijs delicta mortalium perſequitur Deus.

ARGVMENTVM PSAL. XXX.

Gratias agit Deo grauiſſimo morbo liberatus.

Pſalmus Cantici dedicationis Domus Dauid, XXX.

Exaltabo te Domine, quoniam exaltaſti me, nec delectaſti inimicos meos ſuper me.

Domine Deus meus clamaui ad te, & ſanaſti me.

Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descendentibus in foueam.

Psallite Domine sancti eius, & confitemini memoriæ sanctitatis eius.

Quoniam momentum est in ira eius, & uita in beneuolentia eius.

Vespere demorabitur fletus, & ad matutinum tempus lætitia.

Ego autem dixi in prosperitate mea, non mouebor in æternum.

Domine in uoluntate tua præstiteras monti meo fortitudinem.

Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

Ad te Domine clamaui, & ad Deum meum deprecatus sum.

Quæ utilitas in sanguine meo, si descendero in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit ueritatem tuam?

Audi Domine, & miserere mei, Domine esto adiutor meus.

Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, cõscidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia.

Propterea cantabit tibi gloria mea, & non silebit, domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

EXPLANATIO.

Dedicationis domus Dauid] Suspicantur nonnulli, dedicationem domus magnificentissimæ, de

qua mentio fit in libro secundo Regum, incidisse in id tempus, quo emerserat uir sanctus è morbo, itaque illum gratias agere Deo, qui ualetudine confirmata facultatem sibi dedisset dedicandæ, atque habitandæ domus, quam nuper exædificarat. cap 7

Saluâsti me à descendentibus in foueam] *Clarius uerterunt quidam ex Hebræo ad hunc modum, uiuificasti me, ne descenderem in foueam, id est, in sepulchrum.*

Quoniam momentum] *Significare uidetur, iram Dei aduersus pios breuissimam existere, beneuolentiam uero esse æqualem uitæ.*

Vespere] *Id est, si quid aduersi acciderit hominibus pijs, celeriter omne incõmodum uertit in bonum, & aduersa rebus secundis commutantur.*

Ego autem dixi] *Cùm deletis hostibus, & regno constituto omnia mihi secunda cederent, ego demens cum animo meo loquebar ad hunc modum, certe nulla uis me deijciet de hoc florenti rerum statu, semper potens, ac beatus ero. Et sanè tu Domine fortunas meas ita stabilieras, ut firmissimi montis instar haberent, uerum id mihi contigerat nulla uirtute mea, sed infinita liberalitate tua, quod quidem ut planè cognoscerem, ac stultam illam superbiam, & arrogantiam ex animo deponerem, auertisti paulisper oculos tuos, atque illico incredibilis omnium rerum mearum facta est commutatio.*

Ad te Domine] *Exponit precationem, qua est usus, cum salutem à Domino precaretur.*

Nunquid confitebitur] *His uerbis demon-*

strat uir sanctus, uitam sibi iucundam, atque optatam fuisse, quo posset maiestatem numinis præstantissimi laudibus efferre, atque homines ad eius cultum, & uenerationem cohortari.

ARGVMENTVM PSAL. XXXI.

Orat Deum pro salute sua, commemorat in quanto periculo sit, prædicat benignitatem Dei erga homines pios.

Victori, Psalmus David XXXI.

In te Domine speraui, ne confundar in æternum, in iustitia tua libera me.

Inclina ad me aurem tuam, accelera, ut eruas me.

Esto mihi in petram fortitudinis, & in domum refugij, ut saluum me facias.

Quoniam firmamentum, & refugium meum es tu, & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.

Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, quoniam tu es fortitudo mea.

In manus tuas cõmendo spiritum meum, redemisti me Domine Deus ueritatis.

Odi obseruantes uanitates superuacue.

Ego autem in Domino speraui, exultabo, & lætabor in misericordia tua.

Quoniam respexisti afflictionem meam, saluasti ex necessitatibus animam meam.

Nec conclusisti me in manus inimici, statuisti in

loco spatioso pedes meos.

Miserere mei Domine, quoniam tribulor, contabuit præ mœrore oculus meus, anima mea & uenter meus.

Quoniam defecit in dolore uita mea, & anni mei in gemitibus.

Infirmata est propter iniquitatem meam uirtus mea, & ossa mea contabuerunt.

Supra omnes inimicos meos factus sum opprobrium, & uicinis meis ualde, & timor notis meis.

Qui uidebant me, foras fugerunt à me, obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde.

Factus sum tanquam uas perditum, quoniam audiui uituperationem multorum, formido me circunstetit,

Dum conuenirent simul aduersus me, capere animam meam consiliati sunt.

Ego autem in te speraui Domine, dixi, Deus meus es tu, in manibus tuis sunt tempora mea.

Eripe me de manu inimicorum meorum, & à persequentibus me.

Illustra faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in misericordia tua Domine, ne confundar, quoniam inuocaui te.

Erubescant impij, & deducantur in infernum, muta fiant labia dolosa.

Quæ loquuntur aduersus iustum dura cum superbia, & despectione.

Quàm magna multitudo bonitatis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te.

Quamq; operatus es pro eis, qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.

Abscondes eos in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

Benedictus Dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita.

Ego autem dixi in festinatione mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum.

Ideo exaudisti uocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

Diligite Dominum omnes sancti eius, fideles custodit Dominus, & retribuit abundanter facientibus superbiam.

Viriliter agite, & ille roborabit cor uestrum omnes, qui speratis in Dominum.

EXPLANATIO.

In iustitia tua libera me] Id est pro bonitate tua ex tantis periculis eripe me.

Redemisti me] Ob eam causam Domine misericordiam tuam fidenter imploro, quòd sæpe aliàs mihi in periculis auxilio, salutiq; fuisti.

Odi obseruantes uanitates] Odi (inquit) illos, & stultissimos iudico, qui spes suas collocauerunt in superstitione, ac rebus uanis, & fallacibus, quæ illis neque decori, neque ulli emolumento erunt.

Quoniam respexisti] Confirmat animum recordatione temporis superioris, quo maximis pericu

lis illum liberauerat Deus.

Supra omnes inimicos] Iam (inquit) maiore sum opprobrio quàm aduersarij mei, homines omnibus notis turpitudinis insignes; idq; mihi euenit quoque in uicinitate mea, quæ testis esse debuerat innocentiæ meæ.

Qui uidebant] Metuebant enim, ne quod periculum sibi per amicitiam Dauidis crearetur, & ob eam causam omnes eius aditum, congressionem, colloquiumq; fugiebant.

Tanquam mortuus à corde] Effluxi ex animo meorum perinde atque homines, quorum memoria simul cum uita iam pridem extincta est.

Tanquam uas perditum] Comparat se uasi confracto, quo quidem re uilius esse nihil potest aut contemptius.

In manibus tuis] Id est in tua unius potestate mors, & uita mea posita est.

Quàm magna] Sensus est, talia sunt Domine ac tanta illa præmia, quæ in cœlo parasti colentibus te, ut eorum magnitudo, & præstantia neque oculis cerni, neque aurium sensu percipi, neque animo queant comprehendi. Quin etiam de ea bonitate Dei loquitur uir sanctus, quam pij sentire solent uel in medijs calamitatibus, ea uero sæpe talis, & tanta est, ut dum miseri existimantur ab alijs, ipsi se beatos ducant. Expositurus autem beneficium, quod acceperat à Deo, exorditur ab hac exclamatione admirationis plena, qua laudat infinitam beneficentiam Dei.

Quamq; operatus es pro eis] Significat, Deum sæpenumero tam illustria suæ aduersus pios be neuolentiæ documenta constituere, ut omnes perspi-ciant, ipsi maximæ curæ esse eos, qui pietatem, & iustitiam colunt.

Abscondes eos] Hac elegantissima allegoria exprimit uir sanctus, quantæ curæ sit Deo piorum salus, quamq; securi, & ab omni periculo tuti sint, quicunque se, ac sua omnia tutelæ, ac misericordiæ ipsius commiserunt. est autem sumpta hæc orationis exornatio ex similitudine regis, qui eum, quem secu rissimum esse uelit ab impetu, & insidijs inimicorum, in suum cubiculum recipiat, ut non solum parietes re giæ, sed etiam oculi regis salutem ipsius custodiant, qua quidem tutela nihil securius, aut amantius exco gitari potest. hinc sæpe uidemus, homines pios nulla ui, aut uexatione improborum de tranquillitate men tis depelli posse. Hunc locum Dauidis imitari uidetur Asaphus in Psalmo LXXXIII, cum Hebræos uocat absconditos Dei, nimirum significans, eam nationem Deo carissimam, atque in præcipua ipsius esse tutela.

Benedictus Dominus] Immortales Deo gratias ago, qui mirabili misericordia prosecutus est calamitates meas, ut salus mea perinde tuta esset, quasi mœnibus, & firmissimo præsidio munita foret.

Ego autem dixi] Cum (inquit) in fuga essem, iam iamq; hostes in cædem meam imminerent, salutem penè desperaueram, meq; abiectum, & au xilio tuo spoliatum arbitrabar.

Ideo exaudiſti uocem orationis meæ, cum clamarem ad te] Tametſi uir ſanctus in eas anguſtias uenerat, ut ſuſpicari cogeretur, ſe à Deo derelictum eſſe, nequaquam tamen precandi finem faciebat, qua quidem re oſtendebat, ſpem cum deſperatione contendere, neque fiduciam, quam in Deo locatam habebat, periculi magnitudine funditus extingui poſſe, ideo preces illius audiuit miſericordiæ parens, qui ſolet aliquando pios, etiam cum minus ſperant, è maximis calamitatum anguſtijs eripere, quo benignitas ipſius fiat illuſtrior.

ARGVMENTVM PSAL. XXXII.

Docet exemplo ſuo, ſi quid turpiter, aut nefarie commiſſum fuerit, id non eſſe cœlandum, ſed ad Domini miſericordiam confugiendum eſſe, quòd erranti ſalutaris ſit medicina confeſſio.

Dauid Eruditio Pſalmus XXXII.

Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata:

Beatus uir, cui non imputauit Dominus peccatū, nec eſt in ſpiritu eius dolus.

Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea, dum clamarem tota die.

Quoniam die, ac nocte grauata eſt ſuper me manus tua, conuerſus eſt humor meus in ſiccitates æſtatis.

Delictum meum cognitum tibi feci, & iniuſti-

tiam meam non abscondi.

Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino*; & tu remisisti impietatem peccati mei.*

Propterea orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

Vtique in diluuio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

Tu es refugium meum, à tribulatione defendes me, canticis liberationis circundabis me.

Intellectum tibi dabo, & instruam te in uia, qua gradieris, firmabo super te oculos meos.

Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus,

Quorum maxillas freno constringere oportet, ne approximent ad te.

Multa flagella peccatoris, sperantem autem in Domino *misericordia circundabit.*

Lætamini in Domino*, & exultate iusti, & iubilate omnes recti corde.*

EXPLANATIO.

Beati *quorum remissæ sunt iniquitates*]

Illud animaduersione dignum est in his uerbis, quòd beatos appellat, non qui ab omni peccatorum labe puri, & integri sunt, nemo enim talis est, dum uiuit in terris, sed illos, quibus misericordia Dei *peccata condonat, condonat autem ijs, qui confitentur peccata sua, & ex animo credunt, sanguinem* Domini *nostri* IESV CHRISTI *omnium delictorum, & scelerum expiationem esse.* Diuus

Paulus

Paulus in Epistola ad Romanos scripta explanat hos primos uersiculos ad hunc modum: Ei uero, qui operatur, merces non imputatur secũdum gratiam, sed secundum debitum: Ei uero, qui non operatur, sed credit in eum, qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iustitiam, quemadmodum & Dauid explicat beatitudinem hominis, cui Deus imputat iustitiam absque operibus, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, Beatus uir, cui non imputauit Dominus peccatum.

Nec est in spiritu eius dolus] Significat his uerbis, eam beatitudinem, quam celebrat his uersibus, ad eos pertinere, qui cognoscunt, & syncere cõfitentur & ex animo, se impuros, & multis peccatorum maculis contaminatos esse: his enim remissio peccatorum contingit à Deo, præterea nullis. Nimirum maximus est dolus, & maxime quidem perniciosus in mente illius, qui se aliquid putat, cum nihil sit, eamq; animi puritatem sibi arrogat, ut condonatione delictorum, quam prædicat hoc loco uir sanctus, se egere non existimet. qua quidem arrogantia nihil est detestabilius, miserius nihil, contrà; beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: Deus enim esurientes implet bonis, & diuites dimittit inanes.

Quoniam tacui] Propterea quòd delicta mea cœlabam, neque illa, ut par erat, agnoscebam, iracundiam, & pœnam mihi non remittebat Deus, itaque ob eam causam in tantas incideram calamitates, ut confectus animi, corporisq; doloribus, incredibili macie extabescerem.

Delictum meum] Cum animaduerterem, silentium, & dissimulationem meam tantas mihi calamitates importasse, ad extremum tibi confessus sum de peccatis & malefactis meis; & tam magnis uulneribus salutaris fuit medicina confessio: nulla enim interposita mora mihi omnem animi impietatem condonasti: itaque exemplo meo, & hac tua singulari benignitate adducti homines pij ueniam erratis suis postulabunt tempore opportuno, ne scilicet in diem ex die differendo grauiores pœnas pendant. quin etiam si quis maiore aliquo delicto commisso se se in hunc tutum, ac tranquillum confessionis portum receperit, is profecto, cum magna aliqua tempestas, atque eluuio calamitatum extiterit, incolumis ab omni detrimento, saluusq; permanebit.

Canticis liberationis circundabis me] Intelligit hymnos, quibus ipse, liberatus aliquo periculo, & calamitate, Deo gratias agere consueuerat.

Intellectum tibi dabo] Deum inducit respondentem, & aperte docet, quòd homines pij mentem bonam habeant, quodq; de recto uitæ curriculo non declinent, id attribuendum misericordiæ Dei, non uirtuti, aut uiribus ipsorum.

Nolite fieri] Nolite (inquit) animos uestros libidinum, & cupiditatum imperio permittere, atque equos, & mulos imitari, qui sunt rationis expertes, & frenorum duritia cohiberi solent, ne ferocitate exultantes aliquem lædant.

ARGVMENTVM PSAL. XXXIII.

Hoc hymno pulcherrimo disserit de immensa ui, ac sapientia, & misericordia Dei.

Psalmus XXXIII.

Exultate iusti in Domino, rectos decet laudatio.

Confitemini Domino in cithara, in psalterio, & decachordo psallite illi.

Cantate ei canticum nouum, bene psallite cum iubilatione.

Quia rectum est uerbum Domini, & omnia opera eius in fide.

Diligit iustitiam, & iudicium, misericordiæ Domini plena est terra.

Verbo Domini cœli facti sunt, & spiritu oris eius omnis ornatus eorum.

Congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos.

Timeat Dominum omnis terra, ab eo paueant omnes inhabitantes orbem.

Quoniam ipse dixit, & factum est, ipse mandauit, & extitit.

Dominus dissipat consilia gentium, irritas facit cogitationes populorum,

Consilium autem Domini in æternum manet, cogitationes cordis eius in generatione, & generationem.

Beata gens, cuius Deus est Dominus, & populus, quem elegit in hæreditatem sibi.

De cœlo respexit Dominus*, & uidit omnes filios hominum.*

Ex stabili habitaculo suo respexit super omnes habitantes terram.

Qui finxit pariter corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.

Non *saluatur* Rex *in multitudine exercitus, & gigas non saluabitur in multitudine roboris sui.*

Fallax *equus ad salutem, & in multitudine roboris sui (sessorem) non saluabit.*

Ecce *oculi* Domini *super metuentes eum, super eos, qui sperant in misericordiam eius.*

Vt *eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.*

Anima *nostra sperat in* Domino*, quoniam adiutor, & protector noster est.*

Quia *in eo lætabitur cor nostrum, propterea quòd in nomine sancto eius sperauimus.*

Fiat *misericordia tua* Domine *super nos, quemadmodum sperauimus in te.*

EXPLANATIO.

Quia rectum est uerbum Domini*, & omnia opera eius in fide*] *Verbum consuetudine linguæ* Hebrææ *non solum significat uoces illas, quibus certæ aliquæ sententiæ subiectæ sunt, sed etiam res ipsas, & facta, itaque sensus est huius uersiculi, quicquid loquitur, & præcipit* Dominus*, quicquid ille gerit, rectum, sanctum, & cum summa fide, & æquitate coniunctum esse.*

Diligit iustitiam, & iudicium] Quoties literæ sanctæ hæc duo uerba inter se coniungunt, significare solent optimam administrandarum rerum uiam, & rationem, cum scilicet omnia recte, atque ordine geruntur, ac fiunt. Hæc autem laus est maxime propria summi moderatoris, & cunctarum rerum domini, cuius consilio, & prouidentia natura omnis, & hæc omnis mundi pulchritudo optime regitur, conseruaturq́;.

Omnis ornatus eorum] Sic appellat solem, & lunam, & reliquorum uagantium syderum fulgorem, tum innumerabilem illam uim stellarum inerrantium, quibus cœli species undique ornata insatiabile spectaculum mortalibus præbet.

Quoniam ipse dixit] Nihil (inquit) est dictu tam inopinatum, atque mirabile, nihil à cogitatione hominis tam remotum, & in omni memoria inauditum, quin ad Dei uoluntatem, nutumq́; statim existat.

Non saluatur Rex] Significat, neque uires corporis, neque opes, & copias hominibus prodesse, sed in sola Dei misericordia sitam esse uitam, & salutem omnium.

Ecce oculi Domini] Ex altera parte iudicium Dei metuendum est, ut licentiam peccandi, & omnem importunitatem, atque arrogantiam fugiamus: ex altera, misericordiæ illius confidere oportet, ne peccantes ueniam desperemus, præsertim cum nulla scelera, aut maleficia tam magna esse possint, quin clementia Dei infinitis partibus maior existat.

ARGVMENTVM PSAL. XXXIIII.

Celebrat hoc cœlesti hymno prouidentiam, & liberalitatem Dei erga eos, qui ad eius misericordiam confugiunt, atque omnes ad innocentiæ, ac pietatis studium adhortatur.

David, cum immutauit rationem suam coràm Abimelech, & eiecit eum, & abijt.
Psalmus XXXIIII.

Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

In Domino gloriabitur anima mea, audiant mansueti, & lætentur.

Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius simul.

Exquisiui Dominum, & exaudiuit me, & ex omnibus pauoribus meis eripuit me.

Aspicite ad eum, & illuminabimini, & facies uestræ non confundentur.

Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum, & de omnibus tribulationibus eius saluauit eum.

Castrametatur Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.

Gustate, & uidete, quòd suauis est Dominus, beatus uir, qui sperat in eum.

Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum.

Leones inopes fiunt, & esuriunt, inquirentes au

tem Dominum nullum deficiet bonum.

Venite *filij, audite me, timorem* Domini *doce=bo uos.*

Quis est homo, qui uult uitam, diligit dies uide=re bonos?

Prohibe *linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.*

Diuerte *à malo, & fac bonum, inquire pacem, & persequere eam.*

Oculi Domini *super iustos, & aures eius in pre=ces eorum.*

Vultus Domini *super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.*

Clamauerunt iusti, & Dominus *exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos.*

Iuxta est Dominus *ijs, qui tribulato sunt corde, & contritos spiritu saluabit.*

Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus ijs liberauit eos Dominus.

Custodit Dominus *omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur.*

Occidet impium malitia, & qui oderunt iustum, deuastabuntur.

Redimit Dominus *animas seruorum suorum, & non deuastabuntur, quicunque sperant in eo.*

EXPLANATIO.

Cum immutauit rationem suam] Id *est, cum simulauit, se incidisse in insaniam, ut ex pericu=lo capitis euaderet.* Ea *historia scripta est in libris*

regum. Neque aliquem moueat, quòd eo loco Rex Palæstinorum appellatur Achis, quem Dauid nominat Abimelechum, ut enim ueteres Aegyptiorum reges uocabantur Pharaones, ita uerisimile est, principibus Palæstinorũ Abimelechis cognomentum fuisse.

Benedicam Dominum in omni tempore] Id est, *non minus rebus aduersis quàm secundis. semper uero est, cur homines pij maximas Deo gratias agant, quando nihil ipsis euenire potest, quod non magnum afferat adiumentum ad salutem.*

Accedite *ad eum*] Hoc *est summa cum fiducia ad eius misericordiam confugite, & ille uos omni periculo & calamitate liberabit, neque sinet uos in tenebris errorum, & ignorantiæ uersari.*

Castrametatur Angelus Domini in circuitu timentium eum] Hoc *ita esse, Elisæi uatis præstantissimi factum comprobauit: cum enim illius capiendi gratia magnæ Syrorum copiæ urbem Dotham obsedissent, & ob eam causam minister eius fractus, & debilitatus metu esset, uir sanctus à Deo precatus est, ut quæ ipse cernebat, minister quoque cerneret, tum ille circuncirca prospiciens, montem curribus igneis plenum uidit atque equitibus, qui pro salute Elisæi propugnabant, & ipsum tanquam muro firmissimo undique sepiebant.*

Gustate, & uidete, quòd suauis est Dominus] Qualis *enim & quanta sit bonitas Dei, nemo intelligere potest nisi expertus, & qui beneficia ab eius liberalitate sibi tributa diligenter attendit.*

Timete Dominum omnes sancti eius] Ti-

morem Dei solent appellare uates sancti reuerentiam aduersus Deum, & uerum ipsius cultum, & uitam legum diuinarum studiosam, atque amantem.

Leones] Sic *appellare uidetur homines potentes, ac uiolentos, qui infirmiores prædæ loco habent, atque opprimere per uim solent.* Hoc *capitale, & pestiferum genus hominum uir sanctus comparat leonibus etiam in* Psalmo X.

Venite filij] Hortatus *fuerat ad religionē, & pietatem, nunc docet, quibus in rebus illa consistat.*

Inquire pacem, & persequere eam] *Illud quidem in primis* Deus *ab hominibus pijs requirit, ut mansuetudinem, & lenitatē animi colant, &, quantum in ipsis est, pacem cum omnibus hominibus omnium generum habeant: sed, hoc præstare, arduum, & difficillimum est, tot causæ dissidiorum, & offensionum ferè semper existunt.* Itaque *primum summa diligentia uestiganda est uia, & ratio, quemadmodum possimus hunc pulcherrimum, & dulcissimum pietatis fructum capere, deinde non minore studio cō tendendum est, ut ipsum capiamus: illud est, pacem quærere: hoc est, ipsam persequi:* Sed *cum omnia cogitatione, animoq; lustraueris, una duntaxat ratio inueniri potest huiusce diuini boni consequendi, si diuitias, honorem, uitam, & humana omnia contemnas, teq; in seruitutem* Deo *pie, sancteq; dices, atque illius gratia, tutelaq; contentus reliqua cæteris æquo, ac libenti animo concedas.* Hæc *autem ab ijs effici possunt, quibus spiritum suum* Deus *impertiue-*

rit, cæteri neque ea exequi, neque cum Deo, neque cum hominibus, neque secum ipsi pacem habere possunt. Itaque hoc præstantissimum donum à Deo petere debemus, qui solus ex omnibus & pacem, & cætera bona liberaliter, munifice, prolixeq; largitur.

Iuxta est Dominus ijs, qui tribulato sunt corde, et contritos spiritu saluabit] Sic appellat homines fractos, atque afflictos calamitate, & mœrore, qui misericordiam Dei suppliciter implorant. is uero libentissime solet miseris opitulari, & suscipere defendendos, quos homines deseruerunt.

ARGVMENTVM PSAL. XXXV.

Implorat auxilium Dei aduersus inimicos, in quorum scelera, & crudelitatem magno impetu orationis inuehitur.

Psalmus Dauid. XXXV.

Iudica Domine iniuriam facientes mihi, impugna impugnantes me.

Apprehende arma, & scutum, & exurge in adiutorium mihi.

Profer frameam, & conclude (uiam) aduersus eos, qui persequuntur me, dic animæ meæ, salus tua ego sum.

Confundantur, & erubescant quærentes animam meam.

Auertantur retrorsum, & confundantur cogi-

tantes mihi mala.

Fiant tanquam puluis ante faciem uenti, & Angelus impellat eos.

Fiant uiæ illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini persequatur eos,

Quoniam sine causa absconderunt mihi foueam laquei sui, sine causa fecerunt foueam animæ meæ.

Veniat illi calamitas, quam ignorat, & captio, quam abscondit, apprehendat eum, & in calamitatem ipsam cadat.

Anima autem mea exultabit in Domino, & lætabitur super salutari suo.

Omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tibi?

Qui eripis inopem de manu fortiorum illo, egenum, & pauperem à diripientibus eum.

Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam, interrogabant me.

Retribuebant mihi mala pro bonis, solitudinem animæ meæ.

Ego autem, cũ ipsi infirmarentur, induebar sacco.

Affligebam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinum meum reuertetur.

Quasi amicus, & quasi frater meus esset, sic incedebam, quasi lugens matrem, contristatus incuruabar.

Et ipsi in calamitate mea lætati sunt, & conuenerunt, congregati sunt contra me abiecti homines, & ego nesciebam.

Sciderunt, & non siluerunt cum assentatoribus derisores parasiti, frendebát contra me dentibus suis.

Domine quando respicies? restitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus unicam meam.

Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo multo laudabo te.

Ne gaudeant de me, qui aduersantur mihi inique, qui oderunt me gratis, ne annuant oculis.

Quoniam pacifice non loquuntur, & contra mansuetos terræ cogitant dolos.

Et dilatauerunt super me os suum, dixerunt, euge, euge, uiderunt oculi nostri.

Vidisti Domine, ne sileas, Domine ne discedas à me.

Exurge, & intende iudicio meo, Deus meus & Domine meus in causam meam.

Iudica me secũdum iustitiam tuam Domine Deus meus, & non gaudeant de me.

Non dicant in cordibus suis, euge, euge animæ nostræ, nec dicant, deuorabimus eum.

Erubescant, & confundantur simul, qui lætantur malis meis.

Induantur confusione, & pudore, qui se erigunt contra me.

Exultent, & lætentur, qui uolunt iustitiam meã, & dicant semper, magnificetur Dominus, qui uoluit pacem serui sui.

Et lingua mea prædicabit iustitiam tuam, tota die laudem tuam.

EXPLANATIO.

Et conclude uiam aduersus eos] Hostis im

manis furore incitatus supplicem tuum insequitur, at tu Domine te te illi armatus obijce, atque iter interclude, ne me consequi possit.

Veniat illi calamitas] *Subita (inquit) nec opinata calamitas aduersarium meum opprimat, & quas insidias mihi comparauit, ijs insidijs capiatur ipse. Hæc autem mala precatur Sauli homini perditissimo, atque impio, à quo iniuste capite, & fortunis oppugnabatur.*

Surgentes testes] *Queritur de hominibus nefarijs, qui falsis criminibus ipsum onerabant, perinde quasi regnum appeteret, & insidias uitæ Saulis pararet.*

Solitudinem animæ meæ] *Queritur se in calamitate ab ijs proiectum, & derelictum, qui perfugium ipsi & solatium præbere debebant.*

Et oratio mea in sinum meum reuertetur] *Id est, ad meum fructum redundabit, si enim humanitas mea mihi nulli usui fuit apud inimicos, at certe proderit apud Deum.*

Quasi amicus] *Cum illi in calamitate aliqua uersarentur, similiter eorum uicem dolebam, & incommodis cõmouebar, ac si arctissimo necessitudinis uinculo inter nos copulati essemus, neque aliter affictabar, & in squalore, luctuq; iacebam, quàm si carissimam mihi parentem amisissem.*

Et ipsi in calamitate] *Narrat, quàm præclaram sibi gratiam retulerint pro tanta humanitate, & beneficio.*

Sciderunt, & non siluerunt] *Id est, uer=*

borum contumeliis me lacerarunt. sic explanat hunc locum Abrahamus Esdra.

Derisores parasiti] *Ita expressimus ex Hebraeo, sententiam secuti, si enim uerbum uerbo reddere uoluissemus, uertendum erat, derisores placentae, uerum hoc ut apud Hebraeos est elegans, ita apud nos ineptum fuisset atque obscurum.*

qn̄ respiciet. Domine quousque] *Quousque sines homines perditos in meas miserias tam crudeliter insultare? quousque illorum scelera impunita, atque inulta patiere? Iam quaeso adhibe misericordiam in calamitate supplicis tui, iam propulsa iniurias; & perniciem, quam mihi dies, noctesq; machinantur; & salutem meam ab omnibus derelictam prohibe ab impetu, & feritate hominum immanium; & barbarorum.*

Ne annuant oculis] *Id est, ne miseri fortunis illudant.*

Viderunt oculi] *Quod scilicet diu, multumq; optauimus, nimirum te afflictum, calamitosum, lachrimis, & moerore perditum.*

Vidisti Domine] *Vidisti certe, quam acerbe, quam laete, & insolenter insultent in fortunas meas, ne quaeso dissimula, hanc crudelitatem tibi displicere, ne'ue me deseras in tantis malis.*

Euge, euge, animae nostrae] *Id est, iam bene habet, nunc exultamus gaudio, nunc triumphamus, quando hunc afflictum, & perditum uidemus.*

Exultent, & laetentur] *Libera me tandem iis calamitatibus, ut homines pii, qui fauent innocen*

tiæ meæ, exultent, & lætentur, & tibi gratias agát, quòd tuo beneficio reliquam uitam in pace, atque otio dulci colere possim.

ARGVMENTVM PSAL. XXXVI.

Describit cogitationes, & facta improborum, deinde clementiam, & misericordiam Dei laudibus prosequitur.

Psalmus XXXVI.

Dicit iniquitas impij in medio cordis mei, quòd non est timor Dei ante oculos eius.

Quoniam blanditur sibi ipsi in oculis suis, ut inueniatur iniquitas eius ad odium.

Verba oris eius iniquitas, & dolus, noluit intelligere, ut bene ageret.

Iniquitatem meditatus est in cubili suo, astitit omni uiæ non bonæ, malitiam autem non odiuit.

Domine usque ad cœlos misericordia tua, & ueritas tua usque ad nubes.

Iustitia tua sicut montes Dei, iudicia tua abyssus multa.

Homines, & iumenta saluabis Domine. quàm pretiosa est misericordia tua Deus.

Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

Saturabuntur ab ubertate Domus tuæ, & torrente uoluptatum tuarum potabis eos.

Quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen.

Extende Domine misericordiam scientibus te, & iustitiam tuam ijs, qui recto sunt corde.

Ne ueniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris ne moueat me.

Ibi cadent, qui operantur iniquitatem, expellentur, nec poterunt stare.

EXPLANATIO.

Dicit iniquitas] *Scelera (inquit) impiorum tanquam pro testimonio dicunt animo meo, nullo illos metu diuini numinis tangi.*

Quoniam blanditur] *Dum impij in sceleribus sibi blandiuntur, & placent, id consequuntur, ut incurrant in odium, offensionemq; Dei, atque hominum.*

Iniquitatem meditatus] *Id est, noctu cum animo suo cogitat, quid in Deum, atque homines peccare possit interdiu.*

Domine usque ad cœlos] *Cum tanta sit in hominibus improbitas, infinitis tamen partibus amplior est misericordia tua, quæ illorum scelera, & flagitia tanta lenitudine tolerat.*

Iustitia tua sicut montes Dei] *Id est, par est altitudine montibus excelsissimis. Hebræa enim lingua diuinum solet appellare, quicquid aliquo in genere excellit. sic uocat paradisum Dei hortos amœnissimos, exercitum Dei copias maximas, item cedros Dei arbores proceras, & formosas.*

Iudicia tua abyssus multa] Id est, profundissimo mari sunt similia. cum autem iustitiam Dei, & iudicia dicit, intelligi uult consilium, & prouidentiam ipsius summa sapientia, summáq; bonitate res humanas, & omnem mundum gubernantis. qua de re dictum est in explanatione psalmi XXXIII. De misericordia, & ueritate eiusdem explicauimus in explanatione psalmi XXVI.

Homines & iumenta] Tu (inquit) Domine homines, & bestias incredibili bonitate sustentas, & omni animantium generi spiritum, uitámq; largiris.

Filij autem hominum] Dixerat, Deum non solum humano generi, sed etiam bestijs amanter consulere, ac prouidere: nunc ostendit, beneficentiam eius potissimum illustrem, & salutarem erga homines existere, quippe qui ad cognoscendum, & colendum Deum, & beatam uitam ab eo consequendam nati, aptiq; sint.

Saturabuntur] Intelligit his uerbis, eos, qui se fidei, ac tutelæ Dei commiserunt, maximis beneficijs, & muneribus ab illo affici, neque id solum in altera illa uita, quæ sempiterna est, sed etiam in hac breuissima, & fugaci: euadunt enim filij Dei, atque omnium rerum domini, & Spiritu sancto afflati uitam cœlestem in corporibus humanis imitantur, & maximis, purissimísq;, ac perpetuis uoluptatibus fruuntur.

Et in lumine tuo] Id est, cum splendor cognitionis tuæ uberior nobis illuxerit, tunc demum

omnium malorum tenebræ facessent, & clarissimam, pulcherrimamq; summi boni lucem intuebimur, eaq; in perpetuum fruemur.

Extende misericordiam] *Vtere tu quidem bonitate tua aduersus omne hominum genus, sed tamē illa largius, et profluētius manet ad homines pios, & iustitiæ amantes.*

Non ueniat mihi] *Ne pedes superborum, & uiolentorum hominum mihi propinquent, sed illorum quæso uim, & furorem à me prohibe, ut post maximas erumnas, & calamitates aliquando quieta, & tranquilla mente consistam.*

Ibi cadent] *Hunc uersiculum in explanatione psalmi* XIIII *interpretati sumus.*

ARGVMENTVM PSAL. XXXVII.

Hortatur pios, ne grauius commoueantur rebus secundis improborum, quippe quæ sint breues, & fugaces, & maiora illis supplicia pariant, cum è contrario hominibus uitam cum fide, iustitiáq; colentibus nihil mali possit euenire nec uiuis, nec mortuis.

Psalmus David XXXVII.

Noli irritari propter malignantes, neque æmuleris facientes iniquitatem,

Quoniam tanquam gramen uelociter succidentur, & quemadmodum olera herbarum cito decident.

Spera in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & pasce fidem.

Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Volue super Dominum uiam tuam, & spera in eum, & ipse faciet.

Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicia tua tanquam meridiem. tace Domino, & expecta eum.

Noli irritari propter eum, qui prosperatur in uia sua, propter hominem facientem iniustitias.

Desine ab ira, & derelinque furorem; noli irritari, ut maligneris.

Quoniam qui malignantur, exterminabuntur; expectantes autem Dominum ipsi hæreditabunt terram.

Adhuc pusillum, & non erit peccator, contemplaberis locum eius, & ipsum non inuenies.

Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

Cogitat impius contra iustum, & stridet contra eum dentibus suis.

Dominus autem irridebit eum, quoniam prospicit quòd ueniet dies eius.

Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum,

Vt prosternant pauperem, & inopem, ut trucident rectos corde.

Gladius eorum introibit in corda ipsorum, & arcus eorum confringetur.

Melius est modicum iusto, quàm diuitiæ peccatorum multæ,

Quoniam brachia peccatorum conterentur, sustentat autem iustos Dominus.

Nouit Dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit.

Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur, quia peccatores peribunt.

Et inimici Domini uelut adeps agnorum absumentur, cum fumo deficient.

Mutuabitur peccator, & non soluet, iustus autem miseretur, & tribuit,

Quia benedicentes ei hæreditabunt terram, maledicentes autem ei disperibunt.

A Domino gressus hominis dirigetur, & uiam eius uolet.

Cum ceciderit non collidetur, quia Dominus sustentat manum eius.

Iunior fui, etiam senui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.

Tota die miseretur, & commodat, & semen illius in benedictione erit.

Declina à malo, & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.

Quia Dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos, in æternum conseruabuntur,

Iniusti punientur, & semen eorum peribit.

Iusti autem hæreditabunt terram, & inhabitabunt in seculum seculi super eam.

Os iusti loquetur sapientiam, & lingua eius lo=

quetur iudicium.

Lex Dei eius in corde ipsius, & non uacillabunt gressus eius.

Considerat peccator iustum, & quærit mortificare eum,

Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius, nec damnabit eum, cum iudicabitur ipse.

Expecta Dominum, & custodi uiam eius, & exaltabit te, ut hæreditate capias terram, exterminationem peccatorum uidebis.

Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani,

Et transiui, & ecce non erat, quæsiui eum, & non est inuentus.

Obserua innocentem, & attende iustum, quoniam ad extremum erit huic uiro pax,

Iniusti autem disperibunt, ad extremum impij exterminabuntur,

Salus autem iustorum à Domino, & fortitudo est eorum in tempore tribulationis.

Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus, & saluabit eos, quia sperauerunt in eum.

EXPLANATIO.

Fac bonitatem, & inhabita terram]
Id est, si cum uirtute, & pietate uixeris, certum habeto, te domi tuæ uitam placide, & tranquille ad senectutem perducturum: hoc enim promittit Deus in legibus fœderis sui.. Quod uero sequitur, &

pasce fidem, multæ sunt huius loci interpretationes. explanatores Hebræi, alij quidem legunt ita ut nos, & Dauidem aiunt ijs uerbis adhortari homines, ut animum intendant potissimum ad eas res, quibus alitur, augescitq; fiducia, & pietas aduersus Deum: alij uero legunt, pasce fide, idq; interpretantur in hanc sententiam, non esse putandum satis, si uirtutem, ac pietatem ipse colas, nisi diligenter operam des, ut harum rerum disciplina, & institutione alios etiam alas, qui est unus salutaris, & proprius, suauissimusq; pastus animorum.

Volue super Dominũ uiam tuam] Id est, commenda illius fidei te, ac tua omnia, atque ex eius bonitate pendeto.

Et educet quasi] Id est, reddet clarissimam, & maxime illustrem probitatem tuam apud omnes.

Tace Domino, & expecta eum] Hoc est, in rebus aduersis quietus esto, atque æquo animo expecta, usque dum ipse Dominus tibi subueniat. Similis est illa diuina Esaiæ sententia, In silentio, & spe erit fortitudo uestra.

Nouit Dominus dies immaculatorum] Id est, illorum uitæ consulit, & prouidet.

Velut adeps absumentur] Hostiarum adeps uoraci flamma consumitur, & penè in nihilum it: similiter impij, & hostes Dei funditus interibunt.

Mutuatur peccator] Pulcherrima collatio, qua uir sanctus demonstrat, etiam in ijs, quæ popu-

lariter bona fortunæ nominantur, uirum iustum, & probum longe meliori conditione esse, quàm improbum, & iniustum. Hic enim quamuis copiosus, & diues, ob intemperantiam ferè semper ære alieno obstrictus est, neque eo se liberare potest, aut uult, illi nunquam ferè deest, quod alteri de re familiari liberaliter impertiat. Alter uel in maximis diuitijs eget, alter etiam in paupertate diues est. Improbus ne reddit quidem, quod debet amicis, probus, & pius largitur, quod non debet, egenti quamuis inimico. denique ille plerunque ex opulento pauper fit, huic fauente Deo semper omnia, quæ sunt ad uictum, & cultum necessaria, suppeditant.

Quia benedicentes ei] Ea(inquit)est beneuolentia Dei erga homines pios, & sanctos, ut etiam fautores, & amantes eorum maximis muneribus afficiat. quòd si quis inimicitias cum ijs gerat, grauissimas odij pœnas dabit.

A Domino gressus hominis dirigetur] Sensus est, Deum hominibus pijs in hoc periculoso uitæ cursu ducem, & comitem esse, ut recto, ac tuto itinere perueniant ad uitam beatam & immortalē. Nam quod subiungit, Deum hominis iusti uiam uelle, hoc intelligit, illum incœptis piorum fauere, & prosperos exitus concedere.

Cum ceciderit, non collidetur] Id est, si quid aduersi accidat, calamitati non succumbet, quia Dominus sustentat, & corroborat animū eius. quin etiam uir pius peccat ille quidem, & aliquando grauiter offendit, sed Deo adiuuante celeriter resipiscit.

Lex Dei eius in corde ipsius] Id est, illam ex animo, uereq; diligit, quippe qui nihil antiquius habet, quàm ut intelligat, quid iubeat Deus, quid'ue prohibeat, ut ad normam uoluntatis diuinæ possit omnes uitæ suæ rationes dirigere, propterea (inquit) non uacillant pedes eius, sed forti, & constanti animo in iustitia, & pietate perseuerat.

Nec damnabit illum] Id est, nec sinet illum calumnijs inimicorum opprimi, si quando in iudicium uocetur.

Expecta Dominum] Consolatur animos imbecillos, qui grauiter ferre solent, quòd Deus sæpe bonos opprimi, malis uero omnia ad uoluntatem fluere permittat.

Obserua innocentem] Obserua (inquit) euentus piorum, impiorumq;, animaduertes enim, illos tandem exitus prosperos consequi, hos uero ex illustri, & florenti rerum statu in maximas miserias, & illas quidem perpetuas præcipitari.

ARGVMENTVM PSALMI XXXVIII.

Deplorat peccata sua, & calamitates, in quas ob illa inciderat.

Psalmus Dauid ad memorandum, XXXVIII.

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me,

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam.

Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.

Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ.

Miser factus sum, & curuatus sum uehementer, tota die contristatus ingrediebar.

Quoniam lumbi mei impleti sunt ardore, & non est sanitas in carne mea.

Afflictus sum, & humiliatus sum nimis, rugiebam propter turbationem cordis mei.

Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus.

Cor meum conturbatum est, dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.

Amici mei & proximi mei è regione plagæ meæ steterunt.

Et propinqui mei à longe steterunt, et laqueos tetenderunt, qui quærebant animam meam,

Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt prauitates, & dolos tota die meditabantur.

Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.

Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.

Quoniam in te Domine speraui, tu exaudies me

domine Deus meus.

Quia dixi, ne forte lætentur de me inimici mei, & dum cõmouebantur pedes mei, insultauerũt mihi.

Quoniam ego ad flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper.

Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & anxius ero pro peccato meo.

Inimici autem mei uiuunt, & roborati sunt, & multiplicati sunt, qui oderunt me inique.

Qui retribuunt mala pro bonis, aduersabantur mihi, quoniam sequor bonitatem.

Ne derelinquas me domine Deus meus, ne discesseris á me.

Festina in adiutorium meum domine Deus salutis meæ.

EXPLANATIO.

Domine ne in furore tuo] Describit acri, & uehementi oratione angustias, & terrores cõscientiæ iudicium Dei atque iram formidantis.

Quoniam iniquitates meæ] Dicit se ui, & multitudine peccatorum ita obrui, ut uires tanto oneri ferendo pares non existant. Nimirum hæc sui cognitio tam ingentem metum, & terrorem affert, ut animus fractus, & debilitatus succumbat, deq; omni spe salutis deturbetur, nisi ad misericordiam Dei fortiter adnitatur. Sed maxima pars hominum ita cæca est, & ipsa sibi tam libenter assentatur, ut neque turpitudinem suam, & fœdissimas labes cernere possit, neque quàm longe distet ab illa excellentia,

præstantiaq; pietatis, & iustitiæ, quam Deus *requirit à nobis. ex ea re fit, ut tam securo animo simus, nostrisq; uirtutibus, & benefactis tanta cum temeritate confidamus.*

Putruerunt, *& corruptæ sunt cicatrices meæ*] Sic *appellat peccata, & noxias affectiones, quæ sunt animi uulnera. ea cum sanata esse existimamus, & cicatrices uidentur obductæ, sæpenumero ita putrida, & corrupta repente apparent, ut peiore loco salutem nostram esse uideamus, quàm erat antea. scilicet animi nostri crassissimis circunfusi sunt tenebris, & in maxima sui ignoratione uersantur, nisi ab illo sole illuminentur, quem diuus* Iacobus *patrem luminum appellat ex eo, quòd ipse omnibus, quæ lucent, & fons, & principium est lucendi. sed quo quisque maiorem sibi sanitatem arrogat, hoc se magis insanire certo sciat, magisq; pestifero morbo laborare.*

Lumbi mei impleti *sunt ardore*] Vocabu*lum* Hebræum *significat etiam fœditatem: sed siue fœditatem dicas, siue ardorem, utrunque uerbum significat cupiditates, & libidines, quæ & fœdissimæ res sunt, & maximos ardores in animis nostris excitare solent.*

Et *non est sanitas in carne mea*] Hoc *loco uerbum carnis in eam sententiam accipere uidetur, in quam diuus* Paulus *illud accipit, cum etiam ipse queritur, non habitare in carne sua bonum, sic reliquias ueteris hominis appellans. sunt tamen, qui hæc intelligenda putent de corporis morbo: quibus ego non assentior.*

Dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorum meorum] Iam(inquit)uires animi, & corporis me defecerunt, & propter assiduas lacrimas penè iam oculos amisi. uel potius de oculis animi loquitur, & hoc intelligit, se propter magnitudinem perturbationis lumine mentis defectum esse.

Amici mei, & proximi mei] Necessarij mei recusarunt propius ad me accedere, & mecum sermone, & congressione coniungi, qui tamen officijs suis leuare debuissent mœrorem, & calamitates meas.

Quia dixi, ne forte] Oraui(inquit)te Domine, ne sineres homines impios, & nefarios lætari malis meis: cum enim paulum modo offendissem, incredibile dictu est, quàm proterue, ac petulanter insultarint mihi. Commemorat autem plures causas, quibus adducitur, ut credat, se impetraturum à Deo, quod orat: primum, quoniã in eo uno spem omnem locauit omnium rerum suarum: deinde, quia honesta petit, dum ab illo deprecatur, ne se uirum pium ludibrio patiatur esse & despectui hominibus impijs: addit, se paratum esse ad quæuis supplicia pro peccatis suis sustinenda, seq; ea peccata & agnoscere, & confiteri, & maximum, atque continuum ex ijs dolorem capere: denique profitetur, se maximo studio in posterum sibi ab omni maleficio temperaturum. Hæc autem signa sunt euidentissima hominis ex animo pœnitentis, cui non potest Deus se non exorabilem, placidumq; præbere.

Signa pœnitentis animi

ARGVMENTVM PSAL. XXXIX.

Existimant Dauidem fecisse hos uersus, cum ipsi Absalonem fugienti Semeis occurrisset in uia, & calamitatem eius acerbissime conuitijs exagitaret, quæ conuitia ipse sedate, ac patienter tulit. Deplorat autem, atque oratione flebili miserias, & incommoda humanæ uitæ lamentatur.

Victori pro Idithum, Psalmus David XXXIX.

Dixi custodiam uias meas, ut non delinquam in lingua mea.

Posui ori meo frenum, cum consisteret peccator aduersum me.

Obmutui silentio, & silui a bonis, & dolor meus exagitatus est.

Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exarsit ignis.

Locutus sum lingua mea, notum fac mihi domine finem meum,

Et numerum dierum meorum, quis est, ut sciam, quanto tempore uiuam.

Ecce mensura pugillorum terminasti dies meos, & æuum meum tanquam nihilum coram te.

Certe uniuersa uanitas est omnis homo uiuens.

Certe in imagine pertransit homo, sed & frustra tumultuatur.

Thesaurizat, & ignorat, cui congregabit ea, & nunc quæ est expectatio mea Domine? certe in te spes mea est.

Ab omnibus iniquitatibus meis erue me, opprobrium insipienti ne ponas me.

Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti, amoue à me plagas tuas.

A uerberatione manus tuæ ego defeci, cum increpationibus propter iniquitatem corripis hominem,

Tabescere facis sicut tinea (uestimentum) animam eius, certe uanitas est omnis homo.

Exaudi orationem meam Domine, & clamorem meum auribus percipe, & ad lachrimas meas.

Ne sileas, quoniam aduena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei.

Recede à me, ut refrigerer, priusquam abeam, & amplius non sim.

EXPLANATIO.

Obmutui silentio &] Id est, usque eò inimici conuitia tuli silentio, ut linguam à bonis uerbis similiter ac malis prohiberem, sed cum improbus ille petulanter mihi malediceret, animo sese obiecit memoria sceleris, quod admiseram, eaq; res mœrorem meum uehementer auxit, animumq; incensum dolore, atque ira inflammauit, cum cogitarem, peccata mea mihi has calamitates peperisse.

Locutus sum] His uerbis significare uidetur, se calamitatum magnitudine fractum mortem optauisse.

Ecce mensura pugillorum] Intelligit his uerbis, uitam humanam breuissimam esse, immo nullam, præsertim si cum æuo illo sempiterno Dei conferatur.

In imagine pertransit homo] Id est, homo tanquam imago quædam uana, & adumbrata, nihil solidi aut expressi habens uitam pertransit.

Sed & frustra tumultuatur] Id est, accedit ad hæc incommoda, quòd is nescit hoc pusillum temporis, quod illi est datum, placide, tranquille, leniterq; traducere, sed turbulentis, & concitatis animi permotionibus semper agitatur, semper aut inani formidine, aut effrenata cupiditate torquetur, modo lætitia temere exultat, modo ægritudine, ac dolore muliebriter debilitatur, animumq; demittit.

Et nunc quæ est expectatio mea Domine?] Itaque cum omnia humana plena sint miseriarum, summæq; leuitatis, quid reliquum est mihi, nisi ut in misericordia tua omnem meam spem, omnem cogitationem, curamq; constituam? Iam Domine id ago, iam me ad tuum clementissimum numen totus conuerto, te solum intueor, in te uno nititur salus mea.

Ab omnibus iniquitatibus meis erue me] Significat, peccata sua causam esse earum calamitatum, in quibus uersatur.

Opprobrium insipienti] Ne, quæso, me sinas esse ludibrio, & despectui hominibus stultis, & impuris.

Obmutui, & non aperui] Cum Semels

calamitatem meam petulantiſſima linguâ uexaret, ob mutui, & patienter tuli, propterea quòd ſciebam, hoc mihi non accidiſſe ſine conſilio, & uoluntate tua.

Et tabeſcere eum] Tu (inquit) hominem peccantem aliquando tanta ſeueritate punis, ut illum lacrimis, mœrore, cruciatu conficias, ſimiliter atque tinea ueſtem conſumere ſolet.

Quoniam aduena ego ſum] Id eſt, in terris ut hoſpes, & peregrinus ætatem ago, & in hac uita tanquam in diuerſorio ſum, non tanquam in domo, propediem diſceſſurus ad mortem. Hanc candem ſententiam repetit in libro primo Paralip. his uerbis, peregrini ſumus corãm te & aduenæ, ſicut omnes patres noſtri, dies noſtri quaſi umbra ſuper terram, & nulla eſt mora.

Recede à me] Id eſt, hanc ſeueram animaduerſionem tuam à me prohibe, ut anteaquam de uita exeo, aliquantulum temporis ad reſpirandum habeam. ſcilicet uir ſanctus deſiderabat, ante mortem Deum ſentire propitium, quem tunc ſentiebat iratum, ut cum bona, & certa ſpe ad alteram illam uitam proficiſceretur.

ARGVMENTVM PSAL. XL.

Chriſtus agit gratias Deo pro reditu ſuo ad uitã.

Victori, pſalmus Dauid XL.

Expectans expectaui Dominum, & intẽdit mihi. Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu

ſtrepente,

ſtrepente, & de luto, & limo.

Et ſtatuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos.

Et immiſit in os meum canticum nouum, carmen Deo *noſtro.*

Vi*debunt multi, & timebunt, & ſperabunt in* Domino.

Beatus uir, qui poſuit Dominum *ſpem ſuam, & non reſpexit ad ſuperbos, & declinantes ad uanitates.*

Multa ſunt mirabilia tua domine Deus *meus, quæ feciſti, ſicut & cogitationes tuæ de nobis, non eſt qui ſimilis ſit tibi.*

Annuntiaui*, & locutus ſum, multiplicata ſunt ſupra numerum.*

Sacrificium*, & oblationem noluiſti, aures autem aperuiſti mihi,*

Holocauſtum *& hoſtiam pro peccato non poſtulaſti, tunc dixi,* Ecce *uenio.*

In uolumine libri ſcriptum eſt de me, facere uoluntatem tuam Deus *meus uolui, & lex tua in medio cordis mei.*

Annuntiaui iuſtitiam tuam in eccleſia magna, ecce labia mea non prohibebo Domine*, tu ſciſti.*

Iuſtitiam tuam non abſcondi in corde meo, & ueritatem tuam, & ſalutare tuum dixi.

Non *abſcondi miſericordiam tuam, & ueritatem tuam à concilio multo.*

Tu *autem* Domine *ne longe facias miſerationes tuas à me, miſericordia tua, & ueritas tua ſemper cuſtodiant me.*

Quoniam circundederunt me mala, quorum nō est numerus, comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui uidere.

Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Complaceat tibi Domine, ut eruas me, Domine ad adiuuandum me festina.

Confundantur, & ignominia afficiantur simul, qui quærunt animam meam, ut auferant eam.

Conuertantur retrorsum, & ignominia afficiantur, qui uolunt mihi mala.

Desolentur pro retributione confusionis suæ, qui dicunt mihi euge, euge.

Exultent, & lætentur in te omnes quærentes te, & dicant semper, magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

Ego autem mendicus sum & pauper, Dominus sollicitus est mei.

Adiutor meus, & liberator meus es tu, Deus meus ne tardaueris.

EXPLANATIO.

Expectans expectaui Dominum] *Idem est argumentum huius hymni, & XXII. sed dispositio orationis non est eadem, nam utroque loco dominum nostrum IESVM CHRISTVM inducit loquentem de sua morte, & reuocatione ad uitam, sed in huius hymni principio is Deo gratias agit iam ab inferis excitatus, in fine autem exponit deprecationem, qua usus fuerat, cum in media iam morte uer*

ſaretur, contra uero prima pars hymni X X I I continet implorationem auxilij, ultima autem gratiarum actionem. Quòd ſi quis Dauidem exiſtimet de ſe ipſo ſcribere hos uerſus, cum hoc ego non contendero, modo concedat nonnulla inſeri, quæ non Dauidi conueniant, ſed Chriſto, cuius ille imaginem gerebat. De hac uero ſcribendi ratione dictum eſt à nobis in explanatione pſal. X V I. Expectans expectaui Dominum] Hoc loquendi modo ſignificat, ſe magna æquitate animi toleraſſe dilationem auxilij, quod tamen incredibili deſiderio præſtolabatur. Expectat autem hoc modo, qui neque locum, neque tempus, neque modum opitulandi Deo præſcribit, ſed omnia relinquit in illius arbitrio, perſuaſiſſimum habens, ſe tandem adiutum iri.

De lacu ſtrepente] . Deſcribit elegantiſſime magnitudinem perturbationis, & uim calamitatum, quibus penè obrutus fuerat.

Et limo] Verbũ Hebræũ ſignificat lutũ dẽſius.

Et ſtatuit ſupra petram pedes meos] Hærebam (inquit) in profunda, & difficili uoragine, neque licebat uſquam pedibus conſiſtere, at Dominus me trãſtulit in eum locum, ubi & ſtare poſſum, & libere ingredi. Significat autem, ſe maxima calamitate liberatum, atque in tuto, & tranquillo collocatum eſſe.

Et immiſit in os meum canticum nouum] Id eſt, nouam mihi materiam ſuppeditauit celebrandæ prouidentiæ, ac miſericordiæ ſuæ.

Videbunt multi, & timebunt] Multi, qui antea Deum contemnebant, propterea quòd illum res humanas curare non arbitrabantur, iam incipient

cum colere, & uenerari, atque eius bonitati, ac misericordiæ confidere, cum intelligant ex hac mea liberatione, & penè oculis uideant, ipsum pietatis amantes amantissime tutari.

Beatus uir] Monet *sapientissime, nequaquam illorum opibus, & gratia nitendum, qui fortunis, & potentia florentes sibi temere præfidunt, & cogitationes suas abijciunt in res inanes, & futiles, sed deum summa cum fiducia inuocandum esse, atque illum omnium nostrarum rerum defensorem, adiutoremq; adoptandum. idq; confirmat ea sententia, quæ sequitur, admirans bonitatem diuinam, quæ iam inde ab ultima origine mundi tam multas res præclarissimas, & maxime admirabiles gesserit pro salute, ac incolumitate piorum.*

Annuntiaui, & locutus sum] Ego (*inquit*) *semper occupatus fui in celebrandis consilijs, & mirabilibus facinoribus prouidentiæ tuæ, sed quis ea possit numero comprehendere, ne dum satis digne uerbis, & oratione persequi?*

Sacrificium, & oblationem] Qui Iudæo*rum literis, & doctrinæ plus æquo dediti sunt, ut reliquas hymni partes, ita hanc conantur ad* Dauidem *accommodare, sed mea quidem sententia parum proficiunt. at explanatio diui* Pauli, *qui ad* IESVM Christum *hæc refert in epistola, quam scribit ad* Hebræos, *ita facilis, dilucida, & apta, concinnaq; est, ut nihil fieri possit elegantius. quamobrem ad eam te reijcio.*

Aures autem aperuisti mihi] Id est, per=

fecisti, ut dicto audiens essem, ac tuæ uoluntati libens obedirem.

In uolumine libri] Me (*inquit*) *è cœlo in terras descensurum, & humanum genus miserrima seruitute* Diaboli *liberaturum, iampridem uaticinatus est* Moses, *idq; testatum reliquit in monumentis legum suarum*. Hanc *sententiam repetit* Dominus *in euangelio, cum ait*, Si *crederetis* Mosi, *crederetis etiam mihi, de me enim ille scripsit*.

Facere *uoluntatem tuam* Deus *meus uolui*] Id *est, me summopere delectat, tuæ uoluntati obsequi, illamq; cæteris omnibus rebus antepono*.

Annuntiaui iustitiam tuam] Q*uæ sit hæc iustitia* Dei, *quam* IESVS CHRISTVS *prædicauit, diuus* Paulus *in epistola, quam scribit ad* Romanos, *docet his memorabilibus uerbis*. Nunc *autem sine lege iustitia* Dei *manifestata est, quæ comprobatur testimonio legis, & prophetarum*, I*ustitia autem* Dei *per fidem* IESV CHRISTI *in omnes, & super omnes, qui credunt in eum: non enim est distinctio: omnes enim peccauerunt, & egent gloria* Dei: *iustificantur autem gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in* CHRISTO IESV, *quem proposuit* Deus *propitiatorem per fidem, interueniente sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ per remissionem præteritorum delictorum, quæ* Deus *tolerauit ad ostendendam iustitiam suam in hoc tempore, ut sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide* IESV CHRISTI.

Veritatem tuam] *Promiserat* Deus *multis*

ante seculis, se demissurum è cœlo unigenam filium suum, qui à tenebris, & potestate Diaboli *mortales miseros ad beatissimam regni sui lucem, & libertatem traduceret*. At CHRISTVS *se uenisse ad hoc præstantissimum munus exequendum, & uerbis, & factis mirabilibus testificatus est. quæ cum ageret, ueritatem* Dei *optime, & honorificentissime prædicabat, illum in persoluendis promissis fidelissimum esse demonstrans*.

Non *abscondi misericordiam tuam*] De *infinita misericordia* Dei *aduersus humanum genus exstat hoc clarissimum elogium* CHRISTI *in euangelio* Ioannis. Sicut*(inquit)*Moses *exaltauit serpẽtem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat uitam æternam: sic enim* Deus *dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam: non enim misit* Deus *filium suũ in mundum, ut condemnet mundũ, sed ut saluetur mundus per ipsum*. Qui *credit in eum, non condẽnatur: qui autem non credit, iam condemnatus est, quia non credidit in nomen unigeniti filij* Dei. Poterat *ne misericordia* Dei *illustrioribus uerbis, & sententijs prædicari?*

Tu *autem* Domine] Nunc *exponit, quibus precibus salutem suam* Deo *commendauerit, cum sibi mors acerbissima immineret: solet enim uir sanctus aliquando sic orationem disponere, ut actionem gratiarum præponat, eiq; subijciat expositionem periculorum, quibus ipsum* Deus *liberarat: ut minime*

mirum sit, illum hunc eundem ordinem seruare, dum loquitur sub persona IESV CHRISTI.

Comprehenderunt me iniquitates meæ] *Delicta, & scelera generis humani innocentissimus Dominus & clementissimus appellat sua; ipse enim ille est, quem diuus Petrus ait peccata nostra pertulisse in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui iustitiæ uiueremus. Et Esaias, omnes (inquit) quasi oues errauimus, unusquisque in uia sua declinauit, & Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum; nimirum ut quæ supplicia nos pro illis commerebamur, ea supplicia ipse acerbissima nece persolueret, itaque delicta illum nostra comprehenderunt, & à patre potestati impiorum traditus pro nobis factus est execratio, ut nos ab execratione legis liberaret, execrabilis enim quisquis in patibulo pendet.*

Et *non potui uidere*] Id *est, tã multa sunt peccata, ut illa omnia cernere non possim.*

Pro *retributione confusionis suæ*] Hoc *est, ut pœnas sustineant ignominiæ, qua me afficere conati sunt.*

ARGVMENTVM PSAL. XLI.

Commendat eos, qui afflictos, & calamitosos miserantur: queritur de ijs, qui lætitia exultauerant, cum ipse grauiter æger, ac propè depositus iaceret.

Victori, *Psalmus* XLI.

Beatus, qui intelligit super pauperem, in die ma

la liberabit eum Dominus.

Dominus conseruabit eum, & uiuificabit eum, & beatum faciet eum in terra, & non tradet eum in animam inimicorum eius.

Dominus opem feret illi in lecto doloris eius, uniuersum stratum eius uersasti in infirmitate eius.

Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi.

Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur, & peribit nomen eius.

Et si ingrediebatur, ut uideret, uana loquebatur cor eius, congregauit iniquitatem sibi.

Egrediebatur foras, & loquebatur simul.

Aduersum me susurrabant omnes inimici mei, ad uersum me cogitabant mala mihi.

Verbum iniquum diffusum est in isto, & qui decubuit, non adijciet, ut resurgat.

Etiam homo pacis meæ, in quo sperabam, qui edebat panes meos, magnificauit contra me calcaneum.

Tu autem Domine, miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis.

In hoc cognoui, quòd uoluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

Me autem propter innocentiam adiuuisti, & collocasti me in conspectu tuo in æternum.

Benedictus Dominus Deus Israël à seculo, & usque in seculum, fiat fiat.

EXPLANATIO.

Beatus, qui intelligit super pauperem] Affirmat, beatum illum esse, qui miseretur afflictorum, & quibuscunque rebus potest, illos iuuat, misericordi enim Deus misericordiam impartitur, sine qua nulla potest salus existere.

In die mala liberabit eum Dominus] Diem malam appellat tempus asperum, & calamitosum.

Et non tradet eum] Id est, neque patietur, ut is in arbitrium, & potestatem inimicorum ueniat.

Vniuersum stratum eius] Tu (inquit) Domine tuis manibus lectũ eius uersabis, quo is suauius, ac mollius cubet. Significat autem hac elegantissima allegoria, cum uir pius, & misericors aliquo morbo laborarit, Deum illi omnia officia uel indulgentissimæ matris præstaturum, & quamuis aliam calamitatem magnis solatiis leuaturum.

Ego dixi] Narrat, se, cum grauiter, ac periculose ægrotaret, & ab omnibus ferè derelictus fuisset, ad Dei misericordiam confugisse.

Sana animam meam] Nimirum intelligebat Dauid, se uitio animi in morbum corporis incidisse: itaque conualescente illo non dubitabat, corpori quoque rectius futurum.

Et si ingrediebatur] Si quis eorum (inquit) per simulationem amicitiæ me inuiseret, id consequebatur, ut officio ficto, simulatáq; sedulitate

ſcelus ſcelere cumularet, idemq; egreſſus domo ad ſocios fraudum, & inſidiarum aduolabat.

Verbum iniquum] *Profecto, aiebant, iſte aliquo inexpiabili ſcelere ſe contaminauit, quod* Deus *morte multare conſtituit. itaque fieri non poteſt, ut qui mortifero morbo oppreſſus iacet, refectis uiribus ſurgat.* Verbum *autem in literis ſanctis pro re, & facto appellari, notiſſimum eſt.*

Magnificauit contra me calcaneum] Id *eſt, magnas mihi fecit inſidias. calcaneus enim in literis ſanctis ſæpe appellatur pro fraude, & dolo, quæ quidem translatio ſumpta eſt ab ijs, qui in curſu aliquem ſupplantant.*

In hoc cognoui] *Exultat lætitia, quòd* Deus *audierit preces ſuas, neque permiſerit, inimicos lætari morte ſua, qua quidem in re magnam* Dei *erga ſe beneuolentiam dicit agnoſcere.*

Et collocaſti me in conſpectu tuo in æternum] Id *eſt, nunquam oculos à me auertis, quem iuuandum, tuendum, atque ornandum perpetuo ſuſcepiſti.*

ARGVMENTVM PSAL. XLII.

Exponit, in quanta ſollicitudine, ac dolore eſſet, cum Hieroſolymis *eiectus à* Saule *neque templum auguſtiſſimum cum reliquis ciuibus celebrare, neque ſacrificijs ſolemnibus intereſſe poſſet.*

Victori, erudiens Canticum *filiorum* Coræ, Pſal. XLII.

Quemadmodũ deſiderat ceruus ad fontes aqua-

rum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Sitiuit anima mea ad Deum *fortem, uiuum: quan do ueniam, & apparebo ante faciem* Dei?

Fuerunt mihi lacrimæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus *tuus?*

Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam, quòd transibo cum multitudine, adducens illos usque ad domum Dei

In uoce exultationis, & confessionis, multitudine tripudiante.

Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?

Spera in Deum, *quoniam adhuc confitebor illi propter salutare uultus sui.*

In me anima mea conturbata est, propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonij, & *à monte* Mizaar.

Abyssus abyssum aduocat in uoce cataractarum tuarum.

Omnes fluctus tui, atque procellæ tuæ super me transierunt.

In die mandabit Dominus *misericordiam suam, & nocte canticum eius apud me,*

Oratio Deo *uitæ meæ, dicam* Deo, *rupes mea.*

Quare oblitus es mei, & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

Quasi gladio concidunt ossa mea, dum exprobrât mihi inimici mei,

Dicentes mihi per singulos dies, ubi est Deus *tuus?*

Quare tristis es anima mea, & quare contur=

bas me?

Spera in Deum, quoniam adhuc confitebor illi, qui est salutare uultus mei, & Deus meus.

EXPLANATIO.

Erudiens Canticum] Sic inscribitur psalmus, quoniam docet, etiam cum nihil ad spem ostenditur, sperandum tamen esse, & misericordiæ Dei confidendum.

Dum dicitur mihi] Id est, dum mihi impij insultant interrogantes, ubi nam sit Deus, cuius ego præsidio confido. Cum enim homines perditi uiderent Dauidem exulem, egentem, & magnis calamitatibus oppressum, irridebant eius religionem, & pietatem aduersus Deum. id uero ad dolorem accidebat acerbissimum homini pio, qui nihil tam ualde expetebat, quàm omnibus persuasum esse de bonitate, & prouidentia Dei, sed ingrauescente rerum aduersarum mole ita debilitatur, & frangitur aliquando piorum animus, ut etiam ipsi dicant sibi, ubi est Deus tuus? quippe qui se derelictos esse atque abiectos ab illo suspicentur: asperrimum profecto certamen, in quo spes cum desperatione confligit, & omnino succumberet, nisi ad promissiones Dei tenaciter adniteretur, id quod agebat uir sanctus, ut uerba sequentia testantur, cum homines impij fiduciam eius acerrime oppugnarent, atque illum penè cogerent de salute sua, & misericordia Dei desperare.

Hæc recordatus sum] Cum essem (inquit) in his angoribus, spes rerum futurarum, quæ pro-

missione Dei nititur, me consolata est, & animum doloris magnitudine contractum quodammodo effudit, ac dilatauit. hæc nempe recordabar, tempus fore, cum me ciues mei summa omnium uoluntate ab exilio reuocarent. tunc ego ab innumerabili gratulantium multitudine deducar ad augustissimum templum Dei, tunc omnia plausu, lætitia, & faustis acclamationibus personabunt, tunc libentissimis omnibus regnum, & imperium obtinebo. Cum itaque scias ò anima mea Deum tibi tanta bona promisisse, cur nullum dolendi finem facis? cur me respirare nunquam sinis?

Propter salutare uultus sui] Id est, illi gratias agam de salute, quam mihi dabit respiciens uultu placido calamitates meas.

Propterea memor] Cum (inquit) acerbitate doloris, & nimio mœrore conficiar, reliqua est una consolatio, ut animum labentem, & propè iacentem suauissimi numinis tui recordatione sustentem in hac solitudine Iordanis, & Hermonij, & Mizaari, quibus in locis ego uitam inopem, & uagam persequor.

Abyssus abyssum] Id est, calamitas calamitatem urget, neque ullus est miseriarum finis. Est autem elegans allegoria, qua inducitur Deus excitatis tonitruis, & ingenti tempestate Dauidem obruere infinita copia imbrium. Aquas autem in literis sanctis appellari pro calamitatibus, nemo est, qui nesciat.

In die mandauit] Aliquando (inquit)

placabitur Deus, & illo iubente optatissima lux prosperitatum illucescet: interim manente hac horribili calamitatum nocte nunquam intermittam Deum meum colere, & uenerari, dulcissimum ipsius nomen, laudesq; dies, ac noctes in animo mihi atque ore uersabuntur.

ARGVMENTVM PSAL. XLIII.

Habet idem argumentum hic psalmus, atque superior.

Psalmus XLIII.

Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo, & doloso erue me.

Quia tu es Deus fortitudo mea? quare me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam, & ueritatem tuam, ipsa me deducent, & adducent in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

Et introibo ad altare Dei, ad Deum lætitiæ, & exultationis meæ.

Confitebor tibi in cythara Deus, Deus meus, quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deum, quoniam adhuc confitebor illi, qui est salutare uultus mei, & Deus meus.

EXPLANATIO.

Iudica me Deus] *Vir sanctus in periculum uitæ falsis criminibus uocatus à Saule, optat Deum disceptare causam suam.*

Et discerne causam] *Quidam uertunt clarius ex Hebræo in hunc modum, & defende causam meam à gente non sancta.*

Emitte lucem tuam] *Lucem, & ueritatem appellat fauorem, & auxilium hominibus pijs promissum à Deo, quibus rebus pelluntur tenebræ calamitatum, sed lux Dei splendidissima spiritus sanctus est, cuius sempiterna comes est ueritas. hanc lucem, & hanc ueritatem è cœlo demittit Deus, ut filijs suis duces sint ad montem sanctum suum, atque ad illud templum immortale, ubi numen ipsius augustissimum perpetuis hymnis celebrant mentes beatæ. Nimirum nisi cœlestis hæc lux in hoc difficili, & periculoso uitæ cursu præluceat, & nobis iter ueræ pietatis ostendat, semper in maximis tenebris uersamur, & falsa pro ueris amplectentes longissime aberramus à uia, quæ ducit in cœlum.*

ARGVMENTVM PSAL. XLIIII.

Queritur gẽs Dei se ab impijs cultoribus Deorum crudelissime uexari, neque tamen Deum sibi opitulari, qui maiores suos benignissime tutatus sit, ac illustrius, & commemorandis beneficijs illos ornauerit, & precatur ab illo, ut tandem numen suum propitium ostendat.

Victori. filiorum Corae Eruditio Psal. XLIIII.

Deus auribus nostris audiuimus, patres nostri annuntiauerunt nobis.

Opus, quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.

Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos, afflixisti populos, & expulisti eos.

Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos,

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui, quoniam complacuisti in eis.

Tu es ipse Rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob.

In te inimicos nostros uentilabimus cornu, & in nomine tuo conculcabimus insurgentes in nos.

Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me,

Saluasti enim nos de affligentibus nos, & odientes nos confudisti,

Deum laudabimus tota die, & nomini tuo confitebimur in seculum.

Nunc autem repulisti, & confudisti nos, & non egressus es cum exercitibus nostris.

Fecisti nos dare terga inimicis, & qui oderunt nos diripiebant sibi.

Dedisti nos tanquam oues escarum, & in gentibus dispersisti nos.

Vendidisti populum tuum sine diuitijs, & non multiplicasti

multiplicaſti in commutationibus eorum.

Poſuiſti nos opprobrium uicinis noſtris, ſubſannationem, & deriſum ijs, qui ſunt in circuitu noſtro.

Poſuiſti nos in prouerbium gentibus, commotionem capitis in populis.

Tota die uerecundia mea corám me eſt, & confuſio faciei meæ cooperuit me.

A` uoce exprobrantis, & obloquentis, á facie inimici, & perſequentis.

Hæc omnia uenerunt ſuper nos, & non obliti ſumus te, & inique non agimus in teſtamento tuo.

Et non receſſit retro cor noſtrum, neque declinauerunt greſſus noſtri á ſemita tua.

Certe afflixiſti nos in loco draconum, & operuiſti nos umbra mortis.

Si obliti ſumus nomē Dei noſtri, et ſi expandimus manus noſtras ad Deum alienum,

Nōne Deus requiret iſta? ipſe enim nouit abſcondita cordis.

Quoniam propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.

Exurge, quare obdormis Domine? & ne repellas in perpetuum.

Quare faciem tuam auertis? obliuiſceris afflictionis noſtræ, & tribulationis noſtræ?

Quoniam humiliata eſt uſque ad puluerē anima noſtra, adhæſit terræ uenter noſter.

Exurge Domine, adiuua nos, & redime nos propter miſericordiam tuam.

Explanatio.

Gentes disperdidit) Id est, Cananæos, & cæteras finitimas nationes.

Non enim in gladio suo] Plenissima pietatis est sententia, qua docet, quicquid belli, domiq; feliciter administratur, attribuendum misericordiæ diuinæ, non prudentiæ, aut uiribus humanis.

Et illuminatio uultus tui] Id est, tuus fauor illos illustrans.

Non enim in arcu] In numine inquã tuo, non in armis, & uiribus nostris spem uictoriæ ponimus, quoties enim seruati sumus in bello, & periculis, tuo tantum numine seruati sumus, quamobrem de tanta tua erga nos benignitate semper tibi gratias agemus, & nomen tuum sempiternis laudibus prosequemur.

Dedisti nos tanquam] Dedisti (inquit) nos hostibus tanquam pecudes cædi destinatas.

Vendidisti populũ tuum] Id est, tam paruo populum tuum uendidisti, ut nullas inde diuitias tibi compararis. Quod uero sequitur, & non multiplicasti in commutationibus eorum, uerbum illud multiplicasti referendum esse uidetur ad diuitias, ut sensus sit, illum non esse factum ditiorem ob uenditionem populi. sed quidam reddiderunt ex hebræo ad hunc modum, neque auxisti pretia eorum. hi cum Symmachi interpretatione consentiunt.

Posuisti nos in prouerbium gentibus] Vt scilicet, qui alicui mala precari uelit, nostram illi ca-

lamitatem precetur.

Commotionem capitis] Id est, *sumus apud impias nationes ioco, & derisui. simile est illud in psalmo* XXII. *distenderunt labia, & mouerunt caput.*

Neque declinauerunt] Id est, *nulla tormenta, nulla uis calamitatum potuit nos impellere ad uiolandas leges, & præcepta tua.* Hunc *locum uertit etiam diuus* Hieronymus *ad hunc modum.*

In loco Draconum] Dracones *appellant gẽtes impias, & immanes, quibus seruiebant.*

Vmbra mortis] Vmbram *mortis uocant seruitutem acerbissimam, & tenebris mortis comparandam.*

Si obliti sumus] Dixerant, *se nulla ui calamitatum potuisse cogi, ut deficerent ad* Deos *falsos, & commentitios. ad id confirmandum hæc subiungunt, si (inquiunt) abalienati fuissemus à* Deo *nostro, non' ne ipse, qui nouit intimos sensus animorū, hoc nostrum scelus animaduertisset? auderemus' ne igitur apud illum mentiri, & falsa prædicatione iactare innocentiam, & pietatem nostram erga ipsum?* Sed *quid opus est plura?* Non' *ne quotidianæ cædes, & asperrima supplicia, quibus afficimur nominis tui causa, testantur, nos esse pietatis, & sanctæ religionis amantissimos?*

Quoniam propter te] Hoc *uerbum, quoniam, apud* Hebræos *sæpe habet uim ornandi tantum, aut asseuerandi, ut apud* Latinos *quidem, mehercule, profecto.*

Quoniam humiliata est] Id est, ad terrã abiecti sumus pondere calamitatum, & ad miserrimam, atque infimam fortunam depressi.

ARGVMENTVM PSAL. XLV.

Est carmen nuptiale, quo celebratur IESVS CHRISTVS *uerus Deus, & uerus homo, & ecclesia ipsius sponsa.*

Victori super Lilijs, filiorum Corae erudiens canticum amorum, Psal. XLV.

Eructauit cor meum uerbum bonum, dico ego opera mea regi.

Lingua mea calamus scribae uelociter scribentis.

Speciosus forma prae filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in aeternum.

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime,

Gloria tua, & splendore tuo, & cum splendore tuo prospere procede, equita

Super uerbum ueritatis, & mansuetudinis, & iustitiae, & docebit te mirabilia dextera tua.

Sagittae tuae acutae, populi sub te cadent, in corda inimicorum regis.

Sedes tua Deus in seculum seculi, uirga rectitudinis uirga regni tui.

Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae prae con=

ſortibus tuis.

Myrrha, & ſtacte, & caſia ab omnibus ueſtimentis tuis, ex domibus eburneis, ex quibus lætificauerunt te, filiæ regum inter honoratas tuas.

Aſtitit regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato.

Audi filia, & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui,

Et concupiſcet rex decorem tuum, quoniam ipſe eſt Dominus tuus, & adorabis eum.

Et filia Tyri cum muneribus, uultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.

Omnis gloria filiæ regis ab intus, ex intertexto auro ueſtimentum eius, in ueſtibus acu pictis

Adducetur regi, uirgines poſt eam, proximæ eius adducentur,

Adducentur in lætitia, & exultatione, adducentur in templum regis.

Pro patribus tuis erunt tibi filij, cõſtitues eos principes ſuper omnem terram.

Memor ero nominis tui Domine in omni generatione & generationem.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in ſeculum ſeculi.

EXPLANATIO.

Super Lilijs] Vocabulum Hebræum ſine dubio ſignificat Lilium, neque in aliam ſententiam id acceperunt Aquila, & Theodotio interpretes luculenti in primis, ſed plerique Hebræorum ſuſpicantur, hoc in loco ſignificari eo nomine inſtrumentum muſi-

cum, ad quod sacerdotes huius hymni uerba modularentur. mihi uero Liliorum inscriptio uidetur ad materiam carminis aptissime conuenire, quo carmine Christi, & ecclesiæ nuptiæ celebrantur. Quis autem studiosus literarum diuinarum nescit, hunc sponsum de se dicere in Canticis, Ego flos campi, & Lilium conuallium: & de sua sponsa, Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias? Quin etiam ipsa sponsa in eodem libro loquens de hominibus pijs, ex quibus corpus suum constituitur, ait dilectum suum inter Lilia pasci.

Eructauit cor meum] Animus (inquit) meus suauissimis epulis Spiritus sancti saturatus eructat carmen bonum, & hos ego uersus ad decus, & laudem sempiterni regis canto.

Lingua mea calamus] Vt enim calamus eò mouetur, quò manus scriptoris illum ducit, sic linguam Dauidis Spiritus sanctus mouebat, & moderabatur.

Speciosus forma præ filijs hominũ] Quid enim tam pulchrum, tam elegans, tam'ue formosum, quàm IESVS CHRISTVS Opt. max? qui ab omni labe, & macula peccati purissimus fuit, & omnibus uirtutum numeris absolutissimus. Quæ species tam amabilis, tam suauis, & iucunda, quàm huius mansuetissimi regis aspectus? qui neminem pœnitentem, quamuis improbum, & impium, aspernatur, atque adeo omnes laborantes, & afflictos in suum sinum ultro uocat dulcissimis uerbis eos ad hũc modum appellans. Confugite ad me omnes, qui la-

boratis, & grauati estis, & ego reficiam, & recreabo uos.

Diffusa est gratia in labijs tuis] Id est, tã grata, tam suauis, & plena auctoritatis est oratio tua, ut omnis persuadendi uis labris tuis insedisse uideatur. Itaque nonnulli in euangelio Ioannis hanc loquendi diuinitatem admirantes asseuerant, neminem ex omnibus mortalibus unquam ita locutum esse, ut IESVM CHRISTVM.

Accingere gladio tuo] CHRISTI gladius est uis illa spiritus, & uerborum efficacissima, & penetrabilior omni gladio ancipiti, ut inquit diuus Paulus. qua quidem ui, & gladio ille usus, crudelissima tyrannide hostis sempiterni humanum genus liberauit, & sub potestatem, ac ditionem suam omnes nationes, terrasq; subiunxit. Eum gladium appellat gloriam, & splendorem CHRISTI, propterea quòd is ea re sibi decus, & imperium comparauit.

Equita super uerbum] Tu (inquit) tanquã equo uectus euangelio totum orbem terrarum peragrabis, dextera diuinitatis tuæ commemoranda, & inaudita facinora edens. Est autem animaduersione dignissimum, quòd euangelium uates sanctus appellat uerbum ueritatis, & mansuetudinis, & iustitiæ: quibus nominibus illius uis, & proprietas ita describitur, ut nihil ad eam explicandam excogitari possit magis accommodatum: si quidem euangelio traditur uera cognitio Dei, rerumq; diuinarum, & pœnitentibus omnium peccatorum condonatio promittitur, & iustitia Dei patefit, ut inquit diuus Paulus. qua-

lis autem sit hæc iustitia Dei, & quibus impertiatur, quo'ue modo, dictum est in explanatione psal. XL.

Sagittæ tuæ] Id est, sagittis euangelij, & charitatis feries animos mortalium, qui te oderunt, & illorum innatam impietatem interficies, atque omnes gentes ad terram se se abijcientes numen tuum suppliciter uenerabūtur. Sed sagittæ significant etiam pœnas, & supplicia, quibus plectitur eorum pertinacia, qui salutare imperium CHRISTI repudiant: Euangelium enim alijs est odor mortis ad mortem, alijs odor uitæ ad uitā, ut inquit diuus Paulus.

Sedes tua Deus] Pronuntiat, imperium CHRISTI sempiternum fore, propterea quòd ille & Deus sit, & summa iustitia, & æquitate regnum administret.

Propterea unxit] Te ô CHRISTE Deus, Deus tuus unxit Spiritu sancto uberrimo fonte lætitiæ, unxit autem hoc oleo pretiosissimo longe uberius te, quàm cæteros filios suos, qui sunt consortes, & cohæredes tui: ijs enim spiritus sancti uis finite communicatur, in te uero copiosissime, largissimeq; effusa totum tota repleuit. Sed paulo fusius hæc explicanda sunt, quo facilius intelligantur. Deus instituerat apud Hebræos, ut qui regis honore, ac nomine afficerentur, aut sacerdotium inirent, oleo sacro ungerentur, de cuius compositione mentio fit in eo libro, qui inscribitur Leuiticus. itaque cum is IESVM illius gentis, cæterarumq; nationum & regem, & pontificem constitueret, antiquo more ipsum oleo perunxit, non illo quidem manu, atque opere

hominum facto, sed eo, cuius efficacitate, ac ui creata, & effecta sunt omnia, nempe Spiritu sancto. Hoc cœleste oleum è CHRISTO *defluens in uniuersa ipsius membra, id est, in omnes, qui non ficte, sed uere Christiani sunt, eos quoque reges, sacerdotesq; constituit: sed inter hanc nostram, &* CHRISTI *unctionem plurimum interest: hic enim spiritum accepit nulla mensura, ut inquit* Ioannes Baptista, *nobis eius accipiendi certus definitus est modus, isq; pro eo quantum metitur unicuique liberalitas* CHRISTI, *ex quo tanquam ex fonte pleniſſimo ad nos omnia bona permanant.* Ex his, *quæ breuiter attigimus, satis perspicuũ esse uidetur, quare uates sanctus cecinerit,* CHRISTVM *oleo lætitiæ delibutum esse uberius quàm consortes suos.*

Mirrha & stacte] Vestimenta Christi *sunt anima, & corpus, quibus eius diuinitas induta est, quæ diuus quoque* Paulus *in epistola ad* Hebræos *scripta nominat uelamen: unguenta suauissima sunt excellentissimæ uirtutes, quæ diuinum afflant odorem ex ea natura, quam ille assumpsit.*

Ex domibus eburneis] Aedes *eburneæ, id est, ornatissimæ, ac magnificentissimæ, sunt mentes piorum, quas incolit* Christus, *ut ait diuus* Paulus *in epistola ad* Ephesios *scripta.* Harum *mentium puritate mirandum in modum pij* Christum *exhilarant gaudentem uirtutibus, & religione suorum.*

Filiæ regum inter honoratas tuas] Etiam *filiæ principum, & regum (inquit) se tibi in serui*

tutem pie, ſanctéq; dicabunt.

Adſtitit regina à dextris tuis] *Hactenus ſponſum laudibus celebrauit, nunc ipſam ſponſam elegantiſſime deſcribit; id eſt, eccleſiam ſanctã, quã dicit aſſidere ſponſo: id quod etiam diuus Paulus affirmat his uerbis, Deus, qui diues eſt in miſericordia, propter multam charitatem ſuam, qua dilexit nos, etiam cum mortui eſſemus per delicta, conuiuificauit nos unà cum* CHRISTO *(per gratiam ſeruati eſtis) ſimulq; cum eo reſuſcitauit, & ſimul cum eo ſedere fecit in cœleſtibus in* CHRISTO IESV.

Obliuiſcere populum tuum] *Monet ſponſam, ſi uelit amore ſui ſponſum incendere, neceſſe eſſe, ut ipſa in illum omnem amorem ſuum transfundat, atque omnia obliuiſcatur, quæ antea chariſſima habebat. Hæc eſt illa præſtantiſſima animi affectio, hominis Chriſtiani maxime propria, quam noſtri abnegationem ſui, & mortificationem carnis uſurpare, atque appellare ſolent. de ea ſponſus ipſe, & ipſius diſcipuli præclariſſima, & uere diuina præcepta nobis reliquerunt.*

abnegatio sui

Filia Tyri] *Significat, nationes, quæ falſos Deos colebant, dona eccleſiæ ſanctæ allaturas, & primarios uiros illam ſuppliciter ueneraturos.*

Omnis gloria] *Ne quis exiſtimaret, decorem, & ornatum reginæ conſtare ex rebus externis, & ijs, quæ oculis cernuntur, dicit, omnem pulchritudinem, omniáq; eius ornamenta conſtituta eſſe in animo illius, ut intelligamus, & aurum, & ueſtes elegantiſſimas nihil aliud eſſe quàm præclaras*

& diuinas Ecclesiæ uirtutes.

Virgines post eam] Virgines (inquit) *eam deducent, & proximæ eius, id est, quæ moribus, & pietate coniunctiores illi sunt, adducentur ad te. uirgines autem nominari intelligito non solum fœminas uiri expertes, atque intactas, sed promiscue omnes, qui animos gerunt incorrupta doctrinæ, & morum integritate præstantes. in quam sententiam diuus quoque Paulus accipit hoc nomen uirginitatis, cum scribens ad Corinthios ait, despondi uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo.*

Pro patribus tuis] Monuerat ecclesiam, *ut obliuisceretur domum paternam: nunc eam consolatur promittens, loco parentum nascituros ipsi filios, qui potiantur imperio orbis terrarum. ij filij fuerunt Apostoli, & qui ab eorum disciplina profecti omnes nationes religione sancta imbuerunt, & illas dicto obedientes habuerunt.*

Memor ero] *Inducit Ecclesiam gratias agentem sponso suo, qui eam tantis beneficijs affecerit.*

ARGVMENTVM PSAL. XLVI.

Superiore hymno prædixerat coniunctionem ecclesiæ cum CHRISTO: *at hoc exponit, quot bella, quotq; oppugnationes sit illa perpessura, maxime primis temporibus: quam ob causam inscriptus esse uidetur ipse hymnus, pro iuuenculis. Describit item magnifica oratione, quanta sit fortitudo, fidu-*

cia, & securitas piorum ob tutelam Dei. Inducit autem ipsam Ecclesiam loquentem.

Victori, filiorum Corae, pro iuuenculis Psal. XLVI.

Deus noster refugium, & uirtus, adiutor in tribulationibus, quae inuenerunt nos nimis.

Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.

Sonuerunt, & intumuerunt aquae eius, concussi sunt montes in fortitudine eius.

Fluminis riuuli laetificant ciuitatem Dei, sacrarium habitaculorum altissimi.

Deus in medio eius, non commouebitur, adiuuabit eam Deus mane, diluculo.

Conturbatae sunt gentes, & inclinata sunt regna, dedit uocem suam, & mota est terra.

Dominus exercituum nobiscum, adiutor noster Deus Iacob.

Venite, & uidete opera Domini, qui posuit prodigia super terram auferens bella usque ad finem terrae.

Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni.

Vacate, & uidete, quod ego sum Deus, exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.

Dominus exercituum nobiscum, adiutor noster Deus Iacob.

EXPLANATIO.

Pro iuuenculis] Cur existimem, ita inscriptum esse hunc hymnum, supra dixi, sed multi suspicantur, uocabulo hebræo, quod est Alamoth, hoc in loco significari instrumentum musicum, ad quod huius hymni uersiculi canerentur.

Propterea non timebimus] Nos (inquit) freti præsidio summi Dei animo quieto, & tranquillo erimus, etiam si horrificis terræ motibus orbis terrarum conquassetur, & præcipitent montes in medium mare.

Sonuerunt, & intumuerunt] Tanta (inquit) hostium uis concitata est contra gentem Dei, ut tempestuoso mari, & undarum impetu montes concutienti comparari queat: sed nihil minæ, nihil impetus ingruentium malorum obfuit ciuitati, & sacrario Dei, id est, ecclesiæ piorum, in qua ueri Dei cultus uiget: quam etiam ob causam cœlestis fauor, & spiritus sancti gratia illam tutam, & incolumem reddit, ac perpetuis gaudijs exhilarat. fontes autem & flumina in literis sanctis appellari pro affluenti gratia spiritus sancti, nemo illarum studiosus est, qui nesciat.

Conturbatæ sunt gentes] Omnes nationes, & omnia regna trepidauerunt, & tandem ultro succubuerunt, cum uox euangelij intonuisset, & miraculorum fulgura coruscarent.

Venite, & uidete] Considerate (inquit) quàm commemoranda, & omnem naturæ uim lon-

ge ſuperantia facinora ediderit Deus, *dum homines rudes, & idiotæ ſuperant philoſophos, pauci numero nationes uniuerſas, homines infima fortuna ſummorum principum potentiam, mortales* Diabolum, *& eius ſatellites immortales.*

Auferens bella uſque ad finem terræ] De *hac cœleſti, & dulciſſima pace, quam terris attulit* CHRISTVS, Eſaias *quoque ſimilia uaticinatur: ſed qualis ea pax ſit, pij ſoli ex omnibus hominibus intelligunt, eáq́; fruuntur etiam tum, cum omni ſcelere, ac crudelitate uexantur ab impijs. eam ſignificabat magna illa tranquillitas pacis, & otij, quæ omnibus ferè gentibus data eſt, dum* CHRISTVS *uerſabatur in terris.*

Vacate, *& uidete*] Deſinite (*inquit* CHRISTVS) *iam oppugnare gentem meam, & animo ſedato cognoſcite, me eſſe uerum* Deum: *id enim uel cæcis apparere poteſt ex innumerabilibus miraculis, quæ ui euangelij, & nominis mei paſſim eduntur.* Sed *ſententia diuina huius uerſiculi ſemper ſuam uim habet: eſt enim neceſſe, nos ab omnibus noſtris operibus quieſcere, & ſapientiam hominum pro ſumma ſtultitia putare, ut ſpiritus* Dei *regnet, atque omnia adminiſtret in nobis. quo quiſque magis hoc modo quieſcit, & ceſſat, eo clarius uidet,* IESVM CHRISTVM *uim ſalutarem, & præpotentem, atque adeo ipſam* Dei *ſapientiam exiſtere, quem* Iudæi, *&* Græci *tanquam rem maxime imbecillam, & ſtultam pro nihilo ducunt:* Græcos *autem &* Iudæos *cum dico, eos intelligi uolo, qui ſtul=*

tis opinionibus inflati sapientiam ueram, ueramq; iustitiam humano labore, atque industria comparari posse confidunt.

Exaltabor in gentibus] Notissima (inquit) est potentia, & maiestas mea in cœlo, sed iam nota erit etiam in terris, & omnes nationes abiecta superstitione ueram, & sanctam religionem amplectentur.

Dominus exercituum] His uocibus CHRISTI confirmata ecclesia piorum exultat gaudio, ac repetit uersiculum superius cantatum.

Illud tamen scire oportet, non improbandos esse, qui existimant, his uersibus etiam insignem aliquem uictoriam celebrari, quam ciuitas Hierosolymitana consecuta fuerat. & quia non sine prodigijs res gesta memoratur, uerisimile est, hunc hymnum fuisse compositum, cum Deus eam urbem obsidione liberauit Assyriorum, regnante Ezechia, maximis copijs una nocte ad internecionem cæsis. post eã uictoriam pax omnibus finibus terræ Iudææ data est, ut scriptũ est in libro Paralip. propterea gloriatur populus, Deum abstulisse bellum usque ad fines terræ. Vrbem uero Hierosolyma, appellat sacrarium Dei propter augustissimum templum, in quod gens Hebræa ex omnibus locis ad statas, solemnesq; ceremonias conueniebat.

ARGVMENTVM PSAL. XLVII.

Superiore Psalmo descripserat tumultus, & bella concitata contra Ecclesiam CHRISTI, hoc

autem inducit ipſam Eccleſiam lætitia exultantem ob uictoriam adeptam, & religionem ueram toto terrarum orbe propagatam. Eſt autem chorus Apoſtolorum, qui omnes nationes hortatur ad plauſum, & gratias agendas Deo, cuius miſericordia repudiauerint ſuperſtitionem, & religioni ſanctæ, & inuiolatæ adhæſerint.

Victori, filiorum Coræ Pſal. XLVII.

Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis.

Quoniam Dominus excelſus, terribilis, & rex magnus ſuper omnem terram.

Subiecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris.

Elegit nobis hæreditatem noſtram, pulchritudinem Iacob, quem dilexit.

Aſcendit Deus in Iubilo, Dominus in uoce tubæ.

Pſallite Deo noſtro, pſallite, pſallite regi noſtro, pſallite.

Quoniam rex omnis terræ Deus, pſallite ſapienter.

Regnauit Deus ſuper gentes, Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.

Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham, quoniam Deo adhæſerunt ſcuta terræ, uehementer eleuatus eſt.

Explanatio.

EXPLANATIO.

Et rex magnus] *Plausu inquam lætitiam uestram declarate, quoniam* CHRISTVS *imperio omnium terrarum potitus est, & apud omnes mortales diuinitatem, & potentiam suam declarauit.*

Subiecit populos] *Subiecit nostræ potestati, ac religioni sanctæ nationes, quæ falsis Dijs seruiebant, & selegit, ac nobis pro hæreditate assignauit quicquid speciosum, & excellens erat in familia Iacob, quem perpetuo dilexit.*

Ascendit Deus] *Celebrat ascensum Domini in cœlum, quoniam ex ea re tanquam ex uberrimo fonte dona Spiritus sancti in animos hominum profluxerunt, & Apostoli uim illam, & robur incredibile consecuti sunt, quo omnia superarunt. Quòd uero dicit, Dominum ascendisse in iubilo, & in uoce tubæ, uidetur innuere gratulationem illam cœlitum cum lætitia clamantium, Dominus fortis, & potens in prælio. quæ quidem uerba sunt tãquam militum gratulantium, & triumphum sui ducis clamoribus faustis prosequentium.*

Psallite sapienter] *Id est, non lingua tantum, sed etiam animo, considerantes scilicet, quàm sint admirabilia* CHRISTI *facta, quæ carminibus uestris celebratis.*

Regnauit Deus] *Imperabat quidem antea Deus omnibus gentibus, sed inuitis, ac rebellibus, nũc autem uolentibus, ac libentibus illis dominatur.*

Principes populorum] *Id est principes o-*

mnium nationum relicto cultu falsorum Deorum se se cum uero Deo coniunxerunt, atque ita una ex Iudæis, & cæteris gentibus ecclesia conflata est, nam Deo adhæserunt scuta terræ, id est reges, ac gubernatores ciuitatum, quos etiam Oseas appellat clypeos, propterea quòd populi eorum uirtuti, ac tutelæ commendati sunt.

Vehementer eleuatus est.] Concludunt hymnum exclamatione plena lætitiæ, gratulantes cultum, & uenerationem ueri Dei in omnes terrarum fines propagata esse.

ARGVMENTVM PSAL. XLVIII.

Ciuitas sancta gratias agit Deo propter uictoriam adeptam, & comemorat, quàm tuti, & beati sint, qui se illius fidei, ac tutelæ commiserunt. quæ autem continentur hoc psalmo, non tam conueniunt Hierosolymis quàm ecclesiæ sanctæ, cuius imaginem illa ciuitas gerebat.

Psalmus Cantici filiorum Coræ XLVIII.

Magnus Dominus, & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.

Pulcher locus, gaudium uniuersæ terræ est mons Sion, latera aquilonis, ciuitas regis magni.

Deus in domibus eius cognitus: est esse tutum refugium.

Quoniam ecce reges congregati sunt, transie-

runt ſimul.

Ipſi uiderunt, ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, in fugā præcipites dati ſunt, tremor apprehēdit eos.

Ibi dolores ut parturientis, uento orientali contriuiſti naues Tharſis.

Sicut audiuimus, ſic uidimus in ciuitate Domini exercituum, in ciuitate Dei noſtri, Deus fundauit eam in æternum.

Expectauimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui.

Secundum nomen tuum Deus, ſic & laus tua uſque ad fines terræ, iuſtitia plena eſt dextera tua.

Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine.

Circundate Sion, & circumite eam, numerate turres eius.

Ponite corda ueſtra ad mœnia eius, & exaltate palatia eius, ut enarretis in progenie altera.

Quoniam hic Deus Deus noſter in æternum, & in ſeculum ſeculi, ipſe reget nos uſque ad mortem.

EXPLANATIO.

Et laudabilis] Laudibus (inquit) efferendus eſt Deus præcipue in urbe noſtra ob ſumma, & commemoranda beneficia, quibus nos quotidie ornat.

Pulcher locus, gaudium] Montem Sioné, & urbē Hieroſolyma appellat uaticinando gaudium uniuerſæ terræ, quoniam uera cognitio Dei, ueráq; religio ex ijs locis manarūt in omnes terrarum orbs. quæ quidem res & ſalutem, & lætitiam mortalibus

attulit immortalē. Sionem uero appellat latera aquilonis, propterea quòd is mons situs est in aquilonali urbis parte, ut etiam meminit Esaias.

Transierunt simul] Venerant (inquit) multi principes ad obsidendam ciuitatem nostram, sed ad internecionem cæsi profligatiq; sunt. Sæpe autem legimus in libris Regum, & Paralip. reges coniuratione facta Iudæis bellum intulisse, & temeritatis suæ pœnas grauissimas dedisse. Sed tamen hoc hymno ea uictoria celebrari uidetur, quam reportauit Iosaphat à Moabitis, & Ammonitis, & Syris, ac etiam gentibus transmarinis.

Ipsi uiderunt] Viderunt (inquit) hostes, & senserunt suo maximo malo, Deum propugnare pro ciuitate sua.

Vento orientali] Hanc esse allegoriam fatentur etiam Hebræi, quæ significat, hostes ui numinis ita disiectos, & fractos fuisse, ut naues impetu uentorum dissipari ac deprimi solent. Hac eadem allegoria nauis fractæ usus est Ezechiel, cum describeret excisionē Tyri. naues autem Tharsis appellat nauigia Cilicum, si fides est adhibenda Iosepho. Eas naues fuisse maximas significat etiam Ezechiel.

Sicut audiuimus] Audieramus (inquit populus sanctus) Deum custodem esse & defensorem ciuitatis nostræ: id uerum esse, nosmet ipsi uidimus, & re ipsa experti sumus.

Deus fundauit eam] Et hoc, & quædam alia, quæ continentur hoc hymno, falsa essent, nisi referrentur ad nostra Hierosolyma, id est ad ecclesiā

piorum, ná urbs illa Iudæorũ iampridem euersa est.

Expectauimus Deus] Cum uersaremur in maximis periculis, confugiebamus ad téplum tuũ sanctissimum, opem tuá implorátes, & summa cũ fiducia illam expectantes, neque nos expectatio nostra fefellit.

Secundum nomen tuũ] Quemadmodum nominis tui fama ad ultimas terrarum oras penetrauit, ita & laudes tuæ omnibus locis celebrabuntur, teq; iustissimum atque optimum esse cunctæ nationes prædicabunt.

Circundate Sion] Contemplamini (inquit) diligenter urbis sanctæ mœnia, turres, domos, cæteráq; magnificentissima monumenta, quo possitis eius laudes memoriæ posterorum commendare.

Quoniam hic Deus] Hic Deus erit Deus noster in perpetuum, nosq;, ac nostra omnia usque gubernabit, ac tuebitur, dũ uitæ istius usura fruemur.

ARGVMENTVM PSAL. XLIX.

Hortatur ad contẽnendas opes, & honores, & iustitiam, ac pietatem colendam, ostendens, stultissimos, & miseros esse eos, qui cupiditati rerũ caducarũ seruiunt, contráq; sapientes, ac beatos, qui rebus omnibus humanis cótemptis cœlestia tantũ bona cósectantur.

Victori, filiorum Coræ, Psal. XLIX.

Audite hæc omnes gentes, auribus percipite qui habitatis orbem,

Tam filij hominis, quàm filij uiri, simul diues,

& pauper.

Os meum loquetur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in pſalterio ænigma meum.

Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me?

Qui confidunt in potentia ſua, & in multitudine diuitiarum ſuarum gloriantur,

Fratrem redimendo redimere non poteſt aliquis, neque dare Deo redemptionem eius,

Si quidem pretioſa eſt redemptio animæ illorum, ut aliquis ſcilicet uitet mortem, & uiuat adhuc in æternum,

Et non uideat ſepulcrum, certe uident etiam ſapientes mori, ſimul inſipiens, & ſtultus pereunt,

Et relinquunt alienis diuitias ſuas, & intimum eorum domus ſuæ in æternum.

Et tabernacula ſua in progeniem & progeniem uocauerunt nominibus ſuis terras.

Et homo in honore non perdurabit, ſimilis erit iumentis, quæ intereunt.

Hæc uia illorum ſtultitia eſt eorum, & poſteri eorum iuxta os illorum current.

Sicut oues in inferno poſiti ſunt, mors paſcet eos.

Et dominabuntur eis iuſti in matutino, & fortitudo eorum ueteraſcet, infernus erit domiciliũ eorum.

At Deus redimet animam meam de manu inferi, quoniam ſuſcipiet me.

Ne timueris, cum diues factus fuerit homo, &

cum multiplicata fuerit gloria domus eius.

Quoniam cum interibit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.

Quoniam animæ suæ benedixit in uita sua, & laudabunt te, cum benefeceris tibi,

Introibit usque ad progenies patrum suorum, & usque in æternum non uidebit lumen.

Homo cum in honore est, si non sit intelligens, similis erit iumentis, quæ intereunt.

EXPLANATIO.

Audite hæc] Reprehensurus auaritiam, & cupiditatem honoris, & potentiæ, uocat omnes mortales ad audiendam orationem suam, propterea quòd nullum hominum genus est, quod his uitijs, & grauissimis animi perturbationibus nō laboret.

Tam filij hominis, quàm filij uiri] Id est, tam obscuro, quàm claro genere orti, nam ea uerba in hanc sententiam accipiunt Hebræi.

Inclinabo in parabolam] Ego quoque attento animo audiam, quæ sum expositurus, neque magis uos, quàm me ipsum admonebo. sententias grauissimas huius carminis uocat consuetudine linguæ hebrææ parabolas, easdē uero appellat ænigmata, propterea quòd cognitio earum rerum, quæ in ipsis continētur, capi non potest, neque approbari, nisi spiritu Dei mens illustrata sit.

Cur timebo] Videtur hæc esse oratio hominis, qui secum cogitauerit de diuitijs comparandis, quiq; multis ante seculis animaduerterit ea, quæ po-

stea monuit sapientissime diuus Paulus *his uerbis*, Habentes *alimenta*, & *quibus tegamur*, *his conten=ti simus, nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in ten tationem*, & *in laqueum*, & *desideria multa inuti=lia*, & *nociua*, *quæ mergunt homines in interitum*, & *perditionem*, *radix enim omnium malorum est auaritia*, *quam quidam appetentes errauerunt à fi=de*, & *inseruerunt se doloribus multis*. Hæc *igitur cum animo suo considerans etiam sanctus uates*, *cur (inquit)pecuniæ causa uelim committere*, *ut mihi ti=mendum sit*, *cum dies ille formidolosus aduenerit*, *quo die uniuersi mortales uocabuntur in iudicium to tius uitæ rationem reddituri*? Cur *inquam ob diui=tias coaceruandas animum scelere*, & *fraudibus im=plicem*? Diem *uero illum extremum ea ratione ma=lum appellauit*, *qua ratione alius uates eundem uo=cat diem iræ*, *calamitatis*, & *miseriæ*: *talis enim erit ille improbis*, & *impijs*, *at ijs*, *qui iuste cum fide ui xerunt*, *lætissimus*, & *faustus illucescet*. Calcaneum *uero appellari pro fraudibus*, & *dolis*, *alio loco ex=plicatum est à nobis*.

Qui *confidunt*] Audiant *ea*, *quæ dictu=rus sum*, *ij*, *qui potentia*, & *magnitudine opum suarum confidunt*, & *gloriantur*. *nemo speret*, *se uel infinita ui pecuniæ comparaturum sibi*, *aut suis huius uitæ perpetuitatem*, *cum præsertim uideat*, *etiam homines bonos*, & *sapientes mori*. Quod *ue=ro dicit*, *pretiosam esse redemptionē animæ ipsorum*, *id significat*, *nulla ratione mortem euitari posse*. *si=milem loquendi modum animaduertimus in libro pri=*

mo Regum ; ait enim scriptor illius historiæ, Oraculum Domini erat in diebus illis pretiosum, id est, Deus ijs temporibus oracula non edebat.

Intimum eorum] *Deridet stultitiam, & arrogantiam diuitum, & potentum, sed oratio est præcisa, atque imperfecta, & ob eam rem obscura. Est autem sententia horum uerborum, in animis istorum uersatur hæc cogitatio, ædes illas magnificentissimas; quas ædificant, fore sempiternas una cum fama suorum nominum, sed profecto falluntur, nam simul cum ipsis & nomen, & tituli, & insana illa ædificia celeriter intereunt. Hæc quidem uia, & ratio uiuendi plena est stultitiæ, nihilo minus tamen posteri eorum ad has opiniones, & præcepta uitæ suæ cursum accommodant, opes, & honores cæteris omnibus rebus anteponentes.*

Sicut oues] *Describit diuitum arrogantium miserabilem exitum, qui tandem è uita excedentes ad inferos deijciuntur, ubi sempiternis cruciatibus afficientur. At cum dies ille pulcherrimus illuxerit, quo die hominum corpora è somno mortis ad lucem alterius uitæ excitabuntur, tunc dominabuntur diuitibus impijs pij, qui nunc ab illis acerbissime uexantur.*

At Deus] *Significat tempus illud optatissimum, quo Deus ab inferis excitabit pios, ad uitam beatam, & immortalem.*

Ne timueris] *Ne perturberis (inquit) animo, ne'ue te conditionis tuæ pœniteat, quisquis cum fide, ac pietate uitam colis, cum uideris improbum*

aliquem diuitijs, & honoribus florentem, celeriter enim his inanibus bonorum simulacris spoliabitur, & nudus, atque egens detrudetur ad inferos.

Quoniam animæ suæ] *Quia (inquit) suauiter, ac delicate uixit diues insipiens, nihil animo suo libidinibus, & insanis cupiditatibus ardenti negans, quin etiam cæteros ad eandem luxuriam, & intemperantiam adhortatus est, nam eiusmodi homines te commendare solent, si uoluptatibus seruias, & tibi (ut ipsi loquuntur) benefacias, quoniam inquā tam male sibi, ac cæteris consuluit diues stultus, propterea aggregabitur ad maiores suos, quorum stultitiam, & intemperantiam imitabatur in uita, & in tenebris inferorum unà cum illis cruciabitur in perpetuum.*

Homo cum in honore est] Concluditur *carmen saluberrima sententia, hominem scilicet, cui contingunt amplæ fortunæ sine prudentia, & pietate, perinde atque bestias extincto corpore omnibus bonis in perpetuum spoliari.*

ARGVMENTVM PSAL. L.

Prædicit, ritus, & ceremonias à Mose *institutas repudiandas esse, & excellentiorem colendi* Dei *rationem introductum iri.*

Psalmus Asaph. L.

Deus Deorum Dominus *loquetur, & uocabit terram*

A' solis ortu usque ad occasum. Ex Sion perfecta pulchritudine Deus resplendebit.

Veniet Deus noster, & non silebit.

Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas ualida.

Aduocabit cœlum desursum, & terram, ut iudicet populum suum,

Congregate mihi sanctos meos, qui fecerunt fœdus mecum super sacrificijs.

Et annuntiabunt cœli iustitiam eius, quoniam Deus iudex est.

Audi populus meus, & loquar Israel, & testificabor tibi, Deus Deus tuus ego sum.

Non in sacrificijs tuis arguam te, holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

Non accipiam de domo tua uitulos, neque de gregibus tuis hircos.

Quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum, & quadrupedes, quæ in mille montibus pascuntur.

Cognoui omnia uolatilia montium, & bestiæ campestres mecum sunt.

Si esuriero, non dicam tibi, meus enim est orbis terræ, & plenitudo eius.

Nunquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?

Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua.

Et inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.

Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iu=

stitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

Tu uero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum.

Si uidebas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos.

Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas opprobrium, hæc fecisti, & tacui.

Existimasti inique, quod ero tui similis, arguam te, & statuam contra faciem tuam.

Intelligite hæc, qui obliuiscimini Deum, ne quando rapiat, & non sit, qui eripiat.

Sacrificans laudem honorificabit me, & ei, qui ordinat uiam, ostendam salutare Dei.

EXPLANATIO.

Deus Deorum Dominus] *Id est iudicum, & principum, ut alio loco explicatum est: tametsi Dionysius in libro de diuinis nominibus ostendit, etiam Deos uocari mentes illas cœlestes ab omni concretione materiæ segregatas, quos Angelos nostri uocabulo græco appellant, quòd hæ mentes sint internuntiæ, atque interpretes Dei.*

Loquetur, & uocabit terram] *Deus (inquit) locuturus aduocabit testem ipsam terram. infra ait, cœlum quoque aduocatum iri. His autem loquendi modis uti solent scriptores sancti, cum decla-*

rare uolunt magnitudinem rerum dicendarum. uel dit, Deum à solis ortu usque ad occasum terram aduocaturum, propterea quòd CHRISTVS ad omnes terrarum oras Apostolos suos misit, qui filios Dei dispersos, & dissipatos unum in locum congregarent.

Veniet Deus noster, & non silebit] Deus (inquit) noster aderit, & nobiscum loquetur, ut nos à ceremonijs, & legibus antiquis traducat ad longe præstantiorem sui colendi rationem, sed cauete, ne eius consilia, & admonitiones repudietis: ignis enim in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas ualida, id est, habebit in promptu grauissima supplicia, quibus rebelles, ac dicto non audientes afficiat. Hæc autem omnia, perinde ut prædicta sunt, ad uerbum euenerunt: uenit enim Deus assumpto corpore humano, & ex Sione splendidissimam diuinitatis suæ lucem emisit, qua cæcos animos mortalium illustrauit, sed cum impia gens illum docentem, & saluberrima præcepta edentem crudelissime interemisset, & discipulos eius non minore odio persequeretur, diuinæ iræ ignis exarsit, & horrifica bellorum tempestas excitata est, quæ tecta urbis, & mœnia disturbauit, & gentem impiam ferro, fame, ac peste consumpsit, & reliquias omnium rerum egestate, atque exilio perpetuo multauit.

Congregate mihi] Cogite (inquit Deus) cultores meos, qui ritus, & ceremonias à me olim pro rudi populo institutas religiose obseruant, cogite inquam illos, ut orationi meæ intersint, & intelli=

gant, uenisse iam tempus, cum mihi non iam uitu= los, aut hircos immolari, sed hostias sanctas, puras, & uiuentes afferri uelim.

Et *annuntiabunt cœli*] Cum *(inquit)* *allo= cutus fuerit* Deus *populum suum, orbes cœlestes, quos uoluit esse testes orationis suæ, prædicabunt, eum o= mnia summa cum iustitia decreuisse. sunt, qui cœ= los hoc loco appellari existiment pro cœlitibus ipsis, quos angelos appellamus.*

Audi *populus meus*] *Iam* Deum *inducit loquentem, & sacrificia à* Mose *instituta repudian= tem.*

Non *in sacrificijs*] Non *(inquit) hanc accu sationem institui, ut te reprehenderem de sacrificijs neglectis, nam ea nunquam intermittis, sed nolo te in eiusmodi rebus pietatem constituere.*

Cognoui *omnia uolatilia*] Id *est, in mea potestate sunt. est hæc forma loquendi* Hebræa.

Si *esuriero*] Repudiatis *sacrificijs antiquis ritum sacrificandi nouum, & christianæ religionis proprium introducit.* Deum *enim laudare, id est, eius infinitam bonitatem in omnibus rebus prædicare, ei semper gratias agere, & quicquid cogitamus, lo= quimur, agimus, ad eius gloriam dirigere, hoc est dignum sacrificium* Christiano. *itaque* Paulus *in epi stola ad* Hebræos *scripta nos monet, ut per* Christum *immolemus hostiam laudis semper* Deo.

Et *redde altissimo uota tua*] Et *solue (in= quit)* Deo, *quæ uouisti. uouemus autem omnes, qui ueram pietatem profitemur, nos gloriam* Dei *re=*

bus omnibus antelaturos, & sanctissimum eius numen pie, sanctéq; ueneraturos.

Et inuoca me] *Sacrifica (inquit) hoc modo, & Deo persolue, quod debes, & in rebus aduersis me præsentem, & propitium senties.*

Peccatori autem dixit Deus] *Quoniam dixerat supra, non in sacrificijs tuis arguam te, nunc exponit, quibus in rebus arguendi sint. Itaque damnat simulationem uirtutis, ac pietatis, eos uidelicet, qui Deum uerbis confitentur, factis negant, ut ait Apostolus, & quæ præcepta Dei semper in ore habent, ea minime obseruant.*

Cum adulteris portionem tuam ponebas] *Id est, cum ijs societatem coibas.*

Hæc fecisti, & tacui] *Cum tot, ac tanta scelera in te admitteres, ego dissimulabam, si qua forte resipisceres, at tu ad cætera scelera nefaria id etiam addidisti, quod lenitatem meam sic interpretatus es, quasi ego tui similis essem, & maleficijs delectarer, sed profecto erras, nam arguam te, & pœnam tibi ante oculos omnia scelera, quæ unquam edidisti.*

Sacrificans laudem] *Iterum præcipit de sacrificio, quod ab omnibus pijs requirit: & pollicetur, uiam suam ordinanti, id est, uitæ cursum pie, sanctéq; instituenti, se donaturum salutem Dei, id est, salutem certam, singularem, & diuinam: Hebræa enim lingua Deo attribuit, quicquid est maximum, & præstantissimum.*

ARGVMENTVM PSAL. LI.

Hoc carmen deprecationem continet hominis peccata sua uere agnoscentis, & sibi illa remitti, ac condonari deprecantis. ea usus est Dauid, cum stuprum Bersabeæ, & marito eius mortem obtulisset, illumq; Nathan uir singulari sanctitate præditus uehementer accusasset, ac minaretur, Deum tam grauia scelera nequaquam impunita, atque inulta relicturum.

Victori, Psalmus Dauid, cum uenit ad eum Nathan propheta, postquam intrauerat ad Bersabee. Psal. L I.

Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam,

Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.

Multum laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccaui, & malum coràm te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.

Ecce enim in iniquitate conceptus sum, & in peccato concepit me mater mea.

Ecce ueritatem cordis dilexisti, & occulta sapientiæ tuæ

tiæ tuæ manifestasti mihi.

Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor.

Audire me facies gaudium, & lætitiam, & exultabunt ossa, quæ contriuisti.

Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me Deus, & spiritũ rectum innoua in uisceribus meis.

Ne proijcias me à facie tua, & Spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur.

Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ, & exultabit lingua mea de iustitia tua.

Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.

Quoniam si uoluisses, sacrificium dedissem, utique holocaustis non delectaberis.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.

Benigne fac Domine in bona uoluntate tua Sion, ut ædificentur muri Hierusalem.

Tunc acceptabis sacrificia iustitiæ, oblationes, & holocausta, tunc imponent super altare tuum uitulos.

Explanatio.

Miſerere mei Deus] Maxima quidem, & grauiſſima ſunt ſcelera, & flagitia mea, ſed infinitis partibus maior eſt clementia tua: hac ego fretus ueniam maleficijs meis ſuppliciter peto.

Et ſecundum] Grauiſſime quidem peccat in Deum, ſeq; inexpiabili ſcelere obſtringit, quiſquis ob eam cauſam de ſalute deſperat, quòd peccata ſua maiorem uim ad perdendum habere cenſeat, quàm miſericordiam Dei ad ſeruandum: ſed & ille culpis ſuis maximum cumulum adiungit, ſeq; reddit uenia prorſus indignum, qui tanta inflatus eſt arrogantia, ut ſponte ſua, id eſt, uiribus proprijs animi labes, & maculas eluere ſe poſſe confidat. utrunque uitium uir ſapientiſſimus euitat miſericordiam Dei fidenter implorans, & ab illo turpitudinem ſcelerum ſuorum deleri poſtulans.

Quoniam iniquitatem] Nullum locum prætermittit ad miſericordiam excitandam: tria uero hæc potiſſimum requiruntur, primum ut impuritatem animi tui uere agnoſcas, deinde ut illam ex animo deteſteris, tum præterea ut ſpem omnem illius abſtergendæ in ſola Dei miſericordia ponas.

Tibi ſoli peccaui] Peccauerat quidem in Vriam quoque fortiſſimum, & fideliſſimum militẽ, ſed cum animo ſuo cogitans, quantum hoc nefario ſcelere Deum offendiſſet, tanto animi dolore cruciabatur, ut hoc unum malum ſentiret, & hoc unum quereretur, præſertim cum uerba hæc à uiro ſancto

dicta secum recordaretur, hæc dicit Dominus Deus *Israel*, Ego *unxi te in regem Israel, & ego erui te de manu* Saul, *& dedi tibi domum* Domini *tui, & uxores* Domini *tui in sinum tuum, dediq; tibi domum Israel, &* Iudæ, *& si parua sunt ista, adijciam tibi multo maiora, quare ergo contempsisti uerbum* Do*mini, ut faceres malum in conspectu eius?*

Vt *iustificeris*] Confiteor Domine, *me teterrimum, & maxime detestandum facinus fecisse, idq; libentissime confiteor, ut me peruulgante maleficia mea, teq; summa benignitate illa condonante clarissimus tuæ ueritatis splendor eluceat, tuamq; omnes præstantissimam in seruandis promissis fidem, constantiamq; perspiciant: promisisti autem, pœnitenti omnia peccata uel grauissima te condonaturum.* Quòd *nos iustitiam hoc loco interpretamur appellari pro ueritate, dictorumq; constantia, id uerum esse facile intelliget, qui epistolam diui* Pauli *ad* Romanos *scriptam legerit: in qua cum is uellet confirmare,* Deum *esse ueracem, & in faciendis promissis fidelissimum, contraq; omnes mortales esse uanos, & mendaces, hunc uersiculum in ea re testem citauit. sunt aliæ multæ huius loci explanationes omnibus iam notæ, & peruulgatæ.*

Ecce *enim in iniquitate*] Ad *commouendam misericordiam commemorat miseriam naturæ humanæ, quæ quidem* Adami *uitio ita deprauata fuit, ut eius corruptela in omnem posteritatem sit propagata. ex qua quidem re fit, ut in ipsa conceptione contrahamus labem, & procliuitatem incredi-*

runt, quæ testabatur, ipsum omni sceleris contagio ne liberatum esse.

Et exultabunt ossa, quæ contriuisti] Cum primum spiritus Dei patefecit Dauidi turpitudinem peccati, quam prius ipso peccato obcæcatus non cernebat, is metu iudicij diuini ita perculsus, atque exanimatus est, ut propter magnitudinem angoris uires animi, & corporis amitteret.

Auerte faciem tuam à peccatis meis] Hoc fecisse Deum tunc scimus, cum spiritus ipsius animum nostrum conscientia peccatorum exagitatum, iam quietum, & pacatum reddidit.

Cor mundum crea in me Deus] Id est, impartire mihi puritatem animi, & uim illam, per quam nihil nisi rectum, honestum, & sanctum expetitur. huius diuinæ affectionis eo magis efficimur participes, quo magis spiritus noster à Spiritu sancto ad effigiem Dei renouatur. quæ quidem renouatio si absit, semper animus noster impurus, & contaminatus manet, tametsi aliquando hominibus, qui non possunt in sensus intimos alterius introspicere, purissimi, & integerrimi uidemur.

Ne proijcias me à facie tua] Abijcit Deus, quos spiritus sui lumine spoliat, excæcatosq; patitur à uia ueritatis aberrare, ac seruire cupiditatibus noxijs nullo iam metu iudicij diuini à scelere, & maleficio deterritos.

Redde mihi lætitiam salutaris tui] Quam scilicet mihi solebat afferre spes certissima salutis tua liberalitate consequendæ.

Et ſpiritu principali] Spiritum principalem appellare uidetur uim illam ſpiritus ſancti, per quam animus noſter cupiditatibus, & reliquis perturbationibus imperat, & liber rationem rectam, & præcepta Dei ſequitur: quòd ſi legas, ſpiritu munifico, uel, ut alij uerterunt ex Hebræo, ſpiritu ſpontaneo, eadem tamen ſententia manebit, ſi quidem uis illa ſpiritus ſancti facit, ut animo prompto, alacri, & libero legibus diuinis obtemperemus.

Docebo iniquos uias tuas] Vniuerſæ uiæ Domini miſericordia, & ueritas. quis igitur aptior ad docendas has uias, quàm ille, qui uſu ipſo, & experientia didicit, quàm Deus ſit miſericors, quàm lenis, & facilis ad ignoſcendum, & quàm uerax, & fidelis in promiſſis perſoluendis? Quis uero promptiore animo erranti uiam ſalutis oſtendat, quàm is, qui ſuo maximo dolore, & malo didicit, quàm res miſera, & miſeranda ſit, ab ea uia deerrare? Itaque uera pœnitentia facit, ut non ſolum ſumma diligentia caueas, ne declines ipſe de ſemita, quæ ducit in cœlum, ſed etiam ut uehementer aueas, atque enitare, ut omnes eadem ingrediantur uia.

Libera me de ſanguinibus] Sic appellat cædis ſcelus deteſtabile, quod commiſerat Vria crudeliter trucidato.

Et exultabit] Si hæc tanta ſcelera expiaris, atque ex animo meo ſordes iſtas fœdiſſimas eluerís, memoriam tanti beneficij nulla unquam delebit obliuio, nunquam lingua mea ſatiari poterit gratijs agendis, ſemper illa uerſibus iucunditatis, & lætitiæ

plenis prædicabit infinitam bonitatem tuam, quæ tanta facilitate pœnitentibus delicta condonat, afflictos, & iacentes erigit, cæcis lumen impartit, errantes deducit in uiam.

Domine labia mea aperies] *Silebat enim conscius sceleris sui, ne & ipse hoc audiret à Deo, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? quin etiam cum dixisset, se prædicatorem iustitiæ diuinæ, ac doctorem pietatis futurum, iure, ac merito subiunxit hunc uersiculum: quis enim digne possit hoc exequi, nisi Deus aperiat os locuturo, & uerba, & uim in dicendo suppeditet?*

Quoniam si uoluisses] *Hoc propterea dicere uidetur, quòd peccata illa maxima per leges Mosis non sacrificijs, sed morte luebantur. uel potius significat idem, quod diuus Paulus in epistola ad Hebræos scripta, sanguinem uidelicet taurorum, & hircorum non abluere labes peccatorum, & scelerum.*

Sacrificium Deo] *Spiritũ contribulatum, & cor contritum, ac humiliatum uocat affectionem animi, qui propter agnitionem, & sensum acrem peccati fractus, afflictus, & prostratus, in sola Dei misericordia spem salutis collocet. Hanc animi affectionem affirmat esse sacrificium Deo acceptissimum, itaque* IESVS CHRISTVS *beatos uocat eos, qui lugent, propterea quòd Deus illos sit consolaturus.*

Benigne fac Domine] *Hoc precatur mi-*

tuens, ne maleficia principis noceant ciuitati.

Vt ædificentur muri Hierusalem] Ego in eam opinionem facile adducor, ut credam, uatem sanctum non tam loqui de ædificatione mœnium urbis, quàm de recta, & pia institutione ipsius ciuitatis, quæ tunc firmissimis muris, & propugnaculis munitur contra impetum, & insidias Diaboli, cum fauente Deo doctores, & magistros habet eius doctrinæ, quæ continetur hoc psalmo, in quo de miseria, et ingenita corruptela hominis, de misericordia Dei, de uera pœnitentia, & fructibus illius, deq; remissione peccatorum explicate, grauissimeq; disseritur. Neque mirum alicui uideri debet, si uerbum ædificandi ad doctrinam, & institutionem significandam translatum sit, quandoquidem in hanc sententiam sæpissime id uerbum accipitur in literis sanctis.

Tunc acceptabis sacrificia iustitiæ] Sacrificia inquam ab animo facta, qui ab omni iam scelere expiatus, & purus sit: quæ nunc repudiares facta ab homine adulterio, & cæde fœdissima contaminato. quin etiam sacrificia popularium meorum acceptissima tibi erunt tum, cum pie, ac recte instituti didicerint uictimas immolandas esse, non ut illæ cruore suo eluant maculas delictorum, sed ut testentur, eas esse deletas clementia tua, cui pro sacrificio gratissimo est animus peccata sua lugens, & demisse, ac humiliter misericordiam tui sanctissimi numinis implorans. Verum illud scire oportet, clausulam huius psalmi uulgo ita explanari, tanquam Dauid oret ædificationem ecclesiæ, quæ ipsa quoque sua sa=

crificia habet longe illa quidem dissimilia ijs, quæ instituta sunt à Mose, sed etiam Deo longe acceptiora. Hanc explanationem nos quoque libenter amplectimur.

ARGVMENTVM PSAL. LII.

Inuehitur in Doegum *hominem sceleratum, & nefarium, & comparat studia contraria piorum, impiorumq́; , quorum alteri uanitate, malitia, & rebus fluxis, atque inanibus nituntur, alteri sola* Dei *misericordia confidunt.*

Victori*, eruditio* Dauid*, cum uenisset* Doeg Idu*mæus, & annuntiasset* Sauli*, & dixisset, uenit* Dauid *ad domum* Achimelech*, psal.* LII.

Quid gloriaris in malitia potens? misericordia Dei

Tota Die*. Iniustitiam cogitauit lingua tua, sicut nouacula acuta fecisti dolum.*

Dilexisti malitiam super bonitatem, iniquitatem loqui magis quàm æquitatem.

Dilexisti omnia uerba perditionis lingua dolosa.

Propterea Deus *destruet te in æternum, tollet te, & euellet te de tabernaculo, & radicem tuam de terra uiuentium.*

Videbunt *iusti, & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent, ecce homo, qui non posuit* Deum *fortitudinem suam,*

Sed *sperauit in multitudine diuitiarum suarum,*

& corroborauit se dolis suis.

Ego autem sicut oliua uirens in domo Dei, *speraui in misericordia* Dei *in æternum, & in seculum seculi.*

Confitebor tibi in seculum, quia fecisti, & expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

EXPLANATIO.

Cum uenisset Doeg] *Cum* David Saulis *uim fugeret, ad* Achimelechum *pontificem uenit, qui ei & gladium præbuit, & panes sacros edendos concessit ignarus inimicitiarum, quæ inter illum, & regem intercedebant. eam rem detulit ad* Saulem Doegus *pastor regius, homo gratia, & auctoritate apud illum florens.* Saul *autem factum pōtificis tam ægre tulit, ut* LXXXV *sacerdotes ipsi* Doego *trucidandos dederit, & in totam ciuitatem sacerdotum eo ministro omnia crudelitatis exempla ediderit.* Tanto *igitur scelere commotus* David *hos uersus in* Doegum *composuit.*

Quid gloriaris in malitia potens?] *Quidnam ò potens te iactas de nefarijs sceleribus, quæ impune in homines innocentes edis? gloriabatur autem de cæde sacerdotum, & ciuitate illorum crudelissime uexata.*

Misericordia Dei *tota* Die] Tu *quidē gloriaris maleficijs, & impietate, nos contra gloriamur de bonitate, & misericordia* Dei, *qua ille continenter utitur erga homines pios.*

Sicut nouacula acuta] Comparat illum nouaculæ, propterea quòd lingua petulantissima bonum quenque uulnerabat.

Dilexisti omnia uerba perditionis] Id est, quæ bonis perniciem afferunt.

Euellet te de tabernaculo] Non te diutius sinet Deus polluere sanctissimum templum suum, quod corpore illo tuo sanguine sacerdotum inquinato ingredi audes.

Et radicem tuam de terra uiuentium] De terra uiuentium dictum est in explanatione Psalmi XXVII.

Videbunt iusti] Scilicet exitium Doegi, & Deum uenerabuntur, qui tam illustria iustitiæ suæ documenta constituit, & magnam animo capient uoluptatem, cum uiderint, hominem impium sanguinem sacerdotum acerbo supplicio luentem.

Ego autem sicut oliua] Ipse quidem Doegus ob impietaté suam tanquam arbor pestifera euelletur ex tabernaculo Dei, ego uero in templo sanctissimo tanquam olea uiridis florebo, propterea quòd non uiribus meis, aut dolis, sed misericordia Dei confido.

Quia fecisti] Quoniam perfecisti, quæ his uersibus euentura prædixi.

Et expectabo nomen tuum] Id est, omnẽ meam spem locabo in numine tuo, quoniam id est amabile, propitium, & præsens hominibus pijs. uel dait, se expectaturum nomen Domini, quoniam id expectare est utile, ac salutare iudicio piorum, nam

cæteris ea res stultitiæ plena uidetur.

ARGVMENTVM PSAL. LIII.

Hic Psalmus ferè est idem atque decimus quartus.

Victori ad Mahælath eruditio David, Psalmus LIII.

Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus: non est, qui faciat bonum.

Deus de cœlo prospexit super filios hominum, ut uideat, an sit intelligens, aut requirens Deum.

Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est ne unus quidem.

Non ne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meã sicut escam panis?

Deum non inuocauerunt: illic trepidabunt timore, ubi non erit timor:

Quoniam Deus dissipabit ossa eorum, qui te obsident: confundentur, quoniam Deus spreuit eos.

Quis dabit ex Sion salutare Israeli? cum conuerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

EXPLANATIO.

Illic trepidabunt timore, ubi non erit timor] *Id est, ubi nulla erit timendi causa. Simile est illud Mosis, fugient, ut à gladio homines fugere solent, et cadent nemine persequente.*

ARGVMENTVM PSAL. LIIII.

Commendat ſalutem ſuam Deo undique circunuentus inſidijs inimicorum.

Victori in Neginoth, eruditio Dauid, cum uenirent Ziphæi, & dicerent Sauli, non ne Dauid abſconditus eſt apud nos? pſal. LIIII.

Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in fortitudine tua uindica me.

Deus exaudi orationem meam, auribus percipe uerba oris mei,

Quoniam alieni inſurrexerunt aduerſum me, & fortes quæſierunt animam meam, & non propoſuerunt Deum ante conſpectum ſuum.

Ecce Deus adiuuat me, & Dominus eſt cum ijs, qui ſuſtentant animam meam.

Auerte mala ad inimicos meos, & in ueritate tua diſperde illos.

Voluntarie ſacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum eſt,

Quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me, & in inimicis meis uidit oculus meus.

EXPLANATIO.

Cum uenirent Ziphæi] Hæc hiſtoria ſcripta eſt in libro primo Regum.

Quoniam alieni] Vates ſancti aliquando

alienos, & alienigenas appellare solent Hebræos impios, qui uirtutem, & religionem negligebant.

Et *non proposuerunt*] Id *est nullo metu iustitiæ diuinæ deterrentur à maleficio.*

Dominus est cũ ijs, qui sustentant animã meã] Id *est, fauet paucis illis, qui meorum discriminum, & periculorum comites sunt.*

Auerte mala] Id *est fac recidant in aduersarios meos mala, quæ mihi machinantur.*

Voluntarie sacrificabo tibi] Significat *ijs uerbis id genus sacrificij, quod sponte fiebat: id enim pertinebat ad actionem gratiarum. de eo mentio fit in* Leuitico.

Et in inimicis meis] Oratio *est præcisa, quam ita explet paraphrasis* Chaldæa, Et *in meis inimicis uidit oculus meus ultionem.*

ARGVMENTVM PSAL. LV.

Queritur, se nusquam tutum esse, præcipue uero dolet insidias sibi esse factas ab homine secum summa familiaritate coniuncto.

Victori in Neginoth. Eruditio Dauid, Psalm. LV.

Exaudi Deus *orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam, intende mihi, & exaudi me.*

Vociferor in oratione mea, & conturbatus sum à uoce inimici, & à tribulatione peccatoris.

Quoniam inclinauerunt in me iniquitates, & in

ira molesti sunt mihi.

Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis cecidit super me.

Timor, & tremor uenerunt super me, & cooperuit me horror.

Et dixi, quis dabit mihi pennas sicut columbæ? uolarem, & requiescerem.

Ecce elongarem me fugiens, & manerem in solitudine,

Festinarem saluum me facere à spiritu turbinis, & tempestatis.

Disperde Domine, diuide linguas eorũ, quoniam uidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate.

Die, ac nocte circundant eam in muris eius, iniquitas, & afflictio in medio eius, & prauitates intra ipsam.

Et non recedit de plateis eius fraus, & dolus.

Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique,

Et si is, qui oderat me, erexisset se contra me, abscondissem me forsitan ab eo,

Sed tu homo unanimis, dux meus, & notus meus.

Dulce nobis erat secreta nostra inuicem communicare, in domo Dei deambulabamus cum consensu.

Veniat mors super illos, & descendant in infernũ uiuentes.

Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.

Ego autem ad Deum clamabo, & Dominus saluabit me.

Vespere, & mane, & meridie precabor, & uociferabor, & exaudiet uocem meam.

Redimet in pace animam meam à prælio, quod est contra me, quoniam cum multis sunt aduersum me.

Exaudiet Deus, & affliget illos, qui est ante secula.

Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum, misit manus suas in pacificos suos.

Contaminauit fœdus suum, leniora sunt butyro uerba oris eius, & in corde eius est bellum.

Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.

Reijce in Dominum onus tuum, & ipse te sustentabit, non dabit in æternum fluctuationem iusto.

Tu uero Deus deduces eos in puteum interitus.

Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos, ego autem sperabo in te Domine.

EXPLANATIO.

Quoniam inclinauerunt in me iniquitates] Id est, me falsis criminibus onerant, atque in inuidiam uocant.

Pennas sicut columbæ] Pennas columbæ optat, quoniam ea auis celerrime uolat.

A spiritu turbinis] Sic appellat uim & impetum Saulis, aut Absalonis.

Diuide linguas eorum] Fac (inquit) subito existat inter eos linguarum uarietas, ne possit alter alterius uerba intelligere, dum de me prodendo consultant. Hoc modo Deus fregit conatus eorũ, qui tur-

rim

rim Babelis ædificabant, ut est in Genesi.

Tu uero homo unanimis] Significat Architofelem, si fides est habenda paraphrasi Chaldææ.

Quoniam cum multis sunt aduersum me] Id est, quo plures sunt aduersarij mei, hoc maiori curæ erit Deo salus mea. sic interpretatur hunc locū Dauid Chimis scriptor apud Hebræos clarus in primis.

Non est illis commutatio] Significat ijs uerbis, illos obstinato animo in uitijs, & maleficijs perseuerare.

Reijce in Dominum onus tuum] Depone (inquit) in sinu Dei omnes curas, molestias, & solicitudines tuas, teq;, ac tua omnia ipsius fidei, & misericordiæ committe. hoc si feceris, ille sic animum tuum corroborabit, ut te nulla uis calamitatum de gradu constantiæ depellere possit. Hanc sententiam saluberrimam repetit diuus Petrus his uerbis. Omnē solicitudinem proijcite in Deum, quoniam ipsi cura est de uobis. & diuus Paulus, Dominus (inquit) prope est, nihil soliciti sitis.

Non dabit in æternum] Id est, non sinet pios ab impijs semper opprimi, & uexari.

Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos] Immatura mors homini pio nunquam potest accidere: integritas enim uitæ uel in prima adolescentia tempus maturum mortis affert, neque dicendus est aliquis parum diu uixisse, qui pure, sanctéq; uixit. quin etiā uir pius, siue senex, siue iuuenis mortem obeat, expleuit tempus suum, quippe qui semper paratus sit ad discedendum, & bene maturum cen-

ſeat, quacunque die ipſum Deus iſtis corporis uinculis liberare uoluerit. Contra impius uitam ſibi longam ſemper pollicetur, immo, perinde ac ſit immortalis, ita uiuit. quo quidem fit, ut nunquam is expleat tempus ſuum, atque exceſſus è uita ſemper ipſi tanquam iuueni immaturus eſt, etiam ſi centum confecerit annos. Quanquam igitur homines uitioſi, & improbi aliquando ad extremam ſenectutem perueniant, tamen uerißima eſt hæc ſententia, Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.

ARGVMENTVM PSAL. LVI.

Auxilium Dei implorat in maximo periculo uerſans, queritur de Saulis, & aſſeclarum eius iniuria ſeq; diuinæ miſericordiæ ſpe conſolatur.

Victori pro columba muta, quæ procul auolauerat. Michtan Dauid, cum tenuerunt eum Philiſtæi in Geth, Pſal. L V I.

Miſerere mei Deus, quoniam conculcauit me homo, tota die impugnans tribulauit me.

Conculcauerunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes aduerſum me ò excelſe.

In die, qua timor inuaſerit me, ego in te ſperabo.

In Deo laudabo uerbum eius, in Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi caro.

Tota die uerba mea calumniabantur, aduerſum me omnes cogitationes eorum in malum.

Congregati ſunt, inſidiantur, ipſi calcaneos meos

obseruant

Expectantes animam meam. propter iniquitatem euasio erit illis? in ira populos confringes Deus.

Fugas meas tu numeratas habes, lachrimas meas repone in utrem tuum.

Non'ne in libro tuo (hæc scripta sunt?) tunc conuertentur inimici mei retrorsum.

In quacunque die inuocauero te, ecce cognoui, quòd Deus meus es tu.

In Deo laudabo uerbum, in Domino laudabo sermonem, in Deo speraui, non timebo, quid faciat mihi homo.

In me sunt Deus uota tua, reddam laudationes tibi:

Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu, ut ambulem coràm Deo in lumine uiuentium.

EXPLANATIO.

Pro columba muta] *Hæc inscriptio significare uidetur, hos uersus esse factos pro Dauide homine simplici, & innocente, qui causam suam Deo committens nihil aduersarijs suis respondit, sed procul fugiens ad Palæstinos se contulit. quæ quidem historia scripta est in libro primo Regum.*

Conculcauit me homo] *Saulem significat.*

Quacunque die] *Quoties (inquit) mihi aliquis metus iniectus erit, ego me muniam cõtra illum spe certissima auxilij tui.*

In Deo laudabo uerbum eius] *Ego (inquit)*

fretus benignitate Dei *in bonam partem accipiam, quicquid eius uoluntate, & permissu acciderit mihi. uerbum autem apud* Hebræos *appellari pro re, & facto, sæpe iam dictum est. ita non nulli explanant hunc locum.* Nos *uero diligentius uerba* Dauidis *expendentes sic interpretamur, cum nihil in* Deo *existat, quod satis digne laudari possit ab hominibus, tamen uir pius in periculum aliquod adductus uerba ipsius laudat in primis, quo animum suum corroboret, ac confirmet, laudat uero ad hunc modum,* Eloquia Domini, *eloquia munda, argentum igne examinatum in uase terreo, purgatum septies, id est uerba* Dei *uera, synceraq; sunt, nihil ijs purius, aut sanctius, nihil ab omni falsitate magis alienum.* Hæc *cum animo suo cogitans uir pius, simulq; reputans,* Deum *promisisse, se misericordia sua tanquam firmissimo scuto protecturum omnes, qui sese in tutelam ipsi tradiderunt, incredibile dictu est, quantum fiduciæ, ac firmitatis ex ea re comparet in rebus aduersis.* Hoc *ita esse, ex uerbis ipsius* Dauidis *intelligi potest, qui cum dixisset, in* Deo *laudabo uerbum eius, statim subiungit, se* Deo *confidere, eamq; fiduciam esse talem, & tantam, ut neque uim, neque insidias potentissimi regis extimescat, quippe qui non dubitet,* Deum *pro salute sua propugnare, cuius rei certissimum pignus habet uerbũ ipsius, id est promissionẽ.*

Propter *iniquitatem*] *Erit ne hoc eorum scelus impunitum?* Non *erit certe, sed tu* Domine *hanc magnam uim hostium meorum ulcisceris.* Sic *interpretatur hunc locũ* Chimis Hebræus *explanator.*

Fugas meas] Tu Domine (inquit) optime nosti, quàm sæpe coactus sim fugere impetũ hostium meorum, lachrimas, quæ quotidie fluũt ex oculis meis, repone quæso in utrem tuum, ut uideas, quàm illæ sint abundantes, immo uero in libro prouidentiæ tuæ scriptæ sunt & lachrimæ, & fugæ meæ, & omnes iniuriæ, quas innocens perfero. Nimirum efficacissima est consolatio in rebus aduersis, cum uir pius cogitat, nihil sibi euenire posse, quod Deus nõ animaduertat, quem sibi patrem esse non dubitat.

Tunc conuertentur] Videtur certum tempus significare, quo tempore intelligebat aduersarios suos opprimendos esse.

In me sunt] In mea (inquit) memoria sunt uota, quæ tibi nuncupaui, eáq; religiose persoluam. quæ uero sint ea uota, ipsemet declarat subiungens, reddam laudationes tibi.

Quoniam eripuisti] Gratias inquam immortales agam tibi, propterea quòd me ex maximis periculis eripuisti, ut in lumine uiuentium, id est uitam, & salutem retinens ambulem coràm te, hoc est uirtutem, & pietatem colam, atque ita me geram, tanquam omnibus meis cogitationibus, & uerbis, & actionibus intersis. Sed hæc gratiarum actio pertinet ad omnes pios, quorum animos, & pedes liberat Deus, alteros à morte sempiterna, alteros à lapsu, ut ui spiritus corroborati, atque eo lumine, quo cœlites in perpetuum fruuntur, illustrati, sine graui aliqua offensione hoc difficile uiuendi curriculum conficiant, Deum semper ante oculos habentes, ut nihil animo

agitare, nihil aut loqui, aut gerere possint, quin illum præsentem adesse persuasum habeant.

ARGVMENTVM PSAL. LVII.

Gratias agit Deo, cuius misericordia è maximo periculo euaserat.

Victori, ne perdas David Michtan, quando fugit à facie Saul in speluncam, Psal. LVII.

Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te cōfidit anima mea.

Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.

Clamabo ad Deum altissimum, ad Deum, qui perficit mihi.

Mittet de cœlo, & liberabit me, dabit in opprobrium conculcantes me.

Mittet Deus misericordiam suam, & ueritatem suam, anima mea in medio leonum est, iaceo inter ardentes,

Inter filios hominum, quorum dentes sunt lanceæ, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.

Exaltare super cœlos Deus, super omnem terram gloria tua.

Laqueum parauerunt pedibus meis, incuruauit ille animam meam.

Foderunt ante faciem meam foueam, & ipsi inciderunt in eam.

Paratum cor meum Deus, paratum cor meum

cantabo, & psalmum dicam.

Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cythara, auroram excitabo.

Confitebor tibi in populis Domine, & psalmum dicam tibi in gentibus:

Quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua, & usque ad nubes ueritas tua.

Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua.

EXPLANATIO.

Quando fugit à Saule] *Hæc historia scripta est in libro primo Regum. quòd uero in eodem titulo dicitur, ne perdas, Hebræi putant id significare, quòd suos ad occidendum Saulem inflámatos cohibuerit. nimirum cum Abisais illum dormientem interficere uellet, legimus Dauidem illi dixisse, ne perdas eum. Verum haud satis scio, an hæc interpretatio conuenire possit reliquis inscriptionibus, quæ hæc eadem uerba continent.*

Qui perficit mihi] *Omnia, quæ opto. est enim oratio imperfecta.*

Mittet Deus] *Deus & misericors, & uerax est. misericordia facit, ut opem afflictis & laborantibus promittat: ueritas facit, ut promissa persoluat.*

Iaceo inter ardentes] *Odio mei.*

Exaltare super] *Id est, declara uim & potestatem tuam in homines impios, & nefarios, ut omnes ad uenerationem tui excitentur, & in omnes*

terras se dilatet gloria tua.

Laqueum parauerunt] Nunc exponit, *auxilium sibi allatum esse, quod expectauerat.*

Incuruauit ille animam meam] Significat *his uerbis magnitudinem periculi, & timoris, quo debilitabatur, animumq; demittebat, cum* Saul *ipsi immineret, & in eum locum uentum esset, ut ex eius manibus elabi posse non uideretur.*

Et *ipsi inciderunt in eam*] Machinati erát *mihi periculum, in quod ipsi incurrerunt, cum in cauti in manus meas incidissent.*

Paratum *cor meum*] Symmachus *uertit clarius ad hunc modum, stabile cor meum* Deus, *stabile cor meum.* Nihil *uero est, quod magis stabiliat, & confirmet animum in religione, ac pietatis amore, quám obseruatio diligens earum rerum, quæ res quotidie geruntur á prouidentia* Dei *bonis tuendis, & improbis ulciscendis.*

Excitabo *auroram*] Non *expectabo, dum aurora me excitet è lecto, quin potius illam ego cunctantem excitabo antelucanis horis surgés ad hymnos canendos.* Simile *est illud* Virgilij, Aestatem *increpitans seram,* Zephyrosq; *morantes.*

Quoniam *magnificata est*] Id *est, omnia plena sunt misericordia, bonitate, & iustitia tua.*

ARGVMENTVM PSAL. LVIII.

Inuehitur *in* Saulem, *& eius consiliarios, & asseclas, quos prædicit grauissimas pœnas scelerum daturos.*

Victori, ne perdas Dauid Michtan. Pſal. LVIII.

Num uere ò congregatio iuſtitiam loquimini? re-cte iudicatis filij hominum?

Etiam in corde iniquitates operamini in terra, in-iuſtitias manus ueſtræ appendunt.

Alienati ſunt peccatores à uulua, errauerunt ab utero, loquentes falſa.

Venenum illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ obturantis aures ſuas,

Quæ non exaudiet uocem incantantium, & ue-nefici incantantis ſapienter.

Deus contere dentes eorum in ore ipſorum, molas leonum confringe Domine.

Diffluant tanquam aqua decurrens, dirigant ſa-gittas ſuas, ſed ſint, ac ſi confractæ eſſent.

Inſtar limacis colliqueſcentis dilabatur, fiat uelut abortiuum mulieris, quod non uidit ſolem:

Priuſquam creſcát ſpinæ ueſtræ in rhamnum, ſi-cut crudum quid ſic ira turbine rapiet eum.

Lætabitur iuſtus cum uiderit uindictam, pedes ſuos lauabit in ſanguine peccatoris.

Et dicet homo, utique eſt fructus iuſto, utique eſt Deus iudicans in terra.

EXPLANATIO.

Num uere ò congregatio] Num (inquit) ò iudices, & conſiliarij, qui Saulem ab iniuria mihi facienda dehortari debueratis, uera, & æqua con-

sulitis, aut pronuntiatis? quin potius nihil nisi maleficia, & scelera cogitatis, eaq; impotenti animo perficitis, pro æquitate, & iustitia iniurias, & uim iudiciali statera appendentes.

Alienati *sunt*] Non *est* (*inquit*) *quòd miremur, hos homines esse tam sceleratos, quippe qui iam inde ab ipsis incunabulis abalienauerũt se à* Deo, *& à recta uiuendi ratione aberrauerunt.*

Sicut *aspidis surdæ*] Comparat *eos aspidi obturanti aures, quoniam nolebant audire monitiones salutares.*

Sed *sint, ac si confractæ essent*] Id *est, conatus eorum irriti sint.*

Priusquam *crescant spinæ uestræ in rhamnum*] Verba *hæc conuertit etiam* Symmachus *hoc modo*: Sed *uocabula* Hebræa *sunt ambigua, & totus uersiculus mihi uidetur admodum difficilis ad intelligendum: consideret tamen pius lector, num ex eo elici possit sententia, quam subijciam. quemadmodum uis uenti poma ex arboribus cruda auellere solet, ita uis iræ diuinæ ducem uestrum immatura morte de medio tollet, antequam scelera, & uitia uestra maiora fiant, & corroborentur.* Est *autem rhamnus spina maxima, quæ speciem arboris ferè gerit.*

Lætabitur *iustus*] Lætabitur, *non quòd insultet illorum calamitati, sed quòd uideat gloriam* Dei *illustrari, & homines à maleficio deterreri, dum improbi pœnas luunt.*

Pedes *suos lauabit*] Hyperbole *est, quæ significat ingentem lætitiam piorum. sed uulgo aliter*

hunc locum interpretantur, nempe homines pios supplicio impiorum fieri cautiores, & quo clarius cernunt, Deum cuique, pro eo ac quisque se gerit, aut pœnas irrogare, aut præmia persoluere, hoc enixius contendere, ut omnem impuritatem ex animo eluant.

ARGVMENTVM PSAL. LIX.

Implorat auxilium Dei contra aduersarios.

Victori. ne perdas, Michtan David, quando misit Saul, & custodiuit domum eius, ut eum interficeret, Psal. L I X.

Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me.

Eripe me de operantibus iniquitatem, & de uiris sanguinum salua me.

Quia ecce insidiantur animæ meæ, congregantur aduersum me.

Non propter iniquitatem meam, neque ob peccatum meum Domine, sine iniquitate (mea) illi currunt, & se instruunt.

Exurge in occursum meum, & uide, & tu Domine Deus exercituum, Deus Israel

Intende ad uisitandas omnes gentes, non miesrearis omnium, qui operantur iniquitatem.

Reuertuntur ad uesperam, & fremunt ut canes, & circumeunt ciuitatem.

Ecce loquuntur in ore suo, & gladij sunt in labijs

eorum, quoniam quis audit?

Tu autem Domine deridebis eos, subsannabis omnes gentes.

Fortitudinem eius tibi reseruabo, quia tu Deus adiutor meus es, Deus meus misericordia eius praeueniet me.

Deus ostendet mihi in inimicis meis, ne occidas eos, ne forte obliuiscatur populus meus.

Disperge illos in uirtute tua, & deijce eos protector noster Domine,

Propter delictum oris eorum, & sermonem labiorum ipsorum, & comprehendantur in superbia sua.

Propter periurium, & mendacium, quod loquuntur, consume in furore, consume, & non sint.

Et sciant, quòd Deus dominatur in Iacob, & usque ad fines terrae.

Reuertuntur ad uesperam, fremunt ut canes, & circumeunt ciuitatem.

Ipsi dispergentur ad manducandum, sed dormient non saturati.

Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane misericordiam tuam.

Quia factus es adiutor meus, & refugium meũ in die tribulationis meae.

Fortitudo mea tibi psallam, quia Deus adiutor meus es, Deus meus misericordia mea.

EXPLANATIO.

Quando misit Saul] *Historia haec scripta*

est in libro primo Regum.

Intende ad uisitandas omnes gentes] Alio *loco ostendimus, hoc uerbo gentis sæpenumero in lite ris sanctis significari homines sceleratos, & impios. Visitatio autem improborum significat eorum suppli cia, ut apud Esaiam, uisitabo super orbis mala, & in Psalmo* LXXXIX. *Visitabo in uirga iniqui- tates eorum. Itaque orat, ut Deus, qui pro sua sin- gulari lenitate diuturnam sæpe nocentibus concedit impunitatem, aliquando tandem animum intendat ad iudicia exercenda, atque ad uim seueritatis suæ declarandam contra importunitatem hominum per- ditorum.*

Reuertuntur ad uesperam] *Describit se- dulitatem sicariorum, qui iussu Saulis obsidebant de nocte domum suam, & tota ciuitate insidias loca- bant, ne posset elabi.*

Ecce loquuntur in ore suo] *Figura est, quam rhetores appellant reticentiam. hac exprimit atrocitatem uerborum, quæ iactabant ij, qui obsi- debant domum suam. En (inquit) loquuntur ore suo nihil scilicet nisi cædem, & sanguinem, & imma- nitatem, itaque subiungit, gladij sunt in labijs eo- rum.*

Quoniam quis audit] *Quis (inquiunt il- li) nos audit? id est, hæc nefaria loquuntur, pro- pterea quòd existimant, audire neminem, cum ta- men ego, immo uero Deus audiat omnia. Symma- chus sententiam exprimens non uerba, clarius uertit ad hunc modum. Gladij sunt in labijs eorum, tan-*

quam nemo audiat.

Tu autem Domine *deridebis eos*] Tu Domine *conatus istorum irritos facies, & omnium impiorum consilia franges.*

Fortitudinem eius] Non *possum ego potentiæ regis obsistere, itaque certamen hoc tibi reseruabo, & uiribus illius uires tuas obijciam.* O *fortunatum, & uere beatum illum, qui tantos progressus habet in cognitione imbecillitatis suæ, ut deposita omni temeritate, & propriarum uirium confidentia, toto animo acquiescat in præsidio misericordiæ* Dei.

Misericordia eius præueniet me] T*am benignus est (inquit)* Deus *meus, ut sua misericordia præuenire soleat preces meas, & opem ferre, antea quàm illam implorem.* Deus *hac benignitate se usurum aduersus pios pollicetur apud* E*saiam his uerbis,* A*ntequam clament, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus audiam.*

Ostendet mihi in inimicis meis] E*a uidelicet, quæ opto. oratio est præcisa, & imperfecta.*

Ne *occidas eos*] Ne *subito illos de medio tolle, ne forte hoc exemplum iustitiæ tuæ effluat è memoria populi mei, sed uagi, exules, omnium rerum egentes diu secum ferant monumenta iustitiæ tuæ, illaq; mortalibus inuiti ostentent.*

Disperge illos in uirtute tua] Hunc *uersiculum, & sequentem* Symmachus *etiam uertit eodem modo.*

Et comprehendantur in superbia sua] Id

est, fac, arrogantiæ suæ laqueis irretiti pœnas scelerum pendant.

Propter periurium] *Quoniam uocabula Hebræa sunt ambigua, potest hic locus etiam hoc modo uerti, & de maledictione, & tabe narrent, id est, ut quidam ex Hebræis explanant, Deus illos execretur, & tabe tam dira consumat, ut omnes ea de re tanquam portentosa loquantur.*

Ipsi dispergentur ad manducandum] *Nunc tota ciuitate discursant, quo me per insidias opprimant; at ijdem isti pro hoc scelere cogentur mortuo Saule discursare quærendi uictus causa, quo non inuento somnum capient fame enecti.*

ARGVMENTVM PSAL. LX.

Scripsit hunc psalmum David, cum bellum difficillimum gereret cum Ammonitis, & Idumæis, & Syris inter se fœderatis. quæ quidem historia scripta est in secundo libro Regum, & in primo Paralip. Rogat autem Deum, ut populo calamitatibus bellorum uexato opem ferat, deinde confirmatus oraculo uictoriam de hostibus sibi pollicetur, & regni stabilitatem.

Victori, pro Lilijs pulchritudinis. Michtan David ad docendum, quando pugnauit aduersus Syriam Mesopotamiæ, & aduersus Syriam Sobal, & reuersus est Ioab, & percussit Edon in ualle Salinarum XII millia, Psal. LX.

Deus repulisti nos, & dissipasti nos, iratus es, conuerte te ad nos.

Commouisti terram, & confregisti eam, sana contritiones eius, quia commota est.

Ostendisti populo tuo dura, potasti nos uino mortifero.

Dedisti metuentibus te signum ad extollendum propter ueritatem,

Vt liberarentur dilecti tui, saluum fac dextera tua, & exaudi me.

Deus locutus est in sanctuario suo, exultabo, diuidam Sichem, & conuallem Succcoth dimetiar,

Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim fortitudo capitis mei,

Iuda legifer meus, Moab olla lotionis meæ,

Super Idumæam proijciam calceamentum meum, super me Philistæa iubila.

Quis deducet me in ciuitatem munitam, quis deducet me usque in Idumæam?

Non'ne tu Deus, qui repulisti nos? & non egredieris Deus cum exercitibus nostris?

Da nobis auxilium de tribulatione, quia uana salus hominis.

In Deo faciemus uirtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

EXPLANATIO.

Pro Lilijs pulchritudinis] *Alij aliter hæc uerba ex Hebræo uertunt, sed omnia sunt adeo obscura, ut nullam explanationem certam afferre possimus.*

ſimus.

Commouiſti terram] *Hæc translatio ſignificat, populum impetu bellorum uexatum eſſe. Simile eſt illud poetæ ueteris, Africa terribili tremit horrida terra tumultu.*

Oſtendiſti populo tuo dura] *Acerbiſſima ſpectacula præbuiſti populo tuo, & mortifera pocula calamitatum nobis miniſtraſti.*

Dediſti metuentibus] *At olim (inquit) ſolitus eras dare cultoribus tuis uexillum, quod erigerent in prælijs, & feliciſſime pugnarent, idq; faciebas propter ueritatem, ut ſcilicet, quæ promiſeras illis, obſeruares. Vtere igitur ſolita miſericordia, & dextera tua ſalutari populum tuum ab imminentibus periculis incolumem ſerua. Quod uero dicit, Deum dediſſe uexillum populo; id ſignificat, Hebræos olim auſpicijs, & ductu Dei bella feliciter adminiſtrare conſueuiſſe.*

Deus locutus eſt] *Confirmat animum oraculo, quod acceperat, fore, ut non modo regno Hebræorum potiretur, ſed etiam exteras gentes ſub imperium ſuum ſubiungeret. Deus (inquit) omnia ſecunda mihi pollicitus eſt, propterea animo læto, & tranquillo ero, nam diuidam Sichem, & metiar con uallem Succoth, id eſt, in ditione, & poteſtate mea erunt agri, & oppida, quæ aſſignata fuerant olim familiæ Ephraini. ſed quoniam hæc iam poſſidebat, uidentur probandi, qui uerterunt hunc locum uerbis tempus præteritum ſignificantibus ad hunc modum, Sichen iam diuiſi, & metitus ſum uallem Succoth.*

Meus est Galaad, & meus est Manasses] His uerbis significat partẽ illam terræ Iudææ, quæ sita est trans fluuium Iordanem.

Et Ephraim fortitudo capitis mei] Sic appellat tribum Ephraini, propterea quòd illa & potentia, & militum numero præstabat cæteris tribubus.

Iuda legifer meus] Etiam legifer Iuda est sub imperio meo. Ad tribum Iudæ pertinebat regnũ, & legum ferendarum potestas, propterea eum legiferum appellat imitatus Mosen, qui in Genesi inquit, Non auferetur sceptrum de Iuda, & legifer de medio pedum eius.

Moab olla lotionis meæ] Allegoria est, quæ significat, arrogantiam Moabitarum ad id seruitutis, & humilitatis esse perducendam, ut possint comparari fictilibus, in quibus pedes lauant. Idẽ quoque significat allegoria quam subiungit.

Super me Philistæa iubila] Id est, prosequere me faustis acclamationibus, utpote regem tuũ, neque recusa imperium meum.

Quis deducet?] Quis (inquit) eas uires, & copias mihi suppeditet, quibus expugnare possim urbem illam munitissimam, quam tanto iam tempore obsessam teneo? Ea urbs appellabatur Rabbatha.

Quis deducet me usque in Idumæam?] Meminit Idumææ, quoniam illa quoque eo bello domita est.

Non'ne tu Deus] Deduces me usque in Idumæã? qui tãdiu nos auxilio tuo spoliasti, Non'ne inquam tu Deus eris dux copiarum nostrarum?

Quia uana salus hominis] Salus uidelicet, quæ ab hominibus expectatur.

In Deo faciemus uirtutem] Id est, freti auxilio Dei rempublicam fortiter, ac feliciter administrabimus.

ARGVMENTVM PSAL. LXI.

Implorat auxilium Dei in periculo uersans, deinde prædicit, se, ac familiam suam imperio Iudæorum potituram, & regnum CHRISTI sempiternum canit.

Victori in Neginoth, Dauid LXI.

Exaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ.

Ab extremo terræ ad te clamabo, dum anxiatur cor meum, in petram, quæ altior me est, duc me.

Quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici.

Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula, protegar in uelamento alarum tuarum.

Quoniam tu Deus meus exaudisti orationes meas, dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.

Dies super dies regis adijcies, annos eius usque in diem generationis, & generationis.

Sedebit in æternum in conspectu Dei, misericordiam & ueritatem præpara, quæ custodiant eum.

Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi, ut reddam uota mea de die in diem.

Explanatio.

Ab extremo terræ] Id est, ab extrema Iudæa, ubi exul uitam inopem, & uagam persequor.

In petram, quæ altior] Id est, duc me in aliquem locum tutum, ac munitum, quò ego sponte mea conscendere non possum.

Inhabitabo in tabernaculo] Quanquam uideor exilio perpetuo multatus, tamen te fauente in sanctam ciuitatem reuertar, & sanctissimum templum tuum assidue uenerabor. hoc autem Dauid in primis optabat. hinc illud, Vnum petij à Domino, hoc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus uitæ meæ. Quod uero ait, se habitaturum in secula, significat, se cum sua posteritate in urbe sancta regnaturum. sunt tamen, qui existiment, hanc esse allegoriam, qua significet, Deum sibi perpetuo præsidio, salutiq; futurum. de quo genere allegoriæ explicatum est in psal. XXVII.

Dedisti hæreditatem] Sic appellat regnū, quod Deus sibi, ac familiæ suæ concesserat. sed etiam hæreditas piorum est sempiterna bonorum cœlestium possessio. Hanc uero hæreditatem adire incipimus tū, cum Deus spiritum suum nobis impartitur, à quo felicissime regimur, & gubernamur, tantisq; bonis afficimur, ut in hac uita fragili, & caduca immortalium uitam, & uoluptates purissimas gustare incipiamus.

Dies super dies]. Hic aperte sempiternam

uitam, & imperium CHRISTI *canit, per quem familia* Dauidis *in perpetuum regnat, neque aliter hunc uersiculum interpretatur paraphrasis* Chaldæa.

Misericordiam, & ueritatem para] Significat, *regnum* CHRISTI *esse regnum misericordiæ, & ueritatis, quibus custodibus non solum tuti, sed etiam beati sumus.*

Vt reddam uota mea] Id est, *hymnos, & gratiarum actionem: quæ quidem uota pij perpetuo reddere debent, quando etiam bona, quorum hæredes instituti sunt à* Deo, *perpetua sunt.*

ARGVMENTVM PSAL. LXII.

Docet, *in solo* Deo *spem locandam esse, & nihil esse inanius, aut fallacius hominibus.*

Victori *pro* Idithum, *psal.* Dauid LXII.

Vtique *ad* Deum *silet anima mea, ab ipso enim salutare meum.*

Vtique *ipse est propugnaculum meum, & salus mea, ipse arx mea, non uacillabo multum.*

Quousque *irruitis in hominem? interficiemini uniuersi uos tanquam paries inclinatus, & maceries impulsa.*

Vtique *propter exaltationem eius inierunt consilium, ut expellant, diligunt mendacium, ore suo benedicunt, & corde suo maledicunt.*

Veruntamen Deo *sile anima mea, quoniam ab ip=*

so expectatio mea.

Utique ipse est propugnaculum meum, & salus mea, arx mea, non uacillabo.

In Deo salutare meum, & gloria mea, robur fortitudinis meæ, & spes mea in Deo est.

Sperate in eum omni tempore ò popule, effundite coràm illo corda uestra, Deus spes nostra est.

Certe uani filij hominis, mendaces filij uiri, in stateras si ascendant, ipsi pariter leuiores sunt uanitate.

Nolite sperare in iniquitate, & rapina, nolite fieri uanitas: diuitiæ si affluant, nolite cor apponere.

Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quod potestas Deo est, & tibi Domine misericordia, & quod tu reddes unicuique iuxta opera sua.

EXPLANATIO.

Vtique ad Deum silet anima mea] Tunc *animus noster ad Deum silet, cum rebus aduersis auxilium eius patienter expectat uacuus ab omni solicitudine, & angore, neque se lamentis, aut querimonijs dedens.*

Non uacillabo multum] *Animus noster natura usque eò imbecillis est, ut uel leui ictu facile concutiatur, & cadat: quòd si fiducia, & spe ad misericordiam Dei adnitatur, uacillat ille quidem sæpe ob ingenitam infirmitatem, sed de gradu constantiæ non dimouetur.*

Tanquam paries] *His similibus ostendit,*

quàm facile sit illos perditurus Deus.

Propter exaltationem eius] *Insidiantur mihi coniuratione facta, propterea quòd uident ad magnam nominis celebritatem & gloriam me à Deo perductum esse.*

Ab ipso expectatio mea] *Ex eo pendet omnis spes salutis meæ.*

Vtique ipse est propugnaculum meum] *Qui hæc dicit ex animo, uere pius est, neque uim ullam Diaboli, uel impiorum reformidat. qui non credit Deum talem sibi esse, is à Deo alienus est, atque in hominibus spem suam ponat necesse est, id quod execrandum, ac detestabile est.*

Sperate in eum] *Hortatur populum, ut exemplum suum secutus omnes spes, & cogitationes suas in misericordia Dei collocet, qui solus ex omnibus seruare, solus omnibus bonis ornare, & cumulare nos potest.*

Effundite coràm illo corda uestra] *Id est, omnes curas, & molestias uestras, atque ab eo solo auxilium expectate.*

Certe uani filij hominis] *Ostendit, neque ab hominum potentia metuẽdum esse, neque illorum opibus, & gratia nitendum. Appellat autem consuetudine linguæ Hebrææ homines ignobiles, & obscuros, filios hominis, contráq; uiros claros, & nobiles uocat filios uiri, & pronuntiat tam hos quàm illos futiles, uanos, & mendaces esse. Sed hæc sententia in homines conuenit, quatenus diuini spiritus afflatu nõdum renouati sunt.*

In stateras si ascendant] Est Hyperbole elegantissima, qua exaggerat stultitiam, & leuitatem mortalium. si ponas (inquit) in altera libræ lance inanitatem, in altera uero uniuersum genus humanum, profecto inanitas ipsa præponderabit.

Nolite sperare in iniquitate, & rapina] Monet, cauendum esse, ne tanti pecuniam æstimemus, ut cupiditate cæca illius incitati suum alteri detrahamus, atque alieno incommodo nostris commodis consulamus: ita enim ex filijs Dei filij hominis efficeremur, id est, ipsa inanitate inaniores. Eos uero, qui diuitijs sine alterius iniuria quæsitis affluunt, monet, ut illis ne adijciant animum, sed perinde affecti sint, quasi nihil possideant. transit enim celerrime imago huius uitæ inanis, & adumbrata, atque hæc, quæ bona fortunæ nominantur, sunt caduca, fluxa, & pro nihilo putanda.

Semel locutus est Deus] Hoc loquendi modo significat, id, quod Deus dixit, ita firmum, & ratum esse, ut irritum fieri non possit. In eandem sententiam accipitur illud apud Iobum, Semel loquitur Deus, & secundo id ipsum non repetit. Quid uero locutus ille sit, subiungit inquiens, se duo hæc audisse, uidelicet Deum & potentia, & misericordia longe plurimum excellere, & unicuique gratiam referre pro eo ac quisque se gerit: nam bonis amplissima præmia persoluit, nocentibus supplicia debita cõstituit. hoc ad potentiam spectat, illud ad misericordiam. sed sciendum est, interpretes recentiores ita exprimere ex Hebræo, Semel locutus est Deus, atque

iterum, hoc audiui. significant autem uerba hæc, Deum sæpe locutum esse ore Mosis, & cæterorum uatum ea, quæ sequuntur.

ARGVMENTVM PSAL. LXIII.

Declarat desiderium incredibile, quo tenebatur adeundi ad templum Dei, à quo longe aberat propter inimicitiàs Saulis. Declarat item, quantam uoluptatem capiat ex contemplatione rerum diuinarum. prædicit etiam, se regno potiturum sublatis inimicis.

Psalmus Dauid, cum esset in deserto Iuda, LXIII.

Deus, Deus meus ad te de summo mane uigilo: Sitiuit te anima mea, desiderauit te caro mea.

In terra deserta, sitibunda, & inaquosa, sic in sancto contemplatus sum te, ut uideam fortitudinem tuam, & gloriam tuam.

Quoniam melior est misericordia tua, quàm uita, labia mea laudabunt te.

Sic benedicam te in uita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.

Tanquam adipe, & pinguedine saturabitur anima mea, cum labijs exultationis laudabit os meum.

Certe memor fui tui super stratum meum, in uigilijs meditabor in te, quia fuisti adiutor meus.

Et in uelamento alarum tuarum exultabo, adhæsit anima mea post te, me sustentauit dextera tua.

Ipsi uero perdere quæsierunt animam meam, in-

troibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes uulpium erunt.

Rex *uero lætabitur in* Deo, *laudabuntur omnes qui iurant per eum, quia obstruetur os loquentium iniqua.*

EXPLANATIO.

Desideravit te caro mea] Ex hoc intelligi *potest, res incommodæ atque asperæ quàm sint hominibus pijs commodæ, ac salutares: siquidem caro, quæ suapte natura est spiritus aduersaria, & à colendo* Deo *semper deterrere solet, assiduis calamitatibus fracta, & debilitata cum spiritu pacem facit, & una cum illo* Deum *cupide quærit, propterea quòd extra ipsum non habet, ubi possit acquiescere.*

Sic in sanctuario] Id *est, quanquam in hac uasta solitudine uitam ago, tamen quasi in templo tuo forem, & sacrificijs interessem, sic contemplor sanctissimum numen tuum, atque oculis animi cerno fortitudinem tuam, & gloriam tuam. uidetur autem arcam fœderis significare: his enim nominibus illa uulgo celebrabatur, quòd* Deus *ex eo loco oracula edere, atque uim, & numen suum insigniter ostendere soleret.* Hinc Asaphus *in psalmo* LXXVIII, *cum dicere uellet, hanc arcam permissu* Dei *in potestatem hostium uenisse, dicit, illum fortitudinem suam, & suam gloriam in manus inimici tradidisse. quin etiam uxor* Phineæ *sacerdotis hanc calamitatem deflens in libro primo* Regum *ait, gloriam* Domini *ab* Israele *translatam esse ad* Palæstinos. *licet*

hæc, quæ diximus, uera sint, tamen cum uir sanctus ait, se perinde, quasi in templo esset, contemplari gloriam Dei, *& uim eius salutarem, hoc intelligit in primis, quanquam longe abest à solenni cœtu piorum pulsus à* Rege *in desertas, & incultas solitudines, non tamen eam rem impedire, quo minus suauissima uoluptate potiatur, & pietatem suam alat potentia, & misericordia* Dei *contéplanda: quæ duæ res in maximis calamitatibus potissimum elucét, dum uir pius undique premitur, sed non opprimitur; cadens robustior surgit; in luctu, & mœrore gaudio triumphat; egentissimus est, & omnia possidet; quotidie in media morte uersatur, & tamen uiget, ac floret, quæ cum geruntur, ille bonitatem* Dei, *& uim eius præpotentem non cogitatione modo comprehendit, sed etiam, ut ita dicam, manibus attrectat, atque ex ea re admirabilis quædam in animo ipsius exardescit amoris magnitudo aduersus clemétissimum numen: ut non male sentire uideantur, qui affirmant,* Deum *in rebus aduersis amabiliorem existere quàm in prosperis. quod ita esse,* Dauid *quoque in maximis periculis uersans suo testimonio comprobat, cum subiungit, misericordiam* Dei *uita ipsa optabiliorem esse. quæ uerba ex animo dicere non potest, nisi expertus: experiundum autem est potissimum in ipsa calamitate.*

Tanquam adipe] Significat *contemplationem diuinæ bonitatis esse salutarem, & delicatissimum pastum animorum.*

Rex uero] De *se loquitur, quem* Deus

Regem constituerat.

Omnes qui iurant] *Solebant Hebræi iurare per salutem regis: Saule autem incolumi nemo ausus fuisset per salutem Dauidis iurare.*

ARGVMENTVM PSAL. LXIIII.

Inuehitur in aduersarios suos, homines maledicos, & insidiosos, quos prædicit scelerum pœnas persoluturos.

Victori, psalmus Dauid LXIIII.

Exaudi Deus orationem meam, cum deprecor, à timore inimici eripe animam meam.

Protege me à consilio malignantium, à multitudine operantium iniquitatem:

Quia exacuerunt ut gladium linguas suas, tetenderunt sagittam suam uerbũ amarum, ut sagittent in occultis immaculatum.

Subito sagittabunt eum, & non timebunt, firmauerunt sibi sermonem nequam.

Narrauerunt, ut absconderent laqueos, dixerũt, quis uidebit eos?

Scrutati sunt iniquitates, perfecerunt ea, quæ scrutati sunt,

Etiam intimum cuiusque, & cor profundum, & sagittabit eos Deus

Sagitta repentina, extabunt plagæ eorum, & impingere se ipsos lingua facient.

Commouebuntur omnes respicientes eos, & timebit omnis homo.

Et annuntiabunt opera Dei, & facta eius intelligent.

Lætabitur iustus in Domino, & sperabit in eo, & gloriabuntur omnes recti corde.

EXPLANATIO.

Tetenderunt sagittam] Comparat eorum uerba sagittis.

Firmauerunt sibi sermonē nequam] Id est, decreuerunt omnino nefarium facinus facere, de quo inter se consultarunt.

Scrutati sunt iniquitates] Id est, uestigant uarias nocendi uias, & artes.

Etiam intimum cuiusque, & cor profundum] Etiam intimos animorum sensus scrutantur, adeo sunt callidi, & malitiosi.

Et impingere se ipsos] Id est, perniciem ipsi sibi petulantissima lingua comparabunt.

Cōmouebuntur omnes] Prædicit, Deum ea exempla editurum in suos aduersarios, ut cæteros omnes à maleficio sit deterriturus.

Et facta eius intelligent] Intelligent inquam, hæc non casu, & fortuito euenire, neque consilio, atque opera hominum geri, sed prouidentiam Dei esse, quæ afflictis, & uiolenter oppressis auxilium ferat, atque homines importunos, & nefarios, perinde ut meretur eorū improbitas, ulciscatur. qui uero hæc sibi persuasit, à pietate alienus esse nō potest.

Lætabitur iustus] Homines pij hæc, quæ dicta sunt, considerantes, lætitia exultabunt, & spē suam, quam in Deo repositam habent, summopere confirmabunt, & gloriabuntur de tutela ipsius omnes recti corde, id est, quicunque animo puro, & simplici iustitiam, & pietatem colunt.

ARGVMENTVM PSAL. LXV.

Gentem Hebræam, quæ apud Babylonios exulabat, inducit loquentem, & reditum suum ab exilio, tum etiam omnium gentium cōuersionem ad uerum Dei cultum uaticinantem.

Victori psalmus & canticum Dauid LXV.

Te manet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur uotum,

Qui exaudis orationem, ad te omnis caro ueniet.

Verba iniquitatum præualuerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis.

Beatus quem elegisti, & assumpsisti, habitabit in atrijs tuis,

Replebitur bonis domus tuæ, & sancti templi tui, mirabilia in iustitia

Annues nobis Deus saluator noster, spes omnium finium terræ, & maris longinqui.

Stabiliens montes in uirtute tua, accinctus potentia, cōpescens fremitum maris, sonū fluctuum eius,

Et tumultum populorum, & timebunt qui habi-

tant in extremis à signis tuis, egressus matutini, & uesperæ laudantes facies.

Visitasti terram, & irrigasti eam, plurimum locupletasti eam.

Flumen Dei repletum est aquis, paras frumentum illis, quoniam ita præparas eam.

Sulcos eius inebria, demitte (pluuiã) in liras eius, imbribus liquefac eam, germini eius benedic.

Coronabis annum benignitate tua, & uestigia tua stillabunt pinguedinem,

Stillabunt inhabitacula deserti, & exultatione colles accingentur,

Vestientur gregibus campi, & ualles operientur frumento, iubilabunt, atque hymnum dicent.

EXPLANATIO.

Te manet hymnus Deus in Sion] *Nullo enim loco præterquã Hierosolymis fas erat templum ædificare, aut sacrificium facere. sed hic locus ecclesiam* CHRISTI *significabat, extra quam neque Deus rite coli, neque ullum uotum reddi potest, quod ipsi gratum, acceptumq; sit.*

Qui exaudis] *Quoniam te benignissimũ præbes supplicibus tuis, omnes mortales relicta superstitione ad te confugient. id autem perfectum est, posteaquam filius Dei humanum corpus assumpsit.*

Verba iniquitatum præualuerunt super nos] *Magna certe peccata commiseramus, & ob eam causam in has calamitates incidimus, sed tu pro tua incredibili misericordia nobis omnia delicta cõdonabis, &*

populum tuum ab exilio reduces in patriam. Verbum apud Hebræos pro re ipsa usurpari, sæpe iam dictum est.

Beatus quem elegisti] O fortunatam gentem Hebræam, quam ex omnibus nationibus selegisti, tuamq; appellari uoluisti. Nos certe domum reuertemur, & in atrijs sanctissimi templi tui maximam uitæ partem consumemus: sed in primis beati, quos Deus iam inde ab ipsa æternitate elegit ex innumerabili mortalium multitudine, & sibi filios adoptauit. scilicet illos in cœlesti, & sempiterna domo Dei talia, & tanta bona manent, ut ea neque aspectu oculorum comprehendi, neque auribus percipi, neque ulla cogitatione queant adumbrari. quin etiam ipsa pioru̅ ecclesia adhuc in terris manens Dei domus est, & illa quidem bonis præstantissimis referta, qualis est uera, germanáq; iustitia, tranquillitas conscientiæ, lætitia sancta, spes certa uitæ sempiternæ, & cætera dona, & fructus Spiritus sancti, quorum sæpe mentionem facit diuus Paulus in suis epistolis.

Mirabilia in iustitia annues nobis] Significare uidetur ea, quæ gesturus erat Deus pro salute, & incolumitate gentis suæ: de quibus rebus gestis etiam meminit in psalmo sequenti. Sed in primis admirabilia sunt ea, quæ Deus ijs concedit, quos suæ iustitiæ participes facit, atque in domum suam recipit, quæ est ecclesia CHRISTI.

Stabiliens montes] Hæ sunt allegoriæ, quibus elegantissime describit prouidentiam Dei, ex qua pendet omnis auctoritas, & potestas principum, &

tranquillitas pacis, sed ego facile crediderim, has omnes esse uaticinationes ad mysteria CHRISTI *pertinentes. Hæc si ita sint, montes significabunt Apostolorum inuictam animi magnitudinem, & constantiam in euangelio diuulgando, sonitum uero maris, & tumultum populorum intelligemus esse coniurationem contra ipsos à cunctis nationibus factam, quæ tandem magnitudine prodigiorum commotæ, & diuino spiritu afflatæ depositis odijs religioni sanctæ adhæserunt. Hæc profectò satis apertè significare uidetur uersiculus sequens, cum enim uir sanctus ait,* Egressus *matutini, & uesperæ laudantes facies, hoc intelligit, omnes nationes uerum* Deum *pie, sanctéq; ueneraturas, id quod* Apostolorum *opera, & studio perfectum est, quibus hoc præstantissimum munus à* Deo *assignatum erat. cum autem partes orientis, & occidentis dicere uellet, dixit egressus auroræ, & uesperæ, quòd ex altera parte dies, ex altera nox oriatur.*

Visitasti *terram*] Prædicat *benignitatem* Dei, *qui res ad uictum, & cultum necessarias large, & prolixe suppeditet mortalibus.* Sed Origenes, *&* Eusebius Cæsariēsis, *hæc omnia de terra* Iudæa *scripta esse, confirmant, quam* Deus *post reditum* Hebræorum *ex* Babylone *uberrimam, maximéq; fœcundam reddiderit, ut unà cum libertate recuperata omnium rerum copia abundarent.*

Flumen Dei] Sic *appellat* Iordanem, *ut sentit* Origenes, *&* Eusebius Cæsariensis, *quanquam sic uocare potest omnia flumina terræ* Iudeæ, *quæ* Deo *consecrata erat.*

Quoniam ita præparas eam] *Id est, quando terram ita irrigas, & fertilem reddis.*

Coronabis annum] *Id est, omni genere frugum illum ornabis, & quacunque incedes, fertilitatem in agros instillabunt pedes tui. Simile est illud Virgilij, Implentur uallesq; cauæ, saltusq; profundi & quacunque Deus circum caput egit honestum.*

Exultatione colles accingentur] *Id est, gaudebunt omnium fructuum copia exornati. sed ut cæteras partes huius hymni, ita extremam hanc ego arbitror mysterijs* CHRISTI *aptissime conuenire, siquidem terræ fœcunditas, quam uates sanctissimus tam eleganter, & copiose describit, significat ubertatem uirtutum omnium, quibus humanum genus abundauit, postea quàm misericordiæ parens unigenam filium suum è cœlo demisit in terras, illasq; imbribus, & salutari flumine sui spiritus irrigauit, optatissimo tempore euangelij, quod tempus etiam* CHRISTVS *apud Esaiam annum diuinæ benignitatis appellat. Tunc animi mortalium, qui steriles, incultiq; squalebant, accepto semine euangelij redditi sunt uberrimi, maximéq; feraces, & pulcherrimos pietatis fructus ediderunt, tunc maxima luporum uis in oues cõmutata est, séq;* IESV CHRISTO *custodiendam, & pascendam credidit, tunc omnia plausu, gratulatione, & laudibus Dei personarunt.*

ARGVMENTVM PSAL. LXVI.

Inducit etiam hoc hymno gẽtem Hebræam loquen

tem, & gratulantem, se longa illa seruitute Babylonica liberatam esse.

Victori Canticum Psalmi LXVI.

Iubilate Deo omnis terra, psalmum dicite gloriæ nominis eius, date gloriam laudi eius.

Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua Domine, in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo,

Venite, & uidete opera Dei, terribilis in consilijs super filios hominum,

Qui conuertit mare in aridam, in flumine transierunt pede, ibi lætati sumus in ipso.

Qui dominatur in uirtute sua in æternum, oculi eius super gentes respiciunt, rebelles ne exaltentur in semet ipsis

Benedicite gentes Deum nostrum, & auditam facite uocem laudis eius,

Qui posuit animam nostram ad uitam, & non dedit in commotionem pedes nostros.

Quoniam probasti nos Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationem in lumbis nostris, imposuisti homines super capita nostra.

Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.

Introibo in domum tuam in holocaustis, reddam tibi uota mea, quæ distinxerunt labia mea.

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis.

Venite, audite, & narrabo uobis omnes, qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.

Ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub lingua mea.

Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

Certe exaudiuit Deus, & attendit uoci deprecationis meæ.

Benedictus Deus, qui non amouit orationem meã, & misericordiam suam à me.

EXPLANATIO.

In multitudine uirtutis] Hunc uersiculum interpretati sumus in explanatione Psalmi XVIII.

Venite, & uidete] Hortantur uniuersos mortales ad considerandа mirabilia facinora, quæ Deus effecit pro salute, ac incolumitate gẽtis Hebrææ, altius autem repetunt usque à rebus gestis ductũ, & imperio Mosis. Nimirum harum rerum consideratiõ diligens, & cum fide coniuncta, incredibile dictu est, quantum animos excitet ad cultum, & uenerationem Dei, hic enim effigiem diuinæ benignitatis in pios, & seueritatis in improbos, tanquam in tabula, pulcherrime expressam, & politam cernimus.

Rebelles ne exaltentur] Qui deficiunt à Deo, eiusq; imperium repudiant, ne animos in altũ

tollant, tanquam id impune sint laturi, quamuis ad tempus florere uideantur.

Benedicite gentes Deum *nostrum*] *Hortantur non solum Hebræos, sed etiam cæteras nationes ad canendas laudes ueri* Dei, *atque illis narrant beneficia sibi ab ipso tributa, in quo affectum exprimunt animi grati, & pij, qui nihil æque cupit, atque misericordiam, & bonitatem* Dei *uniuersis mortalibus notissimam esse, ut unus omnium in colendo, & uenerando illo consensus existat.*

Et *non dedit in cõmotionem*] Id *est, nos in maximis periculis, & calamitatibus saluos, & incolumes conseruauit, neque passus est, animos nostros à pietate deficere.*

Igne nos examinasti sicut examinatur argentũ] Exemplo *suo docent, quid homines pietatis amantes de suis calamitatibus sentire debeant, nempe hoc, illas sibi consilio, & numine diuino accidere, ut quemadmodum aurum, atque argentum igne purgatur, ita illorum animi puriores fiant rebus aduersis, his enim rebus tanquam facibus & amor nostri, rerumq; fragilium, & caducarum exuritur, & studia pietatis, ac innocentiæ mirabiliter accenduntur.* At *impiorum, quos* Deus *æterna morte multare constituit, longe dissimilis est ratio, non enim istorum labes, & uitia excoquit erumna, sed auget potius, & cumulat, illaq; crescente simul animorum crescit impietas. sic uno, eodemq; igne lutum durescere uidemus, ceramq; liquescere.*

Po*suisti tribulationem in lumbis nostris*]

Cathenas significat, ut paraphrasis chaldæa interpretatur.

Et exaltaui sub lingua mea] Id est, *ipsum laudibus extuli. Monet autem exemplo suo, laudationem bonitatis diuinæ cum ipsius inuocatione coniungendam esse, ea enim res mirandum in modum fiduciam corroborat, atque animum inuocantis ad spem erigit impetrandi omnia, quæ postulat, eaq; spes minime fallit, animus enim sic affectus nullam à Deo accipere repulsam potest. Hæc omnia uno uersiculo complexus est Dauid in psalmo XVIII, cum ait, laudans inuocaui Dominum, & ab inimicis meis saluus fui.*

Iniquitatem si aspexi] Quando (inquit) *Deum precabar, si quod scelus animo conceptum habuissem, profecto illum non exorassem, neque id mirum, ut enim Deum exores, necesse est ipsum confidenter ores, quod efficere non potes, si tibi alicuius sceleris, aut flagitij conscius sis.*

Qui non amouit orationem meam] Id est, *qui non repudiauit meas preces, sed misericordiã adhibuit in calamitate mea.*

ARGVMENTVM PSAL. LXVII.

Orat Deum, ut Hebræis, & cæteris gentibus salutem, & cognitionem sui impertiatur, idq; illum effecturum, prædicit.

Victori in Neginoth. Psalmus, & Canticum.
Psalmus LXVII.

Deus misereatur nostri, & benedicat nobis, illuminet uultum suum super nos,

Vt cognoscatur in terra uia tua, in omnibus gentibus salutare tuum.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.

Lætentur, & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes; terra dabit fructum suum.

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.

Hic hymnus maxime insignis est, propterea quòd magna breuitate maxima mysteria complectitur. itaque mihi uisum est faciendum, ut ipsum totum ea interpretandi ratione explanarem, quam Græci paraphrasim uocant.

Deus misereatur nostri, & benigne faciat nobis, respiciat ille placidis oculis calamitates nostras, & splendidissima luce sui uultus omnium errorum tenebras pellat ex animis. Misericordiæ parens mitte de cœlo unigenam filium tuum, ut nota fiat omnibus in terris uia, quæ ducit ad sempiternam domum tuam: fac, uniuersæ gentes cognoscant, & uenerentur CHRISTVM *tuum, per quem miseris morta-*

libus salutem, & beatam uitam donare promisisti. Immortales tibi gratias agant populi omnes, omnes populi sanctissimo numini tuo perpetuos hymnos canant, lætentur, & gaudio exultent uniuersæ gentes, quoniã preces miserorum benignus exaudis. Tu Domine populos omnes tuo salutari spiritu amantissime gubernabis, tu nationes uage disiectas, & turbulentis erroribus implicitas ad ueritatis uiam reuocabis, tu filium tuum mortalibus ad uitam sempiternam ducẽ fidissimum dabis. Immortales tibi gratias agant populi omnes, omnes populi sanctissimo numini tuo perpetuos hymnos canant. scilicet tempus ueniet, cum terra, quæ multa secula sterilis, incultáq; manserat, cœlestes agricolas habebit, & suscepto semine euangelij fœcundissima fiet, pulcherrimosq; omnium uirtutum fructus feret. Deus pater benigne faciat nobis filium mittens, Deus filius benigne faciat nobis patrem reconcilians, Deus Spiritus sanctus benigne faciat nobis patrem filiumq; demonstrans. Vtinam et Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, unum Deum indiuidue partitum, diuiduéq; coniunctum omnes terrarum fines pie, sanctéq; uenerentur, & colant.

ARGVMENTVM PSAL. LXVIII.

Videtur hunc pulcherrimum hymnum cecinisse, cum Syras, & Idumæos, & Ammonitas bello superasset. Inducit autem populum prædicantem uerbis magnificentissimis potentiam Dei, & benignitatem eius erga se.

Victori, Dauid Psalmus Cantici LXVIII.

Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum, à facie eius.

Sicut dispellitur fumus, ita dispellat eos. sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

Et iusti lætentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia.

Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius, extollite eum supremo cœlo insidentem, Iah nomen illi.

Exultate in conspectu eius patris orphanorum, & iudicis uiduarum.

Deus in loco sancto suo, Deus qui inhabitare facit solitarios in familia.

Qui educit uinctos in compedibus, rebelles autem habitabunt terram uastam.

Deus cum egredereris in cõspectu populi tui, cum pertransires in deserto,

Terra mota est, etiam cœli distillauerunt à facie Dei, ipse Sinai à facie Dei, Dei Israelis.

Pluuiam uoluntariam eleuasti Deus super hæreditatem tuam, & eam laborantem recreasti.

Animalia tua habitabunt in ea, parasti in bonitate tua pauperi Deus.

Dominus dedit sermonem laudatricibus exercitus magni.

Reges exercituum fugerunt, fugerunt, & familia domus diuisit spolia.

Si dormiatis inter ollas, pennæ columbæ deargentatæ, & alæ eius in pallore auri.

Cum dispergeret omnipotens reges propter eam, dealbabatur ueluti nix in Zalmon. Mons Dei, *mons Basan,*

Mons *excelsus, mons Basan, ut quid exilitis montes excelsi*

Aduer*sus montem, in quo beneplacitum est* Deo *habitare? etenim* Dominus *habitabit in æternum,*

Currus Dei *uiginti millia, multa millia angelorum,* Dominus *in eis (sicut) in Sina, & in sanctuario.*

A*scendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus,*

Et *etiam rebelles, propterea quòd inhabitat* Domi*nus* Deus.

Benedi*ctus* Dominus *quotidie, oneret nos beneficijs suis* Deus *salutarium nostrorum.*

Deus *noster* Deus *saluos faciendi, &* Dei Domini *est exitus mortis.*

Vtique Deus *cõfregit capita inimicorum suorum, uerticem capilli perambulantis in delictis suis.*

Dixit Dominus, *ex Basan reducam, reducam de profundis maris,*

Vt *intingatur pes tuus in sanguine, lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso,*

Viderunt *incessus tuos* Deus, *incessus* Dei *mei, regis mei, qui est in sanctuario.*

Præcedunt *cantores, sequuntur psallentes in medio iuuencularum tympanistriarum.*

In ecclesijs benedicite Deo Domino de fonte Israel.

Ibi ex Beniamin paruulo dominans eis,

Principes Iuda in uestibus suis acu pictis, principes Zabulon, & principes Neptalim.

Mandauit Deus tuus fortitudinem tuam, confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis

Propter templum tuum in Hierusalem. tibi offerent reges munera.

Increpa turbam lanceis armatam, congregationem taurorum inter uitulos populorum, ut supplex ueniat cum fragmentis argenti.

Dissipa gentes, quæ bella uolunt, uenient optimates ex Aegypto, Aethiopia festinabit porrigere manus suas Deo.

Regna terræ cantate Deo, psallite Domino.

Psallite Deo insidenti cœlis cœlorum ab initio.

Ecce dabit uoci suæ uocem fortitudinis, date fortitudinem Deo. super Israel magnificentia eius, & uirtus eius in nubibus.

Terribilis Deus in sanctuarijs suis, Deus Israel ipse dabit uirtutem, & fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus.

EXPLANATIO.

Exurgat.] *Forma huius uocis, & earum, quæ proxime sequuntur, in uersiculis Hebræis tempus futurum indicat. diximus autem alio loco, Dauidem sæpenumero præsentia uerbis tempus futurum significantibus exprimere, id quod perspicuum esse potest uel ex illo uersiculo Psalmi* XXXVI. *Homines*

& iumenta saluabis Domine. *Hoc cum ita sit, mihi maxime probandi uidentur, qui uerterunt ex* Hebræo *ad hunc modum,* Exurgit Deus, *& dissipantur inimici eius, & fugiunt, qui oderunt eum, a facie eius, & quæ sequuntur, eodem modo. Hæ sententiæ sic expressæ longe plus ponderis, & dignitatis habent, & magis conueniunt tum argumento hymni, quo uictoria iam adepta celebratur, tum ipsius hymni procemio, in quo locus communis de prouidentia* Dei *copiose, & splendide tractatur, ut populus intelligat, quicquid domi, militiæq; feliciter administratur, tribuendum esse misericordiæ diuinæ. itaque horum uersiculorum hæc est sententia,* Deum *res humanas non negligere, sed piorum, impiorumq; habere rationem, atque alteros lætitia, & uoluptate, alteros pœnis grauissimis afficere.*

Iah *nomen illi*] Hebræi *dicunt, hoc nomen* Deo *impositum esse ad significandam illius uim, omnium rerum creatricem.*

Exultate *in conspectu*] Prædicauerat *potentiam* Dei *improbos euertentem, nunc prædicat eius benignitatem bonos maximis beneficijs afficientem.*

Deus *in loco*] Deus *in summo quidem cœlo habitat, curat tamen humilia, & res humanas pro infinita bonitate sua administrat.*

Deus *qui inhabitare*] Deus *(inquit) facit, ut qui soli, & sine liberis uitam degebant, habeant domum familia florentem.*

Rebelles *autem habitabunt*] Impij, &

contemptores Dei *tādem pœnas luunt, atque incolunt loca uasta, & sterilia, at pij ducuntur à* Deo *ex locis desertis ad terras fertiles, & amœnas.* Huius rei *exemplum præclarissimum ponit uir sanctus, cum subiungit,* Deus *cum egredereris &c.* Sed *fac, impios, & contemptores* Dei *uel in florentissimis urbibus, atque in maxima rerum omnium affluentia uitam perducere ad extremam senectutem, tamen hæc sententia uerissima est, ut enim uir pius, quocunque loco ætatem agat, in cœlo est, sic impius ubique miser est, & tanquam relegatus in uastam, & desertissimam solitudinem, quæ ipsi omnem uitæ huius fructum auferat.*

Etiam *cœli distillauerunt*] Etiam (inquit) *cœlum ipsum imbribus, & tempestatibus præsentiam* Dei *testatum est, & ipse mons* Sina *tremefactus est.* Hæc *eadem memorant* Delbora, *&* Baracus *in hymno, quem* Deo *cecinerunt cæsis ad internecionem* Cananæorum *copijs.* Domine *(inquiunt) cum exires de* Seir, *& transires per regiones* Edom, *terra mota est, cœliq; ac nubes distillauerunt aquis,* Montes *fluxerunt à facie* Domini, *&* Sinai *à facie* Domini Dei Israel.

Pluuiam *uoluntariam*] Sic *appellat pluuiam tempestiuam, & qualem homines optarent, sed possumus etiam uertere ex* Hebræo, *pluuiam copiosam.* Hæreditatem *uero* Dei *uocat, uel terram ipsam* Iudæam, *uel potius gentem ipsam* Hebræam, *quam* Deus *tanquam agrum hæreditarium excolendum susceperat, & cum sterilis esset, & omnium*

bonorum egens, salutaribus, & foecundis imbribus misericordiæ suæ irrigauit, & fertilem, & bonis omnibus abundantem reddidit.

Animalia tua] *Sic appellat homines pios, & ueri Dei cultores.*

Dominus dedit sermonem] *Huc usque pertinet procemiū hymni, nunc celebrat populus uictoriā Dauidis, Deus (inquit) suppeditauit materiam carminis mulieribus, quæ solent uictorias Ducum choris, & cantibus celebrare. Huius consuetudinis mentio fit in libris Regum, in quibus scriptum est, Mulieres Sauli redeunti è bello obuiam processisse cantantes, Saul occidit mille, Dauid decem millia.*

Si dormiatis inter ollas] *Sæpe iam diximus, linguam Hebræam admodum concisam esse, & orationibus imperfectis abundare: cuiusmodi est uersiculus iste, qui hanc sententiam continet: si tam atri, & sordidi sitis, quàm ij, qui iacent inter ollas fuliginosas, polliceor tamen, uos in posterum forè tā nitidos, & candidos, ut alis columbæ argenteis, & instar auri fulgentibus uos comparare possitis, id est, sic habetote, uos deposito luctu, & mœrore omni posthac lætos, & fortunatos fore. ut enim color ater luctum, & calamitatem, sic albus lætitiam, & res secundas significat.*

Cum contereret omnipotens] *Hæc est altera allegoria similis superiori. Cum (inquit) Deus copias Regum aduersariorum cæderet, ac profligaret, hæreditas ipsius, quæ antea nigra, & mœroris plena erat, candida tanquam nix effecta est, & dolo-*

rem cantu, & lætitia commutauit. Sic explanat hunc locum Abrahamus Esdra. Est autem Zalmon Iudææ mons, quem aiunt ferè perpetuis niuibus albere.

Mons Dei, *mons Basan*] *Laudat urbem Hierosolyma, quam appellat montem Basanem, id est, fertilem, & pinguem, nam Basan regio est uberrima.*

Vt *quid exilitis*] *Quid (inquit) ò Reges bella infertis ciuitati, quam Deus carissimam habet, & sua præsentia tuetur?*

Currus Dei] *Nó desunt nobis currus cœlestes, non desunt acies ipsorum cœlitum, inter quas incedit* Deus *præsentiam suam nobis exhibens, ut eam olim in monte* Sina *exhibuit, & in sacrario suo sancto etiam nunc exhibere solet.*

Ascendisti in altum] Populus *his uerbis appellat* Dauidem, *qui hostium mœnia expugnauerat, & rebelles nationes bello domuerat, & ab ijs præstantissima dona acceperat.* Hæc *autem uictoria illi contigit, propterea quòd* Deus *est custos* Hebrææ *gentis, & in eorum ciuitate domicilium habet.* Sed *hæc* Dauidis *uictoria* CHRISTI *uictoriam significabat, qui de peccato, & morte, &* Diabolo *triumphauit, ac rebelles nationes imperio suo subiecit, propterea diuus* Paulus *in* Epistola *ad* Ephesios *scripta hunc uersiculum ad ipsum refert.*

Et Dei Domini *est exitus mortis*] Id *est,* Deus *est, qui misericordia sua facit, ut homines exeant è ianua mortis, & grauissimis peri-*

culis liberentur.

Verticem capilli] *Id est, confregit caput capillatum eius, qui perseuerabat in peccatis. uidetur autem designare Ducem hostium, uel usus est numero singulari pro numero multitudinis*.

Dixit Dominus ex Basan] *Cum ad bellũ proficisceremur, promisit Dominus, nos tali uictoria potituros, qualem olim reportauimus ex Basane, ubi regem, cui nomen erat Og, cum tota gente deleuimus, qualem item adepti fuimus, cum mare rubrũ pedibus transmitteremus, depresso Pharaone cum innumerabili exercitu: sic denique dixit Dominus, cædam, & trucidabo hostes tuos ò gens mea, ut pedes laues sanguine illorum, & canes tui eodem ipso cruore saturentur*.

Viderunt incessus tuos Deus] *Senserunt hostes uim, & potentiam tuam, ac penè oculis uiderunt te pro nobis propugnantem, & suas uires, opesq; frangentem*.

Præcedunt cantores] *Describit pompam, & triumphum populi uictoris*.

In ecclesijs benedicite] *Hæc sunt uerba cantorum, quibus hortantur populum ad hymnos canendos. In cœtu, & conuentu (inquiunt) sancto dicite hymnos Deo uos, qui prognati estis ex Iacob, & ex semine eius tanquam è fonte manatis. Hac eadem orationis exornatione usus est Esaias, cum ait, Audite domus Iacob, qui uocamini nomine Israel, & de aquis Iudæ existis*.

Ex Beniamin] *Recenset principes tribuum, qui*

qui interfuerunt triumpho. Aderant(inquit)ex tribu Beniamini ij, qui præsunt ei familiæ. appellat autem eam tribum paruulam ob paucitatem hominum, quippe quæ penè funditus deleta fuerat ob scelus Gabaonitarum.

In uestibus suis acu pictis] Diuus Hieronymus uertit, in purpura sua, sed eadem est sententia. Non nulli ex recentioribus uertunt hoc modo, principes Iuda lapis eorum, id est uis & robur.

Mandauit Deus tuus] Deus(inquiunt)ô Israel suppeditauit tibi robur, quo hostes superasti.

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis propter templum tuum in Hierusalem] Sic etiam uertit ex Hebræo hunc locum Symmachus. perge(inquiunt)nos tueri, & tuis præstantissimis beneficijs ornare propter sanctissimum templum tuum, quod est Hierosolymis, hinc enim religio, & purissimus cultus numinis tui propagabitur, & reges externi magnificentissima dona tibi afferent.

Congregationem taurorum inter uitulos populorum] Tauros appellare uidetur eos, qui opibus, & potentia excellebant inter hostium principes, & duces, quos uitulos populorum uocat. De hac orationis exornatione dictum est in explanatione psalmi XXII.

Venient legati] Prædicit, omnes nationes cultum, & cognitionem ueri Dei esse accepturas.

Ecce dabit uoci suæ uocem uirtutis] Alij existimant hanc sententiam generalem esse, ut sensus

ut, Deum tribuere uerbis suis uim, & pondus, ut uoci eius illico omnia obediat. Hoc si ita sit, positum est hoc loco, ut etiam multis alijs, uerbū futuri temporis pro uerbo temporis instantis. Alij hanc uocem interpretantur esse uocem euangelij, quam uaticinetur summam uim habituram ad mouendos animos mortalium. Hæc sententia satis apte huic loco conuenire uidetur, in quo uates sanctus prædicit, omnes nationes relictis falsis Dijs religioni sanctæ adhæsuras. hoc autem ui euangelij perfectum esse, nemo est qui nesciat: quam uim nisi Deus illi tribuisset, inanis sine dubio fuisset omnis Apostolorum labor.

Date fortitudinem Deo] *Id est, agnoscite, & prædicate, omnem uim, robur, atque efficacitatem ita Dei propriam esse, ut omnia, quæcunque in uniuersa rerum natura uigent, ac pollent, illico in nihilum interitura sint, nisi continenter illis ex augustissimo ipsius numine tanquam ex perenni, uberrimoq; fonte omnis existendi, permanendi, ac efficiendi uis munifice, prolixe, large suppeditetur.*

Super Israel magnificentia eius] *Id est, in gente hebræa elucet in primis gloria, & maiestas ipsius, eiusq; potentia terra, cœloq; uiget, ac omnia moderatur.*

ARGVMENTVM PSAL. LXIX.

Inducit loquentes homines sanctos, qui uastatis, & direptis Hierosolymis in seruitutem à Babylonijs abducti fuerant, & in magnis calamitatibus uersabātur.

sed non nulla inseruntur, quæ ad anagogen relata pertinent ad Dominum nostrum IESVM CHRISTVM.

Victori pro lilijs, David *Psalmus* LXIX.

Saluum me fac Deus, *quoniam intrauerūt aquæ usque ad animam meam.*

Infixus sum in limo profundi, & non est subsistentia.

Veni in profunda aquarum, & tempestas demersit me.

Laboraui clamans, raucæ factæ sunt uoces meæ, defecerunt oculi mei expectantes Deum *meum.*

Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

Inualuerunt, qui persequuntur me inimici mei iniuste. quæ non rapui, tunc exoluebam.

Deus *tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita.*

Ne *erubescant in me, qui expectant te* Domine, Domine *exercituum.*

Ne *confundantur in me, qui quærunt te* Deus *Israel.*

Quoniam *propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam.*

Extraneus *factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ,*

Quoniam Zelus *domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.*

Et fleui, in ieiunio (afflixi) animam meam, & factum est in opprobrium mihi,

Et posui uestimentum meum saccum, & factus sum illis in parabolam.

Aduersum me loquebantur, qui sedebant in porta, & in me psallebant, qui bibebant uinum.

Ego uero orationem meam ad te Domine, tempus beneplaciti Deus.

In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me in ueritate salutis tuæ.

Eripe me de luto, ut non infigar, libera me ab ijs, qui oderunt me, & de profundis aquarum.

Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque claudat super me puteus os suum.

Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua, secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me,

Et ne auertas faciem tuam à seruo tuo, quoniam tribulor, uelociter exaudi me,

Appropinqua animæ meæ, & libera eam, propter inimicos meos eripe me.

Tu scis improperium meũ, & confusionem meam, & ignominiam meam,

In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improperium contriuit cor meum, & mœrore confectus sum.

Et expectaui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni.

Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea po=

tauerunt me aceto.

Fiat mensa eorum corám ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum.

Obscurentur oculi eorum, ne uideant, & dorsum eorum semper incurua.

Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos.

Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet:

Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, & de dolore uulneratorum tuorum locuti sunt.

Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam.

Deleantur de libro uiuentium, & cum iustis non scribantur.

Ego sum pauper, & dolens, salus tua Deus protegat me.

Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude.

Et placebit Deo super bouem, & uitulum cornua producentem & ungulas.

Videant pauperes, & lætentur. quærite Deum, & uiuet anima uestra,

Quoniam exaudiuit pauperes Dominus, & uinctos suos non despexit.

Laudent illum cœli, & terra, mare, & omnia reptilia in eis,

Quoniam Deus saluum faciet Sion, & ædificabit ciuitates Iudæ,

Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eá,

Et semen seruorum eius possidebit eam, & qui diligunt nomen eius, habitabunt in ea.

EXPLANATIO.

Saluum me fac Deus.] Explanatores Latini IESVM CHRISTVM, Græci gentem Hebræam in his uersibus loqui existimant, neque tamen hæc opinio Græcorum impedit, quo minus aliquæ sententiæ ad ipsum CHRISTVM commodissime referantur, nam & illud Oseæ, Ex Aegypto uocaui filium meum, de gentis Hebrææ liberatione dictum est, quod tamen diuus Matthæus ad CHRISTVM uerissime transfert, usus ea interpretandi ratione, quá theologi Græci ἀναγωγὴν uocant, cum scilicet apertum orationis argumentum ad sententias interiores sanctioresq; traducitur. Hæc hominibus pijs nequaquam absurda uideri solent, quippe qui didicerint ex diuo Paulo, omnia, quæ Hebræis accidebant, rerum futurarũ umbras, & imagines extitisse, corpus autem esse CHRISTI, cuius mysteria sub talium imaginum integumentis occultata sunt, ut ab ipsorum aspectu oculi profanæ multitudinis arcerentur: itaque illa hanc reconditam interpretandi rationem rem planè commentitiam, & maxime ridiculam putat, nos uero unà cum CHRISTO gratias agimus Deo, qui homines arrogantes, atque inani opinione sapientiæ inflatos, de suis mysterijs, in quibus uera sapientia sita est, cælatos esse uoluerit, eáq; cum hominibus idiotis, & maxime contemptis liberalissime communicarit.

Intrauerũt aquæ) Sæpe iam diximus, aquas in literis sanctis aliquando significare pericula, & calamitates.

Non est subsistentia] Id est, non possum pedibus consistere. de hac allegoria dictum est in explanatione Psalmi XL.

Defecerunt oculi mei] Iam (inquit) oculi mei nimia lassitudine defecerunt, dũ assidue cœlum suspiciunt expectantes, ut Deus meus opem mihi ferat. Itaque proponitur nobis præclarum ueræ pietatis exemplum, quæ neque spem abijcit, neque ab orandi studio deterretur, licet aures Dei à precibus abhorrere uideantur.

Quæ non rapui, tunc exoluebam] Id est, eorum maleficiorum pœnas dabam, quæ non admiseram. Hoc nemo mortalium tam uere de se ipso affirmare potuit, quàm IESVS CHRISTVS, qui, cum ab omni macula peccati purissimus esset, tanquam insignis aliquis latro in crucem sublatus est, atque omnium delictorum, & scelerum, quæ humanum genus commiserat, acerbissimas pœnas ipse persoluit.

Deus tu scis] Accusant me stultitiæ, & improbitatis, at tu nosti Domine, num quicquam aut stulte, aut improbe admiserim.

Ne erubescant] Ne quæso Domine permittite, ut qui confidunt præsidio tuo, cadant animis, dũ cernunt, me causa nominis tui tanta mala perpeti, nec proficere quicquam auxilium tuum implorando.

Extraneus factus sum] Multi enim ex ca-

ptiuis abducti reliquerant domi parentes, & fratres, & ab ijs diu abfuerant. uel significat, etiam suos fratres germanos animo abalienato esse, qui omni genere officij calamitatem, & mœrorem fratris leuare debuerant.

Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me] Id est, non minus, immo uero magis tangunt me probra, quibus te insectantur, quàm si mihi maledicerent, quippe cum & pietatem uiolent, & certam sibi perniciem ea re comparent. Hunc totum uersiculum Apostoli meritissimo sub persona CHRISTI prolatum esse indicarunt, nemo enim alius unquam tanto studio defendendæ, ac propagandæ religionis inflammatus fuit, nemo æque mortalium peccata miseratus est, nemo denique præter ipsum illa omnia tanquam sua & agnouit, & proprio sanguine luit.

Aduersum me loquebantur] Id est, maledicebant mihi in locis publicis, & celebribus, cuiusmodi erát apud ueteres urbium portæ, ad quas coueniebant ciues, & iudicia agitabantur, ut alio loco dictũ fuit.

Et in me psallebant, qui bibebant uinum] Id est, in suis compotationibus carmina in meum dedecus facta canebant. simile est illud Hieremiæ, Factus sum in derisum omni populo, canticum eorum tota die.

Ego uero orationem meam] Id est, cum illi tam acerbe me uexarent, ego auxilium tuum ássiduis precibus implorabam. Hoc est unicum perfugium, & portus homini pio rerum aduersarum tem

pestate iactato.

Tempus beneplaciti Deus] *Clarius uertit Symmachus hoc modo, tempus reconciliationis Deus, satis (inquiunt) pœnarum dedimus, iam tempus est, ut nos in gratiam recipias, & tantis calamitatibus li beres.*

Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto] *Queruntur homines sancti, se, cum egerent consolatione, non modo non recreatos, & leuatos mœrore, sed etiam magis exagitatos fuisse, ut si quis fame, sitiq; laboranti fel, acetumq; præberet. sed Dominus noster* IESVS CHRISTVS *non solum contumelijs, & maledictis iactatus est, cum afflicto, & mœrenti consolatio adhibenda foret, sed etiam, cum suspensus in pa tibulo sitiret, acetum pro uino gustare coactus est, itaque huius uersiculi uerba ipsi conueniunt in primis.*

Fiat mensa eorum] *Id est, unde lætitiam, & iucunditatem sibi quærunt, ibi laqueum mortis inueniant, & qualem mensam mihi obtulerunt, talem habeant ipsi. sed hæc cum dicitur contra impios, atque hostes Dei, piorumq; omnium, in primis conue niunt in aduersarios* CHRISTI, *quibus mensa diuinorum uoluminum, & salutaria quæq; se uertunt in pestiferum uenenum, perinde ut eorum mere tur impietas. Itaque diuus Paulus de Iudæorum mise ria, & excæcatione scribens, hos uersiculos in ea re testes citat.*

Obscurentur oculi eorum] *Oculos mentis*

significat, dorsi autem incuruatio significat seruitutis onus.

Quoniam *quem tu percussisti*] Id est, *quam gentem tu pro peccatis suis afflixisti, eam gentem isti crudeliter persecuti sunt, & calamitatem calamitati addiderunt.*

Et *de dolore uulneratorum*] Id est, *consultarunt de iis affligendis, quos tu uulneraueras. uel intelligit, impios de calamitatibus piorum iucunde narrare solitos.*

Laudabo nomen Dei] Nunc *prædicit,* He*bræos seruitute* Chaldæorum *liberatum iri.*

Et *ædificabit ciuitates* Iudæ] Q*uas hostes euerterant. sed hæc omnia in primis uera euaserunt, cum* Deus CHRISTO *ab inferis excitato mortalium animos miserrima seruitute oppressos per euangelium redimeret, atque omnibus terrarum oris concilia, cœtusq; hominum arctissimo religionis uinculo sociaret, qui cœtus aptissime ciuitates* Iudæ, *id est, laudationis, & confessionis nominantur, quando ueri* Christiani *soli ex omnibus hominibus* Deũ *uere laudant, & confitentur, id est, pie, sanctéq; ueneran tur, & colunt. Cur autem cœlum, & terra, & mare, & reliquæ mundi partes lætari debeant, &* Deum *laudibus extollere* CHRISTO *regnum ineunte, & humanum genus in libertatem uendicante, infra* Deo *fauente explicabimus.*

ARGVMENTVM PSAL. LXX.

In maximo periculo uerſans implorat auxilium Dei aduerſus inimicos.

Victori, Dauid ad recordandum Pſal. LXX.

Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina.

Confundantur, & ignominia afficiantur, qui quærunt animam meam.

Conuertantur retrorſum, & erubeſcant, qui uolunt mihi mala.

Conuertantur propter confuſionem ſuam, qui dicunt mihi Euge Euge.

Exultent, & lætentur in te omnes, qui quærunt te, & dicant ſemper, magnificetur Dominus, qui diligunt ſalutare tuum.

Ego uero egenus, & pauper ſum, Deus feſtina ad me.

Adiutor meus, & liberator meus es tu, Domine ne moreris.

EXPLANATIO.

Conuertantur propter confuſionem ſuam] *Id eſt, qui mihi inſultant dicentes, Euge, Euge, conuertantur in fugam, & hæc ſit merces ignominiæ, qua conantur innocentes afficere.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXI.

Etiam hoc pulcherrimo hymno implorat auxilium Dei, & eius erga se misericordiam prædicat.

Psalmus LXXI.

In te Domine speraui, ne confundar in æternum, in iustitia tua libera me, & eripe me.

Inclina ad me aurem tuam, & salua me.

Esto mihi in petram fortitudinis, ad quam confugiam iugiter. mandasti, ut saluum me faceres,

Quoniam petra mea, & arx mea es tu.

Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis, & uiolenti:

Quoniam tu es expectatio mea Domine, Domine spes mea à iuuentute mea.

A te sustentatus sum ex utero, de uentre matris meæ tu eduxisti me.

De te laus mea semper. tanquam prodigium factus sum multis, & tu fiducia mea fortis.

Repleatur os meum laude tua, tota die gloria tua.

Ne proijcias me in tempore senectutis, cum defecerit uirtus mea, ne derelinquas me:

Quia locuti sunt inimici mei de me, & qui obseruant animam meam, consilium fecerunt simul,

Dicentes, Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite eum, quia non est, qui eripiat.

Deus ne elongeris à me, Deus meus in auxilium

meum festina.

Confundantur, & deficiant aduersantes animæ meæ, operiantur confusione, & ignominia, qui quærunt mala mihi.

Ego autem semper sperabo, & adijciam super omnem laudem tuam.

Os meum annuntiabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum.

Quoniam non cognoui numerum, ingrediar in potentia Domini, Domine recordabor iustitiæ tuæ solius.

Deus docuisti me à iuuentute mea, & usque nunc pronuntiabo mirabilia tua,

Et usque in senectam, & canos, Deus ne derelinquas me,

Donec annuntiem brachium tuum generationi (præsenti) & omni, quæ uentura est,

Potentiam tuam, & iustitiam tuam. Deus usque ad altissima, quæ fecisti, magnalia, Deus quis similis tibi?

Qui ostendisti mihi tribulationes multas, & malas, & conuersus uiuificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me.

Multiplicasti magnificentiam meam, & conuersus consolatus es me.

Et ego celebrabo te in uasis psalmi, ueritatem tuam Deus meus, psallam tibi in cithara ô sancte Israel.

Exultabunt labia mea, cum cantauero tibi, & anima mea, quam redemisti.

Sed & lingua mea tota die loquetur iustitiam tuam, cum confusi, & pudore affecti fuerint, qui quærunt mala mihi.

EXPLANATIO.

Ne confundar] *Id est, ne quæso permitte, ut ea spes unquam fallat me, sed pro iustitia, & bonitate tua libera me.*

Esto mihi in petram] *Esto mihi loco arcis munitissimæ, ad quam pateat mihi semper aditus; tibi certe semper curæ fuit salus mea.*

Tanquam prodigium] *Ego quidem ob assiduas calamitates factus sum ueluti portentum hominibus, meq; omnes à te derelictum putant, at ego omnem meam spem in te locatam habeo.*

Repleatur os meum] *Libera me tãdem his periculis, & calamitatibus, ut possim læto, & tranquillo animo tuas laudes celebrare.*

Ne proijcias me] *Ne spolia præsidio tuo senectutem meam imbecillam, qui mihi ab ipsa infantia semper affuisti.*

Qui obseruant animam meam] *Id est, qui uitæ meæ insidiantur.*

Ego autem semper sperabo] *Iactant quidem aduersarij mei, me tuo penitus auxilio destitutum esse, sed nunquam animum meum deterrere poterunt, quo minus confidat infinitæ misericordiæ tuæ.*

Et adijciam super omnem] *Id est, nunquam intermittam cumulare laudibus laudes tuas.*

Quoniam non cognoui numerum.] Sic etiam uertit Symmachus, ut refert Theodoretus. est igitur sensus. Quotidie prædicabo iustitiam, & misericordiam tuam, & beneficia, quæ à te maxima accepi, nunquam intermittam commemorare, tot enim ac tanta sunt, ut eorum numerum ignorem.

Ingrediar in potentia Domini] Quanquam innumerabilia sunt ea beneficia, quæ Deus in me contulit, neque mortalis aliquis potest pro dignitate prædicare iustitiam, & bonitatem eius, tamen ego fretus auxilio ipsius suscipiam hoc negotium celebrandi sanctissimum numen, & cæteris omnibus rebus omissis memor ero Domine tantum iustitiæ tuæ.

Donec annuntiem brachium tuum] Id est, robur ac potentiam tuam.

Deus usque ad altissima] Id est, ò Deus præclara facinora, quæ effecisti, ad cœlum usque pertinent, id est maxima sunt, & maxime admirabilia. Non ignoramus interpretes recentiores aliter hūc locum ex Hebræo conuertisse, sed nos secuti sumus Symmachum, & Aquilam, qui uerba huius uersiculi ita interpretati sunt, & distinxerunt, ut nos emendauimus.

Qui ostendisti mihi] Id est, qui me multis, & illis quidem magnis calamitatibus affecisti, & conuersus ad clementiam perditum, & penè extinctum in lucem reuocasti, & ab infimo loco ad altissimum dignitatis gradum perduxisti. Simile est illud Annæ, Dominus mortificat, & uiuificat, deducit

ad inferos, & reducit. Harum rerum altera nota fit nobis inanitas nostra, altera benignitas Dei. ex illa notitia nobis diffidere, ex hac Deo confidere discimus.

ARGVMENTVM PSAL. LXXII.

Describit magnitudinem, iustitiam, & felicitatem regni Salomonis, sed multa inserit, quæ soli CHRISTO *conueniunt, cuius imperij imago quædam fuit imperium regis istius.*

Salomoni, Psal. LXXII.

Deus iudicia tua regi da', & iustitiam tuam filio regis,

Vt iudicet populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio.

Ferant montes pacem populo, & colles iustitiam.

Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum, & conteret calumniatorem.

Timebunt te cum Sole, & corám luna in generationem, & generationem.

Descendet sicut pluuia in detonsum (pratum) & sicut imbres stillantes super terram.

Florebit in diebus eius iustus, & abundantia pacis, donec auferatur luna.

Et dominabitur á mari usque ad mare, & á flumine usque ad terminos terræ.

Corám illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent.

Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, reges Arabum, & Saba dona adducent.

Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes ser uient ei,

Quia liberabit pauperem clamantem, & pauperem, cui non erat adiutor.

Miserebitur pauperis & inopis, & animas pauperum saluas faciet.

Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum, & pretiosus erit sanguis eorum coràm illo.

Et uiuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & orabunt pro ipso semper, tota die benedicent ei.

Erit pugillus frumenti in terra in summis montiũ (tam frugifer) ut concutiatur uelut Libanus fructus eius, & florebunt de ciuitate sicut herba terræ.

Extabit nomen eius in secula, coràm sole propaga bitur nomen eius,

Et benedicentur in ipso omnes gentes, & magnifi cabunt eum.

Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus,

Et benedictum nomen gloriæ eius in æternum, & replebitur gloria eius omnis terra. fiat, fiat.

Finiunt orationes Dauid filij Iesse.

EXPLANATIO.

Deus iudicia tua] Id est, spiritum tuum illi impartire, ut omnia recte, atque ordine gerat, & iuste, ac sapienter regnum administret. His præ

stantissimis donis, quæ populus optat Salomoni, Deus affecit in primis filium suum, qui natus est in familia Dauidis, nam, ut scriptum est in euangelio Ioannis, & omnem iudicandi potestatem dedit illi, ut omnes honorent filium, sicut honorant patrem: & omnem suam iustitiam ita cum eodem communicauit, ut nemo ex iniusto fieri possit iustus nisi per CHRISTVM.

Ferant montes] *Id est, quemadmodum in magna fertilitate etiam montes, & colles solent frugibus abundare, ita omnia plena sint pacis, & iustitiæ. Quòd si allegorias amplectamur, montes, & colles significabunt reges, & principes.*

Iudicabit pauperes] *Id est, afflictos, & calamitosos subleuabit, ac tuebitur, neque permittet, illos calumnijs iniustorum hominum circunueniri. Hæc cum scriberet uates sanctus, non tam Salomonem, quàm* IESVM CHRISTVM *oculis animi cernebat, qui extitit uindex, & parens nostræ libertatis, & calumniatorem, id est, Diabolum contudit, euertitq;.*

Timebunt te] *Id est, mortales tantis beneficijs à te affecti ò Rex, tandiu numen tuum uenerabuntur, & colent, quandiu sol, & luna luce sua cuncta lustrabunt. Hoc Salomoni conuenire non potest, sed ei, quem ille significat, conuenit, id est,* CHRISTO.

Descendet sicut pluuia] *Id est, similis erit pluuiæ rorantis, & terram sitientem irrigantis, unde manat agrorum fertilitas, & lætitia omnium*

mortalium.

Florebit in diebus eius] Hæc quoque adumbrata fuerunt in regno Salomonis, expressa uero, & perfecta sunt in regno CHRISTI, quam ob causam ipsum literæ sanctæ iustitiam, & pacem mortalium nominare solent. nam quod uates ait, pacē, quæ florebit temporibus huius regis, tandiu duraturam, dum luna permanserit, quis non perspiciat, hoc ad regnum Salomonis accommodari nullo modo posse?

Et dominabitur] Salomonis imperium pertinebat à mari rubro usque ad mare Palæstinæ, & fluuium Euphraten, & ultimos fines eius terræ, quā Deus promiserat Hebræis. in quo imperium CHRISTI adumbrabatur, cui pater subiecit orbem terrarum ab Oceano Orientis, usque ad Oceanum Occidentis.

Et inimici eius terram lingent] Id est, terram osculabuntur ad testificandam seruitutem. nam hodie quoque solent Asiatici, cum ad regem suū adeunt, terram coràm eo osculari.

Reges Arabum] Hæc quidem contigisse Salomoni, narrat scriptor historiæ sacræ in libro tertio Regum, & hunc regem dicit cunctis regibus auctoritate, ac sapientia plurimum præstitisse, ut non immerito asseuerent theologi, ipsum in sua persona CHRISTVM adumbrauisse, de quo Esaias eadem ferè prædicit, quæ continentur hoc Dauidis uersiculo.

Et adorabūt eum omnes gentes] Hoc ita pro-

prie conuenit CHRISTO, ut neque Salomoni, neque alij cuiquam ulla ratione congruere possit.

Quia liberabit pauperem] Iure (inquit) ac merito omnes reges, & populi omnes sese CHRISTO in seruitutem pie, sanctéq; dicabunt, quando ille erepturus est ipsos de manibus Diaboli, qui miseros omni ope destitutos crudelissime uexabat, & omnibus iniurijs, & contumelijs afficiebat.

Ex usuris, & iniquitate] Alij uertunt ex Hebræo, ex fraude, & uiolentia.

Et pretiosus erit sanguis eorum coram illo] Id est, magno uitam illorum æstimabit, neque impune feret, quisquis eorum sanguine sese cruentarit.

Et uiuet] Et hæc in Salomone adumbrata fuerunt, at in CHRISTO politissime perfecta, quippe qui uitam uiuit beatissimam, & sempiternã, eiq; mortales non aurum modo, sed etiam se ipsos donant, assidue precantes, ut regnum illius quotidie magis, magisq; dilatetur, neque unquam intermittunt gratias agere, quòd ipsos non solum à morte sempiterna liberarit, sed etiam omnium bonorum suorum participes fecerit.

Erit pugillus frumenti] Hyperbole est, qua exaggerat fertilitatem agrorum: dicit enim, ex paucis frumenti granis etiam in montibus tantas segetes, tamq; proceras esse prouenturas, ut agitante uẽto talem sonitum edant, qualem arbores Libani edere solent. Quin etiam dicit, incredibilem ciuium prouentum fore. quod quidem euenisse sub imperio Salomonis, scriptum est in libro tertio Regum. Iuda (in

quit) & Israel plurimi uelut arena maris erant edentes, & bibentes, & lætantes. Regnante autem Christo incredibilis extitit prouentus hominum piorum, & bonorum cœlestium, quibus bonis aluntur animi ad æternitatem, & crescunt incremento Dei.

Et benedicentur in ipso omnes gentes] Hoc idem multis ante seculis Deus promiserat Abrahamo totidem penè uerbis, inquiens, benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. quæ uerba significant omnes nationes per CHRISTVM Deo reconciliandas esse, & salutem, ac beatam uitam consecuturos omnibus terrarum oris omnes, qui se, ac sua omnia ipsius potestati, fideiq; commiserint.

Benedictus Dominus] Nulla alia clausula poterat aptius conuenire huic hymno, in quo uates sanctus prædicit, Deum rem facturum tam admirabilem, tamq; inopinatam, ut ab ultima origine mundi nihil unquam ad aures mortalium tam incredibile peruenerit.

Et replebitur gloria eius omnis terra] Cum scilicet à CHRISTO omnes nationes ad cultum ueri Dei perducentur.

Finiunt orationes Dauid] Alij aliter hæc uerba interpretantur. ego quanquam non omnino improbare eos audeo, qui putant significari, in hoc hymno summam contineri earum rerum, quas Dauid omnibus uotis expetebat, tamen libentius crediderim, hoc adscriptum esse propter aliquot psalmos, qui deinceps sequuntur: eos enim esse Asaphi, non Dauidis, ipsæ inscriptiones indicant. Asaphum uero psal-

mos composuisse, testis est historia sacra: in secundo enim libro Paralip. scriptum est, Ezechiam regem Leuitis mandasse, ut laudarent Deum hymnis Dauidis, & Asaphi uidentis. uidentes autem appellabant Hebræi eos, qui afflati spiritu diuino futura præuidebant.

ARGVMENTVM PSAL. LXXIII.

Scriptum est hoc carmen ad eos consolandos, qui angi solent, cum uident improbos opibus, & potentia florere, bonos autem egestate, & uarijs incommodis premi. uidetur autem inuehi in Saulem, & eius assectas.

Canticum Asaph, psal. LXXIII.

Vtique bonus est Deus Israeli, ijs, qui mundo sunt corde.

Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei.

Quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum uidens,

Quia non sunt ligamina in morte eorum, & uiuidum est robur eorum.

In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.

Ideo tenuit eos superbia, induti sunt iniquitate, & impietate sua.

Egrediũtur præ pinguedine oculi eorum, transierunt cogitationes cordis.

Diſſoluerunt, locuti ſunt de nequitia, contra excelſum locuti ſunt.

Poſuerunt in cœlum os ſuum, & lingua eorum peruagatur terram.

Ideo conuertetur populus eius huc, aquæ (calicis) pleni ſugentur eis.

Et dixerunt, quo modo ſcit Deus? & an eſt ſcientia in excelſo?

Ecce iſti impij ſunt, et felices in ſeculo obtinuerunt diuitias.

Ergo fruſtra mundaui cor meum, & laui in innocentia manus meas.

Et fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis.

Si, dixi, narrabo ſic, ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.

Et cogitaui, ut intelligerem hæc, ſed labor eſt corám me,

Donec intrem in ſanctuaria Dei, & intelligam nouiſſima eorum.

Certe in lubrico poſuiſti eos, deieciſti eos in deſolationem.

Quo modo facti ſunt in deſolationem, ſubito defecerunt, conſumpti ſunt ab horroribus,

Velut ſomnium expergefacti. Domine in ciuitate imaginem ipſorum contemptibilem reddes.

Quoniam aceſcebat cor meum, & renes mei pungebantur, & inſipiens eram, & non intelligebam.

Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.

Tenuisti manum dexteram meam, & in consilio tuo deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

Quis mihi est in cœlo? & tecum nil placet super terram.

Defecit caro mea, & cor meum, fortitudo cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

Quia ecce, qui elongant se à te, peribunt, perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

Mihi autem adhærere Deo, bonum est, posui in Domino Deo spem meam,

Vt annuntiem omnia opera tua.

EXPLANATIO.

Vtique bonus] Certe (inquit) Deus in Israelem beneficus est, & maxime benignus, est inquam talis in eos præcipue, qui puro sunt animo, id est, qui neque rebus piorum aduersis, neque prosperis impiorum adducuntur, ut de bonitate, & prouidentia Dei minus pie sentiant. at animus meus harum rerum specie tam uehementer commotus est, ut parum abfuerit, quin de recta sententia depellerer, atque in Deum grauissime peccarem.

Quia non sunt ligamina] Non solum (inquit) improbi læte, & iucunde uiuunt, sed etiam accidere solet, ut soluti omni dolore, & cruciatu placide, & tranquille moriantur. Ita hunc locum interpretantur Hebræi. Quin etiam Aquila interpres doctissimus in eandem sententiam uertit hoc modo, nulli cruciatus interueniunt morti eorum.

Et uiuidum est robur eorum] Alij uertunt

ex Hebræo, & firma sunt palatia eorum, id est, ac cedit ad eorum felicitatem, quòd morientes relinquunt liberis magnificas ædes, & luculentam hæreditatem.

Egrediuntur præ pinguedine oculi eorum] Diximus alio loco, pingues in literis sanctis appellari homines opibus, ac potentia florentes, opulentiam uero & prosperitatem uitæ plerunque sequitur importunitas, & superbia.

Transierunt cogitationes cordis] Id est, etiam supra spem, & cogitationem illis omnia feliciter eueniunt.

Dissoluunt] Id est, affligunt, & crudeliter uexant innocentes. sic explanant Hebræi.

Locuti sunt de nequitia] Hoc est, ad id furoris, & petulantiæ perducti sunt, ut non modo scelera, & flagitia sua non cælent, sed etiam illa ostentare audeant, seq; in dedecore, ac turpitudine magnifice iactent.

Posuerunt in cœlum] Id est, neque Deo, neque hominibus maledicendo parcunt.

Ideo conuertetur] Propterea populus Dei ad hæc studia nefaria se conuertit, & cum uideant, impios in magna potentia esse, atque omnium rerum copijs affluentibus florere, eorum uitam, & mores imitantur, & aquam pleni calicis bibunt, id est, opiniones pestiferas istorum animo hauriunt, seq; in illas ingurgitant, ut sitientes aquam auidissime potare solent: quamobrem uulgo dicunt, qui fieri potest, ut Deus res humanas intelligat, aut gubernet? cum ho-

mines impij, & omnibus sceleribus contaminati opibus circunfluant & tranquillam, ac beatam uitam colant. Ego quoque hæc cum animo meo considerans in eam insaniam incideram, ut affirmarem, me frustra innocentiæ studuisse, quandoquidem assiduis calamitatibus uexor, neque ullus oritur dies, quin aliquam mihi molestiam portet. Hæc quidem ego temere effutiebam, sed rem diligentius expendens dixi, si ita loquor, & sentio, non'ne improbo uitam, & studium omnium piorum? qui nullis incommodis, aut cruciatibus deterrentur ab innocentia, & uirtutis amore, neque existimant, se frustra pietatem coluisse, si uel maximis calamitatibus obruantur. itaque cum omni studio conarer rationem harum rerum inuestigare, ad extremum deterritus sum negotij magnitudine; & animaduerti, me ad cognitionem harum rerum peruenire non posse, nisi Deus aperiret mihi arcana prouidentiæ suæ, & uiderem, quem exitum habeant impij, qui uidentur in hac uita esse beati. uerũ non ita diu in hac animi hæsitatione uersatus sum: uidi enim, istos homines sceleratos, & impios, quorum prosperitas me cruciabat, grauissimas pœnas dare. Hanc sententiã tractat etiã in psalmo XCII.

Certe in lubrico] *Certe (inquit) lubrica sunt bona, quæ tuo permissu possidebant, lubrica inquam sunt, & qui per ea ingrediuntur, facillime labuntur.*

Quo modo facti sunt] *Videtur designare Saulem, & eius familiam, quæ breui tempore funditus deleta est.*

Velut somnium expergefacti] *Euanuit ho*

rum felicitas tanquam somnium hominis expergiscentis, similis inquam fuit somnio eius, qui iam sit experrectus: somnium enim illud est inane, quanquam uidetur delectare dormientem.

Imaginem ipsorum] Imaginem appellat dignitatem, memoriam, & nominis claritatem, quibus rebus isti inflabantur, cũ tamen eæ res nihil aliud essent nisi umbra quædam, & imago uana. sic etiã alio loco dixit, Certe in imagine pertransit homo, id est, uelut umbra quædam, & inanis imago uitam transit.

Quoniam acescebat] Certe antequam uiderem impios de suo florenti statu in maximas calamitates præcipitari, mirandum in modum angebar. id autem mihi accidebat, propterea quòd stultus, & insipiens eram. itaque uelut iumẽtum factus sum apud te: tu enim insipientem, & prouidentiæ tuæ rationes ignorantem duxisti quò nesciebam, duxisti inquam me per uarios casus, & discrimina ad maximum decus, & gloriam.

Quis mihi est in cœlo?] Dum uir sanctus canit infinitam Dei bonitatem erga se, incredibili eius amore exardescẽs emittit has uoces: quis (inquit) mihi placeat in cœlo præter te? quem ego in terris amem, colam, suspiciã præter te? certe reliqua omnia mihi sordent, te unum ego amplector, te unum opto, te unum suspiro, atque ardeo, qui unus es amandus, & colendus, & toto animo desiderandus. tabescit desiderio tui animus, & corpus meum. tu Domine uis, & robur es mentis meæ, tu opes, tu copiæ, &

ſempiterna hæreditas mea.

Qui fornicantur abs te] Id eſt, qui te re-*licto aliud amant.*

Vt annuntiem omnia opera tua] Id eſt, *ut benignitate tua ſeruatus, & omnibus bonis auctus, & ornatus perpetuis hymnis celebrem admirabilia facinora bonitatis, & prouidentiæ tuæ.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXIIII.

Deplorat gens Hebræa incendium templi, & uaſtationem urbis ſanctæ, & calamitates ſuas, orans Deum, ut aliquando tandem opem ferat.

Erudiens (Canticum) Aſaph, pſal. LXXIIII.

Vt quid Deus repuliſti in perpetuum? iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcuæ tuæ?

Memor eſto congregationis tuæ, quam poſſediſti ab initio,

Virgæ hæreditatis tuæ, quam redemiſti, montis Sion iſtius, in quo habitaſti.

Leua greſſus tuos, ut uaſtes in perpetuum hoſtes uniuerſos, qui mala intulerunt ſanctuario tuo.

Rugierunt, qui oderunt te, in medio Synagogarum tuarum.

Poſuerunt ſigna ſua ſigna, cognitus eſt (inimicus) uelut in altum

Attollens in ſilua lignorum ſecures, & nunc ſcul-

pturas eius simul bipenni, & malleis contriuerunt.

Incenderunt igni sanctuarium tuum, in terra pol
luerunt tabernaculum nominis tui.

Dixerunt in corde suo, depopulabimur simul. com
busserunt omnes synagogas Dei in terra.

Signa nostra non uidimus, iam non est propheta,
& non est nobiscum, qui sciat, quousque.

Vsque quò Deus improperabit inimicus? blasphe-
mabit aduersarius nomen tuum in perpetuum?

Vt quid retrahis manum tuam, & dexterā tuā?
de medio sinu tuo tolle (illam.)

Deus autem rex noster ab initio operatus est salu-
tes in medio terræ.

Tu dissipasti in fortitudine tua mare, contriuisti
capita draconum in aquis.

Tu confregisti capita Leuiathan, dedisti eum escā
populis Aethiopum.

Tu dirupisti fontem, & torrentem, tu siccasti flu
uios uehementes.

Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es lu
cem, & solem.

Tu statuisti omnes terminos terræ, æstatem, &
hyemem tu plasmasti.

Memor esto huius, quod inimicus improperauit Do
mino, & populus insipiens blasphemauit nomen tuū.

Ne tradas bestijs animā turturis tuæ, congregatio
nem pauperum tuorum ne obliuiscaris in perpetuum.

Respice ad fœdus, quia repleta sunt loca tenebro-
sa terræ habitationibus uiolentorum.

Ne reuertatur pauper confusus, pauper, & inops

laudabunt nomen tuum.

Exurge Deus, *iudica causam tuam, memor esto improperiorũ tuorum, quæ ab insipiente fiũt tota die.*

Ne *obliuiscaris uoces inimicorum tuorum, uociferatio eorum, qui te oderunt, ascendit semper.*

EXPLANATIO.

Virgæ *hæreditatis tuæ*] Virgam *appellat sceptrum, quo uocabulo usus est* Aquila, *cum uerteret hunc uersiculum ex hebræo. illud autem* Deutero*nomij explanat hunc locum,* Ne *disperdas populum tuum, & hæreditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua ex* Aegypto.

Leua gressus tuos] Id *est, huc ades tandem ad eos funditus perdendos, qui sanctissimum templum tuum manibus impijs euerterunt.*

In *medio synagogarum tuarum*] Erant *in singulis* Iudææ *urbibus, & oppidis ædes publicæ, in quas ciues conueniebant, ut* Deum *simul precarentur, & doctrinam rerum diuinarum perciperent.* Ea *loca uocabulo græco* Synagogæ *nominantur.*

Posuerunt *signa sua*] Id *est erexerunt uexilla, & trophæa monumenta uictoriæ.*

Cognitus *est inimicus uelut in altum*] Vi*dimus (inquit) hostem debacchantem, & ornamenta templi sanctissimi disturbantem, quemadmodum lignator arbores cædit in sylua.*

In *terra polluerunt*] Id *est, in terram deiectum contaminarunt.*

Signa *nostra non uidimus*] In *tantis cala*

mitatibus nullum beneuolentiæ tuæ signum uidimus, nullum extitit ex ijs prodigijs, quæ pro salute, ac gloria nostra olim edere solebas, neque ullum habemus uatem sanctum, qui nobis prædicat, quandiu hæc mala permansura sint.

De medio sinu tuo] Profer (inquit) manũ ultricem ex sinu tuo, et impios hostes funditus perde.

Deus autem Rex noster] Consolantur se recordatione superiorum temporum: Deus enim gentem Hebræam iam inde ab ultima origine sibi tuendam, atque ornandam susceperat. quod si illam sæpenumero ob peccata in maximas incidere calamitates passus fuerat, semper tamen auxilium tulerat oppressis, & crudelitatem hostium aliquo notabili supplicio uindicarat, ut facile perspici posset, hanc nationem in præcipua ipsius esse tutela.

In medio terræ] Id est, palàm, & omnibus mortalibus tanquam in theatro spectantibus nos sæpe seruauit in maximis periculis.

Tu dissipasti] Commemorat miraculum maris rubri, & Aegyptiorum depressionem.

Leuiathan] Pharaonem intelligit, quem etiam Esaias Leuiathan uocat. hoc nomen significat belluas uastas maris, qualia sunt Cete.

Dedisti eum escam populis Aethiopum] Hoc intelligit, eos, qui littora maris rubri accolunt, potitos fuisse spolijs Aegyptiorum. Sed alij uertunt ex Hebræo, dedisti eum escam habitantibus in deserto: quibus uerbis significare uidetur, cadauera Aegyptiorum ad littus eiecta prædam, & pastum fuisse

bestiarum.

Tu dirupisti fontes] *Id est, è silicibus ruptis elicuisti uim maximam aquæ, cum populus siti conficeretur.*

Fluuios uehementes] *Symmachus uertit fluuios antiquos. significat autem Iordanem.*

Animam turturis tuæ] *Sic appellat gentē Hebræam ob innocentiam, & imbecillitatem.*

Respice ad fœdus] *Quod scilicet cum maioribus nostris fecisti.*

Quia repleta sunt loca] *Loca nostra, quæ sunt tenebrosa, id est plena luctus, & miseriarum, occuparunt homines uiolenti, & omnis humanitatis expertes.*

Ne reuertatur] *Ne quæso miser populus, qui ad orandam opem tuam uenit, repulsam ferat.*

Ne obliuiscaris uoces inimicorum] *Id est, maledicta impia, & contumelias, quas in te iacere audent.*

Vociferatio eorum] *Id est, uoces impiæ, & conuitia inimicorum tuorum quotidie magis, ac magis crescunt.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXV.

Plerique ex Græcis, & Latinis explanatoribus hūc psalmum ad CHRISTVM *pertinere confirmant, qui inducitur loquens, & deterrens impios, & superbos ab arrogantia, & maleficio.*

Victori

Victori, ne disperdas. Psalmus cantici Asaph, LXXV.

Confitebimur tibi Deus, confitebimur, & propinquum (erit) nomen tuum.

Narrabunt mirabilia tua. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

Liquefiet terra, & omnes, qui habitant in ea, ego confirmaui columnas eius.

Dixi iniquis, nolite inique agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu.

Nolite extollere in altum cornu uestrum, nolite loqui ceruice dura,

Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à deserto (uenit) exaltatio, quoniam Deus iudex est.

Hunc humiliat, & hunc exaltat, quia calix in manu Domini uini meri plenus misto,

Et effundit ex hoc. utique feces eius sugent, bibentque omnes peccatores terræ.

Ego autem annuntiabo in seculum, cantabo Deo Iacob,

Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti.

EXPLANATIO.

Confitebimur tibi Deus] Id est, semper celebrabimus laudes tuas, tuque nobis semper propitius

aderis. Videtur ecclesia piorum hæc loqui, quippe quæ ab impijs uexata ad implorandum auxilium Dei confugerit, & statim eius numen, & præsentiam senserit: quare ait, omnes pios narraturos ipsius facta illustria, & admirabilia.

Cum accepero tempus] Hæc aiunt esse uerba CHRISTI affirmantis, se de omnibus improbis, & impijs hominibus supplicium sumpturũ, cum tempus illud iudicij nouissimi uenerit. quo quidem tempore, ait, terram cum omnibus ijs, qui eam incolunt, dissolutum iri: qui enim illam stabiliuit, eam potest etiam dissoluere.

Dixi iniquis] Hæc omnia sæpissime admonuit CHRISTVS, cum uitam ageret in terris, neque unquam intermittit eadem admonere ore piorum.

Nolite extollere in altum] Id est, nolite uos efferre contra Deum.

Quia neque ab Oriente] Rationem affert, cur debeant se se Deo subijcere: quoniam scilicet frustra quæritur in terris dignitas, & potentia: quarum rerum dispẽsatio pertinet ad solum Deum, qui æquissimus est iudex, & unicuique uel pœnas, uel præmia constituit pro eo, ac quisque se gerit.

Neque à deserto uenit exaltatio] Solitudo uastissima in Iudæa spectat ad meridiem, propterea desertum dixit, cum meridiem dicere uellet.

Quia calix] Alio loco diximus, in literis sanctis calicem sæpe significare pœnas, & supplicia improborum. Vini autem meraci mentionem fecit ad

ſignificãdam atrocitatem pœnarum. Nam quod ait, hunc calicem plenum eſſe miſto, ſignificare uidetur, plurimum fecis uino admiſtum eſſe. Sed nonnulli ſic uertunt ex Hebræo, Quia calix in manu Domini uini infuſi, quod rubrum eſt. Hi ſequuntur Chimim, qui affirmat, hoc genus uini eſſe in Iudæa generoſum, & uehemens, & propterea uirum ſanctum uti hac allegoria ad magnitudinem ſupplicij exaggerandam.

Ego autem annuntiabo] CHRISTVS *cum ſuis nũquam intermittit prædicare beneficia Dei, eiuſq; laudes celebrare, quoad tempus illud iudicandi ueniat, de quo ſupra dictum eſt: tunc enim omnem uim, & potentiam impiorum infringet, & pios in partem ſui regni ſempiterni accipiet.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXVI.

Celebrat inſignem uictoriam, quam de hoſtibus reportauerant Hebræi. Videntur autem hæc ſcripta eſſe in Regem Senacheribum, qui cum maximo exercitu inuaſerat terram Iudæam.

Victori in Neginoth, Pſalmus cantici Aſaph, LXXVI.

Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius.

Et eſt in Salem tabernaculum eius, & habitatio eius in Sion.

Ibi confregit ſagittas, arcum, ſcutum, gladium, & bellum.

Apparuiſti maximus à montibus prædæ, in prædam dati ſunt ſuperbi corde.

Dormierunt ſomnum ſuum, & non inuenerunt omnes uiri fortes manus ſuas.

Ab increpatione tua Deus Iacob conſopitus eſt currus, & equus.

Tu terribilis es, & quis coràm te conſiſtat, ſimul atque exarſerit ira tua?

De cœlo auditum feciſti iudicium, terra tremuit, & ſiluit,

Cum exurgeret ad iudicium Deus, ut ſaluos faceret omnes manſuetos terræ.

Quoniam indignatio hominis confitebitur tibi, & reliquijs indignationis te accinges.

Vouete, & reddite Domino Deo ueſtro omnes qui in circuitu eius eſtis, afferte munera

Terribili, & auferenti ſpiritum principum, terribili apud reges terræ.

EXPLANATIO.

Notus in Iudæa Deus] *Celebris eſt in Iudæa Deus, in Iſraele glorioſum, & illuſtre eſt nomẽ eius propter inaudita miracula, & prodigia, quæ ſolet edere pro ſalute, & gloria gentis ſuæ.*

In ſalem] *Sic appellat Hieroſolyma, ita enim olim uocabatur ea urbs, ut eſt in Geneſi.*

Apparuiſti maximus à montibus prædæ] *Symmachus ita uertit hunc locum. Eſt autem ſenſus,*

declarasti admirabilem potentiam tuam in montibus Iudææ, innumerabilibus copijs, quæ illos occuparant, ad internecionem cæsis.

Dormierunt somnum] *Id est, mortem occubuerunt, & nihil uiribus suis profecerunt, quamuis bellicosi essent.*

De cœlo auditum] *Appellat stragem illam hostium iudiciū cœleste, propterea quòd, illam à Deo editam fuisse, perspicuum est.*

Terra tremuit, & siluit] *Id est, qui nos minis, & immani ferocitate territabant, ipsi incredibili terrore perculsi ne omnino quidem hiscere ausi sunt, cum Deus calamitates nostras miseratus pœnas ab ipsis iudicio persequeretur.*

Quoniam indignatio] *Ira (inquit) & crudelitas impiorum oppugnantium cultores tuos materiam præbebit tui numinis celebrandi, & potentiæ, ac misericordiæ prædicandæ, dum nos incolumes conseruas, illos autem sempiternis supplicijs mactas.*

Reliquijs indignationis] *Id est, si quid minarum hostilium reliquum fuerit, ad id contundendum, & confringendum te accinges, & hostes piorum funditus euertes.*

Vouete] *Hortatur populum ad uota nuncupanda, & gratias agendas Deo pro uictoria iam adepta.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXVII.

Describit, quanto dolore confectus fuerit, cum

Hebræi maximis calamitatibus opprimerentur, & quemadmodum mœrorem suũ leuauerit recordatione beneficiorum illustrium, quibus olim Deus *affecerat gentem suam. sed, ut* Græci *existimant, populus ipse inducitur loquens.*

Vi*ctori pro* Idi*thum,* P*salmus* A*saph,*
LXXVII.

V*oce mea ad* Domi*num clamaui, uoce mea ad* Deum*, & intendit mihi.*

In die tribulationis meæ Deum *exquisiui, manus mea nocte extensa fuit, sine intermissione.*

R*enuit consolari anima mea, memor fui* Dei*, & uociferabar loquebar, & deficiebat spiritus meus.*

Apprehendisti palpebras oculorum meorum, turbatus sum & non sum locutus.

C*ogitaui dies antiquos, & annos seculorum, recordabar*

C*arminum meorum, nocte cum corde meo meditabar, & scrutabatur spiritus meus,*

N*unquid in æternum proijciet* Deus*? aut non apponet, ut se propitium adhuc exhibeat?*

N*unquid defecit in perpetuum misericordia eius? consumptum est uerbũ à generatione in generationẽ?*

N*unquid oblitus est misereri* Deus*? aut continebit in ira sua misericordias suas?*

E*t dixi, mors mea hæc, annorum dexteræ excelsi (recordabor)*

M*emor ero operum* Domi*ni, nam memor ero mi*

rabilium tuorum, quæ usque ab initio fecisti,

Et meditabor in omnibus operibus tuis, & de consilijs tuis loquar.

Deus in sanctitate uia tua, quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus, qui facis mirabilia.

Notam fecisti in populis uirtutem tuam, redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Iacob & Ioseph.

Viderunt te aquæ Deus, uiderunt te aquæ, & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi.

Effuderunt aquas nubila, uocem dederunt nubes.

Etiam sagittæ tuæ discurrerunt, uox tonitrui tui in sphæra.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, commota est, & contremuit terra.

In mari uia tua, & semitæ tuæ in aquis multis, & uestigia tua non sunt cognita.

Deduxisti sicut oues populũ tuum in manu Moysi, & Aaron.

EXPLANATIO.

Voce mea) Primum describit grauissimam perturbationem animi penè desperantis, deinde docet, quæ medicina tam periculoso morbo adhibenda sit.

Manus mea nocte extẽsa fuit, sine intermissione.] Ita uertit hunc locũ Symmachus, & fideliter quidé.

Renuit consolari] Cum (inquit) animus meus omnem consolationem repudiaret, ad memoriam Dei confugiebam, & illius misericordiam uociferans implorabam.

Apprehendisti palpebras] Id est, magnitudo supplicij tui me somnum capere non sinebat, quin etiam ob grauitatem doloris animo tam perturbato eram, ut loqui non possem.

Cogitaui dies] Mecum (inquit) considerabam tempora illa, & secula antiqua, quibus Deus tam illustribus, & uere diuinis beneficijs affecerat gentem suam. recordabar item, quoties sanctissimi numinis laudes meis uersibus celebrassem, cum illi gratias agerem pro incredibili benignitate, qua utebatur in nos.

Nunquid in æternum] Hæc sunt, quæ scrutabatur animus eius.

Consumptum est uerbum] An nullam amplius uim habet sermo Dei, quo promisit, se consolaturum mœrentes, & afflictos ad se confugientes?

Et dixi, mors mea hæc, annorum dexteræ excelsi recordabor] Quid opus est plura? tanta (inquit) calamitatum est magnitudo, ut aliquando de salute mea penè desperem. sed in tantis acerbitatibus una reliqua est consolatio, ut scilicet labentem, ac propè iacentem animum, beneficiorum tuorum summe pater recordatione sustentem. propterea, quàm sæpissime potero, mente confugiã ad memoriã superiorum téporũ, quibus maiores nostros grauissime afflictos, & iam desperantes dextera tua salutari ex maximis periculorum angustijs, & calamitatibus eripuisti. Recordabor inquam tua facta mirabilia, & clarissima monumenta misericordiæ tuæ semper animo contemplabor, atque ita spe erecta, & confirmata

non diffidam amplius, tempus fore, cum omni periculo liberatus immortales tibi gratias agam conseruatori, & parenti salutis meæ. Ad hunc modum hic uersiculus nobis explanandus esse uidetur. Illud tamen scire oportet, uocabula hebræa in plures sententias accipi posse, atque ob eam causam ab alijs aliter illa conuerti. Nos uero Chimim, singularis apud Hebræos auctoritatis interpretem, secuti sumus, quòd eius sententia maxime consentanea argumento carminis uideretur.

Deus in sanctitate uia tua] Sic etiam uertit Symmachus. dicit autem, omnes actiones Dei esse rectas, & sanctas, tametsi uidetur aliquando seuerius nobiscum agere. Hoc ubi animus noster uere sibi persuasit, rebus aduersis facile resistit.

Filios Iacob, & Ioseph] Mentionem facit Iosephi propter eximiam eius uirtutem, & maxima in gentem Hebræam beneficia.

Viderunt te aquæ] Celebrat miraculum maris rubri.

Vox tonitrui tui in sphæra] Sic appellat cœlum.

In mari uia tua] Dicit, Deum fuisse ducem populo transmittenti mare, sed ita, ut Aegyptij uestigia eius cognoscere non potuerint: dum enim fugientes insequi uolunt, omnes interiere mari absorpti.

ARGVMENTVM PSAL. LXXVIII.

Narrat, qualibus, & quantis beneficijs affecerit

Deus gentem Hebræam, & quàm illa fuerit immemor, & ingrata.

Erudiens (Canticum) *Asaph,*
Psal. LXXVIII.

Attendite popule meus legem meam, inclinate aurem uestram in uerba oris mei.

Aperiam in parabolis os meum, loquar ænigmata temporis prisci,

Quæ audiuimus, & cognouimus, & patres nostri narrauerunt nobis.

Non sunt occultata à filijs eorum in generatione sequenti,

Narrantes laudes Domini, & uirtutem eius, & mirabilia eius, quæ fecit:

Et suscitauit testimonium in Iacob, & legem posuit in Israel,

Quæ mandauit patribus nostris nota facere ea filijs suis, ut cognoscat generatio sequens,

Filij, qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filijs suis,

Vt ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius custodiant,

Ne fiant sicut patres eorum, generatio praua, & exasperans,

Generatio quæ non direxit cor suum, & non fuit fidelis cum Deo spiritu eius.

Filij Ephraim armati, & iaculantes arcu (terga) uerterunt in die belli.

Non custodierunt testamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare.

Et obliti sunt benefactorum eius, & mirabilium eius, quæ ostendit eis.

Coram patribus eorũ fecit mirabilia in terra Aegypti, in campo Taneos.

Interrupit mare, & perduxit eos, & fecit stare aquas ueluti aceruum.

Et deduxit eos in nube per diem, & tota nocte in illuminatione ignis.

Interrupit petram in eremo, & adaquauit eos ue lut in abysso multa.

Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas.

Et apposuerunt adhuc peccare ei, in iram concita uerunt excelsum in solitudine.

Et tentauerunt Deum in cordibus suis, cum petere rent escas animabus suis.

Et male locuti sunt de Deo, dixerunt, nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?

Ecce percussit petram, & fluxerunt aquæ, & tor rentes inundauerunt.

Nunquid & panem poterit dare? aut parare car nem populo suo?

Ideo audiuit Dominus, & iratus est, & ignis ac census est in Iacob, & ira ascendit contra Israel,

Quia non crediderunt in Deum, nec sperauerunt in salutari eius.

Et mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli ape ruit.

Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis,

Panem angelorum manducauit homo, cibaria misit eis ad satietatem.

Abstulit Eurum de cœlo, & induxit in uirtute sua Africum.

Et pluit super eos sicut puluerem carnes, & sicut arenam maris uolatilia pennata,

Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.

Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, & non sunt fraudati desiderio suo.

Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei descendit super eos,

Et occidit pingues eorum, & electos Israel prostrauit.

In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius.

Et defecerunt in uanitate dies eorum, & anni eorum cum festinatione.

Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo ueniebant ad eum.

Et rememorati sunt, quod Deus adiutor est eorũ, & Deus excelsus redemptor eorum est.

Et blanditi sunt ei ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei.

Cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles fuerunt in testamento eius.

Ipse autem est misericors, & propitius fuit pecca-

tis eorum, & non disperdidit eos.

Et abundauit in auertenda ira sua, & non accendit omnem iram suam.

Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus uadens, & non rediens.

Quoties exacerbauerunt eum in deserto? in iram concitauerunt eum in solitudine?

Et reuersi sunt, & tentauerunt Deum, & sanctum Israel circunscripserunt.

Non sunt recordati manus eius, & diei, qua redemit eos de manu tribulantis,

Qui posuit in Aegypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.

Et conuertit in sanguinem flumina eorum, & riuos eorum, ne biberent.

Misit in eos multiplicem turbam insectorum, & comedit eos, ranam, & disperdidit eos.

Et dedit brucho fructus eorum, & labores eorum locustæ.

Et occidit in grandine uineas eorum, & sycomoros eorum in pruina.

Et tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum fulminibus.

Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immissionem per angelos malos.

Viam fecit iræ suæ, & non pepercit à morte animabus eorum, & iumenta eorum in peste conclusit.

Et percussit omne primogenitum in terra Aegy-

pti, primitias fortitudinis eorum, in tabernaculis Cham.

Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tanquam gregem in deserto,

Et deduxit eos tuto, & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare.

Et adduxit eos ad terminos sanctitatis suæ, ad montem istum, quem acquisiuit dextera eius.

Et eiecit à facie eorum gentes, & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.

Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.

Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum *excelsum, & testimonia eius non custodierunt.*

Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum conuersi sunt retrorsum, ut arcus dolosus.

In iram concitauerunt eum in excelsis suis, & in sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerũt.

Audiuit Deus*, & iratus est, & abominatus est ualde Israel.*

Et dereliquit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitauit inter homines.

Et tradidit in captiuitatem fortitudinem suam, & gloriam suam in manus inimici.

Et conclusit in gladio populum suum, & contra hæreditatem suam indignatus est.

Iuuenes eorum comedit ignis, & uirgines eorum non sunt laudatæ.

Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, & uiduæ

eorum non sunt lamentatæ.

Et excitatus est tanquam è somno Dominus, tanquam potens exultans præ uino,

Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobriũ sempiternum dedit illis.

Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribũ Ephraim non elegit,

Sed elegit tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit,

Et ædificauit tanquam (palatia) celsa sanctuariũ suum, uelut terram, quam fundauit in secula.

Et elegit David seruum suum, & assumpsit eum à caulis ouium, à fœtantibus, quas sequebatur, abduxit eum,

Vt pasceret Iacob populum suum, & Israel hæreditatem suam,

Et pauit eos in innocentia cordis sui, & in prudentia manuum suarum deduxit eos.

EXPLANATIO.

Legem meam] *Sic appellat doctrinam saluberrimam, quæ continetur hoc carmine. Eandem uocat parabolas, quòd sententiæ inserantur utilissimæ, ac sapientissimæ: item ænigmata, quòd hoc genus doctrinæ reconditum, maximeq; obscurum sit ijs, quorum mens nullo alio lumine nisi naturali prædita est.*

Non sunt occultata] *Quidam ita reddunt ex Hebræo, non cælabimus ea à filijs eorum, generationi posteræ narrantes laudes Domini, & fortitudi-*

nem eius, & mirabilia eius quæ fecit.

Et suscitauit testimonium in Iacob] *Ita uocat præceptum, & legem Dei consuetudine linguæ Hebrææ. certam uero illam legem intelligit, qua Deus sanxit, ut parentes liberis assidue memorarent res illas admirabiles ab ipso gestas, cum gentem Hebræam seruitute Aegyptiorum liberaret, illamq; per mare rubrum, & uastissimam solitudinem ad fines Cananæorum duceret, atque in uberrimis agris collocaret. ea lex scripta est in Deuteronomio, cap. iiij. Cur autem Deus uoluerit harum rerum memoriam diligentissime conseruari, docet uir sanctus, paulo post subiungens, Narrabunt filijs suis, ut ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius custodiant. Nimirum harum rerum cognitio, & diligens consideratio pietatem mirabiliter alit, nosq; diuinarum legum studiosos, & amantes facit.*

Quæ non direxit cor suum] *Id est, quæ recti amans non fuit, neque rectam de Deo habuit opinionem.*

Filij Ephraim armati] *Commemorat peccata Iudæorum, & calamitates, in quas inciderunt propter neglectam uirtutem, & religionem. historia autem, quam hic attingit, ea esse uidetur, quæ scripta est in primo libro Paralip.*

In campo Taneos] *Tanis est urbs maxima, quæ sita est ad ostium Nili, quod Taniticum appellant.*

Interrupit petram] *Bis elicuit aquam Mo*

ses è

ses è Silice *, & utriusque miraculi hic mentionem facit .*

Et *tentauerunt* Deum] Attingit *ea , quæ acciderunt in ijs locis , quæ nominata sunt sepulcra concupiscentiæ.Ea historia scripta est in libro* Numerorum .

Ecce *percussit petram*] Attende *quæso, & uide , quanta sit hominum impietas, & cæcitas , nisi* Deus *illos suo spiritu regat, & gubernet . si gens* Hebræa *dubitauerat antea de potentia* Dei,*recens miraculum debebat omnem dubitationem ex animis tollere : quod , admirabile dictu est , quàm contra acciderit : arripuit enim illa ex ea re occasionem potentiæ diuinæ tentandæ , id est , temere , ac insolenter periclitandæ, experiendæq; : sed simul attende, quid agat* Deus *: morem quidem gerit cupiditati impiorum , ut uel inuiti discant ipsum omnium rerum præpotenté esse : uerum id suo maximo cum malo discunt : dum enim cibis optatis se ingurgitant , subita , atque improuisa morte multantur .*

Et *ignis accensus est in* Iacob] Ignem *appellat indignationem* Dei .

Panem Angelorum] Sic *uocat manna , non quòd mentes illæ beatæ , quæ corporibus uacant , eo cibo utantur , sed quòd is è cœlo manarit , quem locum incolunt mentes illæ . sciendum est tamen , uocabulum* Hebræum *in multas sententias accipi posse , itaque alij uertunt , panem nubium , aly panem fortium .*

Et *occidit pingues eorum*] Id *est, optima=*

tes, & primarios uiros. sic in psalmo XXII. pingues terræ dixit, cum reges, & principes dicere uellet.

In omnibus his] Id est, neque suppliciorũ grauitate, neque miraculorum magnitudine adduci unquam potuere, ut uerbis Dei fidem haberent, seq; illius bonitati, præsidioq; committerent. Ex quo perspicuum esse potest, tantam esse labem, & corruptelam animorum, ut, nisi Deus mentem, & uoluntatem nostram spiritu suo renouet, semper à uera pietate abhorreamus, neque nos ulla uerborum, aut prodigiorum uis adducere possit ad confidendum prouidentiæ ipsius. itaque Moses in Deuteronomio de hac Iudæorum peruicacia loquens scribit ad hunc modum, Vos uidistis uniuersa, quæ fecit Dominus coràm uobis in terra Aegypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, uniuersæq; terræ illius, tẽtationes magnas, quas uiderunt oculi tui, signaq; illa, portentaq; ingentia, & non dedit uobis Dominus cor intelligens, & oculos uidentes, & aures, quæ possint audire usque in præsentem diem.

Cum occideret eos] Describit fictam pœnitentiam improborum, qui nonnunquam resipiscere uidentur, & grauissime angi, quòd deliquerint, & leges Dei uiolarint. uerum his non iniuria, quam Deo faciunt, est dolori, sed pœna, quam metuunt, aut iam sustinent: itaque cum doleant amore sui, non Dei, frustra dolent, & statim in scelera, & flagitia relabuntur: nam qui amor improbos ad dolendum excitat, is amor longe facilius eosdem ad peccan=

dum impellit.

Et diluculo ueniebant ad eum] Significat *studium, & diligentiam populi in placanda ira* Dei. Hunc *loquendi modum sæpe usurpant literæ sanctæ.*

Et abundauit in auertenda ira sua] Id *est, magnopere compressit indignationem suam.*

Et reuersi sunt] *Ad pristinos mores.*

Sanctum *Israel circunscripserunt*] Id *est, eius potentiam certis finibus concluserunt, quippe qui non putarent, illum posse omnia omnibus in locis.*

Immissionem per Angelos malos] Id *est, quæ calamitates importabantur ab Angelis malis.*

Primitias *fortitudinis*] Sic *appellat filios primo partu in lucem editos, quos Græci nominare solent* πρωτοτόκους, *id est, uerbum è uerbo, primo genitos. uidetur autem Asaphus imitatus* Mosem, *apud quem* Iacob *in* Genesi *uocat primitias roboris sui* Ruben, *quem de multis liberis primum susceperat ex* Lia. Quod *uero subiungit, in tabernaculis* Cham, *significat domos Aegyptiorum. nam* Mesrainus, *unde aiunt prognatos esse Aegyptios, patrem habuit, cui nomen erat* Cham, *ut est in* Genesi.

Ad terminos sanctitatis suæ] Id *est, ad fines, & regionem sanctitati suæ gratam, & acceptam.*

Conuersi sunt retrorsum ut arcus dolosus] Qui *scilicet subito uertatur, & aliud feriat, quàm uolebat sagittarius.*

In iram concitauerunt eum in excelsis suis] Intelligit *loca, in quibus falsos* Deos *colebant.*

Et dereliquit tabernaculum Silo] Arcam Dei, quæ seruabatur in urbe Silo, captam fuisse à Palæstinis, & Iudæos accepisse maximam cladem, scriptum est in libro primo Regum.

Et tradidit in captiuitatem fortitudinem suam]. Hunc locum interpretati sumus in explanatione psalmi LXIII.

Iuuenes eorum comedit ignis] Ignem uocat uim, & impetum belli.

Et uirgines eorum non sunt laudatæ] Id est, celebratæ carmine nuptiali, propterea quòd antequam nuberent, ab hostibus uel interfectæ, uel in seruitutem abductæ sunt, uel earum sponsi in prælio ceciderunt.

Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt] Inter hos præcipui fuerunt Ophnis, & Phinees filij Heli pontificis.

Et uiduæ eorum non sunt lamentatæ] Id est, funera maritorum non sunt fletu, & lamentatione prosecutæ, quippe quæ ipsorum uitæ superstites non fuere. Videtur autem his uerbis significare casum uxoris Phineæ, hæc enim cum illum in prælio cæsum, & arcam fœderis ab hostibus asportatam audisset, nimia doloris acerbitate, repentina morte perijt, neque spatium lugendi mariti habuit.

Et excitatus est] Excitatus inquam est in Palæstinos, qui abstulerant arcam, & fœdissimo natium morbo illos uexauit: antea autem dormire uidebatur, nec cernere impietatem eorum. opprobrium uero sempiternum appellat morbum illum, de quo di

ximus.

Et repulit tabernaculum Ioseph] Id est, noluit amplius commorari in urbe Silo, quæ pertinebat ad hæreditatem Iosephi, id est, ad tribum Ephraini, qui natus est ex Iosepho.

Velut terram, quam fundauit in secula] Id est, quod templum firmum, & stabile uoluit esse perinde ac terram, quam stabiliuit, ut perpetuo maneat. Hoc autem uerum non euasit in templo Salomonis, sed in ecclesia CHRISTI, cuius templum illud imago quædam erat.

ARGVMENTVM PSAL. LXXIX.

Existimant gentem Hebræam deplorare calamitates, quas pertulit ab Antiocho Rege, quæ Historia scripta est in libris Machabæorum.

Canticum Asaph, Psal. LXXIX.

Deus uenerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in aceruos lapidum.

Posuerunt cadauera seruorum tuorum escas uolatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestijs terræ.

Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Hierusalem, & non erat, qui sepeliret.

Facti sumus opprobrium uicinis nostris, subsannatio, & illusio ijs, qui in circuitu nostro sunt.

Vsquequo Domine irasceris in finem? exardescet uelut ignis zelus tuus?

Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum non inuocaue runt.

Quia comederunt Iacob, *& locum eius desolaue runt.*

Ne memineris iniquitatum nostrarum præteritarum, cito anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis.

Adiuua nos Deus *saluator noster, & propter gloriam nominis tui* Domine *libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.*

Cur dicant in gentibus, ubi est Deus *eorum? innotescat in nationibus coram oculis nostris*

Vltio sanguinis seruorum tuorum, qui effusus est: introeat in conspectum tuum gemitus compeditorum,

Secundum magnitudinem brachij tui libera filios mortis,

Et redde uicinis nostris septuplum in sinum eorum, improperium ipsorum, quod exprobrauerunt tibi Domine.

Nos autem populus tuus, & oues pascuæ tuæ, confitebimur tibi in seculum.

In generationem, & generationem annuntiabimus laudem tuam.

EXPLANATIO.

Ne memineris iniquitatum nostrarum]
Agnoscunt, se in has erumnas propter peccata incidisse, itaque ad misericordiam Dei *suppliciter confu=*

giunt, seq; adiuuari deprecantur, non quòd fauore, & auxilio digni sint, sed ne sanctissimum nomen Dei, *de cuius tutela gloriantur, ludibrio, & despectui sit nationibus impiis.*

Secundum magnitudinem brachij] Id est, *pro magnitudine potentiæ tuæ cōserua incolumes eos, qui iam morti addicti sunt.*

Et redde uicinis nostris septuplum] Id est, *iniurias, quas nobis finitimæ gentes intulerunt, ita persequere, ut calamitas earum existat nostra multis partibus maior.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXX.

Idem est argumentum huius psalmi, & superioris. Describit autem sub elegantissima allegoria uineæ res secundas, atque aduersas Hebræorum.

Victori ad Sosamim. testimonium, &
Psalmus Asaph, LXXX.

Qui pascis Israel, intende, qui deducis uelut ouem Ioseph.

Qui sedes super Cherubin, affulge corām Ephraim, Beniamin, & Manasse.

Excita potentiam tuam, & ueni, ut saluos facias nos.

Deus conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Domine Deus exercituum, quousque irasceris super orationem populi tui?

Cibasti nos pane lachrimarum, & potasti nos lachrimis in maxima mensura.

Posuisti nos contentionem uicinis nostris, & inimici nostri subsannauerunt nos.

Deus exercituum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Vineam de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam,

Repurgasti locum illi, & extendisti radices eius, & impleuit terram.

Operuit montes umbra eius, & rami eius cedros Dei.

Extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad flumen propagines suas.

Vt quid destruxisti maceriam eius? & uindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur uiam?

Vastauit eam aper de sylua, & fera agri depasta est eam.

Deus exercituum reuertere quæso, respice de cœlo, & uide, & uisita uitem istam,

Et locum uineæ, quam plantauit dextera tua, & filium ipsum, quem roborasti tibi.

Incensa est igni, & suffossa, ab increpatione uultus tui peribunt.

Sit manus tua super uirum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem roborasti tibi.

Et non discedimus à te, uiuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus.

Domine Deus exercituum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

EXPLANATIO.

Qui deducis uelut ouem Ioseph] Iosephum appellauit pro uniuerso populo, ut etiam in psalmo, qui hunc sequitur, cum ait, testimonium in Ioseph posuit illud.

Qui sedes super Cherubin] Cherubinos significat, qui arcam fœderis seruabant, unde Deus responsa dare consueuerat.

Affulge coràm Ephraim] Iosephus carissimus fuit Deo, propterea orans pro salute uniuersi populi, præcipue mentionem facit familiæ illius, quo magis ad misericordiam moueat Deum.

Deus conuerte nos] Alij uertunt, Deus reduc nos. quorum uerborum hæc uidetur esse sententia, satis diu fuisti nobis iratus, iam quæso nos reduc tecum in gratiam.

Cibasti nos pane lachrimarum] Significat, populum in tantis calamitatibus uersari, ut illi sint lachrimæ pro cibo, & potione.

Posuisti nos contentionem] Id est, per te factum est, ut uicini nostri inter se de nobis cõtenderẽt, dum quisque nos sibi uendicare studet.

Vineam de Aegypto] Gentem Hebræam uineæ comparat, qua similitudine utitur etiã Esaias.

Cedros Dei] Id est proceras, & maximas. de hac loquendi figura alio loco explicatum est. Significat autem his uerbis, gentem Hebræam bello domuisse, ac subegisse maximos principes.

Extendit palmites usque] Terminos imperij dicit fuisse mare interius, & fluuium Euphratem.

Vastauit eam aper] Impias, & crudeles nationes uocat Apros, & feras.

Et filium ipsum] Sic appellat gentem Hebræam, de qua loquens Dominus in Genesi ait, filius meus primogenitus Israel. Et apud Oseam, ex Aegypto uocaui filium meum. hunc filium corroborauit Deus, & maxime clarum, & illustrem reddidit ad gloriam nominis sui. sed possumus ex Hebræo uertere etiam hoc modo, & propaginem ipsam, quam roborasti tibi. quod magis congruit cum allegoria perpetua psalmi.

Ab increpatione tua peribunt] Si (inquit) hæc ira tua perseuerat, profecto gens tua funditus interibit.

Sit manus tua] Iam quæso (inquit) manu tua salutari protege homines, quos dextera tua semper tutatus es.

ARGVMENTVM PSAL. LXXXI.

Hortatur populum ad celebrandos Dies festos, atque solennes, & ad Deum pie, ac religiose colẽdum, commemorans eius præclara in Hebræos beneficia, simulq; admonens, quantum noceat religionis contemptus.

Victori ad Githith, Asaph, Psal.
LXXXI.

Exultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob,

Sumite psalmum, & date tympanũ, psalterium iucundum cum cythara

Buccinate in neomenia tuba in insigni die solennitatis nostræ.

Quia præceptum Israeli est, & iudicium Dei Iacob.

Testimonium in Ioseph posuit illud, cum exiret de terra Aegypti, linguam, quam non nouerã, audiui.

Subduxi ab oneribus dorsum eius, manus eius ab ollis (faciendis) recesserunt.

In tribulatione inuocasti me, & liberaui te, exaudiui te in abscondito tonitrui, probaui te apud aquam contradictionis.

Audi populus meus, & contestabor te, Israel si audieris me, non erit in te Deus extraneus, neque adorabis Deum alienum,

Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, dilata os tuum, & implebo illud

Et non audiuit populus meus uocem meam, & Israel non attendit mihi.

Et dimisi eos secundum desideria cordis ipsorum, ambulauerunt in consilijs suis.

Si populus meus audisset me, Israel si in uijs meis ambulasset,

Breuissimo tempore inimicos eorum humiliassem,

& super tribulantes eos misissem manum meam.
Inimici Domini mentiti fuissent ei, & fuisset tempus eorum in secula,
Et cibassem illos ex adipe frumenti, & de petra melle saturassem eos.

EXPLANATIO.

Buccinate in Neomenia tuba] Significare uidetur Calendas septimi mensis, quem appellabant diem festum clangoris, & tubarum, de quo die scriptum est in Leuitico, & Numeris.

Quia præceptum est] Celebrate inquam hunc diem solēnem, quoniam id uobis præcepit Deus, & ita iudicauit, & statuit esse faciendum.

Testimonium in Ioseph] Hunc(inquit)ritum sacrorum Deus posuit testimonium in Iosepho, id est, lege sanxit, & mandauit obseruari à posteritate Iosephi, nimirum ab Hebræis, quo tempore illi ex Aegypto egressi sunt, & Deū ipsum loquentē audierūt. Hoc enim significat, ut sentit Abrahamus Esdra, cum ait sub persona populi, linguam, quam non nouerā, audiui. Quid uero, si populus significet his uerbis peregrinationem, & seruitutem suam apud Aegyptios alienæ linguæ homines?

Subduxi ab oneribus] Deum inducit loquētem, & beneficia sua erga Iudæos cōmemorantē.

Manus eius ab ollis] Nam in eiusmodi operibus efficiendis occupati erant Hebræi, cum Aegyptijs seruirent. Hinc illud in Exodo, Ad amaritudinem perducebant uitam eorum seruitute dura in lu-

to, & lateribus, ac omni opere agresti.

Et exaudiui te in abscondito tonitrui] Videtur innuere tonitrua, & tẽpestatem illam, quam excitauit Deus in Aegyptios in mari rubro, de qua in psalmo LXXVII. Quod autem dicit, in abscondito tonitrui, significat, se nimbis, & nubibus, unde horrifica illa tonitrua erumpebant, circunfusum affuisse, & pro ipsis propugnauisse.

Probaui te] Cum tot, ac tanta beneficia à me accepisses, tamen te ingratum, & immemorẽ potentiæ, ac misericordiæ meæ ostendisti, cum ad explorandum animum tuum permisissem, ut te aqua deficeret.

Israel si audieris me] Sæpe admonuimus, Hebræam linguam esse admodum angustam, & concisam. quæ res magnam sæpe parit obscuritatem, nisi aliqua addantur ad explendas sententias. quod nonnulli hoc loco esse faciendum existimant, ut hi uersiculi ad hunc modum explanentur, uel etiam ex hebræo exprimantur: Si audieris me, si non erit in te Deus extraneus, si non adorabis Deum alienum, (ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti) dilata os tuum, & implebo illud: id est, si ea, quæ dico, obseruaueris, pete, quicquid optas, neque unquam repulsam feres.

Et dimisi eos] Nullo ferè maiore supplicio afficere potest Deus illos, qui parere nolunt salutaribus monitis ipsius, quàm si eos patiatur indulgere, atque obsequi cupiditatibus suis, & sua consilia sequi, quibus sibi pestem, ac perniciem machinantur, &

comparant, idq; tum maxime, cum sibi sapere, ac rebus suis optime consulere uidentur. Itaque semper orandus est Deus, ut nos ipse spiritu suo regat, & gubernet: quicunque enim spiritu Dei ducuntur, ut ait diuus Paulus, ij sunt filij Dei, cæteri Deum non propitium, sed iratum habent.

Inimici Domini mentiti fuissent] Id est, bello domiti simulassent beneuolentiam, & uoluntariã seruitutem. De hac loquendi figura dictum est in explanatione psalmi XVIII.

Et fuisset tempus eorum in secula] Id est, æuum populi mei perpetuo floruisset. Sic explanant nonnulli. Theodoretus autem, & Euthymius hoc ad inimicos Dei referunt, & aiunt, hanc esse sentẽtiam horum uerborum, impiarum nationum calamitates perpetuas futuras fuisse: affirmant enim, uocabulum temporis apud Syros in eam sententiam accipi.

Et cibassem illos ex adipe] Hoc uersiculo significare uoluit omnium rerũ affluentiam, & agrorum fertilitatem eximiam. sic in Deuteronomio, sugeret mel ex petra, & oleum è saxo durissimo.

ARGVMENTVM PSAL. LXXXII.

Inducit Deum reprehendentem iudices populi sui, eosq; acriter accusantem iniustitiæ.

Psalmus Asaph, LXXXII.

Deus stat in synagoga Deorum, in medio autem

Deos iudicat.

Vsquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?

Iudicate egeno, & pupillo, humilem, & pauperem iustificate.

Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.

Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant, mota sunt omnia fundamenta terræ.

Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes,

Attamen sicut homines moriemini, &, sicut unus de principibus, cadetis.

Surge Deus, iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

EXPLANATIO.

In Synagoga Deorum] Deos appellare solent literæ sanctæ principes, & iudices, propterea quòd eiusmodi administratio sit res quædam diuina, non humana, ut ait Iosaphat in secundo libro Paralip. Hos igitur monet, ut meminerint Deum interesse iudicijs ipsorum, & graue supplicium sumpturum esse de ijs, qui à iustitia, & æquitate declinant.

Et facies peccatorum sumitis] Id est, improbis fauetis, & eorum gratiam aucupamini innocentibus opprimendis.

Iudicate egeno, & pupillo] Id est, illos ab iniuria, & calumnijs improborum prohibete, & tenuiores iniuste in iudicium uocatos absoluite.

Nescierunt, neque intellexerunt,] Frustra

(inquit) moneo, neque enim resipiscunt, sed in tenebris ignorantiæ, & iniustitiæ perseuerant. hinc fit, ut omnis humanæ uitæ ratio, & ordo peruertatur, & omnia plena sint tumultu, & confusione.

Ego dixi, Dij estis] Ego (inquit Deus) uos appellatione mea dignatus sum ob excellentiã officij, quo fungimini, uosq; filios meos nomino, scitote tamen, uos æque ac homines infimos esse morituros, neque magis uitaturos mortem, quàm alium quemuis ex principibus, & iudicibus, qui respublicas impiarum gentium administrant: itaque iustitiam, & æquitatem colite, illud intelligentes, uos breui reddituros esse rationẽ administrationis uestræ. Theodoretus existimat, Deum minari his uerbis, iniquos iudices sic casuros, ut Diabolus cecidit, qui ob superbiã, & iniustitiam deiectus est de altissimo dignitatis gradu, in quo Deus illum collocarat. Quidam uocabulo principum hoc loco existimant significari tyrãnos, qui ad inferos præcipitantur.

Surge Deus] Precatur Deum, ut quãdo omnes iudices à iustitia recesserunt, ipse iudicandi, & regẽdi negotium suscipiat misso ad homines filio suo. quod quidem futurum prouidens subiungit, omnes gentes hæreditate ad Deum peruenturas, quæ prius in potestate Diaboli erant.

ARGVMENTVM PSAL. LXXXIII.

Populus orat auxilium Dei contra gentes finitimas,

mas, quæ facta conspiratione bellum intulerant.

Canticum psalmi Asaph, LXXXIII.

Deus ne sileas, ne taceas, neque quiescas Deus,

Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.

Aduersus populum tuum astute excogitauerunt consilium, & consultauerunt aduersus absconditos tuos.

Dixerunt, uenite, & disperdamus eos de gente, & non memoretur nomen Israel ultra.

Quoniam conspirauerunt unanimiter simul, aduersus te fœdus fecerunt tabernacula Idumæorum, & Ismaelitæ,

Moab, & Agareni, Gebal, & Amon, & Amalech, Philistei cum habitantibus Tyrum.

Etiam Assur uenit cum illis. facti sunt in adiutorium filijs Loth.

Fac illis sicut Madian, & Sisare, sicut Iabin in torrente Cisson.

Disperierunt in Endor, & facti sunt sterquiliniũ terræ.

Pone principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana:

Omnes principes eorum, qui dixerunt, hæreditate possideamus habitacula Dei.

Deus meus pone illos ut rotam, & sicut stipulam ante faciem uenti.

Sicut ignis qui comburit syluam, & sicut flamma

comburens montes,

Ita persequere illos tempestate tua, & turbine tuo conturba eos.

Imple facies eorum ignominia, & quærent nomē tuum Domine.

Erubescant, & conturbentur in seculum seculi, et confundantur, & pereant,

Et cognoscent, quòd nomen tibi Dominus, *tu, solus altissimus in omni terra.*

EXPLANATIO.

Deus ne sileas] *Id est, ne scelera impiorū, quæ uides, dissimula, ne'ue te contine à supplicio illorum.*

Aduersus absconditos tuos] *Quanquam satis declarasse uidemur in explanatione psalmi* XXXI, *cur Asaphus* Hebræos *uocet absconditos* Dei, *tamen operæpretium erit, pauca hæc adiungere.* Deus *misericordiæ parens salutem piorum tutissima quidem custodia tegit, ac munit, sed hoc tutelæ genus tam remotum est ab oculis humanæ rationis, ut aliquando pij maxime à* Deo *negligi, & derelinqui uideantur, cum* Deus *illos maxima cum beneuolentia tuetur. denique qui status, quæ conditio, quàm secura, quamq; beata sit eorum uita, qui ueram pietatem colunt, nemo pietatis expers suspicari potest, ne dum intelligere. iure igitur & merito gentem hebræam, quæ sola ex omnibus nationibus* Deum *sancte uenerabatur, Asaphus appellat absconditos* Dei, *neque diuus* Paulus *ob aliam causam dicere uidetur*

uitam Christianorum in Deo absconditam esse.

Filÿs Loth] *Id est, Moabitis, & Ammonitis.*

Sicut Madian, & Sisare] *Exercitum Madianitarum Gedeon profligauit cæsis ducibus Orebo, & Zebo, & Zebee, & Salmana. quæ historia scripta est in libro Iudicum. Sisara autem, ut est in eodem libro, Dux fuit copiarum Iabini regis Cananæi, quas copias deleuit Baracus, & Sisaram quidem fugientem interemit Iael uxor Cabari, Iabinus uero in prælio cæsus est.*

In Endor] *Is locus erat in ea regione, quæ assignata fuit tribui Manassæ, ut scriptum est in libro, qui inscribitur Iosue.*

Facti sunt sterquilinium terræ] *Relicti scilicet in agris insepulti.*

Possideamus habitacula Dei] *Id est urbes, & oppida Hebræorum.*

Pone illos ut rotam] *Id est instabiles, & agitatos instar rotæ. hac similitudine utitur etiam Esaias.*

Et quærent nomen tuum] *Et potentiam tuam experti nomen tuum uenerabuntur, & soliciti quærent, quis nam sit is Deus, qui hostes populi sui tam acriter ulciscatur.*

Et cognoscent] *Intelligent, te unum esse, cui nomen Domini conuenit, quiq; omnia terrarum sola gubernas, Deos autem suos esse Deos inanes, & commentitios.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXXIIII.

Describitur, quàm ardenti desiderio teneretur Da*uid adeũdi ad templum* Dei, *à quo abesse cogebatur propter uim inimicorum.*

Victori ad Githith, filiorum Coræ, Psal. LXXXIIII.

Quàm dilecta tabernacula tua Domine *exercituũ, concupiscit, & deficit anima in atria* Domini.

Cor *meum, & caro mea exultauerunt in* Deum *uiuum.*

Etiam passer inuenit sibi domum, & hirundo nidum sibi, ubi ponat pullos suos.

Altaria tua Domine *exercituum,* Rex *meus, &* Deus *meus.*

Beati qui habitant in domo tua Domine, *perpetuo laudabunt te.*

Beatus uir, cuius fortitudo in te est, semitæ in corde eorum, transeuntes uallem fletus fontem ponent eam.

Etiam cisternas pluuia replebit, ibunt de fortitudine in fortitudinem, comparebit (quisque eorum) apud Deum *in* Sion.

Domine Deus *exercituum exaudi orationem meã, auribus percipe* Deus Iacob.

Protector *noster aspice* Deus, *& respice in faciem* CHRISTI *tui,*

Quia melior est dies una in atrijs tuis super millia.
Elegi ad limē morari domus Dei *mei magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum.*

Quia sol, & scutum Dominus Deus, *gratiam, & gloriam dabit* Dominus.

Non *priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia,* Domine *exercituū, beatus homo, qui sperat in te.*

EXPLANATIO.

Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini] *Id est, deficit desiderio adeundi ad templum* Dei.

Etiam passer] *Quidam ex* Hebræis *hunc locum ita explanant, passeribus, & hirundinibus patet aditus ad templum tuum, & apud altaria tua nidos fingunt, at mihi ad ea accedere non licet.* A*lij uero sic interpretantur, aues quidē inueniunt locum, ubi cum suis pullis quiescant, at ego ad aras tuas* Domine *adire non possum, in quibus solis acquiesco.* Ha*bet autem magnam uim ad exprimendū desiderium, & dolorem animi oratio illa imperfecta, altaria tua* Domine *exercituum.*

Beati *qui habitant*] Beatos *ait esse sacerdotes, & leuitas, quibus concessum sit, in templo* Dei *dies, noctesq; uersari, & laudes eius quotidianis hymnis celebrare.* Beatos *item indicat eos, qui omnem suam uim, & fortitudinem in* Deo *locatam putant, & propterea semper habent in animo semitas, quæ ducunt ad templum eius, atque illud frequentare nō intermittunt.* Hi *quidem iter facientes per loca ari-*

da, & sitientia, qualis est uallis fletus, in ijs puteos fodiunt, & cisternas ad colligendam aquam pluuiá, ut commoditate itineris homines magis incitentur ad frequentandam ædem Dei. neque uero longitudine uiæ fatigantur, sed ob singularem animi alacritatem inter eundum magis, ac magis uigent, donec perueniant ad Sionem. Sunt multæ aliæ explanationes horum uersuum, sed ea, quam nos proposuimus, in primis conuenire uidetur argumento hymni. Vallis fletus mentio fit in libro Iudicum.

Exaudi orationem meam] *Qua precor, mihi, & meis aditum patere ad templum tuum.*

Et respice in faciem CHRISTI *tui*] *Aspice (inquit) uultu placido seruum tuum supplicantem, quem tu regem populi tui constituisti.*

Quia melior est dies una] *Opto, inquam, & uotis omnibus expeto, mihi facultatem dari accedendi ad templum tuũ, quoniam dies unus in atrijs tuis pie, sanctéq; actus, anteponendus est sexcentis annis, itaque malim ego ad limina domus Dei mei despectus iacere, quàm commorari in ædibus magnificentissimis impiorum.*

Quia sol, & scutum Dominus Deus] *Dominus est sol mentes hominum suo prospero, & salutari lumine exhilarans, augens, nutricans, sensu iustitiæ, ac pietatis afficiens, omnesq; errorum, & ignorantiæ tenebras pellens. Dominus est scutum firmissimum, quo piorum innocentia protecta, neque uiolentis rerum aduersarum ictibus concutitur, neque ullis improborum, aut mortis, aut Diaboli oppugna*

tionibus frangitur. Dominus est uberrimus, & perennis omnium bonorum fons, à quo manat ad cultores suos gratus, & amabilis animi candor, uera sanctitas, solida gloria, dulcissima pax, uita denique beata, & sempiterna. Summe omnium rerum præpotens rector, & Domine, beatus ille, qui omnē suam spem in tua bonitate, & misericordia collocat.

ARGVMENTVM PSAL. LXXXV.

Vaticinatur, tempus fore, cum Deus per unigenam filium suum liberabit genus humanum asperrima tyrannide Diaboli, & in terris misericordia, ueritas, pax, & iustitia florebunt. Qui uero prædictionem huius hymni pertinere existimāt ad reditum Hebræorum ex Babylone, facile coarguuntur, cum historiæ illi non conueniant, quæ hic prædicuntur.

Victori, filiorum Coræ psalmus LXXXV.

Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob.

Remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum.

Mitigasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ.

Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte irā tuam à nobis.

Nunquid in æternum irasceris nobis? aut extendes iram tuam à generatione in generationem?

Non ne tu conuersus uiuificabis nos? & plebs tua lætabitur in te?

Ostende nobis Domine *misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis.*

Audiam, quid loquatur dominus Deus, *quoniam loquetur pacem super plebem suam,*

Et super sanctos suos, & non reuertentur ad stultitiam.

Vtique propè timentes eum salutare ipsius, ut habitet gloria in terra nostra.

Misericordia, & ueritas obuiauerunt sibi, iustitia, & pax osculatæ sunt.

Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit.

Etiam Dominus *dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum.*

Iustitia corām eo ambulabit, & ponet in uia gressus suos.

EXPLANATIO.

Benedixisti] *Admonuimus alio loco, quæ uerborum uoces tempus præteritum, aut instans, aut futurum indicant, eas uoces apud scriptores* Hebræos *ita uim, & notionem inter se communicare, ut præsentia uerbis etiam tempus ueniens, aut præteritum significantibus exprimantur, & quæ res euenturæ prædicuntur, earum rerum tempora, si formam ipsarum uocum spectes, nonnunquam præteriisse uideantur. itaque nemini mirum uideri debet, si res multis post seculis futura exponatur in hoc hymno,*

perinde quasi iam facta esset. Sed *nonnulli interpretes* Latini *cum animaduerterent, eam rem magnam sæpe obscuritatem parere, quoties huiusmodi loci inciderent, illos sic conuerterunt, ut proprietas, & usus latinæ linguæ postulabat. quam interpretandi rationem qui sequuntur, à doctis, & eruditis iure laudantur.* Verùm *ad ipsam uerborum explanationem ueniamus.*

Benedixisti Domine *terram tuam*] Id *est, populum tuum diuinis, & cœlestibus donis afficies, cum è cœlo miseris unigenam filium tuum.* Hoc *ita euenisse, ut hic prædictum est, gratulatur diuus* Paulus *his uerbis in epistola ad* Ephesios *scripta,* Benedictus Deus, *& pater* Domini *nostri* IESV CHRISTI, *qui benedixit nos omni benedictione in cœlestibus, in* CHRISTO.

Auertisti captiuitatem Iacob] Id *est, populum tuum à seruitute* Diaboli, *& peccati, & mortis eripies. qua de re sic* Zacharias *pater* Ioannis Baptistæ *in illo pulcherrimo hymno, quem cecinit lætus,* Deum *iam exequi, quod hic prædicitur,* Benedictus *(inquit) dominus* Deus Israel, *quia uisitauit, & fecit redemptionem plebis suæ, & erexit cornu salutis nobis in domo* Dauid *pueri sui:* Sicut *locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum suorum, fore, ut seruaremur ab inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos.*

Remisisti *iniquitatem plebis tuæ*] Id *est, illi condonabis omnia peccata, simul atque* IESVS CHRISTVS *illa suo purissimo sanguine expia=*

rit. Hinc illud apud diuum Lucam, Et uocabis nomen *eius* IESVM, *is enim saluum faciet populum suum à peccatis suis.*

Mitigasti omnem iram tuam] Hoc *est, reconciliabis te hominum generi, cui multa iam secula grauissime iratus, atque infensus es.* Quo *modo autem facta sit hæc reconciliatio, docet diuus* Paulus *his uerbis in epistola, quam scribit ad* Romanos. Com*mendat autem suam charitatem erga nos* Deus, *quòd cum adhuc essemus peccatores,* CHRISTVS *pro nobis mortuus est: multo igitur magis iustificati nũc sanguine ipsius seruabimur per eum ab ira: nam si, cum inimici essemus, reconciliati fuimus* Deo *per mortem filij eius, multo magis reconciliati seruabimur per uitam ipsius.*

Conuerte nos] *Hactenus diuina prædictio, nunc uates sanctus nomine totius populi precatur, ut quæ* Deum *facturum esse, in superioribus uersibus prædixit, ea* Deus *maturet perficere:* Tu *(inquit) ex cuius misericordia pendet omnium salus, conuerte mentes, & uoluntates nostras ad te, ad quem nemo sponte sua se potest conuertere. sic* Hieremias, *conuerte me, & conuertar, quia tu* Dominus *meus es: postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam, & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, confusus sum, & erubui.*

Non'ne tu conuersus uiuificabis nos?]

Non'ne tu (inquit) reconciliatus uitam nobis salutemq; donabis? Hæc *interrogandi formula uim asseuerandi habet, ut etiam in psalmo* CXXXIX.

Non ne qui oderunt te Domine, odio habui, & contra inimicos tuos ira excādui? Quid autem hoc uiuificandi uerbo intelligat uates sanctus, explicat hoc modo diuus Paulus in epistola ad Ephesios scripta, Deus, qui diues est in misericordia, propter multā charitatem suam, qua dilexit nos, etiam cum essemus mortui per delicta, conuiuificauit nos unà cum CHRISTO (per gratiam estis seruati) simulq; cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit inter cœlestes in CHRISTO IESV.

Ostende nobis Domine misericordiam tuam] Ostendere misericordiam in literis sanctis, est illam tribuere. sic diuus Paulus ait, in euangelio patefieri iustitiam Dei, cum dicere uelit, illam euangelium amplectentibus impartiri.

Audiam, quid loquatur Dominus Deus] Vates sanctus post piam precationem aures animi attentas adhibet ad oraculum Dei: quisquis enim pura, & casta mente precatur, sine dubio responsum, & illud quidem gratissimum, fert à spiritu Dei.

Quoniam loquetur pacem super plebem suam] Id est, promittet pacem, & omnia prospera, & secunda populo suo. Eam uero pacem significat, quam cœlites prædicauerunt, cum nascente CHRISTO canerent, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax, hominibus bona uoluntas. Hunc optatissimum pacis nuntium postea nuntiarunt apostoli toto terrarum orbe, de quibus Esaias, Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Quam uero pacem illi nuntiarint, diuus Paulus his memorabi

libus uerbis exponit, Deus reconciliauit nos sibi per IESVM CHRISTVM, *deditq; nobis ministerium reconciliationis, quandoquidem Deus erat in* CHRISTO *mundum reconcilians sibi, non imputans eis peccata sua, & posuit in nobis sermonem reconciliationis. Itaque nomine* CHRISTI *legatione fungimur tanquam Deo uos obsecrante per nos, rogamus pro* CHRISTO, *Reconciliamini Deo, eum enim, qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Hæc quidem nuntiarunt apostoli omnibus terrarum oris, sed non omnes eorum uerbis fidem habuerunt: Esaias enim sub ipsorum persona loquens ait, Domine quis credidit sermonibus nostris? propterea uates ait, loquetur pacem super plebem suam, & super sanctos suos, intelligens, hac cœlesti pace usuros tantummodo homines sanctos, & populum Dei, id est, illos, qui ueritatem euangelij approbantes ea re Deo chari, & sancti fiunt, quemadmodum* CHRISTVS *ait apud Ioannem, Pater sanctifica eos per ueritatem tuam, sermo tuus ueritas est. Nam quod subiungitur, & non reuertentur ad stultitiam, id significat, eos, qui euangelium uere amplectuntur, spiritu* CHRISTI *afflatos auertere animum à uitijs, & insanis cupiditatibus, & multam salutem dicere humanæ sapientiæ, quam diuus Paulus asseuerat stultitiam esse apud Deum.*

Vtique propè timentes eum salutare ipsius] *Præsto est (inquit) Dominus auxilio suo ijs, qui uerentur, & colunt sanctissimum numen ipsius, ita-*

que ille miseratus calamitates nostras è cœlo mittet ad nos liberandos filium suum, ut aliquando gloriaturi simus, gloriam Dei incolere terram nostram, seq; ui dendam oculis mortalium præbere, & cum ciuibus nostris familiarissime uersari. Hoc autem perfectum esse, prædicat diuus Ioannes his uerbis, uerbum caro factum est, & habitauit inter nos, & uidimus gloriam eius, gloriam ueluti unigeniti à patre, plenum gratia, & ueritate.

Misericordia, & ueritas obuiauerunt sibi] *Satis perspicuum est, uatem in hoc uersu, & in eo, qui proxime sequitur, de re futura tanquam de præterita loqui. Significat autem his elegantissimis uerborum figuris, eas uirtutes, quarum mentionem facit, inter se coniunctas fore beneficio* CHRISTI, *per quem misericordiam consecuti sumus à* Deo, & *cognitionem ueritatis, idemq; nos iustos reddidit ex iniustis,* & Deo *reconciliauit, atque ita iustitia,* & *pax inter se osculatæ sunt. propterea subiungitur, ueritatem ex terra orituram, id est, mortales euangelium,* & *ueram religionem amplexaturos,* & *iustitiam è cœlo prospecturam, hoc est,* Deum *illos in gratiam recepturum,* & *uera iustitia donaturum: iustitiam enim cœlestem uocat iustitiam fidei, per quam* Deus *hominibus non solum omnia peccata condonat, sed etiam suum spiritũ sanctum impartitur, eosq; sibi filios adoptat,* & *promptos, alacres, ac paratissimos ad omnia uirtutum officia reddit.*

Etiam Dominus *dabit benignitatem*] Id *est, humano generi benigne faciet,* & *terra nostra,*

quæ adhuc sterilis, inculta, atque horrida fuerat, uberrima fiet, ac feracissima. quem uero fructum latura sit, explicat subiungens, iustitiam coràm Deo *ambulaturam, hoc est solidam, & germanam iustitiam in animis mortalium spiritu* CHRISTI *renouatis, & excultis regnaturam: semper enim illorum oculis obuersabitur* Deus, *& summa semper diligentia cauebunt, ne aberrent à uia pietatis, quæ ducit in cœlum.*

ARGVMENTVM PSAL. LXXXVI.

Precatur hoc suauissimo carmine Deum, *ut se tueatur ab insidijs inimicorum, & animum suum amore uirtutis, & pietatis accendat, simulq́; prædicat potentiam, & misericordiam eius.*

Oratio David, *Psalmus* LXXXVI.

Inclina Domine *aurem tuam, & exaudi me, quoniam inops, & pauper sum ego.*

Custodi animam meam, quoniam sanctus sum, saluum fac seruum tuum Deus *meus sperátem in te.*

Miserere mei Domine, *quoniam ad te clamo tota die, lætifica animam serui tui, quoniam ad te* Domine *animam meam leuaui.*

Quoniam tu Domine *benignus, & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te.*

Auribus percipe Domine *orationem meam, & intende uoci deprecationis meæ.*

In die tribulationis meæ clamaui ad te, quia exaudisti me.

Non est similis tui in dijs Domine, & non est secundum opera tua.

Omnes gentes, quascunque fecisti, uenient, & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum.

Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus.

Doce me Domine uiam tuam, & ingrediar in ueritate tua, uni cor meum, ut timeat nomen tuum.

Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum,

Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.

Deus iniqui insurrexerunt aduersum me, & congregatio potentium quæsierunt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo.

Et tu Domine Deus miserator, & misericors, tardus ad iram, & multæ misericordiæ, & ueritatis,

Respice in me, & miserere mei, da fortitudinem tuam seruo tuo, & saluum fac filium ancillæ tuæ.

Fac mecum signum in bonum, ut uideant, qui oderunt me, & confundantur quoniam tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me.

EXPLANATIO.

Inclina Domine aurem tuam] Aures (inquit) *attentas adhibe ad precationem meam, et fer*

opem supplici misericordiæ tuæ, quoniam inops consilij, & omni humano præsidio destitutus sum ego. Tuere quæso uitam meam, quia pietati, & innocentiæ deditus sum, incolumem serua famulum tuum, cuius omnis spes nititur benignitate tua.

Non est similis tui in dijs] Id est, nemo de ijs, qui dij nominantur, tecum est comparandus, neque potest quispiam imitari opera tua. quamobrem futurum est tandem, ut omnes gentes te solum colant repudiata superstitione, & à Christo ad ueram pietatem, & religionem perducantur.

Et ingrediar in ueritate tua] Hanc sententiam explicauimus in explanatione psal. XXVI.

Vni cor meum] Vt scilicet abiecta omni alia cogitatione, & studio te unum amem, & colam, & in omnibus rebus nihil nisi te unum respiciam.

Et eruisti animam meam ex inferno inferiori] Id est, ex grauissimis periculis, & morte certa, & manifesta.

Et saluum fac filium ancillæ tuæ] Significat, se ex pijs, & religiosis parentibus ortum esse, uel potius exaggerat seruitutem, nam filius ancillæ uerna est.

Fac mecum signum] Ede (inquit) illustre aliquod signum tuæ erga me beneuolentiæ, ut uel inimici mei fateri cogantur, me tibi carissimum esse.

ARGVMENTVM PSAL. LXXXVII.

Celebrat Hierosolyma, & ecclesiam CHRISTI, *quam hæc urbs significabat, simulq; prædicit, ueram religionem toto terrarum orbe propagandam.*

Filiorum Coræ psalmus cantici, LXXXVII.

Fundamenta eius in montibus sanctis, diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.

Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.

Memor ero Raab, & Babylonis cũ scientibus me.

Ecce Palæstina, & Tyrus, & populus Aethiopũ, ille natus est ibi.

Et de Sion dicetur, homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.

Dominus numerabit scribendo populos, ille natus est ibi.

Et cantores sicut tibicines, omnes scaturigines meæ in te.

EXPLANATIO.

Hic hymnus admodum obscurus est, neque ego quicquam habeo, quod pro certo polliceri queam huic obscuritati lucem aliquam allaturum. Reliquum est igitur, ut eam explanationem, quæ probabilior, & magis consentanea pietati uideatur, adhibeam, ma-

qui sequuntur : cum enim ait, memor ero Raab, & Babylonis, Deum ipsum inducit loquentem, ac pollicentem, se Aegyptios, & Babylonios, & cæteras nationes ad ecclesiam suam aggregaturum: quarum nationum uidebatur oblitus, cum illas pateretur in maximis errorum tenebris uersari. sed possumus uertere hunc uersiculum etiam ad hunc modum, Faciam meminisse Raab, & Babylonis eos, qui nouerunt me. quæ uerba tamen eandem sententiam continent: significat enim, se missurum Apostolos, qui eas gentes ab impura, & impia superstitione traducant ad castissimum sui numinis cultum, plenissimamq; sanctitatis religionem. Quòd uero sanctus uates subiungit, Ille natus est ibi, uidetur indicare, omnes gentes se se coniuncturas cum ecclesia Hierosolymis instituta, propterea quia insignis ille ab omnibus pijs expectatus, in ijs locis oriturus, suumq; regnum initurus sit. quibus de rebus explicatum est in explanatione psalmi secundi. itaque ortus CHRISTI fecit, ut quamplurimi & Hierosolymis, & cæteris omnibus in locis nascerentur ex semine immortali, ut ait diuus Petrus, per uerbum Dei uiuentis, & manentis in æternum. Hoc significat, cum ait, Et de Sion dicetur, homo, & homo natus est in ea. Sionis autem nomine intelligi in literis sanctis non urbem Iudæorum modo, sed etiam ecclesiam Christi, notissimum est omnibus. itaque quòd addit, ipsam Sionem à Deo fundatam esse, id intelligi uult, quod postea res ipsa docuit, ecclesiã CHRISTI non artificio hominum, sed sapientia Dei constitutam esse, & propterea perpetuo perman-

furam, neque uetuſtate deleri, aut ulla hoſtium op=pugnatione opprimi poſſe. quod utrunque elegante^r expreſſit apud Matthæum *ipſe* Chriſtus, *cum diceret, ſe ædificaturum eccleſiam ſuam, neque portas infero=rum ad eam euertendam uim ullam habituras.* At *cum dixiſſet, eccleſiam fœcundiſſimam fore, & ſo=bolem ſuam toto terrarum orbe propagaturam, re=cte ſubiungit,* Dominus *numerabit ſcribendo popu=los, id eſt recenſebit omnes, qui nati fuerint in* Sione, *& nomina eorum ſcribet, qui repudiatis falſis dijs re ligioni ſanctæ adhæſerint. ſignificat autem hoc dicen di modo,* Deum *omnium, quicunque erunt ueri* Chri*ſtiani, ſummam rationem habiturum. quin etiam hæc translatio ſumpta uidetur à rege, qui conſcribat exercitum. neque profecto aliud eſt eccleſia ſanctorũ, niſi exercitus ex hominibus omnium ordinum, & na tionum comparatus, qui duce* CHRISTO *con=tinentia bella gerit cum principibus, & rectoribus te=nebrarum uitæ huius. qua de re diuus* Paulus *ſcitu digniſſima ſcribit ad* Epheſios. Et *quoniam ortus* CHRISTI *tantarum rerum origo, & cauſa ex=titit, propterea repetitum eſt, ille natus eſt ibi.* In *fi=ne hymni iterum orationem cõuertit ad* Sionem, *pro=mittens, cantores ſimiliter atque tibicines omne ſuum ſtudium collaturos ad celebrandas laudes ipſius, quam* Deus *tam charam, acceptamq; habet.* Quin *etiam (in quit) quicquid carminis uena ingenij mei profuderit, id ego omne tibi conſecro, & dico.* Simile *eſt illud poëtæ latini:*

Sed tamen exiguo quodcunque ex pectore riui
Fluxerit, hoc patriæ seruiat omne meæ.

ARGVMENTVM PSAL. LXXXVIII.

Psalmus est plenus affectibus, & querelis, in quo narrat calamitates suas acerbissimas, & misericordiam Domini implorat.

Canticum psalmi, filiorum Coræ, Victori ad Mahelath propter afflictionem, eruditio Eman Ezraitæ, *Psalmus* LXXXVIII.

Domine Deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coràm te.

Intret in conspectum tuum oratio mea, inclina aurem tuam ad precem meam.

Quia repleta est malis anima mea, & uita mea inferno appropinquauit.

Aestimatus sum cum descendentibus in foueam, factus sum sicut homo sine fortitudine, inter mortuos liber,

Sicut uulnerati dormientes in sepulcris, quorum nulla amplius superest memoria, & ipsi à manu tua abscissi sunt.

Posuisti me in lacu inferiori, in locis tenebrosis, & profundis.

Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me.

Longe fecisti notos meos à me, posuisti me abominationem ipsis.

bili calamitatum tempestate iactatus, nihil aliud cernit nisi mortem, atque inferos, quippe qui non homines solum, sed etiam ipsum Deu grauissime iratum, atque infestum experitur, ad quem tamen confugit tanquam ad portum, & in maxima omnium rerum desperatione, salutis suæ spem reponit in eo, quem sibi censet inimicum. Hoc *nemo mortalium sua sponte facere potest, sed spiritus eius, qui percutit, supplicat pro percusso gemitibus inenarrabilibus, ut inquit diuus* Paulus.

Aestimatus sum cum descendentibus in foueam] Id *est, adnumeror ijs, quorum cadauera demittuntur in sepulcrum*.

Inter mortuos liber] *Euasi(inquit) ijs similis, qui iam sunt ad mortuos aggregati, & liberi ab ijs rebus, quæ pertinent ad hanc uitam*.

Posuisti me in lacu] *His allegorijs exaggerat magnitudinem calamitatum suarum*.

Clausus sum] *Iam(inquit)circumuentus sum erumnis intolerandis, neque ulla datur euadendi facultas*.

Nunquid mortuis] *Ostendit, ad gloriam* Dei *pertinere, ut homines pij, & religiosi diu uiuát*.

In terra obliuionis] *Sepulcrum, uel inferos appellat terram obliuionis, quoniam mortuorum memoria cito interit*.

Notos meos in tenebris posuisti] *Id est, tanquam tenebris obductos ab oculis meis remouisti*. Hic *psalmus ualde notabilis est, quoniam solus ex omnibus à principio usque ad finem, nulla interposita spi=*

ritus consolatione, plenus est querelarum, mœroris, & luctus. sed illud in primis in eo dignum obseruatione est, quòd uir sanctus tantis rerum aduersarum undis obrutus, Deo tamen fidere non intermittit: sed quo magis ille, quicquid consolationem in se habet, afflicto eripit, & quicquid dolorem auget, accumulat, hoc magis ipse noctes, & dies nomen illius suppliciter inuocat, & malis omnibus urgentem assiduis precibus urget, neque in summa desperatione desperat: ex quo intelligitur, Deum ne tum quidem pios derelinquere, cum ipsi derelicti, & proiecti sibi uidentur ab illo, qui suos grauissime solet affligere, ut caro extinguatur, spiritus uiuat.

ARGVMENTVM PSAL. LXXXIX.

Prædicat potentiam, & benignitatem Dei erga suos: deinde commemorat promissa illius præclara, Dauidi, posterisq; eius facta: postremo queritur, Deum, quasi oblitum eorum promissorum, urbem sanctam impijs euertendam tradidisse, regiamq; potestatem sublatam, & populum ipsum in maximas miserias incidisse.

Eruditio Ethan Ezraitæ. Psal. LXXXIX.

Misericordias Domini in æternum cantabo.

In generationem, & generationem annuntiabo ueritatem tuam ore meo.

Quoniam dixi, in æternum misericordia ædifica-

bitur, in cœlis ipſis ſtabilies ueritatem tuam.

Pepigi fœdus cum electo meo, iuraui Dauid ſeruo meo, uſque in æternum ſtabiliam ſemen tuum.

Et ædificabo in generationem, & generationē ſolium tuum.

Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine, & ueritatem tuam in eccleſia ſanctorum.

Quoniam quis in cœlo æquabitur Domino? quis ſimilis erit Domino inter filios Deorum?

Deus maxime tremendus in conſilio ſanctorum, terribilis ſuper omnes, qui in circuitu eius ſunt.

Domine Deus exercituum, qui ſimilis tibi in potentia ò Domine? ueritas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris ſuperbiæ maris, cum attollit fluctus ſuos, tu compeſcis eos.

Tu confregiſti ſicut uulneratum ſuperbum, in brachio uirtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos.

Tui ſunt cœli, & tua eſt terra, orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundaſti, aquilonem, & meridiem tu creaſti.

Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt, brachium tuum cum potentia.

Inuicta eſt manus tua, ſublimis eſt dextera tua, iuſtitia, & iudicium habitaculum ſolij tui,

Miſericordia, & ueritas præcedunt faciem tuam. beatus populus, qui ſcit iubilationem.

Domine in lumine uultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua exaltabuntur.

Quoniam gloria fortitudinis eorum tu es, & pro

Visitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum,

Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque falsam reddam ueritatem meam.

Neque profanabo fœdus meum, & , quæ procedunt de labijs meis, non mutabo.

Semel iuraui per sanctitatem meam, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit,

Et thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna stabilietur in æternum, & testis in cœlo fidelis:

Tu uero repulisti, & abominatus es, accensus es ira contra CHRISTVM *tuum.*

Euertisti fœdus serui tui, profanasti in terra diadema eius.

Destruxisti omnes macerias eius, posuisti munitiones eius in confractionem.

Diripuerunt eum omnes transeuntes uiam, factus est opprobrium uicinis suis.

Exaltasti dexteram deprimentium eum, lætificasti omnes inimicos eius.

Auertisti etiam aciem gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello.

Destruxisti munditiam eius, & solium eius in terram collisisti:

Abbreuiasti dies iuuentutis eius, operuisti eum confusione.

Vsquequo Domine auertes te semper? exardescet sicut ignis ira tua?

Memor esto, quanti æui sum ego, nunquid fru-

ſtra creaſti omnes filios hominum?

Quis eſt homo, qui uiuet, & non uidebit mortem? eruet animam ſuam de manu inferi?

Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ Domine, quas iuraſti Dauid in ueritate tua?

Memor eſto Domine opprobrij ſeruorum tuorum, portaui in ſinu meo omnia (opprobria) multarum gentium,

Quibus affecerunt nos inimici tui Domine, quibus affecerunt ueſtigia CHRISTI tui.

Benedictus Dominus in æternum. fiat, fiat.

EXPLANATIO.

Miſericordias Domini] *Cum gens Hebræa maximis calamitatibus premeretur, atque omnia contra, ac promiſerat Deus, euadere uiderentur, poterat facile in dubium uenire miſericordia, & fides illius. At uir ſanctus ait, tantum abeſſe, ut ipſe ulla rerum aduerſarum acerbitate adduci poſſit ad ſuſpicandum minus pie de diuino numine, ut fidem, & miſericordiā eius cantaturus in perpetuum, & ſuis uerſibus omni memoriæ ſit propagaturus.*

Quoniam dixi] *Id eſt, mihi perſuaſi, miſericordiam tuam perpetuo duraturam, & ſemper augendam, & amplificandam eſſe, & ueritatem, ac fidem tuam in perſoluendis promiſſis nunquam labefactatum iri, ſed ſtabilem fore ac ſempiternam perinde ac cœlum.*

Percuſſi fœdus] *Deum facit loquentem.*

Vſque in æternum ſtabiliam ſemen tuum]

Hoc est fœdus, quod Deus cum Dauide, & posteris eius fecit. Id fœdus multis uerbis describitur infra, & in libro secundo Regum cap. VII. Semen autem Dauidis est CHRISTVS, qui regnat in perpetuum, & ecclesia piorum, quæ in omne tempus uigebit, atque æuo sempiterno fruetur.

Confitebuntur cœli] Et cœlites (inquit) & homines pij semper prædicabunt tua facta admirabilia, & fidem, & bonitatem numinis tui.

Quoniam quis in cœlo æquabitur Domino?] Prædicat potentiam, & fidem Dei, ut ostendat non esse dubitandum, quin ille & possit, & uelit præstare, quod pollicitus est.

Inter filios Deorum] Filios Deorum dixit, cum Deos dicere uellet, sicut filios hominum appellare solet pro hominibus. Deos autem uocat, ut alio loco admonuimus, mentes illas cœlestes, ab omni concretione mortali segregatas, quos Angelos quoque nostri usurpare, ac nominare solent.

Et ueritas tua in circuitu tuo] Id est, non solum potentissimus, sed etiam ueracissimus es, ipsáq; ueritate tanquam ueste indueris.

Tu confregisti] Id est, Pharaonem illum arrogantem cum uniuerso exercitu tam facile perdidisti, quàm facile interficitur homo, qui iam uulneribus confectus sit.

Thabor, & Hermon] id est, oriens, atque occidens. nam Thabor situs est ad ortum, Hermon uero ad occasum. hi sunt montes insignes terræ Iudææ.

in tabernaculo suo. de quibus uerborum figuris suis locis explicauimus. Sed quis populus hunc clangorem audit, & cognoscit? ille nimirum, qui Deum pro certo habens sibi semper adesse, in illius præsidio, & tutela securus, & lætus conquiescit. Hunc populum uir sanctus beatum appellat, & talem esse demonstrat subiungens, Domine in lumine uultus tui ambulabunt. Felices (inquit) & uere fortunati, qui te Domine propitium, & præsentem habent: semper illis per has tenebras, & uias uitæ difficiles ingredientibus splendor tui spiritus clarissimum lumē ostendit, atque in animis eorum tam ardentes amores excitat omnium uirtutum, ut nihil ijs iucundius, nihil amabilius uideatur, quàm pie, iuste, ac temperanter uiuere, neque tamen isti uirtutes suas admirantur, aut gaudent in se ipsis, sed omnis eorum admiratio, & lætitia in nominis tui cognitione uersatur, & merito quidem: neque enim sua iustitia extolluntur, sed tua, tua inquam iustitia iacentes, & abiectos erigit, atque ad altissimum gradum dignitatis extollit, omnia illorum peccata delens, mentes, & uoluntates sanās, conscientias lætas, & tranquillas reddens, spiritu sancto, regno cœlesti, & uita sempiterna donans. itaque quòd cupiditates temerarias coërcent, quòd timores omnes, & omnes solicitudines pellunt, quòd neque rerum aduersarum ictibus franguntur, neque oppugnationibus humanæ sapientiæ de gradu pietatis deijciuntur, totum id referunt acceptum misericordiæ tuæ, quæ animos piorū ita corroborat, & confirmat, ut eorum uirtutem, excelso, & illustri loco si-

tam, nulla neque hominum, neque Diaboli labefacta re possit improbitas. Sed cur Dominus tam beneuolus, & liberalis est aduersus homines pios? quia regem, & clypeum illorum charissimũ habet. is est CHRISTVS, *ad cuius tutelam, & regnum pertinent homines sancti omnium seculorum.* Hos Deus propter CHRISTVM *suum ab omni æternitate sibi filios adoptauit. quos autem, antequam nascerentur, adoptauit, hos in lucem editos ad pietatem uocat, uocatisq; iustitiam primum, deinde uitam immortalem donat.* Itaque *si quis omnis memoriæ pios interroget, cur habuerint, atque in perpetuum habituri sint* Deũ *fauentem, & propitium, sine dubio respondeant, quia* Domini *est clypeus noster, & sancti* Israelis *rex noster. quòd si quis extra tutelam, & regnum* CHRISTI *est, is neque* Deo *carus, neque saluus esse potest, idq; ita esse, populus* Dei *semper sensit, ut auctor est diuus* Petrus *in actis* Apostolorum. Sed *nonnulli existimant, ipsum* Dauidem *clypeum populi, & regem appellari. quorum sententia num probanda sit, haud equidem scio, cum præsertim hoc carmen scriptum sit pro posteris* Dauidis, *qui amisso regno in maximis calamitatibus uersabantur. quòd si intelligantur ij uersus eo modo, quo nos interpretati sumus, omnia plana, & perspicua existunt.*

Po*sui adiutorium super potente*] Id *est, semper ero præsto, semper opem feram* Dauidi, *qui potens est propter gratiam meam.*

Ma*nus enim mea firma erit cum eo*] Id *est, nunquam illum destituet, semper illum proteget.*

Non

Non opprimet inimicus eum] Saulem significat, & eius asseclas.

Et ponam in mari] Id est, subijciam eius imperio loca maritima, & flumina longinqua. quod quidem perfecit Deus, cum Dauid eius auxilio subegit Palæstinos, qui ad mare incolunt, & Syros usque ad fluuium Euphratem, & stipendiariam habuit Mesopotamiam, quam Syriam fluminum appellabant.

In æternum seruabo] Id est, non repudiabo illum, quemadmodum Saulem, sed fœdus, quod cũ illo feriam, stabile, ac sempiternum erit.

Et ponam in seculum seculi semen eius, & thronũ eius sicut dies cœli] Hæc nullo modo uera esse possunt, nisi referantur ad CHRISTVM, qui natus est in familia Dauidis, & regnat in perpetuum. neque in aliam sententiam explanauit hoc oraculum Gabriel nuntius, & interpres Dei: is enim Mariam uirginem his uerbis affatur apud Lucam, Ecce concipies in utero, & paries filiũ, & uocabis nomen eius IESVM. is erit magnus, & filius altissimi uocabitur, & dabit illi dominus Deus sedem Dauid patris ipsius, regnabitq; super domum Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

Si Dauid mentiar] Id est, nequaquam Dauidem fallam. nam hoc uerbum, si, apud Hebræos aliquando uim negandi habet. hinc etiam illud in psalmo XCV. Quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.

Semen eius in æternum manebit] CHRISTVS scilicet, & ecclesia piorum.

Et thronus eius sicut sol] Id *est, in perpetuum durabit, ut sol.*

Et testis in cœlo fidelis] Id *est, uolo lunam ipsam esse testem perpetuitatis imperij* CHRISTI: *ut enim illa semper durabit, ita semper uigebit regnũ ipsius.* Sciendum *est tamen,* Symmachum *sic uertisse,* Et *contestatus in cœlo fidelis, id est, & qui asseueranter affirmat, hæc se facturum, est in cœlo, neque mentiri unquam potest.*

Tu uero repulisti] Nunc *deplorat calamitates populi; & qui supra tantis laudibus extulerat fidem* Dei, *nunc animo perturbato queritur, omnia contra accidere, quàm ille promiserit.* Hic *animaduertere operæpretium est, quàm difficile sit, non dubitare de promissionibus* Dei, *aut non penitus etiam ijs diffidere, cum præsertim ille, antequam promissa persoluat, ita plerunque omnia contra, ac pollicitus est, euenire patiatur, ut uix credibile sit, ea, quæ prædicta sunt, uera unquam euasura. multa huiusce rei exempla ex literis sanctis apponere possem, sed hæc duo satis erunt.* Deus Dauidem *in pueritia regem designat, sed quàm acerbis, quàmq; diuturnis illum calamitatibus exagitauit, antea quàm regni possessionem adire permitteret?* Idem *ore* Gabrielis Mariæ *pollicetur,* IESVM *in solio* Dauidis *sessurum, atque imperium illius sempiternum fore. quis hoc nisi diuino spiritu afflatus, sicut prædictum est, eventurum suspicari posset? cum* IESVM *uideret usque ad trigesimum ætatis annum propter obscuritatem in magna hominum ignoratione uersari, reliquam uero ui*

tam inopem, & uagam persequi, ad extremum tanquã perditissimum latronem cruci suffixum acerbissima morte multari. His rebus fit, ut impij promissionibus, & uerbis Dei nullam fidem habeant, & ipsi pij sæpe ad dubitandum inducantur. quocirca illud saluberrimum præceptum, Qui crediderit, ne festinet, semper in ore, atque animo est habendum: qui enim moram ferre non potest, is neque constantiam, neque fidendi perseuerantiam retinere potest: diffidẽs autem, se non solum bonis, quæ promissa sunt, indignum reddit, sed etiam grauissimas diffidentiæ pœnas luit: quisquis enim Deo affirmanti non credit, is profecto, illum esse uanum, & mendacem, credat, necesse est: at qui patiens in mora fidere perseuerat, sine dubio promissa bona consequitur, & Deo charissimus est. Hæc omnia diuus Paulus in epistola ad Hebræos scripta breuiter complectitur ad hunc modum. Ne abieceritis fiduciam uestram, quæ magnam habet præmij retributionẽ: nam patientia uobis est opus, ut ubi uoluntatem Dei perfeceritis, reportetis promissionem: adhuc enim pusillum temporis, & qui uenturus est, ueniet, & non tardabit, iustus autem ex fide uicturus est, & si se subtraxerit, non probabitur animo meo: at nos non sumus, qui nos subducamus in perditionem, sed ad fidem pertinemus in acquisitionem animæ.

Accensus es ira in CHRISTVM tuum] Id est, in Dauidem, quem tu regem constituisti. ad ipsum enim Dauidem redundare uidebatur, quicquid patiebantur posteri ipsius.

Destruxisti munditiem eius] Sic appellat *splendorem, & dignitatem imperij.*

Abbreuiasti dies] *Queritur, regnum familiæ* Dauidis*, quod perpetuum fore promiserat* Deus*, dum adolesceret, extinctum esse.*

Memor esto, quàm breuis æui] *Cogita (inquit) quàm sit breuis uita mortalium. quòd si huc accedant etiam perpetuæ calamitates, neque ullus detur respirandi locus, non ne uideberis nos frustra creauisse? similia multa legũtur in querimonijs* Iobi. *sunt autem uerba animi perturbati, neque satis considerãtis, cur hominem creauerit* Deus.

Quibus affecerunt uestigia CHRISTI *tui*] *Sic uocare uidetur reges, qui in* Dauidis *locum successerant, atque eum repræsentabant.* Sed *hic locus est perobscurus, neque ego aliquam explanationem certam habeo.* Quidam *intelligunt, his uerbis barbarorum impietatem significari; qui* Iudæos *irriderent, quòd ij* CHRISTVM *liberatorem expectarent, cuius uestigia, & pedes uenientis nunquàm uisuri essent.*

Benedictus Dominus *in æternum*] Videntur *hæc esse uerba hominis post magnam animi perturbationem se colligentis, & considerantis, nullo modo fieri posse, ut* Deus *fidem datam uiolet, & promissa non seruet, itaque patienter ferendam esse moram; & sanctissimum ipsius numen rebus aduersis æque, ac prosperis laudandum, cum præsertim ille ad utilitatem, & salutem piorum omnia dirigat etiã tum, cum penitus eos abiecisse uidetur.*

ARGVMENTVM PSAL. XC.

Describit miseriam, & breuitatem uitæ humanæ, & implorat auxilium Dei, ut, qui omnibus superioribus seculis consueuerit gentem suam tutari, & maximis beneficijs ornare, illam etiam, hoc tempore magnis calamitatibus oppressam, subleuet, ac tueatur.

Oratio Moysi uiri Dei, psal. XC.

Domine refugium factus es nobis à generatione in generationem.

Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis, à seculo, usque in seculum tu es Deus.

Reducis hominem usque ad contritionem, & dicis, reuertimini filij hominum.

Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ præterijt,

Et uigilia in nocte, rapuisti eos ut impetus aquarum, sunt ueluti somnium,

Mane sicut herba (sunt) quæ mutatur, mane floret, & crescit, uespere succiditur, & arescit.

Etenim deficimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus.

Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, occulta peccata nostra in luce uultus tui.

Quoniam omnes dies nostri dilabũtur in ira tua, consumimus

Annos nostros ueluti sermonem, dies annorum nostrorum septuaginta anni,

cabantur, ut omnibus est notum. Vitæ breuitatem uni ex ijs partibus similem dicit, si cum æuo illo sempiterno Dei conferatur.

Rapuisti eos ut impetus] Cōparat elegantissime fugam, & inanitatem uitæ humanæ pernicitati fluminum, & somnijs, & herbæ, quæ mane immutatur, id est, in florem se se induit, uespere autem succiditur arescens.

Etenim deficimus in ira tua] His uerbis significat, has uitæ calamitates esse pœnas, quas Deus à nobis repetit pro sceleribus, & maleficijs nostris.

Consumimus annos nostros ueluti sermonem] Quo nihil citius euanescit.

Præcipuum eorum] Præcipuum annorum uocat iuuentutem, quæ & ipsa plena est molestijs, ac perturbationibus animi.

Quis nouit uim] Hunc uersiculum ita uerterunt Symmachus, & Hieronymus, & quidam alij. Videtur autem hanc sententiam continere: si uel parua indignatio tua tanta mala mortalibus importat, quis possit cogitatione comprehendere, qualis, & quanta sit iræ uis, qua uteris aduersus eos, qui improbe, ac impie uixerunt? Quis inquam possit intelligere uim iræ tuæ, perinde ut potentia tua formidabilis requirit eam intelligi?

Enumerare dies nostros] Doce nos Domine ad hunc modum numerare, ac cogitare dies nostros, & illorum paucitatem semper ante oculos habere, ut hac inani uita contempta nos totos sapientiæ, & contemplationi rerum æternarum dedicemus.

Reuertere Domine, usquequo?] Vsquequo abes, & nos in tantis calamitatibus derelinquis?

Appareat in seruis] Id est, nos ita rege, ac tuere, ut in nobis eluceat uis salutaris, & benignitas tua.

Et sit splendor Domini] Id est, & misericordia Dei nostri semper adsit nobis, ut, quicquid aggredimur, feliciter eius beneficio succedat.

ARGVMENTVM PSAL. XCI.

Describit elegantissime securitatem, & felicitatem eorum, qui omnes suas cogitationes, & spes in misericordia Dei collocarunt.

Psalmus XCI.

Qui habitat in latibulo altissimi, in umbra omnipotentis commorabitur.

Dicam Domino, spes mea, & refugium meum, Deus meus sperabo in eum.

Quoniam ipse liberabit te de laqueo uenantium, & à peste exitiali.

Alis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius fiduciam habebis.

Scutum, & clypeus est ueritas eius, non timebis à timore nocturno,

A sagitta uolante in die, à peste perambulante in tenebris, ab exterminio uastante meridie.

Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit.

Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum uidebis.

Quoniam tu es Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum?

Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo,

Quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis.

In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem.

Quoniam me diligit, liberabo eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.

Clamabit ad me, & ego exaudiam eum. cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum,

Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.

EXPLANATIO.

Qui habitat in latibulo altissimi] *Id est, qui se committit fidei, & tutelæ ipsius. eam tutelam cur appellet latibulum, declarauimus in explanatione psalmi* LXXXIII.

Quoniam ipse liberabit te] *Quisquis es, inquit, qui syncere, & ex animo te misericordiæ Dei commisisti, sis animo læto, & tranquillo, nam ipse te incolumem conseruabit ab omnibus insidijs inimicorum, & à quouis maximo, & manifesto exitio.*

A sagitta uolante] His uocabulis significat & morbos, & mala omnia, quæ nobis importantur & ab improbis hominibus, & à Diabolo.

Cadent à latere tuo] Cum pestilentia, uel impetus prælij sæuiet, cæteris morientibus tu saluus, & incolumis animo quieto, & securo spectabis improbos occidentes, & pœnas maleficiorum expendentes. hoc autem tibi continget propterea quòd etiam tu Deo dixisti ex animo, Tu Domine spes mea.

Super aspidem, & basiliscum] Affirmat, neque uenenatas, & immanes bestias, neque Diabolum, & satellites eius, quos uocabulis harum belluarum significat, ullam uim habituros aduersus hominem pium, & præsidio Dei confidentem.

Quoniam me diligit] Inducit Deum loquentem, & ea confirmantem, quæ uir sanctus prædicauit de benignitate, & misericordia ipsius.

ARGVMENTVM PSAL. XCII.

Docet, diebus festis, omissa cura, & studio cæterarum rerum, consideranda esse consilia, et facta Dei, & laudes eius celebrandas.

Psalmus cantici pro die Sabbati, XCII.

Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo altissime,

Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, et ueritatem tuam per noctem,

In decachordo, & psalterio, cum cantico in ci-

thara.

Quia lætificasti me Domine in opere tuo, et in operibus manuum tuarum exultabo.

Quàm magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.

Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc,

Cum germinauerint peccatores sicut herba, & floruerint omnes, qui operantur iniquitatem,

Vt intereant in seculum seculi, tu autem altissimus in æternum Domine.

Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt, & disperdentur omnes, qui operantur iniquitatem,

Et exaltabitur sicut unicornis cornu ~~tuum~~ me, conspersus sum oleo uiridi.

Et respiciet oculus meus in inimicis meis (ultionē) & de insurgentibus contra me malignantibus audiet auris mea (quæ optat)

Iustus ut palma florebit, sicut Cedrus libani multiplicabitur,

Plantati in domo Domini in atrijs domus Dei nostri florebunt,

Adhuc fructificabunt in senecta, pingues, & uirentes erunt, ut annuntient,

Quòd rectus est Dominus fortitudo mea, & non est iniquitas in eo.

EXPLANATIO.

Ad *annuntiandum mane*] *Tametsi cum*

noctem, & mane nominat, ea tempora indicare uidetur, quæ lege attributa erant precationibus, & sacrificijs, non minus tamen, ut opinio mea fert, significat ijs uerbis, cum dies prosperitatum illucescit, misericordiam Dei *prædicandam esse, ut omnia, quæcunque nobis secunda eueniunt, illi accepta referamus; at cum nocte rerum aduersarum circunfundimur, fidem eiusdem, dictorumq; constantiam in ore semper habendam, ut spe bona, certaq; simus, nos tandem ex omni periculo, & calamitate euasuros, sicut ille promisit inquiens,* Inuoca *me tempore difficili, & calamitoso, & ego te omnibus ex malis eripiam, tu uero honorabis me.*

Q*uia lætificasti me* Domine *in opere tuo*]

Vt *impius animo horret, si quando conscientia illum admonet,* Deum *piorum, impiorumq; habere rationem: ita pio nulla cogitatio potest accidere iucundior, quàm de prouidentia* Dei: *cum enim is secum reputat, ne unum quidem capillum ex suo capite decidere posse sine illius numine, quem patrem agnoscit, incredibile dictu est, quanta lætitia exultet, quàm se tutum, ac beatum ducat.* Et *sane nihil à patre indulgentissimo potest proficisci, quod filijs emolumento, salutiq; non sit: etsi nonnunquam illi (quæ mentis humanæ infirmitas est) secus accidere putant, & falsa specie, ac uisione terrentur.*

Q*uàm magnificata*] Non *solum ea significat, quæ pertinent ad creationem mundi, sed etiam ea, quæ quotidie geruntur à prouidentia* Dei *in administratione rerum humanarum, cuiusmodi sunt, quæ*

mox commemorat, improbos scilicet florere, & secundis rebus uti, ut mox acerbiora supplicia sustineãt, & in miserias æternas præcipitentur, cum bonis è contrario omnia uertant in bonum.

Vir insipiens non cognoscet, *& stultus non intelliget hæc*] Stultos, *& insipientes uocat in primis, quos usus, & uita communis prudentes, & sapientes appellare solet. horum multi tam longe absunt ab istarum rerum intelligentia, ut ne arbitrentur quidem, prouidentiam* Dei *se ad procurationem rerum humanarum demittere.*

Et *exaltabitur*] Euertentur *homines impij, & nefarij, at ego, & quisquis alius uirtutem, & pietatem colit, beati, & florentes erimus.* Comparat *autem cornu suum, id est, uires, & potentiam, cornibus monocerotis, quæ cornua sunt durissima.*

Conspersus *sum oleo uiridi*] Allegoria *est, qua firmitas animi, & corporis significatur. ea sumpta est à cultu uitæ: oleum enim magnam uim habet ad membra fouenda, & corpus corroborandum.* Sed *& oleum significat, ut supra didicimus, afflatum, & gratiam spiritus sancti, quæ longe maiorem uim habet ad fouendum, & corroborandum animũ, & corpus. hoc cœlesti oleo delibutus erat* Dauid.

Iustus *ut palma florebit*] Impij *quidem tanquam herba florent, quæ celeriter arescit, at homines pij palmæ similes sunt, quæ diutissime uiuit, ac uiget, & fructus dulcissimos edit.*

Sicut *cedrus* Libani] Eleganter *hominem*

pium comparat cedro, cuius odoratus est iucundissimus, eáq; arbor nunquam putrescit, & umbram gratissimã ministrat: quæ omnia ad hominem pium, & sanctum eleganter aptantur.

Plantati in domo Domini] Qui (*inquit*) *sati, & alti fuerint in ecclesia* Dei, *semper florebunt, & fructus pulcherrimos ferent uitæ innocẽtis, et piæ.*

ARGVMENTVM PSAL. XCIII.

Celebrat infinitam excellentiam Dei, *qui & mundum ex nihilo creauerit, & res humanas sapientissime gubernet. Sed hæc omnia etiam ad imperium* CHRISTI *aptissime referri possunt, & ad ecclesiam eius undique oppugnatam.*

Psalmus XCIII.

Dominus *regnauit, magnificentiam indutus est, indutus est* Dominus *fortitudinem, & accinxit se.*

Etiam firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.

Parata sedes tua ex tunc, à seculo tu es.

Eleuauerunt flumina Domine, *eleuauerunt flumina uocem suam,*

Eleuauerunt flumina fluctus suos, plusquam uoces aquarum multarum,

Et mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus.

Testimonia tua ualde sunt certa, domum tuam decet sanctitudo Domine *in lõgitudinem dierum.*

EXPLANATIO.

Dominus regnauit] Regnauit, dicit, pro regnat: qui loquendi abusus frequens est, ut iam admonuimus.

Et accinxit se] Accinxit inquam se fortitudine, & potentia.

Parata sedes tua ex tunc] Id est, ex omni æternitate.

Eleuauerunt flumina Domine] Allegoria est, quæ significat, maximam uim hostium inuasisse gentem Dei, quos ille compressit.

Mirabilis in altis Dominus] Terribilis quidem est impetus, & immanitas impiorum, qui nos inuaserunt, sed longe terribilior est Dominus, qui habitat in cœlo, & pro nobis acerrime propugnat.

Testimonia tua] Vera profecto sunt, & certa Domine, quæ nobis tua sancta oracula promiserunt, ecclesiam scilicet piorum, quæ domus tua est, præsidio tui numinis semper incolumem, ac beatam fore: itaque illam decet ornatam esse sanctitate, eoq; ornamento in perpetuum decorari, ut, quæ custodem, & præsidem sanctum habet, ipsa quoque sancta sit.

ARGVMENTVM PSAL. XCIIII.

Inuehitur in homines impios, & sceleratos, qui prouidentiam Dei negant; & innocentes, iniurijs, & uiolentia illorum oppressos, consolatur.

Psalmus XCIIII.

Deus ultionum Domine, Deus ultionum splendide appare.

Exaltare, qui iudicas terram, redde retributionē superbis.

Vsquequo peccatores Domine, usquequo peccatores exultabunt?

Effabuntur, & loquentur superba? gloriabuntur omnes, qui operantur iniustitiam?

Populum tuum Domine attriuerunt, & hæreditatem tuam uexauerunt,

Viduam, & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt,

Et dixerunt, non uidebit Dominus, nec intelliget Deus Iacob.

Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite.

Nunquid ille, qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non uidebit?

Qui corripit gentes, non arguet, qui docet homines scientiam??

Dominus scit cogitationes hominum, quòd uanæ sunt.

Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum,

Vt quietem præbeas illi in diebus malis, donec fodiatur peccatori fouea,

Quia non repellet Dominus plebem suam, & hæreditatem

reditatem ſuam non derelinquet.

Quoniam ad iuſtitiam reuertetur iudicium, & ſequentur illam omnes, qui recto ſunt corde.

Quis conſurget pro me aduerſus malignantes? quis ſtabit pro me aduerſus operantes iniquitatem?

Niſi dominus adiuuiſſet me, paulo minus habitaſſet in inferno anima mea.

Si dicebam, motus eſt pes meus, miſericordia tua Domine ſuſtentabat me.

Secundum multitudinem cogitationum mearum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animá meam.

Nunquid conſociabitur tibi thronus peruerſitatis, qui fingit afflictionem pro lege?

Congregantur contra animam iuſti, & ſanguinem innocentem condemnabunt,

Et erit mihi Dominus in refugium, & Deus meus in petram fiduciæ meæ,

Et retribuet illis iniquitatem ipſorum, & in malitia eorum diſperdet eos, diſperdet illos Dominus Deus noſter.

EXPLANATIO.

Deus ultionum Domine] Sic Deum appellat, quòd ad eum pertineat ultio: ipſe enim ait in Deuteronomio, Mea eſt ultio, & ego rependam.

Splendide appare] Fac, omnes intelligant, ac penè oculis uideant prouidentiam, & magnitudinem potentiæ tuæ, quam negligunt homines impij, & arrogantes.

Intelligite insipientes in populo] Significat, eos, qui negant Deum intelligere, quid unusquisque agat, quid'ue in se admittat, ipsos nihil intelligere, & bestiarum similes esse. & tamen nonnulli ex ijs, quibus doctrinæ, & sapientiæ primas deferunt, qui crucem CHRISTI stultitiam putant, ausi sunt, hæc immanissima, & teterrima monstra dicere, & docere: ut facile appareat, uerissimam esse illam D. Pauli sententiam, Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum.

Qui plantauit aurem] Est ne(inquit)uerisimile, ut qui uim sentiendi, & intelligendi hominibus donauit, ipse cognitione careat rerum humanarum?

Qui corripit gentes] Qui aliquando supplicio afficit totas nationes, uos ne permittet impune debacchari? qui mortalibus prudentiam, & intelligentiam impartit, is ne uestra maleficia ignorabit?

Dominus scit cogitationes] Non modo(inquit)Dominus audit, & uidet, uerum etiam intimos hominum sensus intelligit, ac nouit, quàm inania sint, & absurda, quæ illi cogitant, nisi diuino lumine animi eorum illustrentur. itaque beatum illum iu dico, quem tu Domine pro tua incredibili misericordia erudis, & præceptis legum tuarum institutis: ea enim disciplina maximam illi tranquillitatem pariet rebus aduersis, siquidem omnes iniurias impiorum non solum forti, sed etiam læto animo feret, intelligens, uitam piorum calamitatibus, ut aurum igne, purgari. itaque animo quieto, & tranquillo usque

expectabit, dum impius pœnas luat: luet enim pœnas, quisquis uiolat innocentes, neque Dominus *negliget iniurias, & contumelias gentis suæ, neque illam diutius permittet libidini, & ludibrio impiorum, sed aliquando leges, & iustitia in iudicijs ualebunt, & multos sui cupidos, & amantes habebunt.*

Quis consurget] *Exponit magnitudinem periculi, in quo uersans implorauerat auxilium hominum, sed frustra, subiungit enim,* Nisi Dominus *subuenisset mihi, actum erat de salute mea.*

Si dicebam motus] *Si querebar, iam uacillare constantiam meam, neque iam posse calamitatum magnitudini obsistere,* Domine *eras præsto, & sustentabas animum meum iam labentem.*

Secundum multitudinem] *Quantum excruciabant animum meum cogitationes tristissimæ, tantum illum recreabant consolationes tuæ iucundissimæ.* Ita diuus Paulus *ad Corinthios scribens, sicut (inquit) abundant afflictiones* CHRISTI *in nos, ita per* CHRISTVM *abundat etiam consolatio nostra.*

Nunquid consociabitur] *Non est, quòd aliquis miretur, si tu ades innocentibus, & ab ijs propulsas iniurias impiorum: quid enim tibi commune possit esse cum improborum potestate, ac tyrannide, quæ semper occupata est in conflandis calumnijs, & bonis affligendis, idq; sibi pro lege ducit? uel cum ait, solium peruersitatis fingere afflictionem pro lege, significat potius, eos, quorum proprium munus est, leges condere, quibus* Respublica *optime admi=*

nistretur, ac ciuium salus tuta sit, tantum abesse ab hoc officio, ut semper habeant animos intentos ad inueniendas rationes, & uias, quibus uexent, atque opprimant innocentes, atque ita pro legum, & iudiciorum æquitate ab his iniurias, & uim ad perniciem ciuitatis manare. Sed Symmachus *uertit ex* Hebræo, Qui *fingit afflictionem contra præceptum: quæ uerba significant, principes barbaros, & crudeles machinari calamitatem, & perniciem ijs, qui tutelæ ipsorum commendati sunt, contra præcepta, & leges* Dei.

ARGVMENTVM PSAL. XCV.

Hortatur *grauissimis sententijs populum ad colendum* Deum, *& laudes eius canendas, prædicans ipsius infinitam potentiam, & sapientiam, qui omnia creauerit ex nihilo, nec non misericordiam, & bonitatem, qua pios præcipua quadam beneuolentia regit, ac gubernat.* Item *exemplo maiorum, qui in solitudine interierunt, deterret ab impietate, & infidelitate aduersus* Deum.

Psalmus XCV.

Venite *exultemus* Domino, *iubilemus* Deo *salutari nostro,*

Præoccupemus *faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei.*

Quoniam Deus *magnus* Dominus, *& rex magnus super omnes* Deos.

Quia in manu eius sunt profunditates terræ, & altitudines montium ipsius sunt.

Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam fundauerunt manus eius.

Venite adoremus, & procidamus, & genua flectamus ante Dominum, qui fecit nos, quia ipse est dominus Deus noster,

Et nos populus pascuæ eius, & oues manus eius.

Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra,

Sicut in contradictione, sicut in die tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri, probauerunt, & uiderunt opera mea.

Quadraginta annis offensus fui à generatione hac, & dixi, populus iste errat corde,

Et isti non cognouerunt uias meas, quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.

EXPLANATIO.

Venite exultemus Domino] *Admonet, ad cultum, & uenerationem Dei requiri lætitiam, & hilaritatem, id quod etiam diuus Paulus confirmat præcipiens Christianis, ut semper læto animo sint. causa uero in promptu est: Deus enim colitur fide, spe, charitate, quarum comites sunt iustitia, pax, & gaudium.*

Præoccupemus faciem] *Id est, properemus uenire in conspectum eius cum hymnis, & gratiarũ actione.*

Nos autem populus pascuæ eius] *Nos (in-*

quit) sumus grex uictitans pabulo eius, & oues, quas ipse manu sua ducit, & regit.

Hodie si uocem] Super his uersibus multa diuus Paulus scitu dignissima in epistola, quam scribit ad Hebræos. ea nos non subscribimus, satis habentes, locum indicasse.

Sicut in contradictione] Innuere uidetur historiam, quæ scripta est in Numeris Cap. XIII, & XVII. Quod uero subiungit, sicut in die tentationis, significat rem gestam in Raphidine, quæ res exposita est in Exodo, Cap. XVII.

Quibus iuraui in ira mea] Illud scire oportet, hanc fuisse imaginem rerum futurarũ: ut enim Hebræi omnes, quotquot uerbis Dei fidem non habuere, in locis desertis fœdissime perierunt à terra Cananæa exclusi, ubi uitam quietam, & omnium rerum copia affluentem traducturi erant, sic qui Deo ad suscipiendum CHRISTI euangelium adhortanti non obediunt, nunquam peruenient ad illas beatissimas oras, ubi placidissima quies, & uita sempiterna uigent, sed seclusi à concilio cœlestium in perpetuis miserijs uersabuntur.

Si introibunt in requiem meam] Id est iuraui, illos non ingressuros amplius in eum locũ, quem ipsorũ quieti destinaram. nam huic uerbo, si, aliquãdo apud Hebræos uis negandi inest, ut alio loco dictum est. Tunc autem uere ingredimur in requiem Dei, cum animi nostri in æternam illam domum per uolant, ubi sic requiescimus ab operibus nostris, ut Deus à suis requieuit die septimo. Hic est ille optatissi.

mus ſabbatiſmus, quem diuus Paulus ait reliquũ eſſe populo Dei. Ad hunc quo quiſque propius accedit, hoc magis in humano corpore uitam diuinam, & cœleſtem imitatur. id uero fit, cum perſpecta animi noſtri deprauatione, inſipientia, & inanitate, hoc unum omni ſtudio contendimus, ut ne quid ipſi agamus, ſed omnia Deum in nobis agere ſinamus.

ARGVMENTVM PSAL. XCVI.

Vaticinatur de regno CHRISTI, et omnes nationes hortatur ad amplexandam ueram religioné, & ſuperſtitiones abijciendas.

Pſalmus XCVI.

Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra,

Cantate Domino, & benedicite nomini eius, annũtiate de die in diem ſalutare eius,

Annuntiate inter gentes gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius.

Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis, terribilis eſt ſuper omnes Deos.

Quoniam omnes Dij gentium nihil ſunt, Dominus autem cœlos fecit.

Decus & pulchritudo in conſpectu eius, potentia, & magnificentia in ſanctuario eius.

Afferte Domino familiæ gentium, afferte Domino gloriam, & potentiam, afferte Domino gloriam nomini eius (debitam.)

Tollite munera, & introite in atria eius, adorate Dominum *in splendoribus sanctuarij eius.*

Commoueatur à facie eius uniuersa terra, dicite, in gentibus Dominus *regnauit,*

Et firmabit orbem terræ, ne commoueatur, iudicabit populos in æquitate.

Lætentur cœli, & exultet terra, intonet mare, & plenitudo eius, gaudeant agri, & omnia, quæ in eis sunt.

Tunc exultabunt omnia ligna syluarum coràm Domino*, quia uenit, quoniam uenit iudicare terrã,*

Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in ueritate sua.

EXPLANATIO

Cantate Domino *canticum nouum*] No-*ua enim, & omnibus seculis inaudita beneficia* Dei *no ua carmina requirunt.*

Annuntiate de die] *Id est, nunquam intermittite prædicare beneficia, & salutem, quam ille humano generi attulit misso ad nos filio suo.*

Annuntiate inter gentes] *Hæc summa diligentia, & studio perfecerunt* Apostoli*, qui totum orbem terrarum peragrauerunt, ut ueram religionem docerent.*

In sanctuario eius] Sanctuarium *Dei non solum appellat cœlum, sed etiam ecclesiam piorum, in qua uis, & maiestas* Dei *maximopere elucet.*

Dicite, in gentibus Dominus *regnauit*]
Prædicate *(inquit) in omnibus terrarum oris, iam*

euersa Diaboli tyrannide Deum per CHRISTVM *suum regnare.*

Et firmabit orbem terræ] *Significat constantiam, & inuictum robur eorum, qui regnum Dei ingressi sic innituntur in lapide firmissimo, nempe* CHRISTO, *ut nullo rerum aduersarum ictu concutiantur, nulla ui, aut oppugnatione Diaboli, & impiorum de pietate, ac tranquillitate animi depellantur.*

Lætentur cœli] *Merito lætari debet rerum uniuersitas* CHRISTO *regnum ineunte: ille enim non solum corpora piorum immortalitate donaturus, sed etiam cœlum, & reliquas mundi partes renouaturus est: quam quidem renouationem incredibili cum desiderio totum uniuersitatis corpus expectat, &, dum illa fiat, nobiscum ingemiscit, &, more parturientis fœminæ, dolore cruciatur, ut auctor est diuus Paulus in epistola, quam scribit ad Romanos.*

Quoniam uenit iudicare terram] *His uerbis non tam significat tempus illud nouissimi iudicij, quam id tempus, quo Deus* CHRISTVM *ab inferis excitauit, illumq; terris præposuit, ut is regeret, ac gubernaret omnes nationes: uerbum enim iudicandi in hanc sententiam sæpe accipitur in literis sanctis.*

ARGVMENTVM PSAL. XCVII.

Etiam hoc psalmo uaticinatur de regno CHRI-

STI, *qui omnes nationes ad cultum ueri* Dei *reuo=cauit*.

Psalmus XCVII.

Dominus regnauit, exultet terra, lætentur insu=læ multæ.

Nubes, & caligo in circuitu eius, iustitia, & iu=dicium habitaculum throni eius.

Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in cir cuitu inimicos eius.

Illuxerunt fulgura eius orbi terræ, uidit, & com mota est terra.

Montes sicut cæra fluxerunt á facie Domini, *á fa cie* Domini *uniuersæ terræ.*

Annuntiauerunt cœli iustitiam eius, & uiderunt omnes populi gloriam eius.

Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in Dijs *uanis.*

Adorate eum omnes angeli eius, audiuit, & læta ta est Sion.

Et exultauerunt filiæ Iudæ *propter iudicia tua* Do *mine.*

Quoniam tu Dominus *altissimus super omnem terram; nimis exaltatus es super omnes* Deos.

Qui diligitis Dominum, *odite malum, custodit* Dominus *animas sanctorum suorum, de manu pecca toris liberabit eos.*

Lux seminata est iusto, & rectis corde lætitia.

Lætamini iusti in Domino, *& confitemini memo=*

riæ sanctitatis eius.

EXPLANATIO.

Dominus regnauit] *Iam (inquit) Dominus regnat in orbe terrarum, in quo ante* Diabolus, *& superstitio, & omnia scelera regnabant.*

Nubes, *& caligo*] *His uerbis significat, naturam* Dei *neque oculis cerni, neque animo comprehendi posse.* Sed Euthymius *ait, nubem, & caliginem significare corpus, quo diuinitas* CHRISTI *sese induit.*

Iustitia, & iudicium habitaculum throni eius] *Iustitia pertinet ad misericordiam, & beneficentiam, iudicium ad seueritatem, & pœnas improborum.*

Ignis ante ipsum] Hunc *uersiculum plerique referunt ad tempora illa nouissima, quibus uniuersum genus humanum ad uitam reuocabitur, &* CHRISTVS *è cœlo descendet ad iudicia exercenda: sed non minus hæc uidentur esse dicta de ui, & potestate, qua utitur* CHRISTVS *etiam nunc in homines impios, & sceleratos. ignem autem sæpe significare in literis sanctis acerbitatem supplicij, alio loco dictum est.*

Illuxerunt *fulgura*] *Etiam hunc uersum, & sequentes plerique pertinere existimant ad tempora illa mundi nouissima, sed mihi magis placent, qui hæc referunt ad fulgura spiritus sancti, atque ad Apostolos, qui tanquam astra quædam splendidissima breui tempore totum orbem terrarum in maximis errorum tenebris iacentem illustrauerunt, & omnes*

nationes magnitudine miraculorum perterruerunt. nam quod subiungit, montes instar ceræ liquefactos esse ob præsentiam Domini, *id dictum esse uidetur de* Diabolo, *&* Angelis *eius, item de regibus, & tyrannis, qui uel* CHRISTO *se summiserunt, uel impietatis suæ grauissimas pœnas dederunt.*

Annuntiauerunt *cœli*] Cœlos *appellat cœlites ipsos, quemadmodum terram sæpe appellare solet pro ipsis hominibus.* Angelos *autem iustitiam, & sanctitatem* CHRISTI *testimonio suo comprobauisse, notissimum est. Quid uero, si* Apostolos *significare uoluit, cum cœlos dixit? ij enim & cœlestem uitam in terris coluerunt, & iustitiam* Dei *prædicauerunt apud omnes nationes, iustitiam inquam non humanam, sed diuinam, & cœlestem, nimirũ quam* Deus *ijs donat, qui spiritu ipsius afflati pro certo credunt,* IESVM CHRISTVM *peccata, & scelera generis humani suo sanguine luisse.*

Et *uiderunt omnes populi gloriam eius*] Quam *ante non poterant intueri obcæcati superstitionibus, & cultu falsorum deorum.*

Confundantur *omnes*] Iam *uos (inquit) pudeat ò miseræ gentes colere simulacra inania, & fictos* Deos.

Audiuit, *& lætata est* Sion] Et Sion *(inquit) & reliquæ ecclesiæ ab ista* Hierosolymitana *prognatæ audierunt, quæ prædicata sunt ab* Apostolis *de iustitia* Dei, *itemq; uiderunt, ab eo res humanas per* CHRISTVM *rectissime, ac felicissime gubernari; quæ res illas incredibili lætitia affecerunt, cum*

præsertim uiderent, maiestatem augustissimi numinis omnibus gentibus cognitam, et commentitios Deos *abiectos, & repudiatos esse.*

Lux *seminata est*] Lux (*inquit*) *ueræ pietatis, & religionis, perpetuaq; lætitia sata est in animis eorum, qui iustitiam* Dei, *& præcepta saluberrima* CHRISTI *non repudiarunt.* Itaque *uos, quicunque hanc beatissimam lucem in animos uestros suscepistis, lætamini in* Domino, *cæteris omnibus gaudijs, & uoluptatibus abiectis, neque unquam intermittite gratias agere infinitæ bonitati eius pro tot, ac tantis beneficijs, quibus uos quotidie ornat, atque in perpetuum ornabit.*

ARGVMENTVM PSAL. XCVIII.

Idem est argumentum huius psalmi, atque superioris.

Psalmus XCVIII.

Cantate Domino *canticum nouum, quia mirabilia fecit.*

Saluauit *sibi dextera eius, & brachium sanctum eius.*

Notum *fecit* Dominus *salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.*

Recordatus *est misericordiæ suæ, & ueritatis suæ domui Israel.*

Viderũt *omnes termini terræ salutare* Dei *nostri.*

Iubilate Deo omnis terra, cantate, & exultate, & psallite.

Psallite Domino in cithara, in cithara, & uoce psalmi, in tubis ductilibus, & uoce tubæ corneæ.

Iubilate in conspectu regis Domini, intonet mare, & plenitudo eius, orbis terrarum, & qui habitant in eo.

Flumina plaudant manu, simul montes exultent in conspectu Domini, quoniam uenit iudicare terram.

Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.

EXPLANATIO.

Saluauit sibi dextera eius] Id est, auxilium, & salutem nobis attulit sua tantum dextera, & brachio sancto suo. sic autem appellat unigenam filium Dei. Hac eadem loquēdi figura usus est Esaias, cum inquit, & uidit, quòd nemo adesset; & admiratus est, quòd non foret, qui occurreret; & saluauit sibi brachium suum: id est, cum Dominus uideret, neminem esse, qui tueretur innocentes, ipse suis uiribus illos seruauit.

Notum fecit] Apostoli enim apud omnes gentes diuulgarunt euangelium, quo salus mortalium continetur, & iustitia Dei.

Recordatus est misericordiæ suæ] Simile est illud Mariæ Virginis, Adiuuit Israelem puerum suum recordatus misericordiæ suæ, sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in secula.

Quoniam uenit iudicare terram] Hæc uerba interpretati sumus in explanatione psal. XCVI.

ARGVMENTVM PSAL. XCIX.

Prædicat potentiam, iustitiam, & misericordiam Dei, & populum ad cultum, & uenerationem illius adhortatur.

Psalmus XCIX.

Dominus regnauit, contremiscant populi, qui sedet super Cherubin, commoueatur terra.

Dominus in Sion magnus, & excelsus super omnes populos.

Confiteantur nomini tuo, quoniam magnum, & terribile, & sanctum est, & fortitudo regis iudicium diligit.

Tu parasti æquitates, iudicium, & iustitiam in Iacob tu fecisti.

Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Moyses, & Aaron inter sacerdotes eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius.

Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodierunt testimonia eius, & præceptum, quod dedit illis.

Domine Deus noster tu exaudiebas eos, Deus tu parcebas eis, & ulciscebaris opera eorum.

Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate in

monte sancto eius, quoniam sanctus Dominus Deus *noster.*

EXPLANATIO.

Qui sedet super Cherubin] Eos *Cherubinos significat, qui arcam fœderis custodiebant.*

Et fortitudo regis] Rex (*inquit*) *noster non minus iustitia excellit, quàm uiribus, & potentia.*

Scabellum pedum eius] *Ita uocat arcam fœderis, cui* Deum *insidere, prædicant literæ sanctæ ob eas causas, quas alio loco diximus.*

Moyses, & Aaron] *Proponit exemplum Mosis, & Aaronis, & Samuelis, qui præstantissimi fuerunt religione, ac sanctitate, & ob eam rem charissimi* Deo.

Deus tu parcebas eis, & ulciscebaris opera eorũ] *Hæc non dicit de uiris sanctis, quos commemorauit, sed de ijs, qui eorum imperio subiecti erant. neque id cuiquam mirum uideatur: solent enim scriptores Hebræi ea, quæ uocantur à grammaticis pronomina, sæpius ponere, quanquam nihil antecedit, quò illa referri possint: hoc cum ex alijs locis huius libri, tum ex illo uersu psalmi* XVI. *perspicuũ esse potest, Multiplicata sunt idola eorum, post alium accelerauerunt. profecto hæc crimina non conueniunt in homines sanctos, quorum mentio fit in uersu superiore, sed in impios, qui defecerant à* Deo. *Itaque uerborum, quæ nunc explanamus, hæc est sententia,* Deum *tam charos habuisse Mosem, Aaronem, & Samuelem, ut ipsorum causa populo peccanti parceret, & grauiter*

& grauiter uindicaret, si quis iniuriam eis facere conaretur. cui rei testimonio sunt ij, qui seditioné concitare ausi sunt contra Mosem, & fratrem eius: illorum enim partim hiatu terræ absorpti sunt, partim ab igne interierunt: qui uero Samuelis principatum repudiarunt, eos subiecit Deus tyrannidi Saulis, à quo maximis incõmodis affecti fuerunt. Hanc explanationem eo libentius amplectimur, quòd illa cum Symmachi interpretatione consentit: is autem cum uir eleganti iudicio foret, in conuertendis libris sanctis ex Hebræo non necesse putauit uerbum pro uerbo reddere, sed satis habuit, si sententias commode, ac fideliter exprimeret.

ARGVMENTVM PSAL. C.

Hortatur omnes mortales, & præcipue Iudæos, ut memores sint beneficiorum Dei, qui nos creauit, regit, ac tuetur, ut nunquam intermittendæ sint gratiarum actiones.

Psalmus ad laudem, C.

Iubilate Deo omnis terra, seruite Domino in lætitia.

Introite in conspectu eius in exultatione.

Scitote, quòd Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos,

Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. introite portas eius in confessione, atria eius in hymnis,

confitemini illi.

Laudate nomen eius, quoniam benignus est Dominus, in æternum misericordia eius, & usque in generationem, & generationem ueritas eius.

EXPLANATIO.

Seruite Domino in lætitia] Hoc nemo præstare potest, nisi qui certam spem habet, Deum sibi esse benignum patrem. id autem solus Spiritus sanctus persuadet, testificans, nos esse filios, & hæredes Dei.

Scitote, quòd Dominus] Hæc, quæ iubet nos scire uir sanctus, facillima cognitu uidentur, sed tunc quisque sciat, se scire, Dominum esse Deum suũ, cum spem omnium rerum suarum in ipso collocarit, & gloriam sanctissimi numinis suæ gloriæ, pecuniæ, ac uitæ præposuerit. hæc quandiu non facimus, tandiu, Dominum esse Deum nostrum, ignoramus, immo uero cum Deum nominamus, huic uerbo quæ sententia subiecta sit, non satis intelligimus.

Nos autem populus eius] Nos (inquit) non solum creauit sicut cæteros, sed etiam ex omnibus gentibus elegit, quos præcipue amaret, ac tueretur.

ARGVMENTVM PSAL. CI.

Describit officia pij, & optimi principis: quanquã ferè omnia præcepta hæc pertinent etiam ad institutionem hominum priuatorum.

Psalmus C I.

Misericordiam, & iudicium cantabo, tibi Domine psallam.

Intelligam in uia immaculata, quando uenies ad me?

Ambulabo in innocentia cordis mei in medio domus meæ.

Non proponam ante oculos meos rem iniustam, facientem præuaricationes odio habebo,

Nec adhærebit mihi, cor prauum recedet à me, malignum non cognoscam.

Detrahentem secreto proximo suo hunc interficiã.

Elatum oculis, & insatiabili corde hunc non tolerabo.

Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum. ambulans in uia immaculata hic mihi ministrabit.

Non habitabit in medio domus meæ, qui facit fraudem: qui loquitur mendacia, non dirigetur in conspectu oculorum meorum.

In matutino interficiam omnes peccatores terræ, ut disperdam de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.

EXPLANATIO.

Misericordiam, & iudicium] Misericordiam (inquit) & iustitiam semper colam, & carminibus meis celebrabo, eroq; semper paratissimus ad ho

mines iuuandos, & subleuandos, & ad omnia recte, ac iuste administranda, in primis tibi Domine psallam, & perpetuis hymnis gratias agam, qui has uirtutes, & cætera omnia bona largiris.

Intelligam in uia immaculata] Id est, studebo uersari sapienter in recta, & pia uiuendi ratione, sed nihil proficiam, nisi conatus meos ipse iuueris: quando igitur uenies ad animum meum, illumq; splendidissima luce sapientiæ tuæ illustrabis, & amore sanctissimo inflammabis?

Ambulabo] Proponit nobis effigiem solidæ, expressæq; uirtutis, quæ siue in publico uersetur, siue in domum intimam se se abdat, semper est eadé, tantumq; abhorret à scelere, & maleficio, ut etiam ipsam cogitationem castam, inuiolatamq; conseruet, usum uero, & familiaritatem improborum repudiat, seq; ad honestas, & pias amicitias cupidissime adiũgit.

Cor prauum à me recedet] Id est, si quem ex meis deprehendero animo prauo, & peruerso, illi ego interdicam domo, & familiaritate mea.

Oculi mei ad fideles] Diligenter inuestigabo, quinam in terra Iudæa fidem, & iustitiam colant, eorumq; familiaritate semper utar.

Non dirigetur in conspectu oculorum meorũ] Id est, apud me gratiosus non erit.

In matutino] Id est, adhibito summo studio, & diligentia, nullaq; interposita mora: nam hoc uerbo mane sæpissime utuntur in hanc sentẽtiam literæ sanctæ, ut alio loco admonuimus.

ARGVMENTVM PSAL. CII.

Precatio eſt Hebrææ gentis apud Babylonios duriſſimam ſeruitutem ſeruientis, & calamitates ſuas deplorantis. Vaticinatur autem de reditu illorum ab exilio, item de regno CHRISTI, *& conuerſione omnium gentium ad ueram religionem.*

Oratio pauperis, cum anxius eſſet, & corám Domino effunderet orationem ſuam, Pſalmus CII.

Domine exaudi orationẽ meam, & clamor meus ad te ueniat.

Non auertas faciem tuam à me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

In quacunque die inuocauero te, uelociter exaudi me,

Quia defecerunt ſicut fumus dies mei, & oſſa mea ſicut torris aduſta ſunt.

Percuſſum eſt ut herba, & aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum.

Propter uocem gemitus mei adhæſit os meum carni meæ.

Similis factus ſum pellicano ſolitudinis, factus ſum ſicut nicticorax incolens deſerta.

Vigilaui, & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto.

Tota die exprobrant mihi inimici mei, & inſul-

tantes mihi per me iurant.

Q*uia cinerem tanquam panem manducaui, & poculum meum cum fletu miſcui*

A *facie indignationis tuæ, & iræ tuæ, quia eleuans alliſiſti me.*

D*ies mei ſicut umbra declinauerunt, & ego ſicut herba arui,*

T*u autem* Domine *in æternum permanes, & memoria tui in generatione & generationem.*

T*u exurgens miſereberis* Sion, *quia tempus miſerendi eius, quia uenit tempus.*

Q*uoniam placuerunt ſeruis tuis lapides eius, & terræ eius miſerebuntur.*

E*t timebunt gentes nomen tuum* Domine, *& omnes* Reges *terræ gloriam tuam.*

Q*uia ædificabit* Dominus Sion, *& uidebitur in gloria ſua.*

R*eſpexit in orationem humilium, & non ſpreuit preces eorum.*

S*cribantur hæc pro generatione futura, & populus, qui creabitur, laudabit* Dominum.

Q*uia proſpexit de excelſo ſanctuario ſuo,* Dominus *de cœlo in terram aſpexit,*

V*t audiat gemitus compeditorum, ut ſoluat filios mortis,*

V*t annuntient in* Sion *nomē* Domini, *& laudem eius in* Hieruſalem,

C*um conuenerint populi in unum, & reges, ut ſeruiant* Domino.

A*ffixit in uia fortitudinem meam, abbreuiauit*

dies meos.

Dicam, Deus meus ne rapias me in dimidio dierũ meorum, in generationem, & generationẽ anni tui.

Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.

Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut uestimentum ueterascent:

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Filij seruorum tuorum habitabunt, & semen eorum coràm te stabilietur.

EXPLANATIO.

Et ossa mea sicut torris adusta sunt] Sic uertit etiam Symmachus. significat autem præ dolore animi corpus ipsum macie confectum esse.

Percussum est ut herba] Vt herba solis ardore percussa, uel falce demessa exarescit, ita cor meum assiduis calamitatibus, & angoribus extabuit.

Adhæsit os meum carni meæ] Significat his uerbis, carnem suam ita consumptam esse assiduo fletu, & mœrore, ut ossa iam cutĩ inhæreant, neque ulla caro intercedat: hebræa enim lingua carnem pro cute aliquando appellare solet.

Pellicano solitudinis] Quidam uerterunt ex Hebræo, onocrotalo, sed ne Hebræi quidem sciũt, quænam istæ aues sint.

Et insultantes mihi per me iurant] Id est, ad tantam calamitatem, & miseriam uenimus, ut qui iurantes sibi mala uolunt precari, Hebræorum

erumnas ſibi precentur.

Quia cinerem] Significat, ſe in maximo luctu, & mœrore eſſe: lugentes enim in puluere ia cere conſueuerant.

Quia eleuans alliſiſti me] Elegantiſſima allegoria exaggerat magnitudinem iræ diuinæ, & calamitatis ſuæ: nam quæ uolumus ad terram grauiter affligere, ea alte extollimus.

Dies mei ſicut umbra declinauerunt] Comparat uitam ſuam fugaciſſimam umbræ inclinatæ, & iam, iamq; in tenebras euaneſcenti. Sic in pſalmo CIX. Sicut umbra cum declinat, ego pertrãſeo. De umbris inclinatis eſt illud Virgilij,

Maioresq; cadunt altis de montibus umbræ.

Quia tempus miſerendi eius] Significat, LXX illos annos, per quos duratura erat ſeruitus Hebræorum, iam exactos eſſe, idq; eo etiam argumento probat, quòd iam Cyro, & Dario placuiſſet Hieroſolyma inſtaurari. eos autem ſeruos Dei appellat, propterea quòd Deus opera eorum ad res magnas adminiſtrandas uſus ſit. Sic etiam Dominus apud Eſaiam uocat Cyrum ſeruum ſuum.

Et omnes reges terræ] Id fieri cœptum eſt iam tum à Cyro, & Dario, ſed perfectum eſt poſtea, cum filius Dei corpus humanum aſſumpſiſſet.

Et uidebitur in gloria ſua] Etenim homines à uera religione abhorrentes cum uiderent Hieroſolyma, & templum Dei euerſa eſſe, eiuſq; cultores omnibus calamitatibus oppreſſos, irridebant ipſum Deum tanquam imbecillum, quiq; ſibi, ac ſuis opitu

lari non posset. itaque urbs instaurata, & populus in libertatem uendicatus, & templum magnificētissime extructum, hæc inquam omnia ad maximam Dei gloriam redundatura erant. Sed hæc, & ea, quæ sequuntur, in primis dicta sunt à uiro sancto de ædificatione ecclesiæ, & regno CHRISTI. quarum rerum imagines, atque umbræ erant res, quæ exponuntur in his uersibus, si quidem cum Deus gentem Hebræam durissima illa seruitute Babylonica liberaret, significabat, se misso CHRISTO liberaturum crudelissima tyrannide Diaboli genus humanum, quod uinculis, & compedibus uitiorum, & scelerum obstrictum, mortiq; sempiternæ addictū erat. Instauratio autem Hierosolymorum, & templi significabat constitutionem religionis christianæ, & ecclesiæ sanctæ, in quam populi, & reges conuenturi erant ad colendum, & uenerandum uerum Deum abiecta superstitione, atque ita ille uidendus erat in gloria sua, id est, nomen eius omnibus terrarum finibus celebre futurum erat, cum scilicet mortales intelligentes ipsum esse, qui per unigenam filium suum non solum omnia peccata delet, sed etiam uitā beatam, & immortalem donat, Deos fictos, & commentitios repudiarent, atque illius sanctissimo numini summa reuerentia preces, cultus, honores adhiberent.

Filios mortis] Id est, morti iam addictos.

Afflixit in uia] Attriuit hostis (inquit) uel ipse Deus uires meas longis itineribus, & magnitudine calamitatum breuiorem mihi uitam reddidit.

In generationem, & generationem anni tui] Consolatur se prædicanda infinita potentia Dei, atque eius æternitate: cum enim ille omnium rerum præpotens sit, nulla uis eum prohibere potest, quo minus populum suum è manibus impiorum eripiat, quemadmodum se facturum pollicitus est: cumq; idem uita optima, & sempiterna sit, unde uniuersis animantibus uita manat, & spiritus, profecto homines pij, qui cum ipso tam arcto amoris uinculo conglutinati sunt, ut nihil fieri possit copulatius, nullo modo perire possunt, licet oculis insipientium mori uideantur. itaque cum infra dixisset, annos Dei esse innumerabiles, subiungit, filij seruorum tuorum habitabunt, & semen eorum coràm te stabilietur, significans his uerbis, si Deus æternus est, etiam eos, qui in terris iuste cum fide, ac pietate Deum colunt, in cœlo unà cum illo beatos æuum acturos sempiternum.

Ipsi peribunt] De hoc interitu cœli, atque eius immutatione diuus Petrus in secunda epistola scribit ad hunc modum, Veniet autem dies Domini sicut fur in nocte, quo cœli magno impetu transibunt, elementa uero calore soluentur, terraq;, & quæ in ea sunt, opera exurentur. Cum igitur hæc omnia dissoluantur, quales nos esse oportet in sanctis conuersationibus, ac pietatibus, expectantes, & accelerantes aduentum diei Domini? per quem cœli incensi uniuersi soluentur, & elementa ignis ardore liquescent. Sed cœlos nouos, ac terram nouam iuxta promissum ipsius expectamus, in quibus iustitia inhabitat.

ARGVMENTVM PSAL. CIII.

Celebrat hoc hymno suauissimo misericordiam, et bonitatem Dei *erga humanum genus, & docet nos agere gratias pro beneficijs, quæ ille quotidie in nos liberalissime confert.*

Psalmus David CIII.

Benedic anima mea Domino*, & omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto eius.*

Benedic anima mea Domino*; & noli obliuisci omnes retributiones eius.*

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.

Qui redimit de interitu uitam tuam, qui coronat te misericordia, & miserationibus.

Qui satiat bonis animam tuam, renouabitur ut aquilæ iuuentus tua.

Faciens misericordias Dominus*, et iudicium omnibus iniuriam patientibus.*

Notas fecit uias suas Moysi*, filijs* Israel *uoluntates suas.*

Misericors, & clemens Dominus*, longanimis, & multum misericors.*

Non in perpetuum contendet, neque in æternum ulciscetur.

Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.

Quoniam secundum altitudinem cœli à terra cor

roborauit misericordiam suam super timentes se.

Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit à nobis iniquitates nostras.

Quo modo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentium se, quoniam ipse cognouit figmentum nostrum.

Recordatus est, quòd puluis sumus, homo sicut herba dies eius, tanquam flos agri sic effloreſcit,

Quoniam uentus pertransibit illum, & non subsistet, & non cognoscet eum amplius locus eius,

Misericordia autem Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum,

Et iustitia illius in filios filiorum his, qui seruant testamentum eius,

Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.

Dominus in cœlo stabiliuit sedem suam, & regnum ipsius omnibus dominabitur.

Benedicite Domino angeli eius, potentes uirtute, facientes uerbum illius ad audiendam uocem sermonum eius.

Benedicite Domino omnes exercitus eius, ministri eius, qui facitis uoluntatem eius.

Benedicite Domino omnia opera eius in omni loco dominationis eius, benedic anima mea Domino.

EXPLANATIO.

Omnia, quæ intra me sunt] Ita uocat cogitationes, & intimos animi sensus, & affectiones.

Omnes retributiones eius] Consuetudine

linguæ Hebrææ retributiones appellat beneficia, quæ Deus ultro nobis tribuit pro ſua incredibili miſericordia.

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis] *Eas tibi condonans, & ſanat omnes morbos animi, & corporis tui.*

Qui redimit de interitu] *Ex crebris enim & grauiſſimis periculis Deus eripuit Dauidem, & illum tandem ad regiam dignitatem perduxit. ſed & nos quotidie pericula maxima adiremus, niſi eius miſericordia, & clementia tanquam ſcuto firmiſſimo protegeremur.*

Qui replet bonis animam tuam] *Ita uertimus ſecuti interpretationem Abrahami Eſdræ.*

Renouabitur ut aquilæ iuuentus tua] *Apud auctores probatos nuſquam legi, aquilam ex prouectiori ætate ad iuuentutem redire. itaque haud ſcio, an horum uerborum hæc ſit ſententia, uires ſuas ita redintegratum iri, ut robúſtiſſimæ iuuentuti aquilæ comparari queat.*

Notas fecit uias ſuas] *Hoc in præcipuis Dei beneficijs numerandum eſt: niſi enim ille nobis aperuiſſet, quid de ſuo numine ſentiendum, quæ uera ſanctitas, quæ pura, & caſta religio, quid in uita ſequendum, fugiendum'ue ſit, in maximis profecto errorum tenebris uerſaremur. Neque tamen hoc ſatis eſt putandum, quòd Deus uias ſuas errantibus indicarit, niſi idem ſuo ſpiritu nos per eas ducat: talis enim, & tanta eſt animorum infirmitas, & deprauatio, ut eius auxilio deſtituti nihil boni agere poſ-*

simus.

Quo modo miseretur pater] Parentes *enim nullis filiorum iniurijs ab amore deterrētur, sed illorum errata modo dissimulant, modo salutariter castigant, eosq; incredibili studio, & pietate amplexantur.*

Quoniam ille cognouit figmentum nostrum] Nouit, *inquam, nos non solum è luto fictos esse, sed etiam, dum concipimur in utero matris, ita contagione peccati contaminari, ut ad libidines, atque omnia uitia simus maxime procliues.*

T*anquam flos agri effloreſcit*] Q*ui enim modo uigebat, & formosissimus erat, dicto citius edita anima tabescit, & penè in nihilum recidere uidetur, non aliter quàm flos, quem ubi uentus aliquis immitior perflauit, illico desinit esse, neque cernit amplius eum locus, ubi paulo ante pulcherrimus floruerat.*

Misericordia autē Domini] V*ita quidem hominum fragilis, & fugacissima est, sed misericordia* Dei *est immortalis, & sempiterna, quæ quidem facit, ut cultores ipsius, quamuis suapte natura sint inanes, & caduci, æuo sempiterno beatissimi fruātur.*

D*ominus in cœlo*] H*æc est maxima piorum consolatio in hac uita fragili, & caduca, plenáq; laborum, & calamitatum, quòd certo sciunt,* D*eum in cœlo sempiternum domicilium habere, eiusq; potestate, ac numine omnia regi, gubernariq;, ut minime dubitandum sit, quin ille piorum, impiorumq; rationem habeat.*

Benedicite Domino angeli eius] Itaque cũ ſummus ille Deus ſit omnium rerum Dominus, neque ſolum imperio terrarum potiatur, ſed etiam cœlo, cœlitibusq; præſideat, eosq; perinde ac cætera omnia ex nihilo crearit, tueatur, atque conſeruet, adeſte ò cœlites beati, & nobiſcum unà hymnos ſanctiſſimo eius numini cantate, cantate laudes Deo ò fidiſſimi nuntij, & miniſtri eius, qui uiribus ueſtris innumerabiles copias impiorum ad internecionem ſæpe cecidiſtis, quiq; nihil ſanctius, aut antiquius habetis, quàm ueſtri parentis, & creatoris mandata exequi, atque illius dicto audientes eſſe.

Benedicite Domino omnes exercitus eius] Hoc ait, quoniam ſunt multi ordines illarũ mentium beatarum, quæ corporibus uacant.

Benedicite Domino omnia opera eius] Hortatur etiam ea, quæ ratione, & ſenſibus carẽt, ad hymnos canendos, ſignificans, ad omnes mundi particulas beneficia Dei permanare, tum etiam, quicquid cernimus, & ſenſibus uſurpamus, ad bonitatem, & ſapientiam Dei contemplandam, & prædicandam homines excitare.

ARGVMENTVM PSAL. CIIII.

Superiori hymno celebrauerat incredibilem miſericordiam, & benignitatem Dei erga ſe, ac cæteros mortales, hoc elegantiſſime deſcribit pulchritudinem rerum ab eo creatarum, & excellentiam earum partium, ex quibus hæc admirabilis uniuerſi amplitudo

constituta est, in quibus omnibus elucet infinita uis, & sapientia, & bonitas Dei.

Psalmus CIIII.

Benedic *anima mea* Domino, Domine Deus *meus magnificatus es uehementer.*

Gloriam, & decorem induisti *amictus lumine sicut uestimento,*

Extendens *cœlum sicut cortinam, qui tegis aquis cœnacula eius,*

Qui *ponis nubes currum tuum, qui ambulas super pennas uentorum,*

Qui *facis angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem urentem,*

Qui *fundasti terram super basem suam, non mouebitur in seculum seculi.*

Abysso *sicut uestimento operuisti eam. super montes stabant aquæ,*

Ab *increpatione tua fugerunt, á uoce tonitrui tui præcipites defluxerunt,*

Ascenderunt *montes, & descenderunt campi in locum, quem fundasti eis,*

Terminum *posuisti, quem non transgredientur, neque reuertentur operire terram.*

Tu *emittis fontes in fluuios, qui inter montes labuntur,*

Bibunt *inde omnes bestiæ agri, extingunt onagri sitim suam,*

Iuxta *illos uolucres cœli habitant, de medio frondium*

dium dant uocem.

Tu rigas montes è cœnaculis tuis, de fructu operum tuorum ſatiatur terra.

Tu producis gramen iumentis, & herbam homine cultum adhibente,

Vt educat panem è terra, & uinum lætificat cor hominis,

Et nitere facis faciem ab oleo, & panis cor hominis confirmat.

Saturantur ligna Domini, & cedri Libani, quas plantauit, illic paſſeres nidificant.

Ciconiæ domus ſunt abietes, montes excelſi ceruis, petra refugium herinacijs.

Tu feciſti lunam in tempora, ſol cognouit occaſum ſuum.

Tu ponis tenebras, & fit nox, in ipſa uagantur omnes beſtiæ ſyluæ,

Catuli leonum rugientes ad prædam, ut quærant à Deo eſcam ſibi.

Oriente ſole congregantur, & in cubilibus ſuis conquieſcunt.

Exit homo ad opus ſuum, & ad laborem ſuum uſque ad ueſperam.

Quàm magnifica ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti, impleta eſt terra poſſeſſione tua.

Hoc mare magnum, & ſpatioſum, illic reptilia, quorum non eſt numerus.

Animalia puſilla cum magnis, illic naues pertranſeunt,

Leuiathan iſte, quem formaſti ad ludendum in

eo, omnia à te expectant, ut des illis escam in tẽpore.
Dante te illis colligent, aperiente te manum tuam omnia replebuntur bonis,
Auertente autem te faciem tuam conturbabuntur, auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulerem suum reuertentur.
Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.
Erit gloria Domini in seculum, lætabitur Dominus in operibus suis,
Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigant.
Cantabo Domino in uita mea, psallam Deo meo, quandiu sum.
Iucundum sit ei eloquium meum, ego lætabor in Domino.
Deficiant peccatores à terra, & iniqui amplius non sint, benedic anima mea Domino. Alleluya.

EXPLANATIO.

Gloriam, & decorem induisti] Nam magnitudo, & præstantia rerũ creatarum tanta est, ut te quasi gloria, & splendore uestire uideatur, dũ uniuersos mortales excitat ad suspiciendam, & prædicandam potentiam, & bonitatem, & sapientiam tuam.

Qui tegis aquis cœnacula eius] Videtur innuere id, quod scriptum est in Genesi, & diuisit Deus inter medium aquæ, quæ erat infra firmamentum, & inter medium aquæ, quæ erat supra firmamentũ.

Qui ponis nubes] His allegorijs significare uidetur uim diuinam ubique præsentem, seq; per omnes mundi particulas insinuantem, & tanquam celerrime omnia permeantem.

Qui facis Angelos] Id est, qui uentis, & igne uteris tanquam ministris, & nuntijs. Ventorũ ministerio Deus uiam strauit Hebræis in mari rubro, igne Sodomitas consumpsit. sunt alia multa exempla eiusdem generis in historia sacra. eadem ferè loquendi figura usus est in psalmo CXLIX, cum ait, Ignis, grando, nix, uapor, spiritus procellarum faciens mandatum eius. Ita Hebræi explanant hunc locum. Sed diuus Paulus in epistola ad Hebræos scripta sic interpretatur, tanquam ea dicta sint de mentibus illis beatis, quæ sunt ab omni admistione corporum puræ, atque synceræ: ut Dauid prædicet, Deum non solum earum rerum, quæ sub aspectum cadunt, sed etiam earum, quæ sola cogitatione percipiuntur, opificem fuisse. Vocauit autem eas mentes spiritus, & ignem urentem, ut celeritatem, & uim, atque efficacitatem earum declararet. Sic Theodoretus, atque Euthymius interpretantur; sed Dionysius hæc diligentius persequitur in libro, qui inscribitur de cœlesti Hierarchia.

Qui fundasti terram super basem suam] Basis terræ est centrum ipsum, ad quod omnes terræ ipsius partes undique suo pondere nituntur, atque ita in medio mundi loco terra immobilis manet.

Abysso sicut uestimento] Describit elegantissime opus tertij diei, quo die summus ille opifex o=

mnem uim aquæ in unum locum coegit, ut existeret terra. Itaque ait, à principio terras omnes aquæ amictu opertas fuisse, sed horrifica uoce Dei Oceanum increpitum, & perterrefactum se se in fugam dedisse, tunc primum apparuisse montium altitudinem, camporumq;, ac uallium humilitatem. Non dissimilis est illa Virgilij descriptio,

» Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
» Cœperit, & rerum paulatim sumere formas,
» Iamq; nouum terræ stupeant lucescere solem,
» Incipiant syluæ cum primum surgere, cumq;
» Rara per ignotos errent animalia montes.

Terminum posuisti] Humilitas ipsa loci, quo nititur aqua, terminus est, quem Deus ei præfixit, ne terras posset obruere: cum enim illa suapte natura deorsum uersus feratur, terra autem effecta sit excelsior eius receptaculo, qui possit ulla uis maris amplius eam submergere?

Sedant onagri sitim suam] Meminit præcipue onagrorum, propterea quòd id animal solitudines maxime persequitur, & ob eam rem in locis arentibus ferè commoratur, & siti laborat.

Vt educat panem è terra] Colit inquam homo agros, ut cibum sibi è terræ sinu eliciat.

Et uinum lætificat cor hominis] Quidam ita uertunt, & uinum, quod lætificat cor hominis, & oleum, quod nitidam reddit faciem, & panem, qui cor hominis confirmat.

Saturantur ligna Domini] Ea genera arborum significat, quæ sunt non rastris hominum, non

ulli obnoxia curæ, sed benignitate Dei *sponte sua oriuntur, & fœcundis imbribus irrigatæ sitim suam explent, seq́; formosas, uiridesq́; conseruant.*

Tu fecisti lunam in tempora] *Id est, ut eius cursu tempora distinguantur, & notentur. sed illud scire oportet, uocabulum hebræum significare ea tempora, quibus homines conueniunt ad dies festos, & solennes celebrandos. ea uero tẽpora ad lunæ cursum notabantur, ut scriptum est in* Exodo, & Leuitico.

Tu ponis tenebras] *Exponit utilitates, quas percipiunt animantia ex uicissitudine dierum, ac noctium.*

Leuiathan iste] Hoc *uerbo significat immanes illas, & uastas belluas maris.*

Omnia à te expectant] Hic *est tanquam epilogus hymnĩ, in quo admirabili orationis magnificentia describit prouidentiam* Dei, *cunctis animantibus spiritum, uitam, uictumq́; largientem, ut sine eius præsentia, & tutela omnia in nihilum interire necesse sit.*

Erit gloria Domini *in seculum*] *Cum itaque* Deus *tam multiplices res, tamq́; admirabili pulchritudine, & uarietate distinctas ex nihilo creauerit, illasq́; tanta benignitate tueatur, atque conseruet, iure, ac merito eius gloria semper floret, & ad infinitas seculorum ætates propagatur.*

Qui respicit terram] Hoc *uersiculo magnifice describit potentiam* Dei, *qui uel solo aspectu terras tremefaciat, & montes solo contactu incendat,*

& fumo, atque igne compleat. Innuit autem rem gestam in monte Sina.

Cantabo Domino *in uita mea*] *Vir san- ctus ex tantarum rerum contemplatione, ad cultum, & uenerationem* Dei *mirabiliter accensus profitetur, se totam uitam consumpturum in canendis, & cele- brandis laudibus* Dei, *in quo uno omnes suas uolupta tes, & iucunditates sit collocaturus.*

Benedic *anima mea* Domino. Alleluya]
Non *satis esse existimans, si solus ipse laudes sanctissi- mi numinis cantaret, cæteros quoque ad eam rem hor tatur, cum ait, alleluya, quod latine sonat, lauda- te* Deum.

ARGVMENTVM PSAL. CV.

Hortatur *populum ad laudes* Dei *canendas, expo- nens immortalia eius beneficia in gentem hebræam, re petit autem historiam usque ab Abrahamo, eamq; perducit ad ea tempora, cum* Deus *terram Cananæo- rum* Iudæis *possidendam dedit.*

Psalmus C V.

Confitemini Domino, *& inuocate nomen eius, an- nuntiate inter gentes opera eius.*

Cantate *ei, & psallite ei, narrate omnia mirabi- lia eius.*

Gloriamini *in nomine sancto eius, lætetur cor quærentium* Dominum,

Quærite Dominum, *& fortitudinem eius, quæ-*

rite faciem eius semper.

Mementote mirabilium eius, quæ fecit, prodigiorum eius, & iudiciorum oris eius,

Semen Abraham serui eius, filij Iacob electi eius.

Ipse Dominus Deus noster, in uniuersa terra iudicia eius.

Memor fuit in seculum fœderis sui, uerbi, quod mandauit in mille generationes,

Quod pepigit cum Abraham, & iuramenti sui ad Isaac,

Et statuit illud ipsi Iacob pro lege, & Israeli in fœdus æternum,

Dicens, tibi dabo terram Canaam funiculum hæreditatis uestræ.

Cum essent numero exigui, paucissimi, & peregrini in ea,

Et pertransirent de gente in gentem, & de regno ad populum alterum,

Non permisit hominem nocere eis, & corripuit propter eos reges,

Nolite tangere Christos meos, & in prophetas meos nolite maligne agere,

Et uocauit famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit,

Misit ante eos uirum, in seruum uenundatus est Ioseph,

Afflixerunt in compedibus pedes eius, in ferrum uenit anima eius, donec ueniret uerbum eius.

Eloquium Domini purgauit eum, misit rex, & soluit eum, princeps populorum, & dimisit eum.

Constituit eum Dominū domus suæ, & principem omnis possessionis suæ,

Vt uinciret principes ipsius pro arbitrio suo, & senes ipsius sapientiam doceret.

Et intrauit Israel in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terram Cham,

Et auxit populum suum uehementer, & roborauit eum super inimicos eius.

Conuertit cor eorum, ut odirent populum suum, & dolum facerent in seruos suos,

Misit Moysem seruum suum, Aaron, quem elegit.

Posuerunt inter eos uerba signorum eius, & prodigiorum in terra Cham.

Misit tenebras, & obscurauit, & non fuerunt rebelles uerbis eius.

Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum,

Et dedit terra eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum.

Dixit, & uenit multiplex turba insectorum, & pediculi in omnibus finibus eorum.

Conuertit pluuias eorum in grandinem, in ignem comburentem in terra ipsorum,

Et percussit uineas eorum, & ficulneas eorum, & contriuit lignum finium eorum.

Dixit, & uenit locusta, & bruchus, cuius non erat numerus,

Et comedit omnem herbam in terra eorum, & comedit fructum terræ eorum.

Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis fortitudinis eorum.

Et eduxit eos cum argento, & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.

Lætata est Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos,

Expandit nubem in protectionem eorum, & ignẽ, ut luceret eis per noctem,

Petierunt, & uenit coturnix, & pane cœli saturauit eos,

Interrupit petram, & fluxerunt aquæ, decurrerunt in sicco flumina,

Quoniam memor fuit uerbi sancti sui, quod habuit ad Abraham seruum suum,

Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia,

Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum hæreditate possederunt,

Vt custodiant iustificationes eius, & leges eius obseruent. Alleluya.

EXPLANATIO.

Gloriamini in nomine sancto eius] Ille gloriatur in Deo, qui eius liberalitati acceptum refert, quicquid prædicabile, & gloriatione dignum se habere existimat. Fortitudinem Dei quærit, qui perspecta inanitate uirium suarum se, ac sua omnia potentissimi numinis tutelæ, præsidioq; committit. Faciem Dei semper quærit, quisquis ante omnia studet, ut omnibus in rebus potentiam, bonitatem, & sapien=

tiam illius contempletur, eumq; præsentem, ac propitium semper habeat.

In uniuersa terra iudicia eius] Penes ipsum est imperium omnium terrarum, & tamen nos cæteris omnibus gentibus chariores habet.

Memor fuit in seculum] Semper Dominus memor fuit fœderis, quod fecerat cum Abrahamo, fœderis inquam, quod durare uoluit ad innumerabiles seculorum ætates.

Et statuit illud ipsi Iacob pro lege] Leges huius fœderis erant, ne Hebræi aliquem Deum colerent extra ipsum, ipse contra nullam gentem æque charam haberet atque Hebræam.

Funiculum hæreditatis uestræ] Hæc loquendi figura ducta est à consuetudine Iudæorum, qui funibus agros metiebantur. est igitur sensus, assignabo tibi agros Cananæorum, ut eos possideas iure hæreditario.

Nolite tangere] Castigauit inquam reges, eos admonens his uerbis, Nolite tangere Christos meos. Christos autem suos appellat eos, quos spiritu suo unxerat, & ueros reges, ac sacerdotes constituerat. de qua unctione dictum est in explanatione psalmi XLV.

Et uocauit famem super terram] Cognitio earum rerum, quæ attinguntur his uersibus, maximum solatium præbere debet hominibus pijs in calamitate. promiserat Deus terram Cananæorum familiæ Abrahami, sed antequam illa promissum consequeretur, penè fame enecta in Aegyptum fugere, &

durissimam, maximéq; diuturnam seruitutem apud barbaros seruire coacta est. Idem Iosephum eo consilio præmisit in regionem illam, ut dignitate regi proximus euaderet, neque familiam suam modo, sed uniuersam Aegyptum ab imminenti exitio tueretur. sed uide, quàm duris initijs, & progressionibus adolescentem sibi charissimum ad eum honorem, potẽtiamq; perduxerit. Hæc intelligens uir pius, cui uita beata, & immortalis promissa est à Deo, tum maxime spe bona, bonóq; animo esse debet, cum maxime calamitosus est: solet enim summus ille pater ad inferos deijcere, quos cœlo donare constituit, contráq;, impios ad breue tempus in sublime tollit, ut grauiore casu decidant in miserias sempiternas.

In seruum uenundatus est Ioseph] *Memorabile profecto exemplum nobis proponitur, quo intelligamus, bonis omnia uertere in bonum. Venditur à fratribus homini barbaro Iosephus. quid miserius? at hæc calamitas non solum maximam prosperitatem iuueni sancto, sed etiam salutem familiæ suæ, & cunctis Aegyptijs peperit. Itaque cum fratres huius nefarij sceleris ueniam, & impunitatem peterent, hoc pulcherrimum responsum ab eo tulerunt, Omittite omnem metum, num repugnare possumus Dei uoluntati? Vos quidem mihi perniciem comparastis, sed Deus culpam uestram conuertit ad bonum, ut me ad eam, quam uidetis, dignitatem extolleret, & consilio, atque opera mea magnam uim mortalium exitio liberaret.*

Omne firmamentum panis contriuit]

Ita uocat panem, propterea quòd eo uires corporis sustentantur.

Misit ante eos uirum] In Genesi Cap. XXXVII.

In ferrum uenit anima eius] *Id est, in uincula ferrea coniectus fuit: solet enim Hebræa lingua animam appellare pro animante ipso.*

Donec ueniret uerbum eius] *Id est, donec mitteretur à Deo uis illa interpretandi somnia, de qua in Genesi Cap.* XL.

Eloquium Domini purgauit eum] *Interpretatio inquam illa somniorum squalorem, & sordes carceris illi eluit, & innocentiam, & sanctitatem eius talem esse declarauit, quale est aurum igne purgatum.*

Constituit eum Dominum] In Genesi Cap. XLI.

Vt uinciret principes] *Id est, ut præpositus esset etiam principibus Aegyptijs, eiq; potestas esset illos in uincula conijciendi.*

Et intrauit Israel] In Gen. XLV. *Aegyptum uero appellat terram Cham, propterea quòd is genuit Mesrainum, à quo regio illa cœpta est habitari.*

Et auxit populum suum] In Exodo Cap.I.

Conuertit cor eorum, ut odirent populum suũ] *Vide, quid agat prouidentia Dei, odia barbaræ gentis incitat in Iudæos innocentes, ut crudelitas impiorum illustrem, & gloriosam reddat potentiam, & misericordiam suam. Itaque cum illi omnibus rebus*

asperrime tractarentur ab Aegyptijs, neque ulla spes ostenderetur, melius fore, Moses, & Aaron à Deo mittuntur, qui editis inauditis prodigijs, & uniuersa Aegypto maximis calamitatibus uexata, gentem suam seruitute liberarent, eamq; ad optimam Syriæ partem traducerent, quam ipse olim familiæ Abrahami se promiserat assignaturum.

Misit Mosen] Ex capite primo, & quarto Exodi.

Posuerunt inter eos] Moses (inquit) & Aaron ediderunt in Aegypto prodigia maxima ui numinis diuini.

Misit tenebras] In Exodo Cap. X.

Et non fuerunt rebelles] Deus (inquit) portentosa nocte diem obscurauit usus opera Mosis, et Aaronis: ij enim uerbis eius obtemperarunt, neque ueriti sunt, potentissimi regis inimicitias suscipere.

Conuertit aquas eorum] In Exodo Cap. VII.

Et dedit terra] In Exodo Cap. IX.

Dixit, & uenit] In Exodo Cap. X.

Et percussit omne] In Exodo Cap. XII.

Primitias fortitudinis eorum] Verba hæc explanata sunt in explanatione psal. LXXVIII.

Et eduxit eos] In Exodo Cap. XIII.

Expandit nubem] In Exodo Cap. XIII.

Petierunt, & uenit] In Exodo Cap. XVI.

ARGVMENTVM PSAL. CVI.

Gens Hebræa in seruitutem abducta commemo=

rat, & peccata maiorum suorum, & beneficia Dei *erga illos, & opem suis calamitatibus implorat.*

Psalmus CVI. Alleluya.

Confitemini Domino, *quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.*

Quis loquetur potentias Domini, *auditas faciet omnes laudes eius?*

Beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

Memento mei Domine *cum bona uoluntate erga populum tuum, uisita me in salutari tuo,*

Vt uideam in bono electorum tuorum, & læter in lætitia gentis tuæ, & glorier cum hæreditate tua.

Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, impie fecimus,

Patres nostri in Aegypto *non intellexerunt mirabilia tua, non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ,*

Et rebelles fuerunt iuxta mare, mare rubrum.

Et saluauit eos propter nomen suum, ut notam faceret potentiam suam,

Et increpuit mare rubrum, & exsiccatum est, & deduxit eos per abyssos tanquam per desertum.

Et saluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici.

Et operuit aqua tribulantes eos, unus ex eis non remansit.

Et crediderunt uerbis eius, & cecinerunt lau=

dem eius.

Accelerauerunt, *obliti sunt operum eius, & non expectauerunt consilium eius.*

Et concupierunt concupiscentiam in deserto, & tentauerunt Deum *in solitudine.*

Et dedit eis petitionem ipsorum, & misit maciem in animam eorum.

Et æmulati sunt Moysem *in castris,* Aaron *sanctum* Domini.

Aperta est terra, & deglutiuit Dathan, *& operuit congregationem* Abyron,

Et exarsit ignis in congregatione eorum, flamma combussit peccatores.

Et fecerunt uitulum in Oreb, *& adorauerunt conflatile,*

Et mutauerunt gloriam suam in similitudinem uituli comedentis fœnum.

Obliti sunt Deum, *qui saluauit eos, qui fecit magnalia in* Aegypto, *mirabilia in terra* Cham, *terribilia in mari rubro.*

Et dixit, ut disperderet eos, si non Moyses *electus eius stetisset in diuisione in conspectu eius,*

Vt *auerteret iram eius, ne disperderet eos, & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem,*

Non crediderunt uerbo eius, & murmurauerunt in tabernaculis suis, non obedierunt uoci Domini,

Et eleuauit manum suam super eos, ut prosterneret eos in deserto,

Et ut deijceret semen eorum in nationibus, & dispergeret eos in regionibus.

Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum,

Et irritauerunt eum in studijs suis, & multiplicata est in eis plaga.

Et stetit Phinees, & uindicauit, & cessauit plaga,

Et reputatum est ei in iustitiam, in generationem, & generationem, usque in sempiternum.

Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis, & uexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius.

Et perperam locutus est labijs suis, non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.

Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.

Et immolauerunt filios suos, & filias suas Dæmonijs.

Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaam.

Et infecta est terra sanguinibus, & contaminati sunt in operibus suis, & fornicati sunt in studijs suis.

Et iratus est furore Dominus in populum suum, & abominatus est hæreditatem suam.

Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eis, qui oderant eos.

Et tribulauerunt eos inimici eorum, & afflicti sunt sub manibus eorum, sæpe liberauit eos.

Ipsi autem rebelles fuerunt in consilijs suis, & depressi sunt in iniquitatibus suis.

Et uidit,

Et uidit, cum tribularentur, & audiuit oratio-nem eorum,

Et memor fuit fœderis sui, & pœnituit eum se-cundum multitudinem misericordiæ suæ,

Et dedit eos in misericordias in cõspectu omnium, qui captiuauerant eos.

Saluos nos fac Domine Deus noster, & congrega nos ex gentibus,

Vt confiteamur nomini sancto tuo, & cantemus laudes tuas.

Benedictus Dominus Deus Israel à seculo, & us-que in seculum, & dicat omnis populus, Amen. Alleluya.

EXPLANATIO.

Quis loquetur potentias] Hæc interroga-tio uim negandi habet, significat enim, neminem pos-se laudes Dei uerbis assequi.

Vt uideam in bono electorum tuorum] Hæc loquendi forma est hebræa, latine autem sic red denda erat, ut delecter uidens bona electorũ tuorũ.

Peccauimus cum patribus nostris] Hæc est illa animi summissio, quæ diuinum numen uel maximis sceleribus uiolatum placare potest. contra, nihil odiosius superbia Phariseorum, quæ iactat illas uoces, Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine prophetarum.

Et rebelles fuerunt iuxta mare, mare rubrum] Hæc historia scripta est in Exodo Cap. XIIII. Sed quidam ex Hebræo uertunt, iuxta mare, in mari

rubro : ut ſenſus ſit, illos non ſolum in littore maris rubri, ſed etiam, dum ipſum mare pedibus tranſmitterent, de Deo *conqueſtos eſſe, & de eius fide, ac prouidentia dubitaſſe, cum uiderent,* Aegyptios *magno impetu à tergo inſequi.*

Et crediderunt uerbis eius] *In hoc uerſu, & proximo falſa pietas egregie deſcribitur, quæ rebus ſecundis prouidentiam* Dei *magnifice laudat, deq; uerbis, & promiſſionibus illius dubitare, ſcelus nefarium cenſet; quòd ſi quid duri incidat, illico ſe prodit animi morbus, & ſimulatio, nam timida, querula, ſolicita eſt, neque moram ferre poteſt, neque* Deo *confidere, ſed illius conſilium ſua ſtulta prudentia nititur anteuertere, atque omnem ſpem in propinquis, amicis, & pecunia reponit, multos inanes* Deos *pro uno uero comminiſcens.*

Et cecinerunt laudem eius] *Hymnum pulcherrimum ſignificat, qui ſcriptus eſt in* Exodo Cap. XV.

Accelerauerunt, obliti ſunt operum eius] *Hæc ait, quoniam poſt tertium diem, quàm mare tranſmiſerant, cœperunt maledicere* Moſi, & Aaroni, *propterea quòd diffiderent prouidentiæ, & bonitati diuinæ, cum eos aqua defeciſſet.*

Et concupierunt concupiſcentiam] Cap. XVII. Exodi.

Et miſit maciem] Id *eſt, cum faſtidirent cibum è cœlo demiſſum, & ſe carnibus explere, auidiſſime cuperent, obſecutus quidem illis eſt* Deus, *ſed cum maximo ipſorum malo, nam macies pro ſagina,*

mors pro uita consecuta est . de qua re in Numeris Cap. II.

Aperta *est terra*] *In Num.*Cap. XVI.

Operuit *congregationem* Abiron] Signi= *ficat ducentos illos & quinquaginta, qui cum* Datha= ne, & Cora, & Abirone *coniurauerunt* . Discendũ *est autem ex hac historia, quæ pœna maneat eos, qui seditiones concitant, & contra legitimam potestatem arma ferre non uerentur .*

Et *fecerunt uitulum*] Cap. XXXII. Exo.

Et *mutauerunt gloriam suam*] Deum ap *pellat gloriam, & decus* Hebræorum .

Et *dixit, ut disperderet illos*] Cap. XXXII. Exodo .

Si *non* Moses *electus eius stetisset in diuisione in conspectu eius*] Id *est, nisi* Moses *se præbuisset interpretem, & sequestrem, disiunctos, & inter se alienatos reconcilians.*

Et *pro nihilo habuerunt terram*] In Nu= *meris* Cap. XIIII.

Non *crediderunt uerbo eius*] Qui promi= *serat, se terram illam eis assignaturum hæreditario iure possidendam.*

Et *eleuauit manum suam*] In Num. Cap. XIIII. Dicit *autem iurauisse* Deum, *se eorum no= men ad internecionem redacturum : iurantes enim manum ad cœlum tollebant* . Hinc *illud in* Deutero= *nomio*, *Leuabo ad cœlum manum meam, & dicam, uiuo ego in æternum. &c. sunt tamen qui simplicius interpretentur*, Deum *scilicet manum sustulisse, quo*

illos grauius feriret.

Et initiati sunt] In Num. Cap. XXV.

Et comederunt sacrificia mortuorum] *Sic appellat falsos* Deos: *colebat enim antiquitas pro dijs, quorum sepulcra ostendebantur.*

Et stetit Phinees] *In Num.* Cap. XXV.

Et irritauerunt eum] In Num. Cap. XX.

Et uexatus est Moses] *Nam in fines* Cana*næorum, ad quos populum tanto cum labore adduxerat, ipse ingredi non potuit. peccauit autem* Moses *ob perturbationem animi, quæ illi acciderat propter maledicta, & assiduos clamores ipsius populi.*

Et perperam locutus est] *Iussus enim silicem alloqui, populum allocutus est, & ita quidem, ut uideretur dubitare, num aqua è saxo elicienda esset, quod tamen* Deus *ita futurum promiserat.* Hæc *historia scripta est in* Num. Cap. XX.

Non *disperdiderunt gentes*] Hæc, & *ea, quæ sequuntur, scripta sunt in libro* Iudicum.

ARGVMENTVM PSAL. CVII.

Hymnus pulcherrimus est, in quo celebrat prouidentiam Dei, *summa iustitia, & misericordia res humanas administrantem.*

Psalmus CVII.

Confitemini Domino*, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.*

Dicant, qui redempti sunt à Domino*, quos rede-*

mit de manu inimici, & de regionibus congregauit eos

A solis ortu, & occasu, ab aquilone, & mari.

Qui errabant in solitudine, in deserto inuio, neque ciuitatem habitatam inueniebant,

Qui esuriebant, & sitiebant, quorum anima deficiebat,

Hi clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur, & de angustijs ipsorum eripuit eos,

Et deduxit eos in uiam rectam, ut irent in ciuitatem habitationis.

Confiteantur Domino propter misericordias eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Quia satiauit animam inanem, & animam esurientem satiauit bonis.

Qui sedebant in tenebris, & umbra mortis, uincti afflictione, & ferro,

Quia rebelles fuerunt sermonibus Dei, & consilium altissimi despexerunt,

Et ipse humiliauit in laboribus cor eorum, & corruerunt, nec fuit, qui adiuuaret,

Hi clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur, & de angustijs ipsorum liberauit eos,

Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis, & uincula eorum dirupit.

Confiteantur Domino propter misericordias eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Quia contriuit portas æreas, et uectes ferreos confregit.

Stulti propter uiam iniquitatis suæ, & propter in-

iustitias suas uexati fuerunt,

Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt usque ad portas mortis,

Et clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur, & de angustijs ipsorum liberauit eos.

Misit uerbum suum, & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum.

Confiteantur Domino propter misericordias eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Et sacrificent sacrificium laudis, & annuntient opera eius in exultatione.

Qui descendunt in mare nauibus, facientes operationem in aquis multis,

Ipsi uiderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo,

Dixit, & excitatur spiritus procellæ, & exaltantur fluctus eius,

Ascendunt usque ad cœlos, & descendunt usque ad abyssos, anima eorum in malis tabescit.

Turbantur, & iactantur, sicut ebrius, & omnis sapientia eorum absorbetur,

Et clamauerunt ad Dominum, cum tribularetur, & de angustijs ipsorum eduxit eos.

Et statuit procellam in tranquillitatem, & siluerunt fluctus eius.

Et lætati sunt, quia siluerunt, & deduxit eos in portum uoluntatis eorum.

Confiteantur Domino propter misericordias eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Et exaltent eum in ecclesia plebis, & in consessu se-

niorum laudent eum.

Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim,

Terram fructiferam in salsuginem propter malitiam inhabitantium in ea.

Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum.

Et collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis,

Et seminauerunt agros, & plantauerunt uineas, & fecerunt fructum, & prouentum,

Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non minorauit,

Et pauci facti sunt, & uexati sunt à sterilitate, malo, & afflictione,

Effusus est contemptus super principes, & errare fecit eos in solitudine inuia,

Et subleuauit pauperem de inopia, & posuit sicut oues familias.

Videbunt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum.

Quis sapiens, & obseruabit hæc & intelliget misericordias Domini?

EXPLANATIO.

Dicant, qui redempti sunt à Domino]

Qui misericordia Dei seruitute, & calamitatibus liberati sunt, dicant hymnos sanctissimo numini eius. Quamuis uero hæc, & reliqua omnia, quæ hoc hymno continentur, ad omnes mortales pertineant, sunt

tamen nonnulla, quæ præcipue beneficia Dei erga Iudæos designare uidentur.

Qui errabant in solitudine] De *misericordia* Dei *erga errantes in locis desertis*.

Confiteantur Domino] Id *est, celebrent laudibus* Deum *propter infinitam benignitatem eius, & narrent mortalibus admirabilia facta illius. in hanc sententiam interpretatur hunc uersiculum paraphrasis* Chaldæa.

Qui sedebant in tenebris] De *misericordia* Dei *erga eos, qui propter maleficia in carcerem, & uincula coniecti sunt*.

Stulti propter uiam iniquitatis] De *misericordia* Dei *erga eos, qui propter delicta commissa in uarios morbos incidunt*.

Qui descendunt in mare nauibus] De *misericordia* Dei *erga eos, qui tempestate, & fluctibus iactantur in alto*.

Ascendunt usque ad cœlos] Hanc *sententiam complexus est* Virgilius *his elegantissimis uersibus,*

Tollimur *in cœlum curuato gurgite, & ijdem*
Subducta *ad manes imos descendimus unda*.

In portum uoluntatis eorum] *Id est, in portum, ad quem illi cursum tenere optabant*.

Posuit flumina] Canit, Deum *arbitratu suo omnia immutare, ab eius prouidentia opes, & inopiam, sterilitatem, & fœcunditatem, honores, & ignominiam manare*.

Et pauci facti sunt] Rursus *(inquit) cum*

eos, qui multitudine hominum, & potentia florebant, punire uoluerit ob admissa maleficia, immittit in eos sterilitatem, morbos, & angores animi, & optimates ipsos adeo contemptos reddit, & irrisos, ut relictis urbibus se se in solitudines abdant.

Et *subleuauit pauperem*] Contra(inquit) *inopem fortunis locupletat, domumq; eius liberis, & nepotibus frequentat.*

Videbunt *recti*] Homines *pij, & religiosi hæc diligentissime considerant; cumq; perspiciunt, nihil fortuito, & casu euenire, omnia diuino numine regi, administrariq;, incredibili gaudio afficiuntur, seq; totos misericordiæ* Dei *tradunt, & committunt, improbi uero, & arrogantes, qui solent prouidentiam* Dei *negare, magnitudine rerum perterriti, uel inuiti coguntur tacere, & linguam impiam continere.*

Quis *sapiens*] Vtinam *homines sapiant, & ea, quæ continentur hoc hymno, diligenter animaduertant, & notent: intelligent enim,* Deum *res humanas summa benignitate curare, deq; omnibus, qui ad eius misericordiam confugiunt, optime mereri.*

ARGVMENTVM PSAL. CVIII.

Hic *psalmus compositus est fere ex psalmo* LVII. & LX.

Canticum, psalmus David CVIII.

Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo, & psallam etiam gloria mea.

Exurge psalterium, & cithara, aurorâm excitabo,

Confitebor tibi in populis Domine, & psallam tibi in nationibus.

Quia magna est super coelos misericordia tua, & usque ad nubes ueritas tua.

Exaltare super coelos Deus, & super omnem terram gloria tua, ut liberentur dilecti tui.

Saluum fac dextera tua, & exaudi me, Deus locutus est in sanctuario suo.

Exultabo, & diuidam Sichem, & conuallem Succoth dimetiar.

Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim fortitudo capitis mei.

Iuda legifer meus, Moab lebes lotionis meæ,

Super Idumæam proijciam calceamentum meum, super Philistæa iubilabo.

Quis deducet me in ciuitatem munitam, quis deducet me usque in Idumæam?

Non'ne tu Deus, qui repulisti nos? & non exibis Deus cum exercitibus nostris?

Da nobis auxilium de tribulatione, quia uana salus hominis.

In Deo faciemus uirtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

ARGVMENTVM PSAL. CIX.

Inuehitur in Doegum, & cæteros assećlas Saulis, ut multi existimant, & sub horum persona execratur impietatem Iudæ, qui CHRISTVM nefarie prodidit, & cæterorum, qui filijs Dei infesti sunt: deinde calamitates suas deplorans misericordiam Dei suppliciter inuocat.

Vićtori, Dauid psalmus CIX.

Deus laudis meæ ne tacueris, quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est.

Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circundederunt me, & oppugnauerunt me sine causa.

Pro eo, quod eos diligebam, aduersabantur mihi, ego autem orabam.

Et retribuerunt mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.

Constitue super eum peccatorem, & aduersarius stet à dextris eius.

Cum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.

Fiant dies eius pauci, & præfećturam eius accipiat alter.

Fiant filij eius orphani, & uxor eius uidua.

Instabiles uagentur filij eius, & mendicent, & quærant ex uastatis habitationibus suis.

Illaqueet fœnerator omnem substantiam eius, &

diripiant alieni labores eius.

Non sit illi adiutor, nec sit, qui misereatur pupillis eius,

Posteritas eius intereat, in generatione una deleatur nomen eius.

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini, *& peccatum matris eius non deleatur,*

Sint coram Domino *semper, & dispereat de terra memoria eorum pro eo, quod non est recordatus facere misericordiam,*

Et persecutus est hominem inopem, & mendicum, & contritum corde, ut illum interficeret,

Et dilexit maledictionem, & ueniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo,

Et induit maledictionem sicut uestimentum, & intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossa eius,

Fiat ei sicut uestimentum, quo operitur, & sicut zona, qua semper cingitur.

Hoc opus aduersantium mihi à Domino, *& eorum, qui loquuntur mala aduersus animam meam.*

Tu autem Domine Deus *fac mecum propter nomen tuum, quia bona est misericordia tua.*

Libera me, quia egenus, & pauper ego sum, & cor meum conturbatum est intra me.

Sicut umbra cum declinat, ego pertranseo, & excussus sum sicut locusta.

Genua mea infirmata sunt propter ieiunium, & caro mea exaruit pinguedine (consumpta)

Et ego factus sum opprobrium illis, uiderunt me, & mouerunt capita sua.

Adiuua me Domine Deus meus, saluum me fac secundum misericordiam tuam:

Et sciant, quòd manus tua hæc, & tu Domine fecisti hoc.

Maledicant illi, & tu benedicas, insurgant, & confundantur, seruus autem tuus lætetur.

Induantur aduersarij mei ignominia, & operiantur tanquam diploide confusione sua.

Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum.

Quia adstabit à dexteris pauperis, ut saluam faciat à iudicantibus animam eius.

EXPLANATIO.

Deus laudis meæ] Deus, à quo tanquam uberrimo fonte manat omnis mea laus, & gloria, & quicquid boni habeo, ne quæso dissimula, ne'ue permitte, homines sceleratos impune in me debacchari. quid uero, si Deum eo appellet Deum laudis suæ, quia omne studium suum ponebat in laudibus eius celebrandis? hinc illud in psalmo LXXI, de te laus mea semper.

Ego autem orabam] Id est, ego autem pro illorum salute me deprecatorem apud te præbebam. uel sic, ego uero undique oppugnatus ad te Domine confugiebam.

Et aduersarius stet à dextris eius] Id est, qui meam innocentiam tanto odio persequitur, ha-

beat & ipse aduersarium, qui nunquam ab eius late re discedat, qui semper eum oppugnet, & omni acerbitate exagitet.

Et oratio eius fiat in peccatum] Id est, deprecatione sua potius augeat peccata, quàm peccatorum supplicium à se deprecetur.

Et quærant ex uastatis habitationibus suis] Id est, mendicitas eos exire cogat ex ædibus euersis, & exinanitis ad quærendum uictum.

Sint coràm Domino semper] Peccata matris suæ, & maiorum suorum semper ante oculos Dei uersentur, ne illa in hoc sceleratissimo, atquè impio homine uindicare obliuiscatur. Hoc ait memor illius sententiæ, ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, uisitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia ijs, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.

Et dilexit maledictionem] Significat his uerbis, aduersarium suum usque eò studiosum fuisse crudelitatis, & omnium scelerum, ut uideretur optare execrationem, & odium Dei.

Hoc opus aduersantium mihi à Domino] Quidam clarius uerterunt ad hunc modum, hæc sit merces à Domino ijs, qui aduersantur mihi.

Sicut umbra] Euanesco (inquit) ad similitudinem umbræ, quæ unà cum die se se inclinat, & in tenebras noctis euanescit.

Et excussus sum sicut locusta] Id est, ita excutior, & ab inimicis exagitor, & uagam uitam

perſequi cogor, ut locuſtæ comparari poſſim, quæ nunquam ferè quieſcit.

Genua mea infirmata] *Significat, ſe deditum fuiſſe ieiunijs, & precationibus, ut miſericordiam Dei ſibi conciliaret in tantis calamitatibus.*

Et caro mea exaruit pinguedine conſumpta] *Sic emendauimus hunc locum ſecuti explanatores Hebræos.*

Et ſciant, quod manus tua hæc] *Fac, tam illuſtre ſit auxilium tuum, ut omnes perſpiciant, me non humanis opibus liberatum eſſe, ſed potentia numinis tui. Alij ſic explanant, fac, intelligant aduerſarij mei, me non uiribus ſuis oppreſſum fuiſſe, ſed omnia mihi tuo conſilio accidiſſe, quippe qui uolueris animum meum tanquam aurum rerum aduerſarum igne purgare.*

Vt ſaluam faciat à iudicantibus] *Ita uocat Saulem, & eius aſſeclas: iudices enim appellare ſolet hebræa lingua principes, & gubernatores ciuitatum.*

ARGVMENTVM PSAL. CX.

Prædictio eſt de ortu, & nece CHRISTI, *déq; illius regno, & ſacerdotio ſempiterno.*

Dauid, pſalmus CX.

Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

Virgam uirtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.

Populus tuus (aderit) uoluntarius in die uirtutis tuæ, in splendoribus sanctitatis, ab utero auroræ tibi ros generationis tuæ.

Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec.

Dominus à dextris tuis, confringet in die iræ suæ reges.

Iudicabit in gentibus, implebit (omnia) cadaueribus, percutiet caput super terram multam.

De torrẽte in uia bibet, propterea exaltabit caput.

EXPLANATIO.

Dixit Dominus Domino meo] Dixit (inquit) pater ille cœlestis CHRISTO Domino meo, sede ad dexteram meam. Hoc autem perfectum fuit, cum IESVS ascendit cœlum, ut testatur diuus Petrus in actis Apostolorum.

Sede à dextris meis] Id est, constituo te supra omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro, & omnia subijcio pedibus tuis, teq́; do caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus tuum, & plenitudo tua. His uerbis explanat hunc locum diuus Paulus in epistola ad Ephesios scripta.

Donec ponam inimicos tuos] Significat, Diabolum, mortem, atque impios tandem funditus euertendos, atque omnia peccata è regno CHRISTI

STI *radicitus extirpanda*. Hoc *autem perficietur, cum tempus illud nouissimum uenerit, quo tempore mortui omnium seculorum reuiuiscent, & qui iuste cum pietate, ac temperantia uixerunt, unà cum corporibus penetrabunt in cœli regiones, ubi beati æuo sempiterno fruentur, cæteri omnes unà cum* Diabolo, *& angelis eius relegabuntur in tartara, ubi nullus suppliciorum, & miseriarum modus erit, aut finis.*

Virgam *uirtutis tuæ*] Significat, *imperium* CHRISTI *ex* Hierosolymis, *ubi ortum est, in omnes terras propagandum.*

Dominare *in medio inimicorum tuorum*] Non'ne CHRISTVS *dominari cœpit inter hostes suos, cum primum spiritum sanctum è cœlo demisit ad apostolos die festo pentecostes? quo die subegit imperio suo tria millia* Iudæorũ, *& cum in dies magis augeretur uis, & numerus hostium, non'ne tanto illustrius, ac magnificentius propagabatur eius dominatio?*

Populus *tuus aderit uoluntarius*] Populus *(inquit) tuus non inuitus, & coactus, sed summa uoluntate parebit imperio tuo, ut si pro nomine, & gloria tua sint omnes cruciatus perferendi, ac mors millies oppetenda, id pulcherrimi muneris loco ducant, seq; tum proxime ad uitam beatam accedere arbitrentur. quo quidem tempore uim, & potẽtiam, & splendidissimam lucem sanctitatis, & diuinitatis tuæ declarabis superstitione delenda, & omnibus gentibus ad pietatem, & cultum ueri* Dei *perducendis.* Sed *illud*, In *splendoribus sanctitatis, commode re*

ferri potest etiam ad ipsum populum, quem uates prævidebat fore illustrem moribus, & pietate.

Ab utero auroræ tibi ros generationis tuæ]

Hæc duo pium quenque scire uolumus, primum in uersiculo hebræo nullam luciferi mentionem fieri, deinde, cum alij aliter ipsum uertant, nos eam interpretationem secutos esse, quæ ab eius linguæ peritissimis optima iudicatur, & sententiam sanctitatis plenissimam continet, si quidé illa castissimus CHRISTI conceptus, atque ortus ex uirgine tam apte, tamq; concinne describitur, ut nihil fieri possit elegantius: ut enim terrenus uapor ui cœlesti in sublime fertur, atque ibi sub auroram concretus cogitur in rorem, qui decidens terram uberem, lætamq; efficit, ita purissimus sanguis Mariæ ui spiritus sancti in uterum influens, sine ullo uirili satu concreuit in corpus Domini nostri IESV CHRISTI, qui in lucem editus, & susceptus humanum genus mirabiliter exhilarauit, atque omni genere uirtutum maxime ferax, & fœcundum reddidit. His rationibus inductus, opinor, Esaias eundem conceptum, atque ortum etiam ipse rori comparat dicens; Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum. Nos uero eo libentius hanc explanationem amplectimur, quòd D. Augustinus, licet ipse hunc uersum aliter interpretetur, non tamen improbat, si quis partum uirginis eo prædictum intelligat. quin etiam uerba editionis uulgatæ ad hanc sententiam accommodare conatur. sed quoniam, quod attinet ad proprietatem uerborum, non minus fideliter ex Hebræo sic reddi potest, Ab utero

auroræ tibi ros iuuentutis tuæ, propterea nonnulli sententiam horum uerborum cum superiore parte uersiculi ita coniungunt, ut sensus sit, tam magnum fore numerum mortalium, qui libentissimis animis religionem, & disciplinam CHRISTI *amplexabuntur, ut comparari queant cum multitudine, & copia roris, quem fœcundissima gignit aurora. Verum explanatio hæc meo iudicio cum altera nullo modo conferenda est.*

Iurauit Dominus] *Ostendit* CHRISTVM *non tantum regno, sed etiam sacerdotio præditum esse, quod sempiternum fore, Deus iurauerit: iurauit autem propter nos: tanta est enim imbecillitas animi nostri, procliuitasq; ad diffidendum, ut difficillime inducamur ad credendum, filium Dei nostrum esse pontificem: itaque Deus, cum rem tam præclaram, tamq; salutarem nobis promitteret, ad maiorem fidem faciendam promissionem ipsam iureiurando firmauit.*

Tu es sacerdos in æternum secundum ordinē Mel*chisedec*] Vt.n.Melchisedecus *& regnū administrabat, & sacerdotium, ita* CHRISTVS *est noster pontifex, & rex. sacerdotis autē proprium est, primum religione sancta, & scientia rerum salutarium populum imbuere, deinde peccata illius donis, & sacrificijs expiare, tum Deum pro salute, & incolumitate eiusdem continenter deprecari. ad regē autem pertinet ea gubernandi ratio, quæ legibus, atque armis salutem, & pacem eorum tueatur, & conseruet, qui se, ac sua omnia in tutelam ipsius tra*

didere. Hæc autem officia, & munera sunt CHRISTI *ita propria, ut in eo solo ex cunctis sacerdotibus, & regibus, qui unquam optimi fuerunt, perfecta, & omnibus suis numeris, & partibus expleta reperiantur. Ille enim primus mysteria maxima rerum sanctissimarum nobis aperuit, & cognitionem, ac cultum ueri* Dei *per uniuersas terrarũ oras longe, lateq; propagauit. ille peccata nostra sacrificio sui corporis, & purissimi sanguinis effusione expiauit. ille sedens ad dexteram* Dei *ab illo pacem, & ueniam, & omnia bona nobis precari nunquam intermittit. idem suo spiritu nos amantissime regit, & gubernat, mentem, atque animum ingenti amore in* Deum*, resq; diuinas inflammans. idem uadentes per has uias uitæ difficiles, & periculosas tuetur ab insidijs, & impetu* Diaboli*, qui nos odio, & bello persequitur sempiterno. idem suorum omnium cõstantiam ita corroborat, & confirmat, ut nulla uis calamitatum, aut periculorum illos de uia pietatis depellere possit. sed hunc uersiculum magnis mysterijs refertum magna uerborum, & sententiarum copia diuus* Paulus *explanat in epistola ad* Hebræos *scripta, ad quam ego te reijcio.*

Dominus à dextris] *Dominus (inquit) semper ad latus tuum adhærebit pro te fortissime pro pugnans, & reges potentissimos tui nominis hostes funditus euertet, suppliciumq; sumet de gentibus, quæ imperium tuum repudiarint. itaque omnia plena erunt cadaueribus cæsorum.* Has *autem calamitates primi percepere* Iudæi *non ita multo post acerbissi-*

mam necem CHRISTI.

Percutiet caput super terram multam] His uerbis quidam significari putant excisionem imperij Romani, quod fuit caput omnium penè terrarum, sed non minus Turcarum, & Antichristi regnum designari uidetur.

De torrente in uia bibet] Nonnulli Hebræos secuti existimant, uatem intelligere, tam magnam fore hostium cædem, ut cruor quasi torrens per uias feratur. quòd uero ait, regem ex eo torrente bibiturum, hanc dicunt esse descriptionem plenæ uictoriæ, quæq; feliciter, & planè ex sententia contigerit: atque ad hanc sententiam comprobandam Mosem quasi testem citant, apud quem Balaamus ita loquitur in Numeris, Ecce populus ut leæna consurget, & quasi leo erigetur, non accubabit, donec deuoret prædam, & occisorum sanguinem bibat. Nobis uero hæc explanatio parum probabilis uidetur: nam quod attinet ad uerba Mosis, quis non uideat, potationem sanguinis ad leonem, cuius similitudo inducitur, referendam esse? itaque ad intelligentiam huius uersiculi hæc scire necesse est, in literis sanctis bibendi nomen dolorum, & pœnarum perpessionem, aquas pœnas ipsas, & calamitates, uiam uitam hanc mortalem, & caducam significare: de quibus rebus in alijs locis huius libri explicatum est. itaque uates sanctus cum dicere uellet, CHRISTI uitam usque ad extremum spiritum maxime afflictam, & calamitosam fore, illum dixit è torrente potaturum, torrentis uerbo utens ad significandam uim, & magni-

tudinem erumnarum, quas ille pro nobis exhausit: qui enim omnia peccata omnium mortalium pro suis proprijs agnouit, eorumq; pœnas pertulit, is, necesse fuit, ut tales, ac tantos dolores, & cruciatus sustineret, quales, & quantos nemo unquam neque uerbis assequi, neque animo possit comprehendere. subiungit autem, CHRISTVM *propterea sublaturum caput, quoniam prævidebat, illum per has erumnas, & acerbitates ad potentiam, & regnum sempiternum, quod supra descriptum est, esse peruenturum.* Hoc *est, quod diuus* Petrus *in prima epistola dicit, spiritum* CHRISTI *uatibus antiquis præsignificasse ipsius* CHRISTI *afflictiones, & gloriam, quæ illas secutura erat. quæ quidem omnia iampridem perfecta esse, exploratissimum habemus, &* Iudæorum *cæcitatem miseramur, qui* CHRISTVM *adhuc expectant, illumq; opibus, & copijs, rerumq; bellicarum gloria imperium sibi comparaturum putant. sed libet hunc uersiculum* D. Pauli *uerbis explanare.* Is *in epistola, quam scribit ad* Philippenses, *quasi mysterium, quod latet sub obscuritate horum uerborum, nobis aperire uelit, hæc ponit.* Is *sensus sit in uobis, qui fuit etiam in* CHRISTO IESV, *qui cum in forma* Dei *esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualē* Deo, *sed exinaniuit semet ipsum forma serui sumpta, in similitudine hominum constitutus, & habitu inuentus ut homo humiliauit semet ipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quòd &* Deus *illum in summam extulit sublimi*

tatem, & donauit ei nomen, quod est supra omne nomen, ut in nomine IESV *omne genu flectatur cœlestium, & terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quòd dominus sit* IESVS CHRISTVS, *ad gloriam Dei patris.*

ARGVMENTVM PSAL. CXI.

Hymnus est, in quo prædicat sapientiam, & misericordiam Dei, qua ille præcipue usus est erga gentem Hebræam.

Alleluia, psalmus CXI.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in consilio iustorum & congregatione.

Magna opera Domini, exquisita ad omnes uoluntates eorum.

Gloria, & magnificentia opus eius, & iustitia eius manet in seculum seculi.

Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus, escam dedit timentibus se.

Memor erit in seculum testamenti sui, uirtutem operum suorum annuntiauit populo suo,

Cum daret illis hæreditatem gentium, opera manuum eius ueritas, & iudicium.

Fidelia omnia mandata eius, confirmata in seculum seculi, facta in ueritate, & æquitate.

Redemptionem misit Dominus populo suo, mandauit in æternum testamentum suum.

Sanctum, & terribile nomen eius, initium sa-

pientiæ est timor Domini.

Intellectus bonus omnibus facientibus ea, laudatio eius manet in seculum seculi.

EXPLANATIO.

Magna opera Domini] Significare uidetur, opera Dei tam exquisite facta, tamq; omnibus suis numeris esse perfecta, ut homines iusti, & pij nihil in ijs desiderare queant. Sed hic uersiculus apud Hebræos est obscurus, illumq; alij aliter uertunt.

Gloria, & magnificentia] Id est, quicquid agit Dominus, plenum est gloria, & magnificentia, ac omnes mortales incitat ad celebrandam sapientiam, & misericordiam ipsius.

Memoriam fecit] Tam (inquit) illustria, & mirabilia sunt ea, quæ gessit Dominus, ut nulla temporum longinquitate possit intercidere memoria eorum. Videtur tamen loqui præcipue de beneficijs, quibus ille gentem hebræam affecerat, quam etiam aluit in Aegypto in maxima caritate annonæ, & in solitudine XL annos cœlesti cibo sustentauit.

Memor erit] Nunquam obliuiscetur Deus fœderis, quod fecit cum Abrahamo, & posteris eius, quibus iam illo tempore declarauit magnitudinem, & præstantiam potentiæ, & misericordiæ suæ, cum ipsos Aegyptiorum seruitute liberatos in uberrimis agris Cananæorum collocauit.

Opera manuum eius] Quicquid agit Dominus, est plenum fide, & æquitate: quicquid item agendum præcepit, æquum, & iustum est, tamq;

fixum, & immobile, ut nulla ratione possit anti-quari.

Redemptionem misit] *Eripuit Dominus gentem suam è durissima seruitute Aegyptiorum, sed ea lege, ut illa seruaret in perpetuum fœdus, quod cum ipsa fecerat, & summa diligentia caueret, ne sanctissimas leges uiolaret. quod sane omni studio obseruandum est: nam* Dei *nomen sanctum, & terribile est, & sapientiæ caput est plena sanctitatis religio, & pietas aduersus* Deum. *itaque qui præcepta* Domini *diligenter obseruant, ij uere sapiunt, & prudentia salutari prædititi sunt, eorumq; laus, & gloria nunquam intermorietur: laudantur enim ij à* Deo Opt. Max. *& sempiternis honoribus afficiuntur.*

ARGVMENTVM PSAL. CXII.

Exponit, *quàm beati sunt, qui* Deum *colunt, eiusq; benignitatem, & misericordiam imitantur.*

Alleluia. Psalmus CXII.

Beatus uir, qui timet Dominum, *in mandatis eius uolet ualde.*

Potens *in terra erit semen eius, generatio rectorum benedicetur.*

Abundantia, & diuitiæ in domo eius, & iustitia eius manet in seculum seculi.

Exortum est in tenebris lumen rectis misericors, & miserator, & iustus.

Vir bonus miseretur, & commodat, disponet ser

thones suos in iudicio, quia in æternum non commo=uebitur.

In memoria æterna erit iustus, ab auditione mali non timebit.

Quoniam firmum est cor eius sperás in Domino, confirmatum est cor eius, non commouebitur, donec (ultionem) uideat in inimicis suis.

Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi, cornu eius exaltabitur in gloria.

Peccator uidebit, & irascetur, dentibus suis fre=met, & tabescet, desiderium peccatorum peribit.

EXPLANATIO.

Beatus uir, qui timet Dominum] Timor Domini, quemadmodum alijs locis admonuimus, ap=pellatur in literis sanctis pura, & syncera religio, & pietas aduersus Deum: in quibus rebus uir sanctus ui tam beatam rite constituit. quisquis autem uere pius, & religiosus est, in mandatis eius uolet ualde, id est, meditatione legum diuinarũ uehementer delectatur, neque illarũ obseruatione quicquam habet antiquius.

Et iustitia eius manet in seculum seculi] Nã eum migrantem è corpore sequitur in cœlum.

Exortum est in tenebris] Deus (inquit) mi sericors, & clemens, & iustus lucem præbet homini bus pijs, dum alij in tenebris iacent. tenebras autem uocat res aduersas, lucem contra appellat securitatem, & uitæ prosperitatem.

Vir bonus miseretur, & commodat] Id est, liberalis est, & maxime propensus ad homi=

nes iuuandos, & benigne faciendum indigentibus, opera, pecunia, consilio.

Disponet sermones suos in iudicio] Hoc est, *nihil temere, aut inaniter effutit, neque linguã sinit præcurrere cogitationem, sed rei, loci, & temporis magnam rationem habet, ut quicquid loquitur, uerum, rectum, atque audienti fructuosum, & salutare sit. illud autem scire oportet, uocabulum* Hebræum*, tametsi proprie uerbum significat, sæpissime tamen pro reipsa usurpari. itaq;* Symmachus *uertit hoc modo, dispensabit res suas cum iudicio. quæ quidem uerba sententiam significant cum ea, quæ proxime antecedit, optime cohærentem: est enim sensus, uirum bonum esse illum quidem, beneficum, & liberalem, deq; re sua familiari libenter egentibus impartiri, sed iudicium in dando, & prudentiam adhibere, omniaq; recte, atque ordine administrare: ita hunc locum explanat etiam* Chimis.

In æternum nõ commouebitur]. Viri enim *sancti nullis rerum aduersarũ fulminibus terrentur, nullis oppugnationibus improborum hominum franguntur, aut debilitantur: persuasum enim habent, bonis nihil mali euenire posse, nec uiuis, nec mortuis: itaq; nullius rei aduersæ auditione à lætitia, & tranquillitate animi depelli queunt.*

ARGVMENTVM PSAL. CXIII.

Hortatur ad hymnos canendos Deo, *prædicans eius potentiam, & prouidentiam misericordiæ plenam.*

Alleluya, Psalmus CXIII.

Laudate serui Domini laudate nomen Domini.

Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc, & usque in seculum.

A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini.

Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cœlos gloria eius.

Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & demittit se ut aspiciat (omnia) in cœlo, & in terra?

Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem,

Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

Qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum lætantem.

EXPLANATIO.

Quis sicut Dominus] Quamuis (inquit) maiestas Dei rebus omnibus in immensum excellat, nihil est tamen in uniuerso tam paruum, & humile, quò se non demittat prouidentia eius. quod cum ita sit, uitam sic colere debemus, tanquam ille omnibus nostris cogitationibus, uerbis, & actionibus intersit. re enim uera Deus omnia uidet, omnia audit, atque omnium mentes, ac intimos animorum sensus introspicit, licet plerisque ex ijs, qui falso sapientiæ nomine

gloriantur, secus uideatur. quòd uero ait, Deum se demittere, ut cœlestia cernat, hoc intelligi uult, ipsum mentibus quoque cœlestibus infinita altitudine celsiorem esse.

Suscitans à terra inopem] *Hanc beneficentiam Dei expertus erat ipse Dauid, qui ex infimo loco perductus fuerat ad altissimum regiæ dignitatis gradum.*

Qui habitare facit sterilem] *Id est, qui sua misericordia facit, ut quæ adhuc sterilis fuerat, domum habeat, id est familiam, & facta fœcunda iucunditate liberorum oblectetur. cui rei testimonio sunt Sara, Rebecca, Anna, atque aliæ multæ fœminæ pudicitia, & sanctitate illustres.*

ARGVMENTVM PSAL. CXIIII.

Hymnus est elegantissimus, in quo celebrat prodigia, quæ Deus edidit, cum Hebræos ab Aegypto traduceret in regna Cananæorum.

Alleluya, Psalmus CXIIII.

Cum exiret Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro,

Factus est Iuda sanctificatio eius, Israel potestas eius.

Mare uidit, & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum,

Montes subsilierunt ut arietes, & colles sicut agni

ouium.

Quid est tibi mare, quòd fugisti? & tu Iordanis, quòd conuersus es retrorsum?

Montes cur subsilystis sicut arietes, & colles sicut agni ouium?

A' facie Domini mota est terra, à facie Dei Iacob.

Qui conuertit petram in stagna aquarum, & silicem in fontes aquarum.

EXPLANATIO.

Factus est Iuda sanctificatio eius] Id est, *tunc præcipue Deus Hebræos sibi asciuit, quos præ cæteris gentibus charissimos haberet, & suo sancto numine gubernaret.. de qua re illud est in Exodo, Vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta.*

Montes subsilierunt] Sinæ, & uicinorum *montium conquassationem, quæ acciderat, cum Deus eò descenderet ad leges ferendas, comparat arietibus, & agnis exultim ludentibus.*

ARGVMENTVM PSAL. CXV.

Precatur Deum, ut defendat iniurias gentis suæ, quam impiæ nationes inuaserant, ut appareat, ipsum esse uerum Deum, cæterorum autem Deos esse fictos, & commentitios.

Psalmus CXV.

Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam

Propter misericordiam tuam, & ueritaté tuam, quare dicant gentes, ubi est nunc Deus eorum?

Deus autem noster in cœlo, omnia, quæcunque uoluit, fecit.

Simulacra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum.

Os habent, & non loquentur, oculos habent, & non uidebunt.

Aures habent, & non audient; nares habent, & non odorabunt.

Manus habent, & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabunt, non loquentur in gutture suo.

Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.

Domus Israel speret in Domino; adiutor eorum, & protector eorum est.

Domus Aaron speret in Domino, adiutor eorum, & protector eorum est.

Qui timent Dominum, sperent in Domino, adiutor eorum, & protector eorum est.

Dominus memor erit nostri, & benedicit nobis.

Benedicet domui Israel, benedicet domui Aaron.

Benedicet omnibus, qui timent Dominum, pusillis, & maioribus.

Adijciet Dominus super uos, super uos, & super filios uestros.

Benedicti uos á Domino, qui fecit cœlũ, & terrá.

Cœli, cœli Domino, terram autem dedit filijs hominum.

Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes,

qui descendunt in silentium.

Sed nos benedicemus Domino *ex hoc nūc & usque in seculum*. Alleluya.

EXPLANATIO.

Non nobis Domine] *Non gloriæ nostræ causa uictoriam à te precamur, inquit, sed ne sanctissimū nomen tuum ludibrio sit gentibus impijs. itaq; serua nos* Domine *pro tua benignitate, & fide, quam dedisti, te fore semper* Deum *nostrum.*

Domus Israel *speret in* Domino] *Confidāt impiæ gentes simulacris suis, tu gens* Hebræa *omnem tuam spem repone in* Domino: *ipse enim præsto est ijs, qui confugiunt ad eum, illosq; ab omni periculo incolumes seruat.*

Adijciet Dominus *super uos*] *Id est, augebit in dies magis, ac magis beneficentiam suam erga uos, & posteros uestros: uos enim præter alias nationes grati estis* Domino.

Cœli, cœli Domino] *Cœlum, cœlum inquam* Dominus *sibi uendicauit, terras autem dedit habitandas hominibus, à quibus inuiolate coleretur, & perpetuis hymnis, & honoribus afficeretur. quòd si* Domine *permittis, gentem tuam ab impijs nationibus deleri, quis prædicabit laudes tuas? quis te pie, sanctéq; uenerabitur? num hostes, qui sanctissimum nomen tuum nefarie execrantur? num mortui? at ij gloriam tuam in terris celebrare qui possint? itaq; nos* Domine *posterosq; nostros saluos, & incolumes conserua, non nostri quidem, sed tui nominis causa,*

ut semper

ut semper aliqua gens sit, quæ tuo sanctissimo numini preces, cultus, honores adhibeat.

ARGVMENTVM PSAL. CXVI.

Vir sanctus liberatus maximo periculo gratias agit Deo, cuius benignitate salutem retinuerat.

Psalmus CXVI.

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus uocem orationis meæ.

Quia inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocabo.

Circundederant me funes mortis, & angustiæ inferni inuenerant me.

Tribulationem & dolorem inueneram, & nomē Domini inuocaui.

Obsecro Domine libera animam meam, misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur.

Custodit paruulos Dominus, miser eram, & saluauit me.

Conuertere anima mea ad requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi.

Quia eripuit animam meā de morte, oculos meos à lacrimis, pedes meos à lapsu.

Ambulabo coràm Domino in regione uiuorum.

Credidi, propter quod locutus sum, ego autem afflictus eram nimis.

Ego dixi in præcipiti fuga mea, omnis homo mendax.

Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?

Calicem salutationum accipiam, & nomen Domini inuocabo.

Vota mea Domino reddam coràm omni populo eius, pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.

O Domine quia ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti uincula mea, tibi sacrificabo hostiã laudis, & nomen Domini inuocabo.

Vota mea nunc Domino reddam in conspectu omnis populi eius, in atrijs domus Domini, in medio tui Hierusalem. Alleluya.

EXPLANATIO.

Dilexi quoniam] Omnem amorem meum in Domino fixi, & locaui: ille enim nunquam repudiat preces meas, semper attentas aures præbet rogationibus meis. itaque quandiu uiuam, ad eum solum confugiam, solam ipsius opem, & misericordiam implorabo.

Misericors Dominus] Qui preces miserorum benignus exaudit, iustus Dominus, qui non sinit innocentes opprimi, custodiens paruulos Dominus, id est simplices, qui, ut pueri parentum curæ, sic ipsi tutelæ Dei se, ac sua omnia committunt.

Pedes meos à lapsu] Significat his uerbis omnis incommodi uitationem. Sed hic uersus unicuique pio maxime conuenit: etenim omnes miseri, &

calamitosi nascimur : nam quæ maior calamitas esse potest, quàm Deum habere iratum? at ille amore CHRISTI *sui nos non solum odisse desinit, sed etiam maximis beneficijs ornat, liberans animos nostros à morte, in qua perpetuo mansuri erant; oculos à lacrimis, ne amplius defleant damnationem suam; pedes à lapsu, ne grauiore aliquo casu denuo præcipitent in mortem. Eripit autem Deus animos nostros è manifesto exitio, cum pœnitentibus omnia peccata cõdonat, unde incredibilis lætitia, lacrimarumq; finis existit. liberat autem pedes nostros à lapsu, cum suũ Spiritum sanctum nobiscum communicat, qui uires animi sic corroboret, ut stadium præceptorum suorũ sine ulla periculosa offensione curramus.*

Ambulabo coràm Domino] *Ambulare coràm Deo, ut alio loco diximus, est pie, sancteq; uiuere, & Deum semper ante oculos habere. diximus item, terram uiuentium appellari terras ipsas, in quibus hæc uita degitur. Significat igitur, se adhuc uitam retenturum cõtra existimationem inimicorum, & omne studium in colendo, & contemplando Deo positurum.*

Credidi propter quod] *Credo (inquit) & certissimam fidem adhibeo promissionibus Dei, proptereà summa cum fiducia loquor. quin etiam cum in maximis angustijs uersarer, & fugerem præceps aduersarios mihi iam, iamq; imminentes, dicebam tamen, mentiuntur quidem omnes homines, sed Deus certe mentiri non potest, itaque illè me incolumem conseruabit, & hostibus de medio sublatis in regia di=*

gnitate constituet. Quam igitur gratiam referam Domino, qui mihi salutem attulit, & me, ac familiam meam tantis beneficijs ornauit?

Calicem saluationum accipiam] *Solebant sacra celebrare conuiuia, cum gratias agerent Deo, periculo aliquo maiore liberati. itaque significat his uerbis, se eiusmodi conuiuium ornaturum, & apparaturum, in quo nomen Domini inuocans poculum salutis accipiet, poculum inquam gratiarum actionis pro uita, & salute conseruata beneficio Dei. Sic Hebræi quiq; doctissimi hunc locum explanant.*

Pretiosa in conspectu Domini] *Magno (inquit) æstimat Dominus mortem piorum, itaque non facile permittit, eos ab impijs necari: id quod ego iam sæpissime expertus sum.*

ARGVMENTVM PSAL. CXVII.

Hortatur uniuersos mortales, ad gratias agendas Deo pro misericordia, quam adhibuit in eorum calamitatibus misso filio suo, qui eos erroribus inextricabilibus implicitos ad uiam ueritatis reuocaret, ac beatos faceret immortalitate donata.

Psalmus CXVII.

Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi,

Quoniam multiplicata est super nos misericordia eius, & ueritas Domini manet in æternum.

EXPLANATIO.

Quoniam multiplicata est] Verissime prædicat, auctam esse & multiplicatam misericordiam Dei erga Hebræos, & cæteras omnes nationes CHRISTO nobis donato: huius enim beneficentiæ tanta est magnitudo, ut ea nulla cogitatione comprehendi possit. Quanquam uero misericordia pertinet ad omnes mortales, quisquis enim salutem, & uitam beatam consequitur, illam dono, & benignitate Dei consequitur: tamen proprie ueritas ad Iudæos, misericordia ad cæteras gentes referenda est: illis enim promissus fuerat CHRISTVS, istis nulla intercedente promissione exhibitus est. qua de re sic diuus Paulus in epistola ad Romanos scripta, Illud autem dico, IESVM CHRISTVM ministrum fuisse circuncisionis pro ueritate Dei ad confirmandas promissiones patrum. cæterum ut gentes pro misericordia glorificent Deum, sicut scriptum est, propter hoc confitebor tibi in gentibus, & nomini tuo canam. & rursum dicit, Gaudete omnes gentes cum populo eius. & rursus, Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.

Et ueritas Domini manet in æternum] Veritatem appellat fidem, dictorumq; constantiam. quòd si fides Dei semper inuiolata manet, pro certo habere debemus, illum promissa nobis esse facturum. promisit autem uitam beatam et sempiternam, si pietatem coleremus, atque omnẽ salutis nostræ fiduciam in CHRISTI sanguine, & meritis reponeremus.

ARGVMENTVM PSAL. CXVIII.

Hunc pulcherrimum hymnum cecinit D*auid,cum ſuperatis aduerſarijs regiam poteſtatem ſumma omnium uoluntate acciperet, atque ab innumerabili gratulantium multitudine deductus ad templum gratias ageret* D*eo*.

P*ſalmus* CXVIII.

Confitemini D*omino,quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius*.

D*icat nunc* I*ſrael, quoniam in ſeculum miſericordia eius*.

D*icat nunc domus* A*aron, quoniam in ſeculum miſericordia eius*.

D*icant nunc, qui timent* D*ominum, quoniam in ſeculum miſericordia eius*.

D*e anguſtia inuocaui* D*ominum, & exaudiuit me in latitudine* D*ominus,*

D*ominus mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo*.

D*ominus eſt pro me cum auxiliantibus mihi, & ego(optata)uidebo in inimicis meis*.

M*elius eſt confidere in* D*omino, quàm confidere in homine,*

M*elius eſt ſperare in* D*omino, quàm ſperare in principibus*.

O*mnes gentes circundederant me, in nomine* D*o=*

mini, quia ultus ſum in eas.

Circundederant me, circundederant inquam me, in nomine Domini *quia ultus ſum in eos.*

Circundederant me ſicut apes, extincti ſunt ſicut ignis ſpinarum, in nomine Domini *quia ultus ſum in eos.*

Impellens impulisti me, ut caderem, & Dominus adiuuit me,

Fortitudo mea, & canticum Dominus, *& factus eſt mihi in ſalutem.*

Vox exultationis, et ſalutis in tabernaculis iuſtorũ.

Dextera Domini *fecit fortitudinẽ, dextera* Domi*ni excelſa eſt, dextera* Domini *fecit fortitudinem.*

Non moriar, ſed uiuã, & narrabo opera Domini.

Caſtigans caſtigauit me Dominus, *& morti non tradidit me.*

Aperite mihi portas iuſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor Domino, *hæc porta* Domini, *iuſti intrabunt in eam.*

Confitebor tibi, quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem.

Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.

A' Domino *factum eſt iſtud, & hoc eſt mirabile in oculis noſtris.*

Hæc eſt dies, quam fecit Dominus, *exultemus, & lætemur in ea.*

Obſecro Domine *ſalua nũc, obſecro* Domine *da nũc proſperitatẽ. benedictus qui uenit in nomine* Domini.

Benediximus uobis de domo Domini, Deus Domi=

nus, & illuxit nobis.

Redimite solennitatem frondibus usque ad cornua altaris.

Deus meus es tu, & confitebor tibi, Deus meus es tu, & exaltabo te.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

EXPLANATIO.

Et exaudiuit me in latitudine Dominus] *Id est, ex maximis illis periculis, & angustijs perduxit me in locum amplum, & spatiosum; nimirum ad quietem, & securitatem.*

Extincti sunt sicut ignis spinarum] *Elegantissima est similitudo: nam spinæ ignem facile concipiunt, qui magnum fragorem edit, & uicina quæq; consumpturus uidetur, sed statim ipse extinguitur.*

Impellens impulisti me] *Videtur his uerbis appellare Saulem, qui eum acerrime oppugnauerat.*

Vox exultationis] *Personant (inquit) omnia plausu, & faustis clamoribus bonorum gratulantium de salute, ac dignitate mea.*

Dextera Domini fecit uirtutem] *Quòd uitam retinuerit, quòd hostes bello superarit, quòd regiam dignitatem adeptus sit, attribuit Deo, non prudentiæ, aut uirtuti, & uiribus suis.*

Castigans, castigauit me Dominus, & morti nõ tradidit me] *Significat, se à Deo non hostilem in modum, sed paternum castigatum esse. castigat enim Dominus, quem diligit, uerberibus cædit, quos-*

cunque sibi adoptat.

Aperite mihi portas iustitiæ] Sic appellat fores templi.

Lapidem, quem reprobauerunt] Abiecerant (inquit) me ædificantes, id est, qui rerum potiebantur, tanquam lapidem inutilem, & nulli rei aptum: sed benignitate Dei cernunt, me nunc collocatum in capite anguli, nimirum in potiore, ac digniore ædificij loco. erat autem constitutus rex totius terræ Iudææ. in ea uero re imperium CHRISTI adumbrauit: quapropter ille apud Matthæum hunc uersiculum Iudæis obiecit. Eundem appellat etiam Esaias lapidem angularem, utpote qui totum ædificium ecclesiæ contineat, & duos parietes in unum angulum copulauerit, hoc est, Hebræos, & cæteras nationes ab ijs religione, ac moribus dissidentes in unum corpus coagmentarit, cuius corporis ipse caput est.

Et est mirabile in oculis nostris] Iure quidem mirabantur omnes, Dauidem ab uniuersa gente Hebræa amplissimo regis honore, ac nomine affectum esse, qui loco humili natus erat, & regnante Saule multos annos uitam uagam, inopem, acerbam uixerat, & post obitum regis diuturnis optimatū odijs exagitatus fuerat: sed multo magis mirabantur, qui IESVM uiderant á principibus sacerdotū tanquá hominem impium, & pestiferum in crucem tolli, cum paucis post annis eundem cernerent pro salutari Deo omnibus terrarum finibus coli, regnumq; illius hoc magis longe, lateq; propagari, quo magis á doctissimis uiris, & potentissimis quibusq; regibus omni

conatu, & crudelitate oppugnaretur, quod tamen defensores haberet exiguos numero, genere infimos, & lingua barbaros, quiq; profiterentur, se nihil scire præter IESVM CHRISTVM, *& hunc quidem supplicio crucis affectum*. Non'ne *qui hæc uidebant, uel inuiti fateri cogebantur, ea non humanis opibus, sed numine diuino geri? neque post hominum memoriam quicquam tam inopinatum, tamq; admirabile contigisse?*

Hæc *est dies, quam fecit* Dominus] Ver*ba hæc sunt populi gratulantis, dum* Dauid *regiam dignitatem accipit*. Sed *eisdem uerbis gratulatur longe maiore gaudio ecclesia piorum* CHRISTO *ad uitam redeunti, & imperium cœlitum, atque hominum à patre accipienti: nullus enim alius dies unquam ita lætus, pulcher, faustus, & salutaris generi hominum illuxit. hoc die tyrannis acerbissima Diaboli euersa, peccatum sublatum, mors extincta, lacrimæ miserorum abstersæ, iustitiaq;, & uita sempiterna in uniuersas terrarũ oras introducta est.*

Obsecro Domine] Hæc *populus faustis, & secundis acclamationibus pronuntiabat orans Deũ, ut regem, ac ciuitatem incolumem conseruaret, & regnum fortunaret, quod* Saulis *culpa, & improbitate maxime labefactatum erat*. His *eisdem uocibus populus* CHRISTVM *prosecutus est, cum ille asina uectus* Hierosolyma *ingrederetur*.

Benedictus*, qui uenit*] Videntur *hæc uerba esse sacerdotum excipientium regem, & populum intra fores templi*.

Deus Dominus, & illuxit nobis] Deus (*inquiunt sacerdotes*) *est* Dominus *noster, quare bono animo esse debetis: ille enim pro benignitate sua, depulsis tenebris omnium calamitatum, lucem nobis, & omnium rerum prosperitatem attulit, cum tam pium, tam sanctum, tamq; sapientem regem nobis dedit.*

Redimite solennitatem] *Id est, die tam læto, & fausto redimite atria templi frondibus festis usque ad cornua altaris. sunt qui uertant hunc uersiculum hoc modo, alligate hostiam funibus ad cornua altaris.*

ARGVMENTVM PSAL. CXIX.

Disserit, beatam uitam positam esse in obseruatione legum diuinarum, itaque precatur Deum, *ut illarum doctrina, & amore animum suum imbuat, quo possit & pietatem colere, & ipsi* Deo *charissimus esse.*

Psalmus CXIX.

ALEPH.

Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege Domini.

Beati, qui custodiunt testimonia eius, in toto corde exquirunt eum:

Non enim operantur iniquitatem, qui in uijs eius ambulant.

Tu mandasti mandata tua custodiri ualde.

Vtinam dirigantur uiæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.

Tunc non confundar, cum respexero ad omnia mandata tua.

Confitebor tibi in directione cordis, cum didicero iudicia iustitiæ tuæ.

Iustificationes tuas custodiam, ne me derelinquas usquequaque.

BETH.

In quo corrigit adolescentior uiam suam? in custodiendo sermones tuos.

In toto corde meo exquisiui te, ne aberrare sinas me à mandatis tuis.

In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.

Benedictus es Domine, doce me iustificationes tuas.

In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.

In uia testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.

In mandatis tuis exercebor, & considerabo uias tuas.

In iustificationibus tuis delectabor, non obliuiscar sermones tuos.

GIMEL.

Retribue seruo tuo, ut uiuam, & custodiam sermones tuos.

Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.

Aduena ego sum in terra, non abscondas à me

mandata tua.

Attrita est anima mea præ desiderio iustificationũ tuarum in omni tempore.

Increpasti superbos, maledicti, qui declinant à mandatis tuis.

Aufer à me opprobrium, & contemptum, quia testimonia tua custodiui.

Etiam sederunt principes, & aduersum me loquebantur,

Seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis,

Nam testimonia tua delectationes meæ sunt, & consiliary mei.

DALETH.

Adhæsit pulueri anima mea, uiuifica me secundum uerbum tuum.

Vias meas enuntiaui, & exaudisti me, doce me iustificationes tuas.

Viam iustificationum tuarũ instrue me, & exercebor in mirabilibus tuis.

Liquefacta est anima mea præ anxietate, confirma me iuxta uerbum tuum.

Viam iniquitatis amoue à me, & legem tuam dona mihi.

Viam ueritatis elegi, iudicia tua mihi proposui,

Adhæsi testimonijs tuis Domine, noli me confundere.

Viam mandatorum tuorum curram, cum dilatabis cor meum.

HE.

Doce me Domine uiam iustificationum tuarum, & custodiam eam semper.

Da mihi intellectum, & custodiam legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.

Deduc me in semita mandatorum tuorum, quia ipsam uolui.

Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam.

Auerte oculos meos, ne uideant uanitatem, in uia tua uiuifica me.

Confirma seruo tuo eloquium tuum, quod (incitat) ad timorem tuum.

Aufer opprobrium meum, quod timui, quia iudicia tua sunt bona.

Et concupiui mandata tua, in iustitia tua uiuifica me.

VAV.

Et ueniat super me misericordia tua Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum.

Et respondebo exprobrantibus mihi uerbum, quia speraui in sermonibus tuis.

Et ne auferas de ore meo uerbum ueritatis usquequaque, quia in iudicijs tuis speraui.

Et custodiam legem tuam semper in seculum, & in seculum seculi.

Et ambulabo in latitudine, quia mandata tua exquisiui.

Et loquar de testimonijs tuis in conspectu Regum, & non confundar,

Et delectabor in mandatis tuis, quæ dilexi,
Et leuabo manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, & meditabor in iustificationibus tuis.

ZAI.

Memor esto uerbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti.
Hæc est consolatio mea in afflictione mea, quia eloquium tuum uiuificauit me.
Superbi deriserunt me nimis, à lege autem tua non declinaui,
Memor fui iudiciorum tuorum à seculo Domine, & consolatus sum.
Horror tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.
Cantica mihi fuerunt iustificationes tuæ, in domo peregrinationis meæ.
Memor fui nocte nominis tui Domine, et custodiui legem tuam.
Hoc factum est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui.

HETH.

Portio mea Domine, dixi, custodire uerba tua.
Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo, miserere mei secundum eloquium tuum.
Cogitaui uias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua.
Festinaui, & non tardaui custodire mádata tua.
Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuam non sum oblitus.
Media nocte surgam ad confitendum tibi super iu

dicijs iustitiæ tuæ.

Socius ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

Misericordia tua Domine plena est terra, iustificationes tuas doce me.

TETH.

Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine secundum uerbum tuum.

Bonum gustum, & scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.

Priusquam tribularer, ego deliqui, nunc autem eloquium tuum custodio.

Bonus es tu & beneficus, doce me iustificationes tuas.

Concinnauerunt aduersum me superbi mendacia, ego autem in toto corde meo custodiam mādata tua.

Incrassatum est sicut adeps cor eorum, ego uero in lege tua delectatus sum.

Bonum mihi, quia afflixisti me, ut discerem iustificationes tuas.

Melior mihi lex oris tui, quàm millia auri, & argenti.

IOTH.

Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me, da mihi intellectum, ut discam mandata tua.

Qui timent te, uidebunt me, & lætabuntur, quia in uerba tua speraui.

Scio Domine, quòd æquitas iudicia tua, & in ueritate tua afflixisti me,

Fiat misericordia tua, ut consoletur me, secundū

eloquium

eloquium tuum ſeruo tuo.

Veniant mihi miſerationes tuæ, & uiuam, quia lex tua delectatio mea eſt.

Confundantur ſuperbi, quia iniuſte opprimere uoluerunt me; ego autem exercebor in mandatis tuis.

Reuertantur ad me timentes te, qui nouerunt teſtimonia tua.

Sit cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis, ut non confundar.

CAPH.

Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in uerbum tuum ſperaui.

Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, quando conſolaberis me?

Quia factus ſum ſicut uter in fumo, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Quot ſunt dies ſerui tui? quando facies de perſequentibus me iudicium?

Foderunt mihi ſuperbi foueas, quod non eſt ſecundum legem tuam.

Omnia mandata tua ueritas, iniqui perſecuti ſunt me, adiuua me.

Paulo minus conſumpſerunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua.

Secundum miſericordiam tuam uiuifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

LAMED.

In æternum Domine uerbum tuum permanet in cœlo.

In generationem, & generationem ueritas tua,

fundasti terram, & permanet,

Ordinatione tua perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi.

Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in afflictione mea.

In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis uiuificasti me.

Tuus sum ego, saluum me fac, quoniam iustificationes tuas exquisiui.

Me expectauerunt peccatores, ut perderent me, testimonia tua intellige bam.

Omnis consummationis uidi finem, latum mandatum tuum nimis.

MEM.

Quã dilexi legẽ tuam, tota die meditatio mea est.

Supra inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in æternum mihi est.

Supra omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est.

Supra senes intellexi, quia mandata tua custodiui.

Ab omni uia mala prohibui pedes meos, ut custodiam uerba tua.

A iudicijs tuis non declinaui, quia tu docuisti me.

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, supra mel ori meo.

A' mandatis tuis intellexi, propterea odiui uiam iniquitatis.

NVN.

Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis.

Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.

Afflictus sum usquequaque Domine, uiuifica me secundum uerbum tuum.

Voluntaria(sacrificia)oris mei placeant tibi Domine, & iudicia tua doce me.

Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus.

Posuerunt peccatores laqueum mihi, & à mandatis tuis non erraui.

Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei sunt.

Inclinaui cor meũ ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.

SAMECH.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.

Latibulum meum, & scutum meum es tu, & in uerbum tuum speraui.

Declinate à me maligni, & custodiam mandata Dei mei.

Confirma me secundum eloquium tuum, & uiuam, & ne confundas me ab expectatione mea.

Sustenta me, & saluus ero, & delectabor in iustificationibus tuis semper.

Conculcasti omnes discedentes à iudicijs tuis, quia iniusta cogitatio eorum.

Velut scoriam sustulisti omnes peccatores terræ, ideo dilexi testimonia tua.

Inhorruit timore tui caro mea, & à iudicijs tuis timui.

AIN.

Feci iudicium, & iustitiam, ne tradas me opprimentibus me.

Oblecta seruum tuum in bonum, non opprimant me superbi.

Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitiæ tuæ.

Fac cum seruo tuo secũdum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me.

Seruus tuus sum ego, da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.

Tempus faciendi Domine dissipauerũt legem tuã.

Ideo dilexi mandata tua super aurum, & topatium.

Propterea omnia mandata omniũm recta indicaui, & omnem uiam falsam odio habui.

PHE.

Mirabilia testimonia tua, ideo custodiuit illa anima mea.

Ostium sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.

Os meum aperui, & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.

Aspice me, & miserere mei secundum iudicium diligentium nomen tuum.

Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mihi ulla iniustitia.

Redime me ab oppressione hominum, & custodiam mandata tua.

Faciem tuam illumina super seruum tuum, &

doce me iustificationes tuas.

Riuos aquarum profuderunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.

SADE.

Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.

Mandasti iustitiam in testimonijs tuis, & ueritatem tuam ualde.

Tabescere me fecit Zelus meus, quia obliti sunt uerba tua inimici mei.

Examinatum igne eloquium tuum uehementer, et seruus tuus dilexit illud.

Paruulus sum ego, & contemptus, iustificationes tuas non sum oblitus.

Iustitia tua, iustitia in æternum, & lex tua ueritas.

Tribulatio, & angustia inuenerunt me, mandata tua delectatio mea est.

Aequitas testimonia tua in æternum, intellectum da mihi, & uiuam.

COPH.

Clamaui in toto corde, exaudi me Domine, iustificationes tuas custodiam.

Clamaui ad te, saluum me fac, & custodiam mandata tua.

Præueni diluculum, & clamaui, uerbum tuum expectaui.

Præuenerunt oculi mei uigilias, ut meditarer eloquia tua.

Vocem meam audi secundum misericordiam tuã, & secundum iudicia tua uiuifica me.

Appropinquauerunt persequentes me iniquitati, á lege autem tua longe facti sunt.

Propè es tu Domine, *& omnes uiæ tuæ ueritas.*

Initio cognoui de testimonijs tuis, quod in æternũ fundaueris ea.

RES.

Vide afflictionem meam, & eripe me, quia legẽ tuam non sum oblitus.

Iudica causam meam, & redime me, propter eloquium tuum uiuifica me.

Longe á peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierunt.

Misericordiæ tuæ multæ Domine, *secundum iudicium tuum uiuifica me.*

Multi sunt, qui persequuntur me, & tribulant me, á testimonijs tuis non declinaui.

Vidi præuaricantes, & tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt.

Vide quoniam mandata tua dilexi Domine, *in misericordia tua uiuifica me.*

Caput uerborum tuorum ueritas, in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.

SIN.

Principes persecuti sunt me sine causa, & á uerbis tuis formidauit cor meum.

Lætor ego super eloquio tuo, sicut qui inuenit spolia multa,

Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, legem autem tuam dilexi.

Septies in die laudem dixi tibi super iudicijs iusti-

tiæ tuæ.

Pax *multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.*

Expectaui *salutare tuum* Domine, & *mandata tua obseruaui.*

Custodiuit *anima mea testimonia tua, & dilexit ea uehementer.*

Seruaui *mandata tua, & testimonia tua, quia omnes uiæ meæ in conspectu tuo.*

T A V.

Appropinquet clamor meus in conspectu tuo Domine, *iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.*

Intret *postulatio mea ad conspectum tuum, secundum eloquium tuum eripe me.*

Eructabunt *labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.*

Pronunciabit *lingua mea eloquium tuum, quia omnia mandata tua æquitas.*

Sit *manus tua auxiliatrix mea, quoniam mandata tua elegi,*

Concupiui *salutare tuum* Domine, & *lex tua delectatio mea est,*

Viuet *anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.*

Erraui *sicut ouis, quæ perijt, quære seruum tuũ, quia mandata tua non sum oblitus.*

EXPLANATIO.

Beati immaculati in uia] Id *est, qui uitam pure, & innocenter agunt.*

Tu mandasti] Ostendit, quanto studio, et diligentia sint colendæ leges Dei, itaque optat uitam suam sic institui, & gubernari à Deo, ut nunquam ab earum obseruatione aberret. tunc ait futurum, ut omnia sibi pulcherrime succedant, si semper eas leges ante oculos habuerit, & omnes actiones suas earum regula metietur. tunc etiam dicit, se syncere, & ex animo celebraturum laudes Dei.

In quo corrigit adolescentior uiam suam?] Deus in Genesi testatur, hominem ab ineunte ætate ad uitia procliuem esse: at qualis est adolescentia, talis & senectus, ut Salomon inquit: itaque uir sanctus monet, dum ætas adhuc tenera est, & flexibilis, mores deprauatos emendandos esse, atque ad normam legum diuinarum dirigendos. quia uero id facile quidem est ad præcipiendum, sed factu nihil difficilius, propterea in persona sua postea docet, qua uia, & ratione ad hanc uirtutis excellentiam peruenire adolescentes queant.

In corde meo abscondi eloquia tua] Significat, se præceptis Dei sic affectũ esse, ut ea tanquam pretiosissimum thesaurum in intimo animo recondita seruet, contra quàm multi facere solent, qui simulatione sanctitatis leges quidem diuinas semper ore iactant, sed animum ab illarum amore prorsus abhorrentem habent.

Retribue seruo tuo] Retribuere apud Hebræos non solum est beneficium reddere, sed etiam ultro dare: atque in hanc sententiam accipitur hoc loco: orat enim uir sanctus Deum, ut liberalitate uta

tur, & benigne sibi faciat, quo uiuere, & præcepta ipsius obseruare possit: his enim uiolatis uita nulla est.

Reuela oculos meos] Verba hæc notatu di*gnissima sunt, indicant enim id, quod etiam diuus* Paulus *asseueranter affirmat, mentem hominis cogni tionem rerum diuinarum sine diuino auxilio capere non posse, quemadmodum neque oculus solem sine lu ce solis intueri ualet.*

Aduena ego sum in terra] Animus (in*quit) meus non capitur rebus terrenis, & caducis, sed tanquam peregrinus hanc uitam transeo, ad re- giones cœli summo desiderio festinans, itaque* Domine *ne me cœles mysteria legum tuarum, quarum scien- tia, & obseruatione ad uitam cœlestem, & beatam peruenitur.*

Increpasti superbos] Merito (inquit) *amo, & colo præceptiones tuas: nam superbos, & arrogantes, qui illas despiciunt, increpare, & exe- crari soles.*

Aufer à me opprobrium] Vindica me ab *iniurijs, & contumelijs istorum superborum, qui me acerbissime insectantur, propterea quòd uident, me tuarum legum studiosum esse.*

Seruus autem tuus] Cum principes ciui*tatis maledictis me insectarentur, ego meditatione, et obseruatione præceptorum tuorum muniebam me, illis me in rebus aduersis oblectabam, illa in rebus du bijs, & difficilibus in consilium adhibebam.*

Adhæsit pulueri anima mea] In maximo *periculo uersor, ut penè iam oppressus sim, & pro-*

ximus morti, at tu Domine salutem mihi restitue, quẽadmodum te facturum promisisti, quoties homines ad tuam misericordiam confugissent. & profecto cum immineret mihi periculum aliquod, aut aliquid graue, & difficile mihi agendum esset, semper oraculum tuum consului, semper auxilium tuum imploraui, semper te propitium, & misericordem expertus sum. itaque Domine hac fiducia fretus oro te, ut doceas me cœlestem scientiam sanctissimarũ legum tuarum, ut earum meditatione corroboratus possim animo erecto, atque constanti resistere tantis calamitatibus, quibus undique oppugnor.

Noli me confundere] Id est, ne permitte, ut ea spes me fallat.

Viam mandatorum tuorum] Significat, hominem præcepta Dei seruare non posse, nisi Deus illi spiritum suum impertiat, uiresq; suppeditet.

Doce me Domine] In his octo uersibus apertissime ostendit, naturam hominis imbecillam esse ad intelligendas, amandas, & sequendas leges diuinas, nisi Deus ipse spiritu suo mentem illuminet, uoluntatem inflammet, totumq; animum renouet. itaque diuus Augustinus ad hanc sententiam probandam contra Pelagianos hos uersus sæpenumero testes citat.

Confirma seruo tuo eloquium tuum] Id est, in animo meo firmam fac & stabilem legem tuam.

Et respondebo exprobrantibus] Adsis inquam Domine, & mihi salutem affer, ut sit, quod

respondeam exprobrantibus mihi, quòd profiteri soleam me confidere promissionibus tuis.

Et ne auferas de ore meo uerbum ueritatis] *Ego quidem natura maxime procliuis ad errandum, imbecillus, timidus, nullius animi sum: at tu* Domine, *qui me in uiam ueritatis deduxisti, ne quæso permitte mentem meam ab illa unquam aberrare, tantumq; animi, & firmitatis suffice, ut me nulla uis, aut metus inducere possit ad dicendum aliquid, quod doctrinæ, & legibus tuis sanctissimis repugnet.*

Et ambulabo in latitudine] Cum Dei *spiritus abest, recta uiuendi uia difficillima est, contráq; illo præsente, & leges* Dei *iucundas, & amabiles efficiente, omnia aspera, & angusta se se conuertunt in uias latas, & planas.*

Et loquar de testimonijs tuis.] Hic *uersus eam sententiam continet, quam* CHRISTVS *apud* Lucam *exprimit clarius, cum prædicit, discipulos suos ad* Regum, *& iudicum tribunalia ductũ iri, quo religionis, & doctrinæ suæ rationem reddant, eosq; monet, ut sine ulla præmeditatione defensionis accedant, se enim sapientiam, & uerba suppeditaturum, quibus aduersarij resistere non possint.* Hac *sapientia fretus uir sanctus gloriatur, se coràm regibus de doctrina, & legibus* Dei *libere locuturum, neque aliquem fore, qui possit ipsum redarguere.*

Et leuabo manus] Id *est, summa alacritate perficiam ea, quæ iubent leges tuæ.*

Memor esto uerbi tui seruo tuo] Id *est, memento eorum, quæ mihi pollicitus es.*

Hæc est consolatio mea] Iampridem (inquit) me animus, & uita defecisset præ magnitudine calamitatum, nisi uerba tua afflictum, & iacentem erexissent.

Superbi deriserunt me nimis] Arrogantes, & oraculorum tuorum contemptores me stultissimum iudicant, quòd uerbis tuis fidem adhibeam, & retinendæ pietatis causa nullum incommodum recusem, sed ego nulla re ab obseruatione, & studio legum tuarum deterreri possum.

Memor fui iudiciorum] Sæpe animo recolo, quãta benignitate semper tutatus sis homines pios, quantis eos præmijs affeceris, & ea quidem cogitatio mirandum in modum recreat me.

Horror tenuit me] Horror inuadit me, quoties cogito miseriam, & impietatem eorum, qui negligunt leges tuas.

Cantica mihi fuerunt] Cum in exilium pulsus fuissem, calamitates meas solabar cantandis legibus tuis: hoc unicum perfugium mihi fuit in tantis malis. uel peregrinationem appellat uitam hanc, quæ degitur in terris.

Memor fui nocte nominis tui] Tanta est magnitudo uoluptatis, quam de te cogitans capio, ut, dum alij ob leuandos labores, & curas somno, & quieti se tradunt, ego uigilans in rerum tuarum meditatione conquiescam.

Hoc mihi contigit] Omnia (inquit) bona, quæ commemoraui, mihi contigerunt, propterea quòd leges tuas diligenter obseruaui.

Portio mea Domine] . Habeant alij ſibi ſuas opes, honores, & potentiam, tu Domine hæreditas, & luculentum patrimonium meum, tu unus mihi omnia bona es, itaque propoſui, in colendis legibus tuis omnem curam, & diligentiam ponere. ſed hoc ego qui potero exequi, niſi tu, qui hanc mihi mentē donauiſti, incœptis, & conatibus meis exitus quoque proſperos dones? propterea ad te confugio, & tuam miſericordiam ſuppliciter imploro, tu quæſo illam mi hi tribue, quēadmodum te facturum eſſe promiſiſti.

Cogitaui uias meas] Ego quidem mores, rationes, atque inſtituta uitæ meæ diligenter excuſſi, cumq́; nihil boni in ijs comperirem, nulla interpoſita mora omne meum ſtudium conuerti ad ſeruandas le ges tuas. quanquam uero ob eam rem in maxima pericula, & anguſtias adductus ſum ab hominibus ſceleratis, & impijs, tamen uitam mihi eripi, quàm harum legum obſeruationem, malo.

Miſericordiam tuā Domine] Tam liberalis, & benignus es Domine, ut neminem in toto terrarum orbe patiare expertem eſſe miſericordiæ tuæ: hac tu utere aduerſus me, potiſſimum ad docendas le ges tuas.

Bonum guſtum, & ſcientiam doce me] Ea eſt humani iudicij deprauatio, ea cæcitas animorum, & ignorantia, ut falſa pro ueris, & mala pro bonis ut plurimum amplectamur. At tu Domine, qui iam ſeruo tuo benigne facere cœpiſti, ita mentem meam illumina, ut perſpiciam, quid appetendum, uitandumq́; ſit: ita guſtum animi mei ſana, ut uero

rum bonorum ſuauitatem ſentiam, cætera omnia iu=dicem amara.

Priuſquam tribularer, ego deliqui] Gra=*tias ago tibi ſumme pater immortales, quòd multa mihi aduerſa tuo conſilio euenerint: cum enim mihi omnia ſecunda cederent, ſic animo elato eram, ut contra leges tuas multa committerem: nunc illis nihil mihi ſanctius, nihil antiquius eſt, illarum obſerua=tione ego omnia poſteriora duco. At tu, qui bonus es, tuamq; bonitatem liberaliter impertis, harum ſan ctiſſimarum legum ſcientiam mihi trade.*

Concinnauerunt aduerſum me] Homines *ſuperbi, & doctrinæ tuæ contemptores multa confin xerunt ad ſpeciem ſanctitatis adumbrata, quo me à uia ueritatis ad ſua futilia commenta traducerent, at ego leges tuas colere ſumma conſtantia perſeuero.*

Incraſſatum eſt ſicut adeps] Habent iſti *homines mentem hebetem, & craſſam, quippe quam corporis uoluptatibus, & rerum terrenarum cogita tionibus alunt, propterea neque ſcientiam legum di=uinarum tenent, neque ijs delectantur.*

Manus tuæ fecerunt me] Tu me Domine *tuis manibus effinxiſti, tu rex, tu pater, tu creator meus es, itaque bonam mentem mihi dona, atque animum meum ſic imbue ſcientia legum tuarum, ut nihil cogitare, aut loqui, aut facere me delectet, quod à pulcherrimis illarum præceptis abhorreat.*

Scio Domine] Perſuaſiſſimum habeo, *quòd nihil niſi rectum, & iuſtum à tuo ſancto nu=mine manat, itaque non dubito, quin iure, ac me=*

rito me afflixeris, sed iam quæso mihi misericordiam tribue, & consolare afflictum, & iacentem, id enim pollicitus es seruo tuo.

Reuertantur ad me] Sublatis de medio impijs reuertantur ad me homines pij, qui metu perterriti uitam inopem, & uagam persequuntur.

Defecit in salutare] Defecit penè iam animus meus præ solicita expectatione auxilij tui, quo nititur omnis salus mea: ipsi etiam oculi mei iam defecerunt, in cœlum dies, noctesq; suspicientes, si qua forte uiderent salutem uenientem, quam seruo tuo promisisti. Sed quanquam præ magnitudine calamitatum, & assiduo mœrore confectus sum, atque adeo exesus, ut cutis mea utri ad fumum suspenso comparanda sit, nunquam tamen legum tuarum oblitus sum, sed tu quandiu permittes, seruum tuum tanta crudelitate uexari? quando tandem de impijs aduersarijs meis supplicium sumes?

In æternum Domine] Prædicat, legem Dei non posse antiquari, & quicquid ipse constituerit, ratum, & fixum esse, quod perennitas cœli, & terræ apertissime testificatur, quas ille res ea lege creauit, ut nullo tempore interirent.

Ordinatione tua] Quicquid ab initio creauisti, usque in hodiernum diem ita consistit, ut à sapientia tua constitutum fuit. denique omnia imperio tuo parent, nihil temere, nihil fortuito fit in uniuerso, omnia diuini numinis tui consilio administrantur. Hæc nisi ego assidue cum animo meo cogitassem, & meditatione legum tuarum me ipsum oblectassem,

profecto magnitudine calamitatum interijssem.

Me expectauerunt] *Insidias machinantur mihi impij, at ego ad scientiam legum tuarum me recipiam, earumq; præsidio tutissimo me cõmuniam.*

Omnis consummationis] *Nihil tã absolutum, tamq; perfectum oculis meis cerno, cuius interitum uidere non possim: at lex tua nullis temporum finibus circunscribitur, nulla ui, aut uetustate consumi, uel obliterari potest.*

Quàm dilexi legem tuam] *His octo uersibus exponit, quàm præclarum fructum ceperit ex studio, & obseruatione legum diuinarum: se enim tantos progressus in prudentia, & cognitione rerum præstantissimarum fecisse gloriatur, ut omnibus ijs, qui harum uirtutum laudibus florent, multo antecellat. Addit præterea, se amore pietatis, & iustitiæ sic incensum esse, ut hæc sibi antiquissima cura sit, ne quid committat unquam, quod merito reprehendi queat.*

Quia in æternum mihi est] *Id est, quia semper in animo meo, & memoria infixa hærent præcepta tua.*

A' mandatis tuis intellexi] *Id est, meditatione, & scientia præceptionum tuarum prudens fio.*

Lucerna pedibus meis] *In tenebris uitæ huius ingredienti lex tua tãquam fax prælucet, ne quid offendam, ne'ue aberrem ab ea uia, quæ ducit ad uitam beatam, & immortalem.*

Volũtaria sacrificia oris mei placeãt tibi Domine]

Hymnos

Hymnos præcipue, quos Deo cantabat, appellat uoluntarium sacrificium: ea enim sacrificia, quæ neque præcepto legis, neque pro expianda culpa, sed pro gratiarum actione fiebant, sic uocabantur.

Anima mea in manibus] *Id est, nunquam leges tuas obliuiscor, etsi nunquam non uersor in maximo periculo. Nam apud Hebræos, animam manibus ferre, est uitam omnibus periculis propositam habere. hinc illud in libro primo Regũ, Posui animam meam in manu mea.*

In æternum propter retributionem] *Id est, propter amplissima dona, quæ pro tua maxima liberalitate studiosis legum tuarum promisisti. In his donis ipse Deus numerandus est, quo fruentur in perpetuum, qui conuenienter præceptis ipsius uiuere perseuerant. Sed illud scire oportet, uocabulum Hebræum non minus significare finem, quàm mercedem. quapropter alij sic uertunt, in seculum, & usque in finẽ.*

Ideo dilexi testimonia tua] *Amatores enim legum diuinarum pœnas defugiunt, quas earum contemptores sustinent, & maximis præterea honoribus afficiuntur à Deo.*

Inhorruit timore tui caro mea] *Toto (inquit) corpore cohorrui, dum cogitarem, quàm graues pœnas dare soleant, qui à tuis legibus desciscunt.*

Oblecta seruum tuum in bonum] *Sic animum meum amore uirtutis, & pietatis inflamma, ut omnes meas uoluptates, & delectationes in his rebus constitutas habeam.*

Tempus faciendi] *Iam tempus appetit, quo*

tempore supplicium sumes de ijs, qui leges tuas uiolant, euertuntq;.

Propterea omnia mandata tua] Propterea omnia præcepta rerum omnium, quas præcepisti, recta, & iusta esse, existimaui.

Ostium sermonum tuorum] Id est, non modo si quis in intima arcana legum tuarum ingrediatur, & penetret, sed etiam si uel ostium earum tantum attingat, & primoribus(ut diunt)labris sciẽtiam illam diuinam degustet, statim cœlesti quodam lumine illustratur, ut facile perspicere possit, quid sequendum, quid fugiendum. hanc uero intelligentiam non superbi, & impuri, sed simplices, & innocentes homines consequuntur.

Os meum aperui] Allegoria est, qua exprimit animum anhelantem præ desiderio cœlestis sapientiæ.

Et miserere mei secundum] Miserere inquam mei, meq; ita tracta, ut eos tractare soles, qui pie colunt nomen tuum.

Gressus meos dirige] Fac, ut omnes meæ uiuendi rationes ad normam legum tuarum dirigantur, meq; ab omni peccato, & scelere purum, integrumq; conserua.

Riuos aquarum profuderunt] Exprimit amorem, & studium suum erga leges diuinas: quas cum uideret ab impijs negligi, & uiolari, præ dolore incredibilem uim lacrimarum profundebat.

Iustus es Domine] Qui nihil potes uelle, nisi quod iustum, rectum, & sanctum est, ex quo fit,

ut non possint esse non iusta, & salutaria cuncta, quæ nobis inuiolate seruanda præcepisti. itaque incredibili dolore conficior, quòd inimici mei uerba tua despiciant, ac pro nihilo putent: uerba enim tua puriora sunt auro, quod artifex sæpe, ac sæpius igne purgauit. Sed *quam uolent impij contemnant excellentissimas leges tuas, contemnant etiam, & nihili faciant me, propterea quòd illas plurimi facio: ego certe prius obliuiscar mei, quàm cœlestem hanc doctrinam ex memoria deponere possim: iustitia nanque tua iustitia est sempiterna, lex tua ueritatis regula est, perfugiumq; & dulcissimum solatium omnium curarum, & calamitatum: iustitia inquam legis tuæ semper uiget, ac floret, nulla eam temporis circunscriptio metiri ualet. itaque fac* Domine, *ut illam intelligam, amplectar, amem, sequar, & ego quoque immortalis ero, & uita sempiterna fruar.*

Clamaui in toto corde meo] Imploro *misericordiam tuam* Domine *conscius imbecillitatis meæ, at tu quæso supplicis tui uoces propitius exaudi, ut possim obseruare leges tuas.*

Præueni diluculum] Antelucanis *horis euigilo, atque opem tuam magnis clamoribus imploro, propterea quòd omnis mea spes nititur promissionibus tuis.*

Præuenerunt oculi mei uigilias] Significat, *se usque eò studiosum fuisse legum diuinarum, ut totas noctes in earum meditatione consumeret.*

Propè *es tu* Domine] Abeunt *quidem improbi longe à legibus tuis, at tu semper es præsto co-*

lentibus nomen tuum.

Principes persecuti sunt me] *Quanquam homines potentissimi me capite, ac fortunis oppugnabant, nunquam tamen tam eorum uim formidaui, quàm ne aberrarem ab obseruatione præceptionum tuarum.*

Septies in die laudem dixi tibi super iudicijs iustitiæ tuæ] *Quotidie tibi gratias ingentes agó, tuamq; bonitatem, & sapientiam crebris laudibus effero, propterea quòd omnia iuste, recte, atque ordine administras, & in monumentis legum tuarum testatum reliquisti, quæ sequenda, fugienda' ue sint, ut ad uitam beatam, & immortalem peruenire possimus.*

Pax multa diligentibus legem tuam] *Amátes enim legum diuinarum Deo charissimi sunt, eoq; fauente in tempestate quiescunt, in tenebris uident, ex rebus nocentibus utilitatem capiunt, inimicos amant, omnia, quæcunque faciunt, euentus prosperos habent, honores, opes, uitam, & cætera fragilia, & caduca contemnunt, Deum colunt, uerentur, diligunt, atque ab illo diliguntur, eamq; beneuolentiæ charitatem fore sempiternam, persuasum habent. quæ opes, quæ imperia, aut quæ uoluptates cũ hoc cœlesti uitæ statu, & tam dulci pace, & tranquillitate animi conferendæ sunt?*

Et non est illis scandalum] *Spiritus enim Dei infusus in animos piorum uiam uirtutis planam, & facilem reddit, atque omne impedimentum de medio remouet. non illi falsis opinionibus inducti à ue-*

ritate desciscunt, non malefacta alterius intoleranter ferunt, quin potius imbecillitatem, fragilitatemq; humani generis miserantur, & multa accipiunt in meliorem partem. ad summam, aliena peccata legum diuinarum cultores non solū non impediunt, sed etiam ad uirtutem iuuant: Deus enim *suos hoc pulcherrimo dono afficit, ut omnia illis ad beatam uitam consequendam sint utilia.*

Q*uia omnes uiæ meæ*] Intelligo Domine *omnes meas non modo actiones, uerum etiam cogitationes, & intimos animi sensus tibi notissimos esse, propterea operam do, ut præcepta legum tuarum diligenter obseruem.*

Errau*i sicut ouis, quæ perijt*] Ego *miser dum longius à te recedo, procul à recta uiuendi uia deerraui, neque sponte redire possum, unde digressus sum.* At tu Domine *pro tua infinita bonitate quære seruum tuum, ne tanquam ouis imbecilla luporū præda existam, méq; reduc ad herbas illas saluberrimas, & prata lætissima, ubi propter fontes, & riuos gregem tuum scientia pascis, & iudicio.* Hoc ego *fretus misericordia tua fidenter oro, quia nec dum præcepta tua sum oblitus: quanquam illa, nisi me adiuuas, sequi, & seruare non possum.*

ARGVMENTVM PSAL. CXX.

Q*ueritur uir sanctus se patria pulsum inter homines improbos, & fraudulentos uitam agere.*

Canticum graduum, psal. CXX.

Ad dominum cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me.

Domine libera animam meam à labijs mendacij, & à lingua dolosa:

Quid dabit tibi, aut quid adijciet tibi lingua dolosa?

Sagittæ potētis acutæ cum carbonibus iuniperorū.

Hei mihi quòd incolatus meus apud Mesech est, & habito cum tabernaculis Cedar, multum incola fuit anima mea.

Apud eos, qui oderunt pacem. Ego uir pacis sum, & cum loquor (de pace) ipsi ad bellum (incitantur.)

EXPLANATIO.

Canticum graduum] Cur hic psalmus, & XIIII, qui deinceps sequuntur, appellentur Cantica graduum, uel ascensionum, nihil certi à quoquam afferri uideo, fabulis autem Iudæorum nos minime delectamur.

Domine libera animam meam] Exponit, quid petierit à Deo, cum magnis clamoribus eius opē imploraret.

Quid dabit tibi] Orationem ad eum conuertit, qui mendacijs, & fraudibus delectabatur. Quem (inquit) fructum, quod' ue emolumentum tibi afferet lingua fraudulenta?

Sagittæ potentis acutæ] Comparat mēda-

cia, & calumnias hominum impiorum sagittis ab homine ualentissimo contortis, intima quæque penetrantibus; item prunis iuniperi, quas aiunt & urere uehementius, & ignem retinere diutius.

Hei mihi quod] *Homines illos impios, & fraudulentos, apud quos exulabat, comparat Ismaelitis hominibus immanibus, & truculentis, qui partem* Arabiæ *incolunt, & omnia incursionibus, & latrocinijs infesta habent.* Cedar *Ismaelis,* Mesechus *Iapheti filius fuit.*

ARGVMENTVM PSAL. CXXI.

Docet, in periculis ad misericordiam Dei *confugiendum esse, qui solus & possit, & uelit nos incolumes conseruare, & omnibus bonis augere, & cumulare.*

Canticum graduum, psal. CXXI.

Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi.

Auxilium meum à Domino*, qui fecit cœlum, & terram.*

Non dabit in commotionem pedem tuum, neque dormitabit, qui custodit te.

Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel.

Dominus custodit te, Dominus umbra tua ad manum dexteram tuam.

Per diem sol non uret te, neque luna per noctem.

Dominus custodit te ab omni malo, custodiet animam tuam Dominus.

Dominus custodiet introitum tuum, & exitum tuum ex hoc nunc & usque in seculum.

EXPLANATIO.

Leuaui oculos meos in montes] Alij cœlum sic appellari putant, alij montes illos designari, ubi posita erant Hierosolyma: uiri enim sancti cum peregre Deum precarentur, ad eam partem ora conuertere solebant, quòd in ea urbe foret templum illud augustissimum, in quo se coli iusserat Deus.

Auxilium meum] Ille, cuius auxilium ex pecto, cœlum, & terram creauit, atque ex nihilo fecit ut existerent uniuersa: quid igitur mihi nocere possit illo propugnante, qui uitam, & mortem, & cætera omnia in sua ditione, ac potestate habet?

Non dabit in commotionem pedem tuum] hæc sunt uerba plena fiduciæ, quibus animum suum confirmat in periculo. Non sinet (inquit) Deus uacillare constantiam tuam: ille tibi tantum animi, & fortitudinis præstabit, ut omnia pericula, omnesq; difficultates facile superaturus sis.

Neque dormitabit] Sæpe quidem Deus dormire nobis uidetur, neque cernere, quæ gerantur in terris, cum uexamur ab improbis: sed ille noctes, & dies excubat, uigilatq; pro salute omnium piorum, neque patitur quicquam illis euenire, quod ad uitã beatam utile non sit.

Dominus umbra tua] Hærebit (inquit) Do

minus semper ad latus tuum, & instar umbraculi te defendet ab æstu omnium malorum, ut nihil tibi neque interdiu, neque noctu nocere possit.

Dominus *custodiet introitum tuum, & exitum tuum*] Id *est, siue domi fueris, siue foris, ille semper erit salutis tuæ fidissimus custos, & propugnator*. Vtinam *misericordiæ parens hanc gratiam nobis faciat, ut de sua prouidentia, & benignitate erga nos ea sentiamus, quæ continentur his uersibus, profecto tãtus amor uicissim in animis nostris aduersus illum exardescet, tantaq; lætitia, & quies, & securitas consequetur, ut status noster penè cum cœlestium uita possit comparari*.

ARGVMENTVM PSAL. CXXII.

Solebant *omnes tribus* Hierosolyma *conuenire ter in singulis annis ad agendos dies festos, & solennes: inducit igitur homines pios gratulantes, uenisse tempus eiusmodi conuentus, & urbem sanctam laudibus celebrantes, illiq; omnia bona precantes*.

Canticum *graduum, psalmus* CXXII.

Lætatus sum, cum dicerent mihi, in domum Do*mini ibimus*.

Stabunt *pedes nostri in portis tuis* Hierusalem.

Hierusalem *ædificata est ut ciuitas, quæ coniuncta est sibi ipsi simul*.

Illuc *ascendunt tribus, tribus* Domini, *testimo=*

nium Israeli ad confitendum nomini Domini,

Quia illic constitutæ sunt sedes ad iudicium, sedes domus Dauid.

Precamini pacem ipsi Hierusalem, sit bene ijs, qui diligunt te.

Sit pax in mœnibus tuis, & abundantia in domibus tuis.

Propter fratres meos, & proximos meos nunc precabor pacem tibi,

Propter domum Domini Dei nostri quæsiui bona tibi.

EXPLANATIO.

Hierusalem ædificata est] Ait in ædificanda urbe sancta eam descriptionem, & elegantiam adhibitam esse, quæ conuenit urbibus, illamq; pace, & ciuium concordia florentem esse, illuc conuenire omnes tribus ad colendum, & uenerandum Deum: quod quidem oraculo diuino præceptum est Israeli, id est, genti Hebrææ: ibi iudicia exerceri, & solium regni constitutum esse: quare optandam esse pacem, & omnium bonorum affluentiam huic præstátissimæ ciuitati, in qua nititur pax, & salus cæterarum ciuitatum terræ Iudææ.

ARGVMENTVM PSAL. CXXIII.

Homines pij ab impijs oppressi misericordiam Domini implorant.

Canticum graduum, CXXIII.

Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis.

Ecce ſicut oculi ſeruorum ad manus dominorum ſuorum,

Sicut oculi ancillæ ad manus Dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.

Miſerere noſtri Domine, miſerere noſtri, quia multum repleti ſumus deſpectione,

Quia multum repleta eſt anima noſtra deriſione abundantium, & deſpectione ſuperborum.

EXPLANATIO.

Ecce ſicut oculi ſeruorum] Elegantiſſima ſimilitudo eſt, quæ naturam ueræ pietatis penè oculis ſubijcit: ut enim ſeruus ui potentioris oppreſſus fidem, & præſidium Domini implorat, in unum illum ſpectat, neque aliud ullum ſe putat habere perfugium, ita uir pius, qui ſe in ſeruitutem Deo ſanctè dicauit, atque omnẽ ſpem ſuam in illius benignitate repoſuit, cum uexatur ab impijs, & importunis hominibus, ad miſericordiam ſanctiſſimi numinis confugit, Deũ intuetur, is eſt unus, in quo nitatur eius ſalus, cætera omnia præſidia pro nihilo habet.

Donec miſereatur noſtri] Ita ſe gerit uera pietas in rebus aduerſis, eſt enim perferens moræ, neque oculos à Deo deijcit, aut orare intermittit, quoad miſericordiam clementiſſimi numinis exoret:

cæteri nisi quamprimum obtinent, quæ uolunt, ad præsidia infirmissima se conuertunt, & quem honorem soli Deo *tribuere debebant, ut illi confiderent, eum honorem ad homines, atque alias res caducas, & inanes transferunt, quæ maxima est impietas.*

ARGVMENTVM PSAL. CXXIIII.

Gens sancta præsenti periculo mortis liberata gratias agit Deo.

Canticum graduum, psalmus CXXIIII.

Nisi Dominus *fuisset in nobis, dicat nunc Israel, nisi* Dominus *fuisset in nobis,*

Cum exurgerent homines in nos, tunc uiuos deglutissent nos,

Cum irasceretur furor eorum in nos, tunc aqua absorbuisset nos,

Torrens transisset super animam nostram, tunc transissent super animam nostram aquæ intolerabiles.

Benedictus Dominus, *qui non dedit nos in prædam dentibus eorum,*

Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantium, laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Adiutorium nostrum in nomine Domini, *qui fecit cœlum, & terram.*

EXPLANATIO.

Nisi Dominus] Hic hymnus elegãtissimus

est, & sanctitatis plenus: uir enim pius longinqui temporis usu, & periclitatione doctus nullam uim habere humana præsidia, acceptum refert uni Deo, quòd ciuitas sancta ab imminenti exitio liberata sit. comparat autem impetum, & uiolentiam hostium impiorum torrentibus incitatis, crudelitatem feritati belluarum, insidias laqueis aucupum, populum uero simplicem, & imbecillum auiculæ, quæ tamen neque ui, neque dolo potuerit opprimi, tantum in omnes partes ualet pietas uni Deo confidens.

ARGVMENTVM PSAL. CXXV.

Describit securitatem eorum, qui omnes spes suas collocant in Deo.

Canticum graduum, psalmus CXXV.

Qui confidunt in Domino sicut mons Sion immobilis in seculum manens. Hierusalem

Montes habet in circuitu suo, & Dominus est in circuitu populi sui, ex hoc nunc, & usque in seculũ.

Quia non relinquet Dominus uirgam peccatorũ super sortem iustorum, ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.

Benefac Domine bonis, & rectis corde,

Declinãtes autem ad prauitates deducet Dominus cum operantibus iniquitatem. pax super Israel.

EXPLANATIO.

Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion]

Ille pure, ac syncere Deo confidit, qui perspecta cæterarum rerum imbecillitate se, ac sua omnia in illo ponit, quod nemo sine instinctu diuino facere potest. qui uero se tam alte extulit, eum omnibus humanis casibus superiorem esse, necesse est, atque animum ipsius uel ruente cœlo immobilem persistere. quæ uis enim ad illum aspirare possit, qui se, ac sua omnia in Deum abdidit? sed hanc fiduciæ præstantiam non ita multi consequuntur: quo autem quisque ad illam propius accedit, eo plus fortitudinis, constantiæ, ac securitatis acquirit. Hæc ita esse, qui harum rerum usum habent, certo sciunt, cæteri fabulas putant.

Hierusalem montes habet in circuitu] Quemadmodum (inquit) Hierosolyma circuncirca montibus muniuntur, sic Dominus præsidio suo populum suum sepit, ac munit.

Quia non relinquet] Tutabitur Dominus gentem suam, neque permittet, pios tyrannide impiorum oppressos teneri, ne forte legibus, & iudicijs extinctis, & religione conculcata etiam ipsi ad peccata, & scelera impellantur exemplo, & prosperitate improborum incitati.

ARGVMENTVM PSAL. CXXVI.

Describit lætitiam gentis Hebrææ, è Babylone domum redeuntis.

Canticum graduum, psalmus CXXVI.

Cum conuerteret Dominus captiuitatem Sion, fa

cti sumus sicut somniantes,

Tunc repletum est risu os nostrum, & lingua nostra exultatione.

Tunc dicebant inter gentes, magnifice fecit Dominus cum istis,

Magnifice fecit Dominus nobiscum, facti sumus lætantes.

Reduc Domine captiuitatem nostram sicut torrentes in austro.

Qui seminant in lacrimis, in exultatione metent,

Euntes ibant, & flebant mittentes semina sua,

Venientes autem uenient cum exultatione, portantes manipulos suos.

EXPLANATIO.

Sicut somniantes] Cum liberati seruitute illa acerbissima rediremus in patriam, tanta erat lætitiæ magnitudo, eáq; res tam nobis inopinata contigerat, ut somniare nos putaremus, non re ipsa tanta uoluptate, ac iucunditate potiri.

Magnifice fecit Dominus cum istis] Tunc homines uulgo admirantes dicebant, magna profecto sunt, quæ Deus facit pro salute, & commodis istorum.

Reduc Domine] Non omnes Hebræi simul rediere in Iudæam ex Babylone, sed partim regnante Cyro, partim Dario, partim Xerse Darij filio. qui igitur primi redierant, precantur Deum pro libertate eorum, qui remanserant, ut scilicet multitudo reuertentium imitetur torrentes abundantes

flante austro : is enim uentus & pluuijs gignendis, & niue liquefacienda torrentes plurimum auget, & magno impetu impellit . Hoc modo explanant Græci *hunc uersiculum, & simplicius, opinor, ac melius quàm* Hebræi.

Qui seminant in lacrimis] Comparat *lætitiam* Hebræorum *ab exilio redeũtium agricolarum gaudio, qui magnam uim frugum perceperint ex agris, in quibus ieccrant semina lacrimantes, ac penè desperantes propter sterilitatem soli : seuerant autem homines pij lacrimantes, cum in exilio illo calamitoso* Deum *precarentur, & misericordiam eius implorarent, neque ulla calamitate à religionis studio, & pijs actionibus deterrerentur: ex qua quidem satione pulcherrimos fructus libertatis, & lætitiæ perceperunt .* Hoc idem *omnibus pijs contingit : nemo enim* Christi *discipulus esse potest, nisi crucem suam tollat quotidie, atque illum sequatur : itaque uita* Christiani *lacrimis redundat, id est, rebus asperis, & calamitosis, sed quo maior lacrimarum sementis facta fuerit, hoc uberior lætitiæ, & iucunditatis futura est messis . sunt autem omnia, quæ mala corporis, & fortunæ uulgo nominantur, breuissima, bona uero, quæ fortibus, & patientibus parata sunt in cœlo, sempiternis seculorum ætatibus manent .*

ARGVMENTVM PSAL.
CXXVII.

Docet, *& domus, & familiæ, & ipsius ciuitatis salutem, & custodiam in unius* Dei *prouidentia constitutam*

stitutam esse, & ab eodem uictum, & cultum omni bus suppeditari.

Canticum graduum, psalmus CXXVII.

Nisi Dominus ædificauerit domum, in uanum la borauerunt, qui ædificant eam.

Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra uigi= lat qui custodit eam.

Vanum est, uos ante lucem surgere, & tardare sessionem manducantes panem dolorum.

Sic dabit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Do= mini filij, merces fructus uentris.

Sicut sagittæ in manu potentis, ita filij iuuentutis.

Beatus uir, qui impleuit pharetram suam ex ipsis, non confundentur, cum loquentur inimicis suis in porta.

EXPLANATIO.

Nisi Dominus ædificauerit domum] Cum dicit ædificationem domus, ex consuetudine linguæ Hebrææ omnia complectitur, quæ pertinent ad tuen= dam, & amplificandam rem priuatam, itaque sen= sus est, nisi Dominus & liberos, & familiam, & honores, & diuitias largiatur, inaniter laborant, qui rebus his comparandis student.

Nisi Dominus custodierit ciuitatem] Si= gnificat, omnem salutem, & rectam administratio= nem rerum publicarum unius Dei ope, ac præsidio niti, sine quo nihil neque domi, neque belli feliciter

administrari potest, ut tam publice, quàm priuatim summa ueneratione, ac pietate Deus colendus sit.

Vanum est uobis] Vos admoneo, quicunque uobis uictum summa cum solicitudine comparatis, frustra surgitis ante lucem ad labores obeundos, frustráq; illos protrahitis ad multam noctem, nisi Dominus uos iuuet.

Sic dabit dilectis] Concludit, ut omnes labores, & conatus hominum sine auxilio Dei sunt irriti, sic illo fauente hominibus pijs quietem, & tranquillitatem contingere, & summa cum facilitate omnia ad uictum, & cultum necessaria suppeditare. cuius rei magnifica promissio extat in Leuitico, cap. XXVI.

Ecce hæreditas Domini filij] Filij sunt hæreditas Domini, id est dono, & liberalitate Dei nobis contingunt, & fructus uentris, id est fœcunditas mulierum est merces, & munus eiusdem Dei: mercedem enim appellant Hebræi etiam quæ ultro dono dantur. Comparat autem uim, & robur filiorum, quos Dominus donat, sagittis, quas iacit homo ualentissimus: & ait, illum esse beatum, qui ijs sagittis, id est, liberis abundat: neque enim eiusmodi pater, & filij afficientur ignominia, cum disceptandum erit cum aduersarijs in porta, id est, in iudicio: nam apud Hebræos, ut alio loco dictum est, iudicia exercebantur ad portas ciuitatum. significat autem, illos ea integritate, ac innocentia fore, ut nullo negotio oblatas criminationes depulsuri sint. Quod uero hos appellat filios iuuentutis, hoc intelligit, Deum cul

toribus suis mature liberos donare, quo possint eos recte, ac pie instituere, & diutius eorum uirtutibus frui: quæ quidem non contingerent iis, qui iam senes liberos procrearent.

ARGVMENTVM PSAL. CXXVIII.

Prædicat, in summa rerum prosperitate uitam acturum, quicunque Deum pie, sancteq; coluerit.

Canticum graduum, psal. CXXVIII.

Beati omnes, qui timent Dominum, qui ambulát in uijs eius.

Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.

Vxor tua sicut uitis abundans in lateribus domus tuæ,

Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ.

Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.

Benedicet tibi Dominus ex Sion, & uidebis bona Hierusalem omnibus diebus uitæ tuæ.

Et uidebis filios filiorum tuorum, pacem super Israel.

EXPLANATIO.

Labores manuum] *Id est, non frustra laborabis in colendis agris, sed magnos fructus inde percipies, & perceptis lætus, tranquillusq; perfrueris.*

ARGVMENTVM PSAL. CXXIX.

Gratias agit Deo, quòd populum suum ab impijs semper oppugnatū saluum, incolumemq́; semper conseruauerit.

Canticum graduum, psal. CXXIX.

Sæpe oppugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israel,

Sæpe oppugnauerunt me à iuuentute mea, attamen non præualuerunt mihi.

Supra dorsum meum arauerunt arantes, prolongauerunt sulcum suum.

Dominus iustus concidit funes impiorum, confundantur & conuertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.

Fiant sicut herba tectorum, quæ priusquam euellatur, exaruit.

De qua non impleuit manum suam, qui metit, & sinum suum qui manipulos colligit.

Et non dixerunt, qui præteribant, benedictio Domini super uos, benediximus uobis in nomine Domini.

EXPLANATIO.

Attamen non præualuerunt mihi] Id est, non potuerunt me extinguere.

Supra dorsum meum] Significat his uerbis contumelias, & uerbera, quibus affectus fuerat

à Babylonijs in durißima illa seruitute: cuius uinculis se exolutum esse à Domino, gratulatur.

Fiant sicut herba tectorum] Herbæ, quæ nascuntur in tectis, propter sterilitatem soli, antequam ad iustam magnitudinem perueniant, & fructum aliquem ferant, ardore solis exarescunt: sic igitur impios de medio tolli, & immatura morte precatur extingui.

Et non dixerunt] Viatores, si cernunt segetes uberes, & lætas, laudare solent diligentiam agricolarum, & bene precantur metentibus illas, ijs uero, qui herbam tectorum metunt, nemo bene precari solet.

ARGVMENTVM PSAL. CXXX.

Precatio est hominis conscientia peccatorum grauißime cruciati, séq; misericordiæ diuinæ fiducia consolantis.

Canticum graduum, psalmus CXXX.

De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi uocem meam.

Fiant aures tuæ intendentes in uocem deprecationis meæ.

Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit?

Quia apud te propitiatio est, propterea timeris, expectaui Dominum,

Expectauit anima mea, & in uerbo eius sperauit anima mea Dominum (expectat)

Magis quàm custodes mane, quàm custodes mane. speret Israel in Domino,

Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio,

Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

EXPLANATIO.

De profundis] Profunda, & barathrum uocat ingentes illas mortis angustias, atque acerbitates, quas animus eius sustinebat ob conscientiam peccatorum, et metum iræ diuinæ.

Si iniquitates obseruaueris] Affirmat, eos etiam, qui sanctissimi iudicantur, graues pœnas daturos, si Deus in quenque animaduertere uelit pro eo ac cuiusque peccata promerentur. itaque diuus Augustinus hunc locum explanans ita scribit: Non dixit, ego non sustinebo, sed quis sustinebit? uidit enim propè totam uitam humanam circulatrari peccatis suis, accusari omnes conscientias cogitationibus suis, non inueniri cor castum præsumens de sua iustitia. si ergo cor castum non potest inueniri, quod præsumat de sua iustitia, præsumat omnium cor de misericordia Dei, & dicat Deo, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? quæ autem spes est? quoniam apud te propitiatio est. & quæ est ista propitiatio, nisi sacrificium? & quod est sacrificium, nisi quod pro nobis oblatum est? sanguis innocens fu=

ſus deleuit omnia peccata nocentium, pretium tantũ datum redemit omnes captiuos de manu captiuantis inimici. ergo eſt apud te propitiatio: nam ſi non eſſet apud te propitiatio, ſi iudex ſolum eſſe uelles, & miſericors eſſe nolles, & obſeruares omnes iniquitates noſtras, & quæreres eas, quis ſuſtineret? quis ante te ſtaret; & diceret innocens ſum? quis ſtaret in iudicio tuo? Spes ergo una eſt, quoniam apud te eſt propitiatio. Hæc diuus Auguſtinus.

Quia apud te propitiatio] Id eſt, propterea quòd homines norunt clementiam, & infinitam miſericordiam tuam, idcirco reuerentur, & colunt ſanctiſſimum numen tuum. quòd ſi in peccatis condonandis inexorabilis eſſes, nemo profectò te ex animo ueneraretur, ſed omnes ferè tanquam tyrannum aliquem horrerent. Timorem autem appellari in literis ſanctis pro reuerentia, & pietate aduerſus Deum, ſæpe iam diximus.

Et in uerbo eius ſperaui] Id eſt, in promiſſionibus eius omnem meam ſpem locatam habeo. promiſit autem Dominus, ſe ueniam daturum reſipiſcentibus, & ad miſericordiam ſuam confugientibus opem allaturum.

Anima mea Dominum magis quàm] Animus (inquit) meus ardentiore deſiderio expectat auxilium Dei, quàm uigiles nocturni tempus matutinum, quàm uigiles inquam nocturni, qui ſomno grauati lucem auidiſſime expectant, quo poſſint corpora defatigata tradere quieti. ſic Abrahamus Eſdra uir doctiſſimus inter Hebræos interpretatur hunc locum, &

eleganter quidem, ni fallor. Ista autem geminatio uerborum & uim habet & leporem, eáq; exornatio usurpatur etiam alijs in locis huius libri.

Speret Israel in Domino] *In certamine cōscientiæ, cum lex, Diabolus, & sensus peccati nos accusant ad tribunal Dei, quod maxime quidem euenit imminente morte, difficillimum est desperationi resistere, sed optime sperandum est, neque uerendum, si nos pœniteat, quin summus ille rector omnium delictorum gratiam faciat: infinitis enim partibus maior est misericordia illius, quàm totius humani generis improbitas, & copiosa apud eum est redemptio: quamobrem si captiuus es, implora confidenter benignitatem Dei, ille sui sanguinis pretio redimet te, atque ab omni uitio, & impuritate liberatum traducet in regnum suum.*

ARGVMENTVM PSAL. CXXXI.

Monet nos exēplo suo, fugiendam esse superbiam, & importunitatem, atque in sola Dei misericordia spem ponendam esse.

Canticum graduum, psal. CXXXI.

Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei,

Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me,

Si non depressi, & humiliaui animam meam.

Qualis ablactatus erga matrem suam, qualis ablactatus, talis in me anima mea.

Speret Israel in Domino ex hoc nunc, & usque in seculum.

EXPLANATIO.

Neque ambulaui] *Nihil unquam conatus sum, quod uires, & uitæ meæ statum superaret, id quod arrogantes facere solent.*

Si non depressi] *Oratio est imperfecta, cuiusmodi oratione uti solent scriptores Hebræi, cum adhibita execratione aliquid asseuerare uolunt. eam sic explere, atque interpretari possumus, nisi modestiam, atque animi summissionem semper colui, fac Domine grauissimas arrogantiæ pœnas luam.*

Qualis ablactatus] *Cum uellet ostendere, quàm demisse, ac humiliter de se ipso sentiret, elegantissime animum suum comparauit infanti, quem modo mater lacte alere desijt: ut enim ille totus in materna charitate conquiescit, propterea quòd neque per ætatem corpus curare, neque sine alterius adminiculo pedibus insistere ualet, ita uir sanctus tota cogitatione pendebat ex Deo, sine cuius auxilio se neque rectũ aliquid uel conari, uel cogitare, neque ipsum quidem spiritum ducere posse intelligebat. Hæc est illa sancta animi summissio, quæ hominem Deo, Deumq; homini charissimum facit, utrũque inter se arctissimo amoris uinculo coniungens.*

Speret Israel in Domino] *Hortatur populum, ut exemplo suo omnem spem salutis ponat in mi*

sericordia Dei.

ARGVMENTVM PSAL. CXXXII.

Describit studium Dauidis in parando loco, ubi templum ædificaret. Inducitur etiam Deus loquens, ac promittens, familiam Dauidis sempiterno regno potituram. quod quidem perfectum est CHRISTO *rege cœlitum, atque hominum constituto.*

Canticum graduum, psalmus CXXXII.

Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius,

Qui iurauit Domino, uotum uouit Deo Iacob,

Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei,

Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem,

Donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.

Ecce audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eum in campis syluæ.

Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus ante scabellum pedum eius.

Surge Domine in requiem tuam tu, & arca fortitudinis tuæ,

Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

Propter Dauid seruum tuum ne auertas faciem

CHRISTI *tui*.

Iurauit Dominus Dauid ueritatem, & non frustrabitur eam, de fructu uentris tui ponam super sedem tuam.

Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea, quæ docebo eos,

Etiam filij eorum usque in seculum sedebunt super sedem tuam.

Quoniam elegit Dominus Sion, desiderauit eam in habitationem sibi,

Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam concupiui eam.

Victum eius benedicens benedicam, pauperes eius saturabo panibus.

Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt.

Illic germinare faciam cornu Dauid, paraui lucernam CHRISTO *meo.*

Inimicos eius induam confusione, super ipsum autem efflorebit diadema eius.

EXPLANATIO.

Memento Domine] *Populum inducit loquentem.*

Votum uouit Deo] *Existimant explanatores Hebræi, hoc uotum à Dauide fuisse nuncupatum, quo tempore pestilentia grassabatur in populum. cuius rei mentio fit in libro primo Paralip. Eodem loco scriptum est, uatem, cui nomen erat Gad, iussu Dei mandasse Dauidi, ut in area ornæ Iebusæi aram ædi-*

ficaret ad sacrificia facienda. id fortasse accidit, cum Dauid esset Bethleemi, quam urbem etiam Ephratam appellabant, & propterea subiungitur, Ecce audiuimus de eo loco in Ephrata: uerisimile est enim, Dauidem cogitauisse, locum illum fore aptissimum ædificando templo, quem locum ipse Deus indicasset ad extruendam aram. quod eius consilium comprobauit ostentum illud insigne, cum Deus de cœlo demisit ignem, qui hostiam consumeret: legimus enim, hac rei nouitate commotum Dauidem eum locum templo destinauisse, atque ob eam causam ex tota Iudæa operarios coegisse, quorum partim lapides cæderent, partim cæsos eò comportarent. hoc significare uidetur uir sanctus, cum dicit, inuenimus eum in campis syluæ. sic enim nominatam existimant aream ornæ Iebusæi.

Si introiero] De hac iurandi formula dictum est in explanatione superioris psalmi: dicit autem, Dauidem iureiurando confirmasse, se neque limen domus suæ intraturum, neque corpus quieti traditurum, antequam aream ædificando templo reperisset.

Introibimus in tabernaculum.] Populus pollicetur, se celebraturum, & pie, sanctéq; ueneraturum templum Dei, cui ædificando iam inuentus erat locus. Appellat autem arcam fœderis scabellum pedum Dei, ut etiam in psalmo XCIX.

Surge Domine in requiem tuam] Id est, relinque Domine Gabaonem, teq; recipe in locum perpetuæ quieti tuæ destinatum. nam anteaquam ædifi-

careretur templum, nullum certum domicilium habebat arca fœderis.

Propter Dauid] *Precatur populus pro Salomone filio Dauidis. ne auertas (inquit) faciem* CHRISTI *tui, id est, ne regis nostri, qui seruus tuus est, preces repudia, ne'ue illum tutela, & præsidio tuo spoliatum à te reijce. hac enim dicendi figura utitur hebræa lingua in hanc sententiam.*

Hæc requies mea] *Significat, se non amplius mutaturum locum, sed uates sanctus cum hæc scriberet, oculis mentis cœlestem Sionem intuebatur, id est, ecclesiam* CHRISTI, *in qua Deus perpetuum domicilium sibi collocauit.*

Sacerdotes eius induam salutari] *Id est, uirtute, ac pietate: omnis enim salus nostra posita est in his rebus.*

Illic germinare faciam] *Significat, nunquam extinctum iri splendorem, & gloriam familiæ Dauidis, & regnum eius in posteros propagandum esse.*

ARGVMENTVM PSAL. CXXXIII.

Commendat concordiam, & sanctam animorum inter se coniunctionem.

Canticum graduum, psalmus CXXXIII.

Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in unum.

Sicut unguentum optimum super caput (effusum) quod descendit in barbam, barbam Aaron,

Quod descendit in oram uestimentorum eius, sicut ros Hermon, qui descendit in montes Sion,

Quoniam illic mandauit Dominus benedictionẽ, & uitam usque in seculum.

EXPLANATIO.

Sicut unguentum] *Comparat suauitatem concordiæ unguento suauissimo, quo sacerdotes, & uasa templi illinebantur, de quo in Exodo.*

Sicut ros Hermon] *Comparat cócordiam rori, qui montem Hermonem, & loca montana Sionis foecunda, & feracia reddit. uerbum autem ros in hoc uersu repetendum est hoc modo, sicut ros Hermon, sicut ros, qui descendit in montes Sion.*

Quoniam illic] *Ostendit, se iure concordiam laudibus efferre, ac rori comparare, quo terra sit foecundior: ubi enim homines se concordi amicitia, & sancta charitate complectuntur, ibi Deus suppeditat omnium bonorum copiam, & uitam sempiternam.*

ARGVMENTVM PSAL. CXXXIIII.

Hortatur Leuitas, & alios uiros religiosos, qui noctu uigilias agebant in templo, ut precibus, atque hymnis Deum uenerentur.

Canticum graduum, psalmus CXXXIIII.

Ecce benedicite Dominum *omnes seruí* Domini,
Qui statis in domo Domini,
In noctibus extollite manus uestras ad Sancta, *&* *benedicite* Dominum,
Benedicat te Dominus *ex* Sion, *qui fecit cœlum, & terram.*

EXPLANATIO.

Ad Sancta] *Id est, uersus eas templi partes, quæ uocantur* Sancta *sanctorum.*

ARGVMENTVM PSAL.
CXXXV.

Hoc *hymno prædicat potentiam* Dei, *eiusq; præcipuam benignitatem erga gentem* Hebræam.

Alleluya, *psalmus* CXXXV.

Laudate nomen Domini, *laudate serui* Dominum,
Qui statis in domo Domini, *in atrijs domus* Dei *nostri,*
Laudate Dominum, *quia bonus* Dominus, *psallite nomini eius, quoniam suaue.*
Quoniam Iacob *elegit sibi* Dominus, Israel *in possessionem sibi.*
Quia ego cognoui, quod magnus est Dominus, *&* Deus *noster præ omnibus* Dijs.

Omnia, quæcunque uoluit, Dominus fecit in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis,

Educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuia fecit,

Qui producit uentos de thesauris suis, qui percussit primogenita Aegypti ab homine usq; ad pecus,

Et misit signa, & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonem, & omnes seruos eius,

Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes,

Seon regem Amorræorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan,

Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel populo suo.

Domine nomen tuum in æternum, Domine memoria tui in generationem, & generationem,

Quia iudicabit Dominus populum suum, & in seruos suos erit placabilis.

Simulacra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum.

Os habent, & non loquentur, oculos habent, & non uidebunt,

Aures habent, & non audient, neque enim est spiritus in ore ipsorum,

Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.

Domus Israel benedicite Domino, domus Aaron benedicite Domino,

Domus Leui benedicite Domino, qui timetis Dominum, benedicite Domino,

Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem. Alleluya.

EXPLANATIO.

Educens nubes ab extremo terræ] Extremum terræ appellat terram ipsam, quæ est ultima pars mundi. sic interpretatur Abrahamus Esdra. uel extremum terræ uocat ipsa uiscera terræ. constat autem, nubes cogi ex terræ exhalationibus.

Fulgura in pluuia fecit] Hoc tãquam admiratione dignum commemorat, quòd Deus coniungat ignem cũ aqua, neque tamen altera res alteram perdat.

Producit uentos de thesauris suis] Thesauros appellat loca occulta, atque abdita, unde exire uidentur uenti.

Iudicabit Dominus populum suum] Id est, illum suo patrocinio tuebitur, ac reget.

ARGVMENTVM PSAL. CXXXVI.

Argumentum huius hymni est idem ferè atque superioris.

Alleluya, psalmus CXXXVI.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Confitemini Deo Deorum, quoniam in æternum

misericordia eius.

Confitemini Domino Dominorum, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui facit mirabilia magna solus, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui fecit cœlos in intellectu, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui extendit terram super aquas, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui fecit luminaria magna, quoniam in æternum misericordia eius,

Solem in potestatem diei, quoniam in æternum misericordia eius,

Lunam, & stellas in potestatem noctis, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui percussit Aegyptum *in primogenitis eorum, quoniam in æternum misericordia eius.*

Qui eduxit Israel *de medio eorum, quoniam in æternum misericordia eius,*

In manu potenti, & brachio extento, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui diuisit mare rubrum in diuisiones, quoniam in æternum misericordia eius.

Et eduxit Israel *per medium eius, quoniam in æternum misericordia eius,*

Et excussit Pharaonem*, & exercitum eius in mari rubro, quoniam in æternum misericordia eius.*

Qui traduxit populum suum per desertum, quoniam in æternum misericordia eius,

Qui percussit reges magnos, quoniam in æter-

num misericordia eius,

Et occidit reges fortes, quoniam in æternum misericordia eius,

Seon regem Amorræorum, *quoniam in æternum misericordia eius.*

Et Og *regem* Basan, *quoniam in æternum misericordia eius,*

Et dedit terram eorum hæreditatem, quoniam in æternum misericordia eius,

Hæreditatem Israel *seruo suo, quoniam in æternum misericordia eius,*

Quia in humilitate nostra memor fuit nostri, quoniam in æternum misericordia eius,

Et redemit nos ab inimicis nostris, quoniam in æternum misericordia eius,

Qui dat escam omni carni, quoniam in æternum misericordia eius,

Confitemini Deo *cœli, quoniam in æternum misericordia eius,*

Confitemini Domino Dominorum, *quoniam in æternum misericordia eius.*

EXPLANATIO.

Fecit cœlos in intellectu] *Id est, summo artificio, & sapientia.*

Solem in potestatem diei] *Id est, ut præesset diei.*

In humilitate nostra] *Hoc est, cum magnis calamitatibus oppressi iaceremus.*

ARGVMENTVM PSAL. CXXXVII.

Gens Hebræa in Babyloniam adducta commemorat hoc dulcissimo carmine luctum, & mœrorem suum, & prædicit excisionem imperij Chaldæorum.

Psalmus CXXXVII.

Iuxta flumina Babylonis sedimus, & fleuimus, cum recordaremur tui Sion:

In salicibus in medio eius suspendimus citharas nostras,

Quia illic petierunt à nobis, qui captiuos duxerant nos, uerba cantionum,

Et pro ululatu nostro lætitiam, cantate nobis de canticis Sion.

Quo modo cantabimus canticum Domini in terra aliena?

Si oblitus fuero tuâ Hierusalem, obliuiscatur (artis suæ) dextera mea,

Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui,

Si non posuero Hierusalé in principio lætitiæ meæ.

Memor esto Domine filiorum Edon, in die Hierusalem

Dicentium, exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.

Filia Babylonis misera, beatus, qui retribuet tibi

retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.

EXPLANATIO.

Et pro ululatu nostro lætitiam] *Cum nos in perpetuo luctu, & lamentis uersaremur, ij petebant à nobis carmina læta, & iucunditatis plena. sed hæc uerba alio quoque modo uerti possunt ex Hebræo propter ancipitem significationem.*

Cantate nobis] *Cantate nobis (aiebant Babylonij) de ijs hymnis, quos olim in templo Dei uestri canere solebatis.* Nos contra, *quo modo possimus animum inducere, ut cantemus hymnos sanctitatis plenos apud exteras nationes?* Nolebant *homines religiosi res sanctas dare canibus, & proijcere gemmas ante porcos.*

Si oblitus fuero tui Hierusalem] *Si ullo tēpore oblitus fuero tui ciuitas sancta, obliuiscatur, & dediscat psallere dextera mea, adhæreat lingua mea faucibus meis, ne possim canere, si non meminero semper tui, si ulla re lætabitur animus meus, antequam* Hierosolyma *instaurentur, & in antiquum dignitatis locum restituantur.*

Memor *esto* Domine] Precatur *mala* Idumæis, *qui incitauerāt* Babylonios *contra* Hebræos. *diē uero* Hierosolymorum *appellat tempus illud, quo tempore capta, & uastata fuit urbs ab hostibus.*

Filia Babylonis *misera*] Prædicit *calamitatem imminentem* Babylonijs, *quos* Cyrus *bello supera*

uit, & maximis incommodis affecit.

ARGVMENTVM PSAL. CXXXVIII.

Gratias agit Deo pro beneficijs acceptis, eiusq; in se benignitatem prædicat.

Psalmus David, CXXXVIII.

Confitebor tibi Domine *in toto corde meo, quoniã audisti uerba oris mei.*

In conspectu deorum psallam tibi, adorabo ad tẽplum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo

Propter *misericordiam tuam, & ueritatem tuã, quoniam magnificasti super omnia nomen tuum, & uerbum tuum.*

In die, quo inuocaui te, exaudisti me, multiplicasti in anima mea fortitudinem.

Confitebuntur tibi Domine *omnes reges terræ, quia audierunt uerba oris tui.*

Et cantabunt in uijs Domini*; quòd magna est gloria* Domini*,*

Quòd excelsus est Dominus*, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit.*

Si *ambulauero in medio tribulationis, uiuificabis me, & contra iram inimicorum meorum extendes manum tuam, & saluum me faciet dextera tua.*

Dominus *perficiet pro me,* Domine *misericordia tua in seculum, opera manuum tuarum ne derelinquas.*

EXPLANATIO.

In conspectu Deorum] *Deos appellat homines claros, & insigni aliqua praeditos potestate.*

Quoniam magnificasti super omnia] *Celeberrimum (inquit) reddidisti & nomen, & sermoné tuum, alterum propter admirabilem misericordiam, qua communiter uteris aduersus omnes mortales, & separatim aduersus homines pios, & iustitiae amantes, alterum propter ueritatem, & summam fidem, qua promissa persoluis.*

Confitebuntur tibi] *Omnes finitimi reges excitabuntur ad celebrandum augustissimum nomen tuum, cũ audierint, quàm benigne, quamq́; prolixe mihi persolueris, quae pro tua misericordia promiseras. promiseras autem fore, ut ego humili, & obscuro loco natus, & à potentissimo rege capitali odio multos annos oppugnatus, ad regiam dignitatem peruenirem, & imperium Hebraeorum longe, lateq́; propagarem. cantabunt itaque reges uias Domini, id est facta, & consilia eius admirabilia, immensam scilicet esse gloriam, & maiestatem summi rectoris, & illum quidem excelsissimum esse, humiles tamen amare, & eos, qui se summisse gerunt, in sublime extollere, elatos contra, & de se magnifice sentientes eminus cognoscere, quippe qui indigni sint, qui à Deo amentur, & familiariter ab eo cognoscantur.*

ARGVMENTVM PSAL. CXXXIX.

Praedicat admirabili orationis magnificentia pro-

uidentiam, & cognitionem Dei, cui singula quæque hominum dicta, & facta, & cogitata sint notissima.

Victori, psalmus David CXXXIX.

Domine explorasti me, & cognouisti me, tu cognouisti sessionem meam, & surrectionem meam,

Intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam, & accubationem meam circundedisti,

Et omnes uias meas aduertisti, quia non est sermo in lingua mea,

Et ecce tu Domine cognouisti totum illum, retro, & ante tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.

Mirabilior est scientia quàm ut ego (consequar:) exaltata est, & non potero ad eam (pertingere)

Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiã?

Si ascendero in cœlum, tu illic es: si lectum mihi strauero in inferno, ecce ades.

Si sumpsero alas auroræ, & habitauero in extremitate maris,

Etiam illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.

Si dixero, forsitan tenebræ occultabunt me, nox quoque lux erit circa me,

Nec tenebræ habent tenebras apud te, & nox sicut dies illuminat, similes sunt tenebræ, & lux.

Quia tu possedisti renes meos, operuisti me in utero matris meæ.

Confitebor tibi, quia stupendis, & mirandis mo-

dis formatus sum, mirabilia opera tua, & anima mea id cognoscit nimis.

Non fuit occultum (ullum) os meum tibi, quando formabar in occulto, & miro artificio texebar in inferioribus terræ.

Informem fœtum meum uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnia (membra mea) scripta erant, quæ per dies formata sunt, & nullum in eis.

Quàm pretiosæ sunt mihi cogitationes tuæ Deus; quàm multiplicatæ sunt summæ illarum,

Dinumerabo eas, & super arenam multiplicabuntur; uigilaui, & adhuc sum tecum.

Si occideres Deus peccatores, uiri sanguinum declinate à me,

Qui loquuntur contra te scelerate, assumunt (nomen tuum) frustra hostes tui.

Non'ne qui oderunt te Domine, odio habui? & contra inimicos tuos indignor?

Perfecto odio odi illos, inimici facti sunt mihi.

Scrutare me Deus, & cognosce cor meum, explora me, & cognosce semitas meas,

Et uide, si uia iniquitatis in me est, & deduc me per uiam æternam.

EXPLANATIO.

Tu cognouisti sessionem meam] Omnia (*inquit*) *tibi nota sunt, quæ sedens, stans, ambulans, cubans cogito, atque ago.*

Quia non est sermo] *Antequam lingua mea enunciet sensa animi, tu nosti, quid sim locutu-*

rus, neque id mirandum accidere debet, siquidem tu mihi animum ipsum largitus es, & omnes partes corporis mei finxisti, & tua ipse manu me totum perfecisti. Sed superat captum ingenij mei incredibilis magnitudo scientiæ tuæ, neque ad eius infinitam altitudinem possum aspirare.

Quò ibo à spiritu tuo] Canit, Deum ubique præsentem esse.

Si sumpsero alas auroræ] Si mihi contingat uelocitas solis, & auroræ, ut possim uolare ad ultimas oras maris, non tamen occultare me potero, quin immo tua uis eò me perferet, atque in tua potestate semper ero.

Quia tu possedisti] Tu Domine omnes intimos sensus, & cogitationes meas in tua potestate habes, neque id mirum, cum tu formaueris me in utero matris meæ, meq; operimento carnis, & cutis obduxeris.

In inferioribus terræ]. Ita uocat uterum matris, quòd sit tanquam antrum abditum terræ.

Informem fœtum meum] Cum adhuc essem fœtus informis, tu me intuebaris, & omnia membra mea, quæ suo quæque tempore formanda, & fingenda erant, tanquam in libro descripta habebas, nullum ex ijs, anteaquam existeret, tibi notum non erat.

Dinumerabo eas] Si uelim numerare cogitationes, & præclarissima consilia, atque inuenta tua, frustra suscipiatur omnis labor: superant enim multitudine arenam maris. Ego certe istis consideran

dis semper inuigilo, neque à contemplatione sapientiæ tuæ unquam animum auerto.

Si occideres Deus impios] *Cũ uir sanctus ob præclaram istam contemplationem prouidẽtiæ* Dei *animaduerteret, quàm pie, quàm sancte ille ab omnibus colendus esset, merito excandescit in impios, qui illum contemnunt, & pro nihilo habent. O si perdas impios, & sanguinarios* Deus, *facessite inquã impij, & sanguinarij à me: non enim ferre possum, qui de te* Domine *impie loquuntur, quiq; nomẽ tuum cum contemptione usurpant.* Verbum *illud, si, habet uim optandi, ut etiam apud* Latinos,

Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus,
Ostendat nemore in tanto, inquit Virgilius, *&* Horatius,
O si angulus ille Proximus *accedat.*

Perfecto odio] *Id est, maximo, & cui nihil accedere possit.*

Scrutare me Deus] Q*uanquam affirmauerat, se pietatis studiosissimum esse, tamen considerans, quantæ latebræ sint in animis hominum, ueretur, ne quid fuci, & doli insit in spiritu suo, itaque ait,* Domine *fac quæso periculum innocentiæ meæ, atque ut aurum, & argentum igne perspiciunt, sic tu intimos sensus, & cogitationes animi mei diligenter explora, & uide, num ego imprudens de recto uitæ curriculo deflectam, tuq; pro tua infinita bonitate duc me per eam uiuendi rationem, qua itur ad uitam beatam, & immortalem.* Hic *uides, quantum intersit inter pium, atque impium. alter, si possis,*

nihil de rebus suis Deum non cœlatum uelit, alter non solum non moleste fert singula quæque Deo nota esse, sed etiam in maximi beneficij loco numerat, quòd ille omnes latebras, atque intimos recessus animi sui diligenter exploret.

ARGVMENTVM PSAL. CXL.

Orat auxilium aduersus uim, & insidias inimicorum.

Victori, psalmus David CXL.

Eripe me Domine ab homine malo, à uiro iniquo eripe me,

Qui cogitauerunt iniquitates in corde, tota die congregantur ad prælia.

Acuerunt linguas suas sicut serpentes, uenenum aspidum sub labijs eorum.

Custodi me Domine de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis eripe me.

Qui cogitauerunt supplantare gressus meos, absconderunt superbi laqueum mihi,

Et funibus extenderunt rete, iuxta semitam offendicula posuerunt mihi.

Dixi Domino, Deus meus es tu, exaudi uocem deprecationis meæ,

Domine Deus fortitudo salutis meæ, obumbrasti super caput meum in die belli.

Ne permittas Domine, ut desideria impij fiant, cogitationem eius ne perficias, ne exaltentur.

Caput circundantium me afflictio labiorum eius operiat eum,

Cadant super eos carbones igniti, deijciat eos in foueas, ne resurgant.

Vir linguosus non dirigetur in terra, uirum iniustum malum uenabitur ad interitum.

Cognoui quia faciet Dominus iudicium inopis, & uindictam pauperum.

Vt que iusti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum uultu tuo.

EXPLANATIO.

Caput circundantium me] Id est, maledicta, & mendacia, & fraudulenta consilia eius, qui dux, & impulsor est illorum, qui mihi insidiantur, in ipsius caput recidant.

ARGVMENTVM PSAL. CXLI.

Precatur à Deo, eam sibi mentem dari, ut impiorum quamuis potentium gratiam, & amicitiam semper repudiet, & familiaritatem bonorum amplectatur. Inuehitur etiam in aduersarios suos.

Psalmus Dauid CXLI.

Domine clamaui ad te, festina ad me, intende uoci meæ, cum clamauero ad te.

Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum.

Pone Domine custodiam ori meo, custodi ostium labiorum meorum,

Ne inclines cor meum in rem malam, ne tentem operationes impias

Cum hominibus operantibus iniquitatem, neque comedam de ijs, quæ eis sunt iucunda.

Percutiat me iustus in misericordia, & increpet me, oleum autem pretiosum ne frangat caput meũ.

Quoniam adhuc oratio mea contra malitiam eorum, præcipitentur in locis petrosis iudices eorum,

Vt audiant uerba mea, quoniam suauia sunt. sicut cum agricola terram proscindit, & frangit,

Ita dissipata sunt ossa nostra secus infernum, quia

Ad te Domine Deus oculi mei, in te speraui, ne effundas animam meam.

Custodi me à laqueo, quem extenderunt mihi, & à scandalis operantium iniquitatem.

Cadant in rete eius peccatores simul, donec ego transeam.

EXPLANATIO.

Dirigatur oratio mea] Quoniam uir sanctus in exilium pulsus non poterat interesse sacrificijs, quæ fiebant in templo, loco thuris, & hostiarum dedicat Deo sanctas preces.

Pone Domine custodiam ori meo] Hoc dit uir sanctus intelligens, quam difficile sit, linguam coercere, ne de fama detrahas innocentis, ne per irã contumelias dicas, ne multa loquaris ad uoluntatẽ alterius, contra quãm sentis, ne plurima inutilia,

leuia, inania temere effutias, quorum omnium reddituri sunt homines rationem, ut CHRISTVS *minatur apud Matthæum. Quo circa semper orandus est Deus, ut linguam nostram moderetur, ne quid unquam loquamur, quod ad gloriam ipsius, atque aliquem fructum aliorum non redundet.*

Neque comedam] *Neque tam mala mente unquam sim, ut delecter ijs uoluptatibus, quas im pij studiose persequuntur.*

Percutiet me iustus] *Malo (inquit) castigari, atque etiam uapulare ab hominibus pijs, quam ab impijs unguento quamuis pretioso deliniri: castigationes enim, & uerbera piorum morbos animorum sanant, at impiorum unguenta, id est, blanditiæ, delitiæq; caput frangunt, id est, mentem, & rationem dissipant. Ita explanat hunc locum Abrahamus Esdra uir doctus in primis.*

Iudices eorum] *Sic appellat Saulem, & cæteros uiros primarios, quos optat interire, ut cæteri eorum exemplo territi resipiscant, & libenter audiant admonitiones, & exhortationes suas ad pietatem, cæterasq; uirtutes.*

Sicut cum agricola] *Vt solet agricola subigendo, & glebas frangendo terram dissipare, ita uiri impij ossa, & uires meas, & meorum infregerunt, nosq; in eas angustias coegerunt, ut morti iam propinqui simus.*

Quia ad te Domine] *Cum (inquit) in tua misericordia omnis spes mea posita sit, ne quæso permitte, me ab impijs uita spoliari.*

Cadant in rete eius] *Incidant hostes mei in ea mala, quæ mihi machinatur eorum dux, & caput, at ego incolumis euadam.*

ARGVMENTVM PSAL. CXLII.

Exponit, qua precatione Deum ueneratus sit, cum desperata penè salute se in specum abdidisset, fugiens Saulem: quæ historia scripta est libro primo Regum.

Eruditio Dauid, cum esset in spelunca, oratio, Psalmus CXLII.

Voce mea ad Dominum clamaui, uoce mea ad Dominum deprecatus sum.

Effundam in conspectu eius orationem meam, tribulationem meam coràm ipso pronunciabo,

Cum deficit in me spiritus meus, & tu cognouisti semitas meas.

In uia, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi,

Considerabam ad dexteram, & uidebam, & non erat, qui cognosceret me,

Perijt fuga à me, & non est, qui requirat animam meam.

Clamaui ad te Domine, dixi, tu es spes mea, portio mea in terra uiuentium,

Intende ad deprecationem meam, quia afflictus sum nimis,

Libera me à persequentibus me, quia roborati sunt super me,

Educ

Educ de carcere animam meam, ut confitear nomini tuo, me circundabunt iusti, cum retribueris mihi.

EXPLANATIO.

Et tu cognouisti semitas meas] Tu certe Domine nosti me iniuria ab inimicis tanta mala pati: tibi enim nota est uita, & innocentia mea.

Et non erat qui quæreret] Nemo erat, cui curæ esset salus mea.

Portio mea in terra uiuentium] Alio loco ostendimus, terram uiuentium appellari in literis sanctis terram hanc, in qua degitur uita. significat igitur, reliqua omnia sibi erepta esse in hac uita præter misericordiam Dei.

Educ de carcere] Carcerem uocat speluncam illam, in qua conclusus latitabat.

Me circundabunt] Si mihi dederis hoc beneficium, homines pij, ac religiosi ad me læti accurrent, seq; mihi studio gratulandi circunfundent.

ARGVMENTVM PSAL. CXLIII.

Hic psalmus est eiusdem argumenti atque superior.

Psalmus CXLIII.

Domine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in ueritate tua, exaudi me in

tua iustitia ,

Et non intres in iudicium cum seruo tuo , quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens ,

Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in terra uitam meam .

Collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi, & anxiatus est in me spiritus meus , in me turbatum est cor meum.

Memor fui dierum antiquorum , meditatus sum In omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar .

Expandi manus meas ad te , anima mea sicut terra sitiens ad te .

Velociter exaudi me Domine , defecit spiritus meus .

Ne auertas faciem tuam à me, ne similis fiam descendentibus in foueam .

Fac me audire mane misericordiam tuam , quia in te speraui .

Notam fac mihi uiam, in qua ambulem , quia ad te leuaui animam meam .

Eripe me de inimicis meis Domine , ad te confugi, doce me facere ueritatem tuam , quia Deus meus es tu .

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, propter nomen tuum Domine uiuificabis me in iustitia tua .

Educes de tribulatione animam meam, & in misericordia tua disperdes inimicos meos .

Et perdes omnes, qui tribulant animam meam, quoniam ego seruus tuus sum.

EXPLANATIO.

Auribus percipe] Opem tuam Domine *suppliciter imploro, tu quæso succurre laboranti pro singulari bonitate, & fide tua: pollicitus enim es, te præsidio futurum omnibus, qui sanctissimum nomen tuum inuocassent.*

Et non intres in iudicium cum seruo tuo] Nam *si me uoces in iudicium, deq; uita, & moribus meis quæstionem exerceas, nulla misericordia seueritatem iuris mitigante, nihil ostenditur mihi ad spem salutis: quis enim tam pie, tam sancte uiuit in terris, ut rationem reddere iussus ad tribunal tuum, causam suam defendere, ac tueri possit, si uelis exigere omnia, quæ tibi & meritissimo, & optimo iure debentur?* Si *iniquitates obseruaueris* Domine, Domine *quis sustinebit?* Has *sententias significant uerba uiri sancti, cum ait, non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens.* Itaque *diuus* Augustinus *in explanatione huius uersiculi cum dixisset, neminem in terris, atque in humano corpore uiuentem excipi, ne* Apostolos *quidem, multaq; in hanc sententiam dissernuisset, concludit his uerbis,* Dicant *ergo* Apostoli, *dicant;* Dimitte *nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & cum eis dictum fuerit, quare hoc dicitis? quæ debita uestra? respondeant, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis*

uiuens. Idem *in sermone* XLIX *de tempore*, *explanans hunc eundem uersiculum scribit hæc*. Non *intres in iudicium cum seruo tuo, quid est, non intres in iudicium cum seruo tuo? non stes mecum in iudicio, exigendo à me omnia, quæ præcepisti, & omnia quæ iussisti: nam me inuenies reum, si in iudicium intraueris mecum. opus est ergo (inquit) misericordia tua potius, quàm liquidissimo iudicio tuo*. Sed *uerbis* Augustini *libet adiungere sententiam quoque* Bernardi *uiri sanctissimi. is in primo sermone, quem scribit in diem festum omnium sanctorum, loquitur ad hunc modum*, Sed *quid potest esse omnis iustitia nostra corám* Deo? *non'ne iuxta prophetam uelut pannus menstruatæ reputabitur? & si districte iudicetur, iniusta inuenietur omnis iustitia nostra, & minus habens?* Quid *ergo de peccatis erit, quando ne ipsa quidem per se poterit respondere iustitia? propterea obnixe cum propheta clamantes*, Non *intres in iudicium cum seruo tuo* Domine, *tota humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest saluare animas nostras*.

Collocauit *me in obscuris*] Ita *uocat speluncas, & latebras, in quas se abdebat metu* Saulis: *mortuos uero seculi appellat eos, qui iam pridem mortem obierunt*.

Memor *fui dierum antiquorum*] Dum *in tantis angustijs, & periculis uersor, memoria repeto monumenta misericordiæ tuæ, quot uidelicet & quantis calamitatibus liberaueris maiores nostros*,

quanta benignitate tutatus sis Abrahamum, Iosephū, Mosem, uniuersam denique nationem nostram. Hæc *assidua cogitatio recreat animum meum, meq́; ad implorandam misericordiam tuam adhortatur. itaque supplices manus tendo, ut terra sitiens auidissime pluuiam expectat, sic ego auxilium tuum continenter imploro.*

Notam fac mihi uiam, in qua ambulem]
Vt scilicet euadam ex insidijs inimicorum, & recto itinere ad te perueniam.

Spiritus tuus bonus deducet me in terrā rectā]
Id est, per eam uiuendi uiam, quæ ducit ad te.

ARGVMENTVM PSAL. CXLIIII.

Gratias agit Deo, cuius benignitate hostes bello superare soleat: & ipsius auxilium implorat aduersus impias nationes.

Psalmus David CXLIIII.

Benedictus Dominus fortitudo mea, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Misericordia mea, & refugium meum, adiutor meus & liberator meus.

Clypeus meus, & in ipso speraui, qui subdit populum meum sub me.

Domine quid est homo, quòd agnoscis eum? fi-

lius hominis, quid repueas eum?

Homo uanitati similis est, dies eius sicut umbra præteriens.

Domine inclina cœlos tuos, & descende, tange montes, & fumigabunt.

Fulgura fulgur, & dissipa eos, mitte sagittas tuas, & disturba eos,

Demitte manum tuam ex alto, eripe me, & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienigenarum.

Quorum os locutum est uanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Deus canticum nouum cantabo tibi, in psalterio, & decachordo psallam tibi,

Qui das salutem regibus, qui redemisti Dauid seruum tuum de gladio maligno, eripe me,

Et erue me de manu filiorum alienigenarum, quorum os locutum est uanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis,

Vt sint filij nostri sicut plantulæ crescentes in iuuentute sua,

Filiæ nostræ sicut anguli ornati ad similitudinem templi,

Promptuaria nostra plena sint, eructantia ex uno genere annonæ in aliud,

Greges nostri mille pariant, pariant decem millia in compitis nostris, boues nostri sint ferendis oneribus apti,

Non sit interruptio, non emigratio, non cla-

mor in plateis nostris,

Beatus populus, cui hæc sunt, beatus populus, cuius Deus *est* Dominus.

EXPLANATIO.

Homo uanitati similis est] Vanitatē *appellat inanitatem, & ipsum nihilum.*

Domine *inclina cœlos*] Implorat *auxilium* Dei *contra reges falsorum* Deorum *cultores, utitur autem ornamentis orationis elegantissimis, de quibus explicauimus in explanatione psalmi* XVIII.

Vt *sint filij*] Descriptio *est plena leporis, & uenustatis, qua complectitur omnes prosperitates, & cōmoda uitæ, quæ optari possunt reipublicæ.*

Filiæ *nostræ sicut anguli*] Angulos *ædium magnificarum significat, qui solebant eleganter exornari.*

Non *sit interruptio*] Ne *perrumpantur mœnia machinis hostium, ne abducantur ciues in seruitutem, ne'ue lamenta, aut iurgia audiantur in compitis nostris.* Sic Abrahamus Esdra *interpretatur hunc locum.*

Beatus *populus, cui hæc sunt*] Hoc *ait, quoniam* Deus *in suis legibus testatum reliquerat, horum bonorum copiam, & affluentiam suæ in populum beneuolentiæ signum certissimum fore, contráq; morbos, famem, & bellum urbes, & agros uastatura, cum ipse iratus foret, ac sui fœderis uiolati pœnas à populo repeteret.*

ARGVMENTVM PSAL. CXLV.

Hymnus est, in quo celebrat maxima uerborum, & sententiarum grauitate potentiam, bonitatem, prouidentiam, & misericordiam Dei, qua is utitur promiscue aduersus omnes animantes, tum præcipue erga homines pios, & iustitiæ cultores.

Hymnus David *psal.* CXLV.

Exaltabo te Deus *meus* Rex, *& benedicam nomini tuo in seculum & seculum seculi.*

Per *singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in seculum & in seculum seculi.*

Magnus Dominus, *& laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis.*

Generatio *generationi laudabit opera tua, & potentiam tuam annuntiabunt,*

Decorem *gloriæ magnificentiæ tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt,*

Et *uirtutem terribilium (operum) tuorum dicēt, & ego magnitudinem tuam memorabo.*

Memoriam *eximiæ bonitatis tuæ loquentur, & iustitiam tuam prædicabunt,*

Clemens, *& miserator* Dominus, *tardus ad irā, & multum misericors*

Bonus Dominus *uniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.*

Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi.

Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur,

Vt notam faciant filijs hominum potētiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui.

Regnum tuum regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione, & generatione.

Fidelis Dominus in omnibus uerbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Sustentat Dominus omnes, qui corruunt, & erigit omnes depressos.

Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illis in tempore oportuno.

Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

Iustus Dominus in omnibus uijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate.

Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.

Custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.

Laudationem Domini loquetur os meum, & benedicet omnis caro nomini sancto eius, in seculum & in seculum seculi.

ARGVMENTVM PSAL. CXLVI.

Prædicat iustitiam, & misericordiam Dei, & *monet nemini confidendum esse præterquam eius benignitati.*

Psalmus CXLVI. *Alleluia.*

Lauda anima mea Dominum, *laudabo* Dominum *in uita mea, psallam* Deo *meo, quàm diu fuero.*

Nolite *confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non est salus,*

Exibit *spiritus eorum, & reuertentur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.*

Beatus*, cuius adiutor est* Deus Iacob*, cuius spes est in* Domino Deo *suo, qui fecit cœlum & terram; mare, & omnia, quæ in eis sunt,*

Qui custodit ueritatem in seculum, qui facit iudicium iniuriam patientibus, dat escam esurientibus,

Dominus *soluit compeditos,* Dominus *illuminat cæcos.*

Dominus *erigit depressos,* Dominus *diligit iustos.* Dominus *custodit aduenas, pupillum, & uiduam sublevabit, & uias peccatorum disperdet,*

Regnabit Dominus *in secula,* Deus *tuus* Sion *in generationem, & generationem.*

ARGVMENTVM PSAL. CXLVII.

Hortatur populum ad laudes Dei canendas, promittens fore, ut gens Hebræa de exilio reducta in finibus patriæ secura conquiescat: utq;, ita futurum esse, certam spem habeant, prædicat potentiam Dei, eiusq; benignitatem singularem aduersus hãc gẽtem.

Psalmus CXLVII. Alleluia.

Laudate Dominum, quoniã bonum est psallere Deo nostro, quoniam iucunda, decoráq; laudatio.

Aedificans Hierusalẽ Dominus, dispersiones Israelis congregabit,

Qui sanat contritos corde, & alligat uulnera eorum.

Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina uocat.

Magnus Dominus noster, & magna uirtus eius, & sapientiæ eius non est numerus,

Subleuans mansuetos Dominus, humilians autem peccatores usque ad terram.

Canite Domino cum gratiarum actione, psallite Deo nostro in cythara,

Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam,

Qui producit in montibus herbam,

Qui dat iumentis escam suam, & pullis coruo-

rum inuocantibus eum.

Non in fortitudine equi uoluptatem habebit, nec in tibijs uiri beneplacitum erit ei,

Beneplacitum est Domino in timentibus ipsum, & in eis, qui sperant in misericordia eius.

Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion,

Quoniam roborauit seras portarum tuarum, benedixit filijs tuis in te.

Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te,

Qui emittit eloquium suum terræ, uelociter currit sermo eius,

Qui dat niuem sicut lanam, nebulam sicut cinerem spargit,

Proijcit glaciem suam sicut buccellas, ante faciem frigoris eius quis sustinebit?

Emittit uerbum suum, & liquefacit ea, flat spiritus eius, & fluunt aquæ.

Qui annuntiat uerba sua Iacob, præcepta sua, & iudicia sua Israeli.

Non fecit taliter ulli nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Alleluia.

ARGVMENTVM PSAL. CXLVIII.

Hortatur omnes res animatas, & inanimas ad prædicandas laudes Dei.

Psalmus CXLVIII.

Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis,

Laudate eum omnes Angeli eius, laudate eum omnis exercitus eius,

Laudate eum sol, & luna, laudate eum omnes stellæ fulgentes,

Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini,

Quia ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt,

Statuit ea in seculum, & in seculum seculi, præceptum posuit, & non præteribit.

Laudate Dominum de terra dracones, & omnes abyssi,

Ignis, grando, nix, uapor, spiritus procellarum faciens uerbum eius.

Montes, & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri,

Bestiæ, & uniuersa pecora, serpentes, & uolucres pennatæ,

Reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes iudices terræ,

Iuuenes, & uirgines, senes cum iunioribus laudent nomen Domini, quia exaltatum est nomen eius solius,

Gloria eius super cœlum, & terram, & exalta-

uit cornu populi sui,

Hymnus omnibus sanctis eius, filijs Israel, populo appropinquanti sibi. Alleluia.

EXPLANATIO.

Hymnus omnibus sanctis eius.] Nulla quidem res est in uniuerso, quæ non debeat hymnos Deo canere, in primis tamen homines pios, & religiosos, quales sunt Hebræi, decet hymnus.

ARGVMENTVM PSAL. CXLIX.

Hortatur Hebræos ad canendas laudes Dei, prædicens fore, ut liberati seruitute Chaldæorum non solum in patriam reuertantur, sed etiam imperium longe, lateq; propagent.

Psalmus CXLIX. Alleluia.

Cantate Domino canticum nouum, laus eius in ecclesia sanctorum,

Lætetur Israel in eo, qui fecit eum, & filiæ Sion exultent in rege suo.

Laudent nomen eius in choro, in tympano, & psalterio psallant ei,

Quia beneplacitum est Domino in populo suo, & exaltabit mansuetos in salutem;

Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.

Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij an-

cipites in manibus eorum

Ad faciendam uindictam in nationibus, increpationes in populis,

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis,

Vt faciant in eis iudicium cōscriptum, gloria hæc est omnibus sanctis eius. Alleluia.

EXPLANATIO.

Ad faciendam uindictam] Hæc quidem omnia euenere imperantibus Machabæis, de quorum rebus gestis, & magnitudine imperij multa scribit Iosephus, uerum hæ res fuerunt umbræ atque imagines earum rerum, quæ à CHRISTO, & Apostolis gestæ sunt.

Vt faciant in eis iudicium conscriptum] Id est, ut exerceant in eos iudicium, de quo scriptum est in Deuteronomio, ubi pollicetur Deus se supplicium sumpturum de ijs, qui gentem suam afflixerint.

ARGVMENTVM PSAL. CL.

Hortatur populum ad prædicandam potentiā Dei.

Psalmus CL. Alleluia.

Laudate Dominum in sanctitate eius, laudate eū in firmamento potentiæ eius,

Laudate eum in uiribus eius, laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius,

Laudate eum in sono tubæ, laudate eum in psalterio, & cythara,

Laudate eum in tympano, & choro, laudate eum in chordis, & organo.

Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet Dominum.

EXPLANATIO.

Laudate Dominum] *Laudate* (*inquit*) Dominum *ob præstantissimam sanctitatem eius, & ob mirabile opificium cœli, quæ sedes est potentiæ suæ.*

Omnis *spiritus*] Id *est, quicquid uita & spiritu fruitur.*

FINIS.

Errata ita corrigenda.

uir doctissimus car.	19.b	*quis autem studiosus*	83.b
igne explorant	26.a	*ad decus*	83.b
Delicta qs intelliget?	33.b	Sina, in sanctuario	125.b
posteritati prædicet	41.b	*deplorare calamitates*	155.a
iustius, aut rectius	47.b	*sicut* Deus noster?	148.a
ob eam causam	57.a	*exercituũ, qs similis*	173.a
iudicium, misericordia Domini	58.a	*dextris tuis*	182.b
lacrimas meas ne	71.b	*timor* Domini.	220.b
eius: apud me oratio	78.a	*benedicet nobis*	224.a
fortitudo mea:	79.b	*misericordia tua* Domine	239.a
annuntiauerunt nobis opus,	80.b	*percutiat me iustus*	264.

* ABCDEFGHIKLMNOPQRST
VXYZ, AA BB CC DD EE FF
GG HH II KK LL.

*Omnes quaterniones, præter * duernionem, & LL quinternionem.*

VENETIIS, APVD ALDI FILIOS.
M. D. XLV.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

AL
DVS

